

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Zobrazení sv. Maří Magdaleny v umění českého středověku

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hana Runčíková

Vedoucí práce: doc. PhD. Ing. Pavol Černý

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, pouze s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne 28. června 2013

.....
Hana Runčíková

Poděkování

Děkuji vedoucímu této práce doc. PhD. Ing. Pavolu Černému za cenné rady a podněty, za zapůjčení odborné literatury a za čas, který mi během konzultací věnoval. Můj dík patří rovněž všem institucím a jejich pracovníkům za poskytnutí informací a studijních materiálů k uměleckým dílům a památkám, především řediteli Muzea ve Velké Bíteši Bc. Ivo Kříži, Mgr. Janě Habustové z Vlastivědného muzea v Olomouci, Mgr. Martě Perůtkové z Muzea umění v Olomouci, Mgr. Martině Novákové z Národního památkového ústavu, ú. p. p. v Českých Budějovicích, PhDr. L'ubomíru Turčanovi a Bc. Aleně Beránkové ze Severočeské galerie výtvarného umění v Litoměřicích, PhDr. Petře Matějicové z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, doc. PhDr. Ivaně Čornejové z Ústavu dějin Univerzity Karlovy a archivu Univerzity Karlovy v Praze, Mgr. Šárce Juračkové a Mgr. Kateřině Kalvodové z Archivu města Brna a všem pracovníkům Knihovny Národního muzea v Praze. Panu Radku Plškovi děkuji za zpřístupnění zvonice kostela sv. Michala v Brně a obětavou pomoc při pořizování fotodokumentace. Srdečně děkuji také všem, kteří mi poskytli fotodokumentaci jednotlivým děl, jmenovitě Mgr. Veronice Tobiášové, Bc. Michaele Rýdlové, Bc. Ivo Kříži, Mgr. Rudolfu Šimkovi, Mgr. Adamu Hubáčkovi a oddělení sbírek a dokumentace Muzea umění v Olomouci. Veronice Tobiášové vděčím rovněž za pomoc při shánění odborné literatury, Barboře Holečkové za podnětné diskuze a Aleši Hanzlíčkovi za korektury textu. Své mamince, rodině, přátelům a blízkým děkuji za podporu a důvěru, kterou mi projevovali během příprav této práce i celého studia.

Obsah:

1.	Úvod.....	1
2.	Přehled bádání.....	2
3.	Sv. Maří Magdalena v písemných pramenech.....	6
3.1.	Bible – Nový zákon.	6
3.2.	Patristická literatura.....	7
3.3.	Legendsy o životě sv. Maří Magdaleny.....	9
3.4.	Mystické traktáty, magdalenské plankty, hymny a modlitby.....	12
3.5.	Liturgické drama.....	14
4.	Kult sv. Maří Magdaleny v období středověku.....	19
4.1.	Rozvoj kultu sv. Maří Magdaleny v evropských zemích.....	19
4.2.	Kult sv. Maří Magdaleny v českých zemích.....	23
5.	Stručný úvod k ikonografii sv. Maří Magdaleny ve středověkém umění.....	27
6.	Zobrazení sv. Maří Magdaleny v umění českého středověku.....	29
6.1.	Reprezentativní vyobrazení.....	29
6.2.	Scénická vyobrazení.....	36
6.2.1.	Pomazání Krista v domě Šimona farizeje, v domě Šimona Malomocného a v domě Lazara v Betánii.....	36
6.2.2.	Kristus v domě Marie a Marty.....	48
6.2.3.	Vzkříšení Lazara.....	48
6.2.4.	Nesení kříže.....	51
6.2.5.	Ukřižování Krista.....	52
6.2.6.	Snímání z kříže, Oplakávání Krista a Kladení do hrobu.....	65
6.2.7.	Tři Marie u hrobu a další související výjevy.....	75
6.2.8.	Noli me tangere.....	83
6.2.9.	Povýšení sv. Maří Magdaleny.....	99
7.	Cykly.....	121
	Poznámky.....	124
	Summary.....	144
	Anotace.....	145
	Prameny a literatura.....	146
	Seznam vyobrazení.....	161

Přílohy:

- I. Katalog
- II. Obrazová příloha
- III. CD

1. Úvod

Postava sv. Maří Magdaleny¹ se objevuje v novozákonních textech, středověké duchovní literatuře, lyrice a liturgickém dramatu; k její počtě byly vysvěcovány oltáře, kaple, kostely a kláštery, ale také špitály a útulky, a v litanii ke všem svatým se její jméno uvádělo na prvním místě mezi světlicemi. Byla vzývána jako *beata peccatrix* a přímlovkyně u Krista, jenž jí odpustil hříchy; ztělesňovala cestu ke spáse a v období středověku ji v oblibě předčila pouze Panna Maria. Přesto přese všechno nebyla dosud zobrazením sv. Maří Magdaleny v českém uměnovědném bádání věnována hlubší pozornost.

V předkládané diplomové práci vycházím ze své bakalářské práce *Zobrazení sv. Maří Magdaleny ve scénách Ukřižování v umění českého středověku*², jež se zaměřovala pouze na jedno z mnoha ikonografických schémat, v nichž byla světice znázorňována. Cílem této práce je pokusit se pojmout téma zobrazení sv. Maří Magdaleny ve větší šíři a podat přehled o typologii vyobrazení světice v českém středověkém umění, a to od nejstarších dochovaných příkladů až do prvních desetiletí 16. století; z hlediska geografického se výběr příkladů omezí na území Čech a Moravy.³

Základem celé práce bude katalog děl, na nichž je sv. Maří Magdalena v českém umění vyobrazena. Úvodní kapitoly budou věnovány obrazu světice v dobových písemných pramenech a literatuře a jejímu kultu v evropských a českých zemích. Hlavní část práce bude tematicky rozdělena do tří skupin: první bude zahrnovat reprezentativní vyobrazení sv. Maří Magdaleny, druhá scénická znázornění z christologických cyklů a legendického života světice, třetí skupinou budou magdalenské cykly. Konkrétní příklady z českého umění budou srovnány s analogiemi ze soudobé umělecké a řemeslné produkce. Pozornost se bude soustředit na neobvyklé motivy, obměny figurálních i kompozičních schémat a další ikonografické zvláštnosti, které by ze vzájemné komparace mohly vyplynout.

2. Přehled bádání

Soustavnou pozornost věnovali ikonografii sv. Maří Magdaleny zahraniční badatelé, a to již od poloviny 19. století.⁴ První práce nazvaná *Sacred and legendary art* autorky Anne Jameson⁵ vychází v roce 1848 a stává se východiskem pro další publikace přehledového charakteru ve 20. století, jejichž autory byli např. Karl Künstle⁶, Joseph Braun⁷, Emile Mâle⁸, jenž se znázorněním sv. Maří Magdaleny a jejích sourozenců a druhů zabýval i ve svých dalších pracích⁹, či George Kaftal.¹⁰ Samostatné ikonografické studie o sv. Maří Magdaleně publikovali např. Tommaso Fiore¹¹ v roce 1923 a o šest let později Charles Baussan¹²; ve Španělsku se tématem zabýval např. Leandro de Saralegui¹³. Ikonografie sv. Maří Magdaleny se stala také námětem několika disertačních prací: v roce 1909 se Sonja Ryss¹⁴ věnovala zobrazení světice v toskánském malířství 14. století, Madeleine Delpierre¹⁵ se ve své disertaci z roku 1947 zaměřila na příklady z francouzského umění počínaje románským obdobím až do počátku 16. století.

Za zásadní lze pokládat disertační práci německé badatelky Margy Janßen *Maria Magdalena in der abendländischen Kunst. Ikonographie der Heiligen von den Anfängen bis ins 16. Jahrhundert*¹⁶ z roku 1961, jež podává přehled o vyobrazení světice ve výtvarném umění Německa, Francie, Itálie, Španělska a Nizozemí. Autorka shrnuje dosavadní poznatky týkající se legend o životě světice, jejím kultu, vzniku kajících řádů a úloze světice ve středověkých liturgických hrách; pozornost věnuje rovněž atributům světice a souvislostem s ikonografií sv. Marie Egyptské. Marga Janßen je rovněž autorkou katalogového hesla o sv. Maří Magdaleně zařazeného v *Lexikon der christlichen Ikonographie*.¹⁷ Další ikonografickou příručkou, z níž lze čerpat informace o znázornění světice (avšak pouze ve scénách spojených s Kristem), je čtyřsvazková *Ikonographie der christlichen Kunst* německé badatelky Gertrud Schiller.¹⁸

Během 2. poloviny 20. století a prvního desetiletí 21. století vzniklo nepřeberné množství monografií a více či méně rozsáhlých studií, z nichž je třeba výběrově zmínit alespoň několik titulů.¹⁹

Frank O. Büttner pojednává ve své monografii *Imitatio Pietatis* sv. Maří Magdalenu coby model piety a projevy tohoto pojetí sleduje ve scénách Pomazání, Ukřižování a Oplakávání Krista, ve scénách odkazujících na Pašije a Zjevení zmrtvýchvstalého Krista.²⁰ V roce 1997 vyšla tiskem disertační práce německého

historika umění Thomase Zellera, v níž se autor zabýval scénami Pomazání Krista v italském umění od 9. do konce 15. století.²¹ Na pomezí divadelní vědy a dějin umění stojí disertační práce o světském životě a obrácení sv. Maří Magdaleny ve výtvarném umění a liturgickém dramatu z roku 1979, kterou zpracovala Cornelia Elizabeth Catharina Maria van den Wildenberg de Kroon.²² Podobně je tomu i u podnětné a co do časového vymezení rozsáhlé monografie o typologii sv. Maří Magdaleny ve výtvarném umění a literatuře, jejíž autorkou je francouzská badatelka v oblasti umění a teologie Isabelle Renaud-Chamska.²³ Ze studií stojí za zmínku např. práce Ruth Wilkins Sullivan zaměřená na scénu Pomazání Krista na predele Ducciovy Maesty²⁴ či studie Adelaide Bennett o znázornění sedmi smrtelných hříchů sv. Maří Magdaleny v žaltáři z Liège ze 13. století²⁵. V roce 2006 vyšel katalog²⁶ poměrně široce pojaté výstavy nazvané *Noli me tangere. Mary Magdalene: One Person, Many Images*, jež se konala na jaře 2006 na fakultě teologie Katolické University v Leuvenu a kterou připravili vědecktí pracovníci z místního *Centre for Women's Studies Theology*, mezi nimi také Barbara Baert. Společně s Liesbet Kusters napsala studii věnovanou původu ikonografického motivu *Noli me tangere*²⁷; rozsáhlejší studii pod názvem „‘Do not hold on to me‘ or The Gaze in the Garden: Body and Embodiment in *Noli me tangere* (John 20:17)“ vydala Baert společně se svými dalšími dvěma texty v roce 2011²⁸, další studii na téže téma zveřejnila ve sborníku příspěvků *Mary Magdalene. Iconographic Studies from the Middle Ages to the Baroque*²⁹, jež vyšel v závěru roku 2012 a představuje patrně nejnovější příspěvek k problematice magdalenské ikonografie.

Magdalenské bádání však zdaleka není výhradní doménou oboru dějin umění, spíše naopak – interdisciplinaritou se vyznačuje samo bádání o ikonografii sv. Maří Magdaleny. Nelze tedy opomenout ani práce pojednávající o kultu světice, jejím znázornění v literatuře, teologii apod.

Mezi pracemi spojujícími edici pramenů s teologií, historií a výtvarným uměním stojí na prvním místě dvousvazkové *Monuments inédits sur l'apostolat de Sainte Marie-Madeleine en Provence*³⁰ z roku 1848, jejichž autorem byl francouzský historik a kněz Etienne-Michel Faillon. Otázkou kultu sv. Maří Magdaleny ve Vézelay se již ve 20. letech zabýval další francouzský duchovní Alexander Pissier.³¹ Zásadní, dosud nepřekonané³² práce o kultu sv. Maří Magdaleny ve středověké Evropě však pocházejí z pera francouzského historika Victora Saxera.³³

Legendami o životě sv. Maří Magdaleny a dalšími písemnými prameny se světicí spojenými se ve 30. letech 20. století zabýval Hans Hansel – poznatky uvedené v jeho práci *Die Maria-Magdalena-Legende*³⁴ dodnes neztratily na platnosti. Tématu sv. Maří Magdaleny ve středověké literatuře věnovaly své disertační práce americká badatelka Helen Meredith Garth³⁵ z univerzity v Baltimoru a francouzská badatelka Élisabeth Pinto-Mathieu³⁶.

V roce 1988 se v Avignonu při příležitosti svátku sv. Maří Magdaleny konala mezinárodní konference, jíž předsedali Georges Duby a Charles Pietri; příspěvky z této konference vyšly ve sborníku *Marie Madeleine dans la mystique, les arts et les lettres*³⁷ a zahrnují studie z oblasti teologie, hagiografie, ikonografie a dějin umění, historie a literatury. Francouzský historik Georges Duby, ač do sborníku přispěl pouze předmluvou, se rovněž postavou sv. Maří Magdaleny zabýval, a sice v knize *Vznešené paní z 12. století*³⁸. Americký medievista Giles Constable je autorem studie „The Interpretation of Mary and Martha“, v níž za pomoci středověké exegetické literatury a teologických traktátů rozkrývá pojetí vztahu mezi sestrami Marií a Martou z Betánie³⁹.

V devadesátých letech se objevily tři publikace věnované sv. Maří Magdaléně, jimž jsou společné široký tematický záběr, vědecká východiska a zároveň čtivost a svěžest psaného slova. První z nich je obsáhlá monografie anglické historičky umění a literatury Susan Haskins *Mary Magdalen. Myth and Metaphor* z roku 1993. Autorka se v ní zabývá postavou sv. Maří Magdaleny od samých počátků až téměř po současnost; ačkoli se věnuje také ikonografii a konkrétním uměleckým dílům, pojímá autorka téma spíše v rámci kulturní historie a zařazuje tak díla, ale i historická fakta, s nimiž pracuje, do širšího kontextu, což je jeden z největších přínosů této práce. Druhou knihou je publikace německé teoložky Ingrid Maisch, co do tematického rozsahu blízká práci Susan Haskins, avšak odlišná v pojetí a zaměření se primárně na písemné prameny a teologii než na výtvarné umění.

Třetí (a pro tuto diplomovou práci patrně nejzávažnější) publikací je monografie *The Making of the Magdalen. Preaching and Popular Devotion in the Late Middle Ages* americké medievistky Katherine Ludwig Jansen z princetonské univerzity.⁴⁰ Ačkoli se autorka v této práci soustředí na podoby a proměny kultu sv. Maří Magdaleny a zbožnosti v italském prostředí 13. a 14. století, její zjištění jsou v mnoha ohledech platná pro další země soudobé Evropy. Jansen cituje nejen exegetickou literaturu

a teologické traktáty, ale i další písemné prameny, ať už se jedná o kazatelské texty či korespondenci, a sleduje především pojetí a vnímání světice a její role, kterou hrála pro jednotlivé společenské vrstvy; zvláštní pozornost je věnována úctě, kterou ke světici chovaly mendikantské řády, a způsobům, jakými se s ní ztotožňovaly. I zde lze hovořit o přesazích do kulturní historie, ale také do dějin umění, neboť autorka se problematiky znázorňování světice často dotýká.

V českém prostředí dosud nebyla věnována tématu zobrazení sv. Maří Magdaleny ve středověkém umění v českých zemích samostatná studie. Zmínky o ikonografii světice a jejím kultu jsou roztroušeny v různých statích, studiích a katalogových heslech věnovaných dílům, na nichž je světice vyobrazena; jedná se především o studie Zuzany Všečekové⁴¹ věnované nástěnným malbám, texty Jitky Křečkové⁴² a Zdeňky Hledíkové⁴³, jež se obě zabývaly pečetěmi Arnošta z Pardubic, a práce Daniely Rywikové⁴⁴, která se v souvislosti s projevy ženské monastické zbožnosti a interpretacemi pozdně gotických jihočeských oltářů recentně magdalenskou tematikou rovněž zabývala. Výjimku tak tvoří pouze dvě studentské práce: autorčina bakalářská práce⁴⁵ zaměřující se na zobrazení sv. Maří Magdaleny ve scénách Ukřižování a diplomová práce Zuzany Urbánkové⁴⁶, jež však podává pouze všeobecný přehled magdalenské tematiky bez hlubšího pojednání problematiky znázorňování sv. Maří Magdaleny v českém středověkém umění.

Větší pozornost věnovali postavě sv. Maří Magdaleny čeští literární a divadelní vědci, zejména Antonín Škarka, jehož široce pojatá studie věnovaná veršované mystické skladbě Pláč Marie Magdaleny z Hradeckého rukopisu zůstává dodnes nepřekonána.⁴⁷ Autorem podnětného příspěvku o české Hře veselé Magdaleny je Jaroslav Kolár⁴⁸; ve svých studiích o starém českém divadle, vydaných souborně pod titulem *Posvátné a světské*⁴⁹, se sv. Maří Magdaleně věnovala také Jarmila Veltruská.

3. Sv. Maří Magdalena v písemných pramenech

Jak již bylo naznačeno v přehledu bádání⁵⁰, problematika znázorňování sv. Maří Magdaleny úzce souvisí se širším společensko-kulturním kontextem. Je tedy nutné seznámit se v první řadě s literaturou a prameny, v nichž je sv. Maří Magdalena často zmiňována a pojednávána – počínaje novozákonními texty přes spisy církevních otců, mystické traktáty, modlitby a plankty až po liturgické drama.

3.1 Bible – Nový zákon⁵¹

Novozákonní texty se o Marii z Magdaly zmiňují poměrně ojediněle, zmínky lze však najít ve všech čtyřech evangeliích.⁵² V Matoušově evangeliu je Maří Magdalena uvedena mezi ženami, které doprovázely Ježíše z Galileje a zpozvaly přihlížely jeho ukřižování (Mt 27,55–56)⁵³. Maří Magdalena a druhá Marie byly také přítomny ukládání Ježíšova těla do hrobu (Mt 27,59–61)⁵⁴; v neděli ráno šly spolu k hrobu, kde se jim zjevil anděl a zvěstoval jim Kristovo zmrtvýchvstání, a když se navracely, aby vše oznámily učedníkům, potkaly samotného Krista (Mt 28,1–10)⁵⁵.

Také v Markově evangeliu se Maří Magdalena objevuje mezi ženami, jež byly přítomny Kristovu ukřižování (Mk 15,40–41)⁵⁶ a kladení do hrobu (Mk 15,46–47)⁵⁷, odlišně ale vyznívá vylíčení nedělního rána: Maří Magdalena, Marie Jakubova a Salome šly k hrobu, aby pomazaly Kristovo tělo vonnými mastmi, zjevil se jim anděl, zvěstoval jim Kristovo vzkříšení a poslal je, aby zprávu pověděly Petrovi a ostatním učedníkům – ženy se však polekaly a ze strachu nikomu nic neřekly (Mk 16,1–8)⁵⁸. Poslední verše Markova evangelia, v nichž je sv. Maří Magdalena zmiňována (Mk 16,9–11)⁵⁹, jsou považovány za pozdější dodatky.⁶⁰

Lukášovo evangelium (Lk 8,1–3)⁶¹ zmiňuje Maří Magdalenu mezi ženami, které Ježíš zbavil zlých duchů a nemocí – v případě Marie to bylo sedm démonů⁶². Nepřímo je zmíněna také v kapitole o ukřižování Ježíše (Lk 23,49)⁶³, kladení do hrobu (Lk 23,55–56)⁶⁴ a příchodu žen ke hrobu (Lk 24,1–11)⁶⁵; líčení událostí nedělního rána se odlišuje od Matoušova i Markova evangelia: ženám se zjeví dva andělé a ony pak vše vylíčí učedníkům, kteří jim nevěřili.

Evangelium podle Jana – stejně jako tři synoptická evangelia – hovoří o Maří Magdaleně jako svědkyni ukřižování (J 19,25)⁶⁶. Zcela odlišně však pojednává, co se přihodilo za časného nedělního rána: Maří Magdalena šla k hrobu sama a našla jej prázdný – spěchala tedy za učedníky; Jan a Petr běželi k hrobu a teprve po jejich

odchodu se sv. Maří Magdaleně zjevili dva andělé a poté sám vzkříšený Kristus, jehož zpočátku nepoznala a který ji vybídl, aby zprávu o jeho zmrtvýchvstání zvěstovala ostatním učedníkům (J 20,1–18)⁶⁷.

V evangeliích vystupuje sv. Maří Magdalena jako žena, která spolu s ostatními doprovázela Ježíše při jeho putování, byla přítomna jeho ukřižování, pohřbu a stala se jednou z prvních, jimž bylo zvěstováno Kristovo zmrtvýchvstání a jež pak radostnou zprávu předala ostatním učedníkům. Zda byla Maří Magdalena přítomná také při Nanebevstoupení Páně a Seslání Ducha svatého, nelze na základě textu ve Skutcích apoštolů potvrdit, ale ani vyvrátit (Sk 1,1–14; Sk 2,1–4).

3.2 Patristická literatura

O sv. Maří Magdaleně pojednává nebo se alespoň zmiňuje nepřeborné množství teologických textů – zpravidla se jedná o komentáře k Novému zákonu a homilie. Největší pozornost věnovali autoři úloze sv. Maří Magdaleny ve zvěstování Vzkříšení a tedy i v dějinách spásy.⁶⁸ Jeden z nejstarších dochovaných textů tohoto typu je *Komentář k Písni písni* připisovaný Hippolytu Římskému (kolem 170–235). Starozákonní nevěsta hledající v zahradě svého milého zde figuruje jako typologický předobraz Marie a Marty, které podle Hippolytova *Komentáře* hledaly Krista v prázdném hrobě; zároveň reprezentují Synagogu a jsou z Kristova pověření apoštolkami, neboť zvěstují radostnou zprávu apoštolům.⁶⁹ Jak upozorňuje americká badatelka Katherine Ludwig Jansen, je pozoruhodné, že se zde jako první svědci vzkříšeného Krista objevují Maria a Marta, nikoli Maří Magdalena a jiné Marie, jak uvádějí evangelia; patrně již u Hippolyta začíná zaměňování a ztotožňování Maří Magdaleny s dalšími novozákonními ženami, zde s Marií z Betánie.⁷⁰

Církevní otcové se při psaní komentářů potýkali se zmatkem způsobeným častým výskytem jména Marie v evangeliích – jeho nositelem je totiž několik: Marie, matka Ježíšova; Marie, matka Jakubova a Josefova; „druhá“ či „jiná“ Marie; Marie z Betánie; Marie Kleofášova; Marie z Magdaly.⁷¹ Sv. Ambrož (kolem 340–397) se dokonce domníval, že Maří Magdaleny byly dvě: *„Jedna Maria z Magdaly podle Jana nevěděla [o vzkříšení], jiná Maří Magdalena [o něm] podle Matouše věděla; není možné, aby o tom tatáž žena nejprve věděla a potom ne... Proto pokud zde bylo mnoho Marií, bylo zde možná i více Magdalen.“*⁷²

Jak ukazuje Jansen, mohla se postava sv. Maří Magdaleny prolínat i s postavou Marie, matky Krista: Panna Maria i Maří Magdalena byly totiž v komentářích často nazírány jako personifikace Církve a společně s Církví také jako nevěsty Kristovy – hranice mezi jejich identitami proto mohla být znejasněna; tato problematika se ale projevovala spíše ve východní tradici.⁷³

Ve spisech církevních otců vystupuje sv. Maří Magdalena také jako protipól Evy. Svatý Augustin (354–430) ve své Velikonoční homilii pronesl slavná slova *per feminam mors, per feminam vita*: skrze ženu přišel na svět hřích, skrze ženu přišel na svět i Vykupitel lidstva Kristus a byla to opět žena, kdo později hlásal zprávu o jeho zmrtvýchvstání.⁷⁴ Maří Magdalena coby zástupkyně ženského pokolení napravuje prvotní hřích pramáti Evy, když zvěstuje vzkříšení Krista a společně s Pannou Marií figuruje jako nová Eva, paralelně ke Kristu coby novému Adamovi;⁷⁵ v Evropě se toto téma objevuje poprvé v díle biskupa Hilaria z Poitiers (kolem 300–kolem 368).

Avšak na rozdíl od Panny Marie ulpívala na Maří Magdaleně poskvrna prvotního hříchu: podle Ambrože Milánského zvěstovala apoštolům zprávu o Vzkříšení nikoli, aby vyvážila Evin hřích, nýbrž právě proto, že *byla* ženou – „dcerou Evy“, první hříšnice.⁷⁶ Církevní otcové, mezi nimi sv. Augustin, sv. Jeroným a sv. Ambrož, se ve 4. století zabývali povahou prvotního hříchu; ten byl podle nich úzce spojen s žádostivostí – tedy nikoli přímo s pohlavním aktem, nýbrž s touhou a rozkoší, jež při spojení muže a ženy vzniká.⁷⁷ Toto pojetí prvotního hříchu a obraz Evy coby hříšnice dalekosáhle ovlivnily náhled na ženu, jež coby slabé pohlaví tíhla k hříchu a musela tedy být pod dohledem muže.⁷⁸

V roce 591 papež Řehoř I. (kolem 540–604), známý jako Řehoř Veliký, spojil ve své homilii tři novozákonní postavy: Marii z Magdaly, z níž vyhnal Kristus sedm démonů (Lk 8,2), Marii z Betánie, sestru Lazara a Marty, a bezejmennou hříšnici, která v domě Šimona farizeje smáčela Kristova chodidla slzami, otírala je svými vlasy a pomazala vzácným olejem (Lk 7,36–50).⁷⁹ V téže homilii interpretoval Řehoř Veliký sedm démonů, které Kristus z Marie vyhnal, jako sedm smrtelných hříchů.⁸⁰ K prolnutí těchto postav došlo patrně na základě blízkosti jmen (Marie) a trojího pomazání Krista: první vykonala bezejmenná hříšnice v domě Šimona farizeje, druhé Marie z Betánie v Lazarově domě v Betánii (J 12,1–8) a třetí pomazání se odehrálo v domě Šimona Malomocného, kdy nejmenovaná žena vylila z alabastrové nádobky na hlavu Krista

drahocennou mast (Mt 26,6). Papežská autorita Řehoře Velikého přispěla k rozšíření této interpretace, z níž se stala tradice a jež ovlivnila chápání světice po celé následující tisíciletí⁸¹ – výjimky v tomto případě spíše jen potvrzují pravidlo.⁸² Vznikla tak v podstatě nová postava: sv. Maří Magdalena, jež byla sestrou Lazara a Marty a kající se hříšnicí; a protože bezejmenná hříšnice byla teologicky interpretována jako nevěstka, pramenily také hříchy sv. Maří Magdaleny z tělesnosti, sexuality a žádostivosti.⁸³

Zatímco v období pozdní antiky a raného středověku byla sv. Maří Magdalena pojímána především jako „teologická figura“⁸⁴ – symbol Církve, druhá Eva, *apostola apostolorum*⁸⁵ či zosobnění *vita contemplativa*⁸⁶ –, v průběhu 11. století dochází ke změně a sv. Maří Magdalena se znovu stává individuální postavou.⁸⁷ Nadále převládá obraz světice coby kající se hříšnice, exempla účinného pokání a důkazu Boží milosti, jejíhož příkladu je třeba následovat.

3.3 Legendy o životě sv. Maří Magdaleny

Pomineme-li výskyt světice v apokryfních evangeliích a gnostických textech, pak nejobsáhlejší skupinou textů o životě sv. Maří Magdaleny je legendistická literatura.⁸⁸ Na Západě⁸⁹ je již ve druhé třetině 6. století doložen text tzv. provensálské legendy pojednávající především o působení světice na území jižní Francie, od něhož se odvíjejí další verze legend.⁹⁰

Během 9. století vzniká v jižní Itálii tzv. *vita eremitica*, za autora textu je považován jistý kassiánský mnich.⁹¹ Legenda líčí poustevnícký život sv. Maří Magdaleny, kdy měla světice po třicet let žít na poušti bez šatu a stravy, a až nápadně připomíná legendu o sv. Marii Egyptské.⁹² Tzv. *vita evangelica*, homilie z přelomu 9. a 10. století připisovaná Odonu z Cluny, je prvním pokusem o propojení různých pasáží z evangelií vztahujících se ke sv. Maří Magdaleně, která již byla v dané době pod vlivem homilie Řehoře Velikého vnímána jako sestra Marty a Lazara z Betánie a bezejmenná hříšnice.⁹³ *Vita apostolica* naproti tomu vypráví o nedobrovolné plavbě světice a jejích druhů v lodi bez vesel, kdy nakonec zázrakem přistáli u břehů Marseille a začali obracet pohany žijící v jižní Francii na křesťanskou víru.⁹⁴ Spojením výše uvedených typů legendy vznikl text *vita apostolico-eremitica*: poté, co světice ukončila svoji misijní činnost v okolí Aix-en-Provence, rozhodla se odejít do ústraní a žít jako poustevnice na místě zvaném La Sainte-Baume; po smrti byla pohřbena

v kostele v Saint-Maximin, odkud měl její ostatky převézt jistý burgundský mnich do kláštera ve Vézelay.⁹⁵

Italský dominikánský mnich Jacobus de Voragine spojil ve 13. století různé varianty legend o životě sv. Maří Magdaleny a připojil k nim příběhy o zázracích, které měla svěřice během svého života a po své smrti vykonat.⁹⁶ Svoji vlastní verzi legendy zařadil do sbírky *Legenda aurea* (kolem 1260), která záhy dosáhla velké obliby.

V úvodní části legendy o životě svěřice předkládá Jacobus de Voragine výklad jména sv. Maří Magdaleny a jeho propojení s trojitou povahou nejlepšího dílu, který si vyvolila, a s jejím charakterem v době před a po obrácení.⁹⁷ V následující části líčí život svěřice před jejím obrácením: sv. Maří Magdalena pocházela ze vznešeného rodu, její otec se jmenoval Syrus a matka Eucharia, bratrem jí byl Lazar, jenž vlastnil část Jeruzaléma, a Marta sídlící v Betánii; Maří Magdalena vlastnila hrad Magdala, po němž dostala jméno. Byla však přespříliš bohatá a nadto mladá a krásná, a proto snadno podlehla pokušení a oddala se světským radovánkám a tělesným rozkoším, takže nakonec zcela „ztratila své jméno“ a byla nazývána „hříšnicí“. Když Maří Magdalena zaslechla, že Kristus je pozván na večeři do domu farizeje Šimona, vydala se tam také. Přistoupila k nohám Krista, smáčela je svými slzami, otírala svými vlasy a pomazala drahocennou mastí – kála se a Kristus jí její hříchy odpustil. Voragine dále líčí, že Kristus i nadále projevoval sv. Maří Magdaleně svou přízeň a vzbudil v ní lásku.⁹⁸ Vždy ji s velkou láskou omlouval – před farizejem Šimonem i před její sestrou Martou, která ji kárala za její zahálčivost, když Marie seděla u nohou Krista a naslouchala jeho slovům. Viděl-li ji plakat, plakal též; vzkřísil jejího bratra Lazara a uzdravil její sestru Martu, jež trpěla krvotokem.⁹⁹ Stála u kříže, když Kristus umíral, a připravila masti, aby mohla pomazat jeho tělo; jí první se Kristus zjevil po svém zmrtvýchvstání a učinil ji apoštolkou apoštolů.¹⁰⁰

Několik let poté, co Kristus vystoupil na nebesa a apoštolové se rozešli do různých koutů světa hlásat Boží slovo, se stalo, že nevěřící posadili skupinu křesťanů do lodi bez vesel a poslali je na širé moře, kde měli ztroskotat a utopit se. Byla mezi nimi Maří Magdalena, sv. Maximin (jeden z Kristových učedníků, jemuž sv. Petr svěřil Maří Magdalenu pod ochranu), sourozenci Lazar a Marta, Martina služebná Marcela, Sidonius, který se narodil slepý, avšak Kristus jej uzdravil, a další.¹⁰¹ Řízením Boží prozřetelnosti však dopluli do Marseille, kde se jich nikdo nechtěl ujmout, nabídnout jim nocleh či stravu. Maří Magdalena se tedy dvakrát zjevila manželce

marseillského knížete, jenž v zemi vládl, a vyčítala jí, že nechají její druhy strádat, zatímco sami žijí v dostatku. Kněžna však svému muži nic o zjevení neřekla, a proto se do třetice světice zjevila oběma manželům, kteří nakonec Maří Magdalenu i její druhy přijali. Oba toužili po dítěti a díky modlitbám sv. Maří Magdaleny kněžna vskutku otěhotněla. Voragine dále pojednává příběh knížecího páru a jeho peripetie při cestě do Jeruzaléma, kam se kníže vypravil, aby se přesvědčil, zda je pravdou to, co Maří Magdalena káže o Kristu.¹⁰² Z cesty se nakonec – nemalou zásluhou Maří Magdaleny – navrátili živí a zdraví i s potomkem a společně se nechali pokřtít. Kníže dal pokácet pohanské modly a zbudovat kostely, Lazar se stal biskupem města Marseille a Maximin s Maří Magdalenou a ostatními druhy odešel do města Aix-en-Provence, kde se stal biskupem. Po jisté době však světice zatoužila po samotě a odebrala se do pustiny na místo, jež pro ni připravili andělé. Zde žila po třicet let bez pozemské stravy a přijímala pouze stravu nebeskou – o sedmi kanonických hodinkách ji andělé vynášeli do nebe, kde se sytila zpěvy nebeských kůrů. Stalo se, že do míst, kde Maří Magdalena pobývala, přišel kněz, který ze své poustevny viděl, jak andělé vynášejí světici do nebes a po hodině se s ní vracejí zpět. Světice věděla, že se blíží její smrt, a poslala kněze se vzkazem k biskupu Maximinovi, aby ji o Velikonocích časně ráno očekával v kostele. Světice se v kostele objevila v doprovodu andělů a vznášela se dva lokty nad zemí; v slzách přijala z Maximinových rukou Tělo a Krev Páně, poté si lehla na schod vedoucí k oltáři a zesnula. Celým kostelem se naráz rozlila sladká vůně, která jej naplňovala po sedm dní. Biskup Maximin nechal světici pohřbit v témže kostele a nařídil, aby byl po své smrti pohřben v její blízkosti.

Voragine dále pokračuje líčením o přenesení ostatků světice do Burgundska a zázraků, které sv. Maří Magdalena posmrtně vykonala.¹⁰³ Mezi jednotlivé příběhy vkládá odkazy na další legendy – podle jedné z nich měla být Maří Magdalena zasnoubena s Janem Evangelistou, který však světici opustil poté, co jej Kristus povolal mezi své učedníky; Maří Magdalena pak měla propadnout neřestem a hříchu. Voragine však tuto legendu považuje za nepravdivou, jak sám dodává na konci dané pasáže.¹⁰⁴

Dalším legendickým textem je *Knihla zázraků sv. Maří Magdaleny* (1315) sepsaná dominikánskými mnichy ze Saint-Maximin, které neapolský král Karel II. z rodu Anjou pověřil péčí o ostatky světice, jež byly v kostele roku 1295 „znovu objeveny“

a vyzvednuty. V *Knize* jsou vypočteny zázraky, které se prostřednictvím jejích ostatků v Provinci udály.¹⁰⁵

3.4 Mystické traktáty, magdalenské plankty, hymny a modlitby

Ve středověkém písemnictví je možné se s postavou sv. Maří Magdaleny setkat ve všech jeho projevech. Kromě liturgických a hagiografických textů jde o množství teologických traktátů a homilií – zejména o texty kázání¹⁰⁶ ke svátku sv. Maří Magdaleny – , ale také o modlitby, hymny, mystické traktáty, duchovní lyriku a liturgické drama. Z bohaté skupiny těchto textů je třeba zmínit alespoň některé, jež mají vztah k českému prostředí; jiné, vztahující se ke konkrétním ikonografickým schémátům, budou pojednány v dalších kapitolách.¹⁰⁷

Velmi rozšířeným a vlivným textem období pozdního středověku byly *Meditationes vitae Christi* připisované tzv. Pseudo-Bonaventurovi, jež vznikly koncem 13. století či v průběhu 14. století v Itálii.¹⁰⁸ Jejich autor pocházel z okruhu františkánského řádu, traktát sám měl vzniknout pro klášter klarisek. Ústředním tématem je život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista, avšak sv. Maří Magdalena je v příbězích rovněž zastoupena – největší pozornosti se světici dostává v líčení jejího obrácení a Kristových Pašijí, zejména oplakávání mrtvého Krista a jeho pohřbu.

Kolem poloviny 14. století vznikl v českých zemích *Život Krista Pána*, který je volným překladem či spíše adaptací *Meditationes*; jeho autorem byl nejspíše člen dominikánského řádu pohybující se v okruhu dvora Karla IV.¹⁰⁹ Z poloviny 14. století pochází překlad dalšího rozšířeného textu, a sice *Legendy aurey*, známý u nás pod názvem *Pasionál* (1357)¹¹⁰. Další soubory legendických textů jsou v českém prostředí známy z rukopisů poslední třetiny 13. století¹¹¹ a z období kolem roku 1380¹¹², z konce 14. století se dochoval dvousvazkový soubor legend, jejichž autorem byl francouzský dominikán Bernard Gui (1261/1262–1331).¹¹³

V mystickém traktátu dominikánského mnicha Koldy z Koldic (1265/75–1323/27) *De strenuo milite* (O statečném rytíři), který napsal pro Kunhutu, abatyši svatojiřského kláštera benediktinek, se rovněž sv. Maří Magdalena objevuje, a to ve scénách spojených s příchodem tří Marií ke hrobu, jejich setkání se zmrtvýchvstalým Kristem a Magdaleniným zvěstováním radostné zprávy Panně Marii a apoštolům.¹¹⁴

Samostatnou kategorií jsou tzv. magdalenské plankty, pláče Maří Magdaleny, které lze rozdělit do tří skupin: pláče kající vztahující se k pokání sv. Maří Magdaleny na hostině v domě Šimona farizeje (Lk 7,36–50); útrpné pláče, kdy svěťice stojí pod křížem a nařká nad Kristovou smrtí¹¹⁵; a pláče milostné, jež se tematicky vážou na scénu, kdy sv. Maří Magdalena stojí u prázdného hrobu (J 20,11–18).¹¹⁶ V českém prostředí je znám latinský Pláč Maří Magdaleny z Pasionálu abatyše Kunhuty¹¹⁷, který představuje jakýsi přechod od útrpného k milostnému pláči spojený s magdalenskou legendou: Maří Magdalena se na pokyn Panny Marie odebrala ke Kristovu hrobu, kde nařká a vzpomíná na všechna setkání se svým Mistrem, aby se nakonec stala svědkem jeho Zmrtvýchvstání.¹¹⁸ Další skladba zaznamenaná v tzv. Hradeckém rukopise¹¹⁹ je již psána česky. Antonín Škarka poukazuje na východisko skladby v tzv. Pseudo-Origenově homilii¹²⁰ na evangelium sv. Jana (J 20,11–18), jejíž nejstarší opis se v českém prostředí zachoval ve sbírce teologických rozprav, pojednání a rozjímání, kterou roku 1303 věnovala abatyše Kunhuta klášteru sv. Jiří na Pražském hradě¹²¹; autora Pláče spatřuje Škarka v okruhu Jana Milíče z Kroměříže a vyslovuje domněnku, že jím mohl být sám kazatel, jenž Pseudo-Origenovu homilii zařadil do svého sborníku *Gratia Dei* a často z ní ve svých kázáních citoval.¹²²

Z hymnických skladeb a duchovních písní se dochovalo množství anonymních skladeb, ale i ty, jež jsou připisovány konkrétním osobám: z nich lze uvést sekvenci *Laus tibi Christe qui es creator et redemptor idem et salvator*, připisovanou mnichu Gottschalkovi z Limburku (kolem 1010–1098); hymny *Peccatrix quondam femina, ecclesia notissima* a *Maria mater Domini, Maria soror Lazari*, za jejichž autora bývá považován remešský biskup Marbod (kolem 1035–1123); hymnus *Magdalene Mariae meritis magna dies micat et celebris*, jehož autorem je opat clunyjského kláštera Petr Ctihodný (1092/1094–1156); a píseň *Voluptatum sitim sedat fervor ignis*, kterou složil filosof, učenec a později opat kláštera v anglickém Cirencesteru Alexander Neckam (1157–1217).¹²³ Jako nejpoetičtější uvádí Škarka skladby připisované Filipu Kanceléři (kolem 1160–1236), francouzskému teologovi a skladateli, jenž působil při kapitule katedrály Notre-Dame v Paříži; sv. Maří Magdaleně věnoval např. píseň *O Maria noli flere, iam non quaeras alium*.¹²⁴ V českých zemích vznikly latinské hymny *Felici peccatrici Christique amatrici*¹²⁵, *Nunc omnes jubilemus, Magdalene decantemus* a *O Maria Magdalena, alleluia, maerentium apostola, alleluia*, sekvence Gottschalka z Limburku byla zařazena do sekvenciáře Arnošta z Pardubic.¹²⁶ České

hymny, písně a officia ke cti sv. Maří Magdaleny vznikají od počátku 15. století – nejstarším příkladem je „officium misse“ z Jistebnického kancionálu, do něhož je zařazena také skladba *Laus tibi Christe qui es creator et redemptor* v počeštěné verzi *Chvála tobě, Kriste, jenž jsi stvořitel i vykupitel*.¹²⁷

České modlitby ke sv. Maří Magdaleně se v hojně míře objevují od 2. poloviny 14. století: zpravidla se obracejí přímo ke světici, aby se přimlouvala za věřící u Boha, nebo ke Kristu s prosbou, aby se nad věřícími smiloval podobně jako nad sv. Maří Magdalenou; jiné modlitby vyzývají hříšníka k pokání, oplakávání svých hříchů a důvěře v Boží milosrdenství.¹²⁸ Překládaly a upravovaly se také latinské texty, některé z nich jsou obsaženy v rukopise zvaném Milíčovy modlitby¹²⁹: „*Milý Jezukriste, poňovadž si svatěj Mařiej Magdaleně takú milost v jéje srdce ráčil dáti*“ (ff. 63r–63v), „*Všeho mocný Bože, daj mi zjevné znamenie lásky tvé*“ (ff.114v–117v) nebo „*Svatá Maria Magdaleno, kteráž jsi jakžto studnicí selz k studnici milosrdenstvie k Kristu přišla*“ (ff. 174–175v); poslední jmenovaná skladba je překladem modlitby z roku 1081, kterou napsal sv. Anselm z Canterbury (1033–1109) pro Adelaidu, dceru Viléma Dobyvatele.¹³⁰ Jedna z modliteb ke sv. Maří Magdaleně je obsažena také v rukopise *Orationale Arnesti*, sborníku mystických traktátů, rozjímavých čtení a modliteb arcibiskupa Arnošta z Pardubic.¹³¹

3.5 Liturgické drama

Náboženské divadlo bylo původně součástí bohoslužeb – velikonoční a vánoční hry, morality, mystérie a miráky se odehrávaly přímo v sakrálním prostoru, později se ale přemístily do prostorů před kostely, na rynky; provedení her se chopili amatérští (měšťané, žáci) i profesionální herci (žongléři), což s sebou zejména v případě tzv. frašek neslo postupné pronikání světských a humorných prvků, později také kritiky či proticírkevní satiry.¹³²

Zpočátku se během liturgie uplatňovaly pouze divadelní prvky, a to např. při obřadu uložení a vztyčení kříže (*Depositio et elevatio crucis*): do Božího hrobu (zpočátku v podobě výklenku v oltáři) se o Velkém pátku uložila socha Krista či kříž a během následujících dvou dní zase vyjmula, takže kněz představující anděla mohl ukazovat třem Mariím (hráli je muži) prázdný hrob. Nejstarší známý výstup, tzv. *Regularis Concordia*, se odehrál v Anglii kolem r. 970.¹³³ V rukopisech z kláštera St. Gallen (10. století) a St. Martin v Limoges (933–936) se dochovaly

záznamy tropu *Visitatio sepulchri* / *Quem queritis*, které byly předváděny jako rozhovor mezi třemi Mariemi a andělem (příp. anděly) u hrobu¹³⁴:

*Quem queritis, o tremule mulieres, in hoc tumulo, plorantes?*¹³⁵

Rozšíření velikonočního tropu na dialog a následné vkládání antifon, sekvencí a vět z Písma vedlo ke vzniku velikonočních liturgických dramát a officí.¹³⁶ Později byly hry rozšiřovány o další scény, např. výjev setkání Maří Magdaleny se vzkříšeným Kristem nazývaný *Hortulanus* (Zahradník) či přímo *Noli me tangere*.¹³⁷ Takováto velikonoční hra o více scénách bývá označována jako *Visitatio sepulchri*. V českých zemích je jím např. *Svatojiřské officium* (konec 12. či počátek 13. století), jež se dochovalo v breviáři benediktinského kláštera sv. Jiří na Pražském hradě.¹³⁸ Obsahuje tři scény: Maří Magdalena a druhá Marie u hrobu; setkání Maří Magdaleny s Kristem; Petr a Jan u hrobu.¹³⁹ Podle Evy Stehlíkové doznala tříступňová podoba officia, zahrnující scénu se sv. Maří Magdalenou, největší ohlas právě v ženských kláštorech.¹⁴⁰ Počátkem 14. století – za abatyše Kunhuty – byla pořízena nová redakce Svatojiřského officia: podle dochovaných poznámek k jeho provádění měla v čele zástupu žen jdoucích ráno ke hrobu kráčet sama abatyše Kunhuta; za ní šla řeholnice představující sv. Maří Magdalenou, následovaly představitelky tří Marií a zbylé starší i mladší řeholnice.¹⁴¹

Dalším liturgickým dramatem českého původu je tzv. *Třetí hra tří Marií* ze 2. poloviny 14. století: sv. Maří Magdalena zde utěšuje plačící Pannu Marii, jde s vonnými mastmi ke hrobu, jež nachází prázdný, a setkává se s Kristem – pořadí scén je však zpřeházené.¹⁴² V této hře se již objevují české přídatky, nezřídka komické až hrubé, jak dokládají slova, jež Kristus v podobě zahradníka adresuje světici: „*A netlač mi po cibuli, / ať nedám rýčem po rebuli.*“¹⁴³

Variant Her tří Marií se z období 14. století dochovalo několik; některé z nich zahrnují známou epizodu s mastičkářem, v jiných však naopak není obsažena ani scéna setkání sv. Maří Magdaleny se vzkříšeným Kristem.¹⁴⁴

Plankty, o nichž pojednává předchozí kapitola (kap. 3.4), nacházely občas své uplatnění v liturgickém dramatu – příkladem je *Planctus z Cividale* (14. století).¹⁴⁵ Jedná se o dialog mezi Pannou Marií, Maří Magdalenou, Janem, Marií Salome, Marií

Jakubovou a andělem, doprovázený bohatou škálou gest, v níž se mísí gestika liturgická s gestikou přirozenou¹⁴⁶:

MAGDALÉNA

Ted' klesne na kolena před křížem:

O otče dobrý,

o mistře slovutný,

Ted' ať ukáže sama na sebe:

nechtěj mne opustit;

Ted' ať se bije [do prsou]:

pohlédni na hříšnici,

ty, který jsi mne spasil.

MARIA PANNA

Ó Marie

Ted' ať ukáže na Magdalénu:

Magdaleno,

Ted' ať ukáže na Krista:

mého sladkého syna žačko,

Ted' ať obejmě Magdalénu kolem krku oběma pažemi:

plač se mnou, moje sestro,

Ted' pospíší na druhou stranu objímajíc Magdalénu:

Plač a sdílej mou bolest

Ted' ať ukáže na Krista:

nad smrtí mého sladkého syna

Ted' ať ukáže na Magdalénu:

a nad smrtí tvého mistra,

Ted' ať ukáže na Krista:

nad smrtí onoho, který

Ted' ať ukáže na Magdalénu:

tě láskou obdařil,

Ted' ať ukáže na Magdalénu:

který všechny tvé hříchy

Ted' at' rozpřáhne ruce:

tobě odpustil,

Ted' at' obejmě Magdalénu jako poprvé a at' ukončí verš:

nejsladší Magdaléno.

MAGDALÉNA

Ted' at' pohybem rukou pozdraví Marii:

Matko Ježíše ukřižovaného,

Ted' at' si setře slzy:

s tebou pláču nad smrtí Krista

Ted' at' na sebe ukáže:

a nad smrtí mého mistra

Ted' at' se bije do hrudi:

a bolestí ukřižovaná

Ted' at' se rukama bije [do prsou]:

jsem v srdci zraněná¹⁴⁷

Zaznamenány jsou také hry o vzkříšení Lazara, mezi něž patří hra *Suscitatio Lazari* z Fleury a Hilariova hra o vzkříšení Lazara; do hry z Fleury je zakomponována scéna Pomazání na hostině v domě Šimonově, v obou hrách pak Marie a Marta oplakávají svého mrtvého bratra.¹⁴⁸

Nejpoutavější jsou však hry věnované výhradně sv. Maří Magdaleně, resp. jejímu hříšnému životu a obrácení. Česko-latinská *Hra veselé Magdaleny* pochází z druhé poloviny 14. století; blízká je jí hra německého původu *Ludus Mariae Magdalенаe in gaudio* z 15. století.¹⁴⁹ Hra je rozdělena do tří částí: první z nich líčí pád Lucifera a zpupných andělů, z nichž se stávají ďáblové; druhá představuje putování ďáblů po světě, kde vyhledávají hříšné duše a odvádějí je do pekla; a třetí znázorňuje světský život a pokání sv. Maří Magdaleny.¹⁵⁰

Výstup Maří Magdaleny je spojen se třemi zpěvy:

Kudy sem já chodila,

tudy tráva zelená;

svůj šlojieř napravila,

hledajíc, baťka hledala.

...

*Byla sem ti v sádku,
v zeleném hájku,
trhala sem květy
svému brachku;
toť vše čini brachku na milost.*

...

*Chciť veselá býti
vešda i nynie,
hedvábnú vílu víti
svému milému.
Toť vše činím brachku na milost,
aby byl mój milý host.¹⁵¹*

Verše obsahují slova a slovní spojení plná tradičních erotických metafor, které měly v tomto případě poukazovat na prostopášnost Maří Magdaleny.¹⁵² Zároveň je však v momentu hledání milence, kdy se dívka prochází jarní přírodou, přítomná také jakási paralela k Mariinu hledání Krista v zahradě, kde byl podle evangelií hrob umístěn; svou roli při tom sehrálo také typologické spojení Maří Magdaleny s nevěstou z Písně písní, posílené slovy „*Revertere, revertere, Sunamis...*“ (Obrat’ se, obrat’, Šulamítko; Pís 6,12), jimiž se Marta ve hře obrací ke své sestře.¹⁵³

Podle Kolára se zdá pravděpodobné, že hra byla uváděna v den svátku Obrácení Marie Magdaleny, jenž připadal na jarní období.¹⁵⁴ Smyslem hry podle Jarmily Veltruské mělo být předvedení hříšné stránky světice, s níž se pak věřící mohli snáze ztotožnit a následovat ji v jejím obrácení a pokání.¹⁵⁵

4. Kult sv. Maří Magdaleny v období středověku

4.1 Rozvoj kultu sv. Maří Magdaleny v evropských zemích

Kult sv. Maří Magdaleny se šířil z východního Středomoří přes Itálii a dále na západ až do Anglie, kde je úcta ke světici doložena již v 8. století.¹⁵⁶ Vypovídá o tom martyrologium Bedy Ctihodného (kolem 720), v němž je zapsán svátek světice k datu 22. července. Kostely a oltáře byly zasvěcovány sv. Maří Magdaleně již v 10. století, úplná znění bohoslužeb pro den jejího svátku jsou však známa až z 11. a 12. století, kdy je možné zaznamenat nárůst magdalenského kultu.¹⁵⁷ Tehdy se také hlavním poutním místem stává opatství v burgundském městě Vézelay. Ačkoli ostatky světice měly být uloženy v kostele v Saint-Maximin v Provinci, začaly se kolem poloviny 11. století šířit zprávy, že skutečné ostatky jsou uloženy v opatství ve Vézelay – ty sem měly být přeneseny jistým mnichem již v 8. století. Šlo patrně o promyšlenou strategii opata Geoffreye, za jehož působení došlo v roce 1050 ke změně původního mariánského patrocinia románské baziliky – nově byla zasvěcena sv. Maří Magdaleně. V roce 1058 papež Štěpán IX. ve své bule potvrdil, že opatství uchovává ostatky světice, a do Vézelay začaly záhy proudit davy poutníků.¹⁵⁸ Nárůstu popularity dopomohlo také strategické umístění nového poutního místa, které leželo na jedné z hlavních svatojakubských cest vedoucích do Santiaga de Compostella; *Průvodce poutníkův* z poloviny 12. století, určený všem putujícím ke hrobu sv. Jakuba Většího, uvádí Vézelay mezi posvátnými místy hodnými zastavení.¹⁵⁹ Vézelay nakonec získalo takovou vážnost, že zde roku 1146 kázal Bernard z Clairvaux a vyzýval k uspořádání druhé křížové výpravy; v roce 1267 navštívil Vézelay francouzský král Ludvík IX., jenž si odsud odvezl několik ostatků světice do své soukromé sbírky.¹⁶⁰

V roce 1279 však došlo v kryptě kostela v Saint-Maximin k vyzdvižení ostatků sv. Maří Magdaleny, jemuž byl přítomen salernský princ Karel z rodu Anjou, pozdější neapolský král Karel II., který potvrdil pravost ostatků. Dominikán Bernard Gui ve své kronice popsal, že po otevření hrobky se v kryptě rozlila sladká vůně a z jazyka světice vyrůstal drobný zelený výhonek.¹⁶¹ Napříště již poutníci putovali nikoli do opatství ve Vézelay, jehož sláva začala upadat, nýbrž do Provence, kde mohli kromě vzácných relikvií navštívit místa působení sv. Maří Magdaleny a jejího pokání, především jeskyni v La Sainte-Baume.¹⁶² Při jedné ze svých poutí sem zavítal také básník

Francesco Petrarca (1304–1374) a napsal na počest světice báseň, kterou pak v jeskyni na památku své návštěvy zanechal.¹⁶³

Na vlastnictví ostatků sv. Maří Magdaleny si ale činila nárok i další místa, především Efesos; dále též chrám sv. Lazara v Konstantinopoli, kam měly být ostatky údajně přeneseny z Efesu, italské město Senigallia nedaleko Ancony a Řím, resp. bazilika svatých Janů v Lateráně, v níž měly být ostatky světice uloženy pod jedním z oltářů.¹⁶⁴

Spory o ostatky se projevíly také v nárocích jednotlivých poutních míst na konkrétní části těla světice: lebka a paže sv. Maří Magdaleny byly uchovávány v relikviáři v Saint-Maximin, který nechal zhotovit Karel II. Neapolský, nicméně v severofrancouzském městě Abbeville měla být rovněž uložena lebka světice, zatímco klášterní kostel dominikánek v Aix-en-Provence opatroval čelist sv. Maří Magdaleny, kterou jim měl princ Karel II. v roce 1281 darovat. Obdobně měly být dvě paže světice uchovávány v Kolíně, další na Sicílii, v Hainaultu, v Marseille, Benátkách a ve Fécamp.¹⁶⁵ Doložen je rovněž velký počet prstů sv. Maří Magdaleny a nespočetné množství relikvií jejích vlasů.¹⁶⁶ Objevovaly se ale také relikvie vztahující se k poustevnickému životu sv. Maří Magdaleny (např. úlomek skály ze La Saint-Baume, kde konala pokání) a jejímu vztahu ke Kristu – mezi ně patří tzv. *sainte larme*, slza, jež stékala Ježíši po tváři při pohledu na světici truchlící pro mrtvého bratra a kterou anděl zázračně zachytil, uschoval a po vzkříšení Lazara věnoval Marii, nebo kameny z Golgoty potřísněné Kristovou krví, které si Maří Magdalena údajně přinesla s sebou do Francie.¹⁶⁷ Zcela ojedinělý byl ale ostatek nazývaný „*noli me tangere*“ uchovaný v Saint-Maximin: šlo o neporušenou část pokožky z čela světice, jíž se měl dotknout sám vzkříšený Kristus.¹⁶⁸

Rostoucí úcty ke sv. Maří Magdaleně coby kající se hříšnici bylo využito v období po IV. lateránském koncilu (1215); nově byla totiž svátost pokání úzce spojena se svátostí eucharistie a věřící byli vedeni k tomu, aby se alespoň jednou do roka vyzpovídali.¹⁶⁹ Dalším dokladem úcty ke světici, jež byla nazývána *beata peccatrix*, je slavení již zmíněného svátku Obrácení sv. Maří Magdaleny.

Nedlouho po skončení IV. lateránského koncilu vznikl v německých zemích řád magdalenitek, Sester pokání sv. Marie Magdaleny (*Ordo s. Mariae Magdaleneae de Poenitentia*), jenž kladl důraz na pokání a kontemplativní způsob života.

Za zakladatele řádu je považován hildesheimský kanovník Rudolf z Wormsu, jenž roku 1226 založil první klášter magdalenitek právě ve Wormsu. Krátce poté byl řád potvrzen papežem a od roku 1232 se řídil řeholí sv. Augustina doplněnou o reformní stanovy dominikánek od sv. Sixta v Římě. Zpočátku měl řád sloužit k nápravě padlých a ochraně ohrožených žen, postupně však došlo k jeho přeměně na řeholní komunitu. V řádu platila přísná klauzura; řeholnice, jimž se podle oděvu přezdívalo „bílé paní“, se denně účastnily chórových modliteb a věnovaly se manuálnímu činnostem, přičemž měly důsledně dodržovat mlčení. Při vstupu do řádu se skládal slib chudoby, čistoty a poslušnosti. Představenou kláštera byla zpravidla převorka, v čele provincie stál zemský převor a v čele řádu generální probošt. První konventy magdalenitek vznikly v letech 1227–1228 v Trevíru, Štrasburku, Mühlhausenu, Würzburgu, Řezně, Špýru a Frankfurtu nad Mohanem, o něco později např. v Basileji a Erfurtu. Řád se rychle rozšířil do dalších evropských zemí: Francie, Itálie, Španělska, Portugalska, ale i do Čech.¹⁷⁰

Jistý vliv na oblibu sv. Maří Magdaleny mohlo mít i proroctví italského mystika a teologa Jáchyma z Fiore (kolem 1135–1202), které v lidech podnítilo víru v blížící se konec světa a nastolení nové epochy Svätého Ducha, k čemuž mělo dojít roku 1260. Ruth Willkins Sullivan upozorňuje, že sv. Maří Magdalena byla v tomto období znázorňována v italském výtvarném umění stále častěji, což podle badatelky souznělo s rozmachem flagelantského hnutí (1260–1261). Očekávání příchodu konce světa se projevovalo zvýšenou religiozitou a důrazem kladeným na tělesné sebetrestání coby formu pokání.¹⁷¹ Patronkou flagelantů se nestal nikdo jiný než sv. Maří Magdalena, hříšnice a kajícnice, jíž odpustil hříchy sám Kristus – a která tedy platila (hned po Panně Marii) za mocnou přímluvkyni. Dokladem úcty flagelantského hnutí ke sv. Maří Magdaleně, která přetrvala i do následujícího století, je deskový obraz toskánského malíře Spinella Aretina, znázorňující na zadní straně desky trůnící světici obklopenou osmi muzicírujícími anděly [136]; sv. Maří Magdalena drží kříž a zlatou pyxidu, zatímco u paty trůnu klečí z každé strany dvojice členů Bratrstva sv. Maří Magdaleny ze Sansepolcro. Na přední straně desky je vyobrazeno Bičování Krista, odkazující ke spiritualitě bratrstva a jeho kajícím praktikám.¹⁷²

Světici však měli v úctě i členové panovnických rodů. Již zmíněný Karel II. Neapolský (1254–1309) učinil ze sv. Maří Magdaleny nikoli pouze patronku svoji,

ale také celého rodu Anjou, z něhož pocházel.¹⁷³ Zakládal a nechával zdobit kaple, kostely a kláštery zasvěcené sv. Maří Magdaleně a podporoval mendikantské řády, jež chovaly ke světici obzvláštní úctu, i špitál pečující o malomocné zvaný Santa Maria Maddalena de' Leprosi ve města Aversa poblíž Neapole.¹⁷⁴ Úctu k rodové světici udržovali po smrti Karla II. jeho potomci, např. jeho syn neapolský král Robert I. (1277–1343), jenž sám při příležitosti svátku sv. Maří Magdaleny sepsal tři kázání¹⁷⁵, a Robertova druhá manželka královna Sancierová Mallorská (1285–1345), jež založila konvent pro kající se prostitutky zasvěcený sv. Maří Magdaleně a podporovala řády minoritů a klarisek.¹⁷⁶

Příklady projevu úcty mendikantských řádů ke sv. Maří Magdaleně a způsobů, jimiž se snažily se světici ztotožnit nebo alespoň následovat jejího příkladu (tzv. *imitatio Magdalene*), existuje nespočet množství, a to jak v písemných pramenech, tak ve výtvarném umění.¹⁷⁷ Jedním z nich je dopis sv. Kateřiny Sienské (1347–1380) Anežce, vdově po Orsovi Malavoltim, jenž je zároveň dokladem jedné z podob soudobé ženské spirituality:

„Chválen budiž náš sladký Spasitel. Vám, nejdražší a nejmilejší dcero, paní Anežko a ostatní dcery, já Kateřina, neužitečná služebnice Ježíše Krista, píši s láskou a touhou – rozpomínajíc se na slova, jež pravil Kristus: ‚S toužebností jsem toužil‘ – viděti vás spojeny a přetvořeny v oné dokonalé a nejvroucnější lásce. Jako činila ona zamilovaná apoštolka Magdalena, v níž bylo tolik oné nejvroucnější lásky, že nedbala o žádnou věc stvořenou. [...] Neboť, dobře-li vidíte, nejmilejší dcery, Magdalena se pokořila a poznala sama sebe; a proto spočinula s takovou láskou u nohou našeho sladkého Spasitele. A pravíme-li, že mu dala najevo lásku, vidíme to dobře u onoho svatého kříže; neboť se nebojí Židů, ani se nebojí sama o sebe, ale jako pomínutá běží a objímá kříž. Není pochyby, že, aby viděla svého Mistra, dává se zaplaviti Krví. Opájí se pak láskou Magdalena na znamení, že jest zpita svým Mistrem. Ukazuje ji na jeho tvorech; tak činila po svatém vzkříšení, když kázala v městě Marsilii. Pravím také, že měla ctnost vytrvalosti; a to jsi ukázala, nejsladší Magdaleno, když jsi hledala svého nejsladšího Mistra, a nenacházějíc ho na místě, kde jsi ho položila, ó miláčku Magdaleno, ty šlíš; nemělat' jsi

srdce, ano bylo uloženo s tvým nejsladším Mistrem a naším sladkým Spasitelem. Ale pojalas dobrou myšlenku, abys našla svého sladkého Ježíše; neboť ty vytrváváš a neustáváš ve svém převelikém bolu. Ó, jak činíš dobře! Neboť ty vidíš, že právě vytrvalost ti dá nalézt tvého Mistra.“¹⁷⁸

4.2 Kult sv. Maří Magdaleny v českých zemích¹⁷⁹

Nejstarší doklad úcty ke sv. Maří Magdaleně v českém prostředí představují magdalenská patrocina¹⁸⁰ kaplí v Praze-Vršovicích (1130)¹⁸¹ a na Vyšehradě (1130)¹⁸²; k nim je patrně možné řadit také rotundu v Přední Kopanině.¹⁸³ Ve 12. století doznal kult světice rozvoje v celé Evropě, jak bylo ukázáno v předchozí podkapitole; otázku, zda se úcta ke sv. Maří Magdaleně projevovala na území českých zemí již dříve, není možné jednoznačně zodpovědět.

Další výskyt magdalenských patrocinií přichází přibližně ve 13. století v pozdní fázi kolonizace, kdy byly sakrální stavby často zasvěcovány světicím. V této době byly sv. Maří Magdaleně zasvěceny kostely v Holanech na Českolipsku, v Zubrnici na Ústecku, Mařenici na severním Českolipsku¹⁸⁴ a patrně také kostel v Malém Boru na Klatovsku¹⁸⁵. Z téhož století je doložen oltář sv. Maří Magdaleny umístěný v bazilice sv. Víta na Pražském hradě.¹⁸⁶

Nedlouho po svém vzniku přichází do Čech řád magdalenitek. První konvent je písemně doložen k roku 1259 v Dobřanech u Plzně, avšak již v roce 1282 byl dobřanský klášter přenechán premonstrátkám z Chotěšova a část konventu z Dobřan odešla do Zahražan u Mostu. Zde sídlily řeholnice až do vypuknutí husitských válek, kdy byl klášter zničen (1421); po skončení nepokojů se komunita vrátila, usídlila se však přímo v Mostě, kde setrvala až do josefínských reforem. K roku 1282 je konvent magdalenitek doložen také v Praze v sousedství kostela sv. Havla, po roce 1315 patrně přesídlil na malostranský Újezd ke kostelu sv. Maří Magdaleny a podobně jako zahražanský konvent během husitských válek zanikl. Další kláštery se nacházely na předměstí Loun (kolem 1330), v Dalešicích a údajně také v Želivě u Kadaně.¹⁸⁷ S řádem magdalenitek je spojena pečeť konventu v Dobřanech ze [kat. č. 4] nesoucí vyobrazení stojící sv. Maří Magdaleny držící knihu a pyxidu.

Za období rozkvětu kultu sv. Maří Magdaleny v českých zemích je možno právem považovat 14. století, zejména jeho druhou polovinu. Založení městského špitálu

v Plzni zasvěceného sv. Maří Magdaleně, jenž vznikl z iniciativy plzeňského měšťana Konráda z Dobřan, se klade před rok 1320¹⁸⁸; tatáž osoba dala roku 1331 založit špitál s kaplí sv. Maří Magdaleny v Domažlicích.¹⁸⁹ Nově nesou magdalenská patrocinia kostely v Brlohu¹⁹⁰ (1347), Bělci (kolem 1350), Velharticích (1373), Borotíně (1386), Gruntě (1396), Chvalšínách a Černici (1400).¹⁹¹ Kostel v Brlohu byl podobně jako kaple sv. Maří Magdaleny v Jistebnici založen Petrem I. z Rožmberka.¹⁹² Další fundací Rožmberků byla kaple sv. Maří Magdaleny ve Vitějovicích (1369).¹⁹³ Lze se domnívat, že také kostely a kaple při kláštorech magdalenitek byly zasvěcovány patronce řádu, jako tomu bylo v případě klášterního kostela na Malé Straně (1329).¹⁹⁴ V 50. letech 14. století nechává krnovský fojt Petr a jeho rodina vystavět kapli sv. Maří Magdaleny v klášteře minoritů v Krnově, která byla přibližně kolem roku 1360 vysvěcena¹⁹⁵, a před rokem 1358 vzniká ve Svatovítské katedrále kaple sv. Maří Magdaleny založené děkanem kapituly Předvojem († 1358).¹⁹⁶

V pokladu Svatovítské katedrály se dodnes nacházejí dva relikviáře ze 14. století obsahující ostatky sv. Maří Magdaleny, z nichž jeden má příhodně podobu pyxidy.¹⁹⁷ Ostatky sourozenců z Betánie – sv. Maří Magdaleny, sv. Marty a sv. Lazara – se do Čech dostávaly již během 13. století prostřednictvím absolventů medicíny z univerzity v jihofrancouzském Montpellier, kteří si je přinášeli s sebou, mezi nimiž byli také někteří členové metropolitní kapituly v Praze.¹⁹⁸ Relikvie vlasů světice jsou v inventáři svatovítského pokladu doložené již před rokem 1355. Další ostatky sv. Maří Magdaleny přivezl do Čech císař Karel IV. ze své cesty do Avignonu v roce 1365; s největší pravděpodobností je získal v Arles, kde byl 4. června 1365 v katedrále sv. Trofima korunován arelatským králem.¹⁹⁹ Pro uložení ostatků světice byla pořízena relikviářová soška z pozlaceného stříbra, která se do dnešních dnů bohužel nezachovala.²⁰⁰ V soupisu svatovítských a karlštejnských ostatků jsou zaznamenány vlasy sv. Maří Magdaleny,²⁰¹ části její hlavy a olej z jejího hrobu²⁰²; části rukou a ramen světice byly uchovávány společně s ostatky sv. Lazara,²⁰³ drobné ostatky byly smíšeny s relikviemi dalších světců.²⁰⁴ Záznam o relikvii vlasů sv. Maří Magdaleny lze dohledat také v soupisu předmětů kláštera Zlaté Koruny z roku 1418.²⁰⁵

V souvislosti s Karlem IV. je třeba zmínit litanii ke všem svatým, jež byla součástí textu *Korunovačního řádu českých králů*; sv. Maří Magdalena je zde

v kategorii světic uváděna na prvním místě²⁰⁶ – po ní následují svaté Markéta, Kateřina, Barbora, Ludmila a Dorota.²⁰⁷

Rádce Karla IV. arcibiskup Arnošt z Pardubic (1297–1364) bývá považován za ctitele sv. Maří Magdaleny²⁰⁸: na jeho pečetích jsou znázorněny výjevy Noli me tangere [kat. č. 12, 15] a Povýšení sv. Maří Magdaleny [kat. č. 26] a arcibiskup sám je na nástěnné malbě v kostele sv. Bartoloměje v Praze-Kyjích zachycen, kterak vzhlíží ke scéně Povýšení sv. Maří Magdaleny [kat. č. 13]. Má se za to, že s legendami o životě sv. Maří Magdaleny se mohl Arnošt z Pardubic seznámit během svého pobytu v Avignonu; nelze rovněž vyloučit, že navštívil poutní místa v Saint-Maximin, La Sainte-Baume a okolí. Pro arcibiskupovu úctu ke světici hovoří také skutečnost, že v rukopise Oracionale Arnesti je zapsána modlitba ke sv. Maří Magdalence²⁰⁹, a bez zajímavosti není ani skutečnost, že to byl právě on, kdo v benediktinském klášteře v Opatovicích vysvětil kapli sv. Maří Magdaleny.²¹⁰

V roce 1372 zakládá Jan Milíč z Kroměříže (1320/1325–1374) na Starém Městě pražském tzv. Jeruzalém, jenž měl sloužit jako útulek pro padlé ženy a nevěstky, které se daly na pokání.²¹¹ Mnohé pražské povětrné děvy se totiž pod vlivem Milíčových plamenných kázání²¹² daly na pokání a kazatel pak kajícnice hmotně zabezpečoval a staral se o jejich duchovní rozvoj. Tyto ženy zůstávaly zpočátku v útulku naproti kostelu sv. Jiljí dobrovolně; některé z nich později odešly a živily se coby služky pražských měšťanek, jiné se dokonce vdaly. Když však kapacita malého domku přestávala stačit, přenesl Milíč útulek do Benátské ulice na Starém Městě pražském, kde symbolicky na místě zbořeného nevěstince, jemuž se přezdívalo Benátky, nechal vystavět zmíněný Jeruzalém a při něm kapli sv. Maří Magdaleny, sv. Afry a sv. Marie Egyptské.²¹³ Po Milíčově smrti byl však útulek zrušen.²¹⁴

K roku 1378 je písemně doložen oltář sv. Maří Magdaleny a sv. Augustina v kostele sv. Jana Křtitele při klášteře augustiniánů kanovníků v Třeboni.²¹⁵ Ten se nacházel na území rožmberského dominia, kde koncem 14. století vzniklo několik poustev²¹⁶: nejvýznamnější z nich stála na místě dnešní obce Majdalena, v letech 1397–1400 k ní byla přistavěna kaple zasvěcená sv. Maří Magdalence; právě tuto poustevnu měl pod svojí správou třeboňský klášter.²¹⁷

Z předhusitského období je doloženo také několik oltářů zasvěcených sv. Maří Magdalence: jeden z nich se nacházel v kostele sv. Petra a Pavla na Vyšehradě²¹⁸, další je doložen k roku 1413 v kostele Kristova těla a sv. Barbory v Kutné Hoře.²¹⁹ Do první

poloviny 15. století spadá založení kaple sv. Maří Magdaleny v Tasově; jejím zakladatelem byl Hynek z Jasenice, notář olomouckého biskupa, který dal zhotovit tzv. monstranci z Velké Bíteše [kat. č. 89] – figuru sv. Maří Magdaleny na ni později nechal doplnit jeho mladší příbuzný, který kolem roku 1464 působil v Tasově jako kaplan.²²⁰

Během 15. století dochází co do četnosti projevů úcty ke sv. Maří Magdaleně k jistému útlumu; více zpráv je doloženo až ke konci 15. a počátkem 16. století. Biskup Benedikt z Valdštejna vysvětil roku 1491 kostel sv. Maří Magdaleny v Černici u Zlaté Koruny²²¹ a v roce 1493 kapli sv. Maří Magdaleny v domě Kašpara Heide v Českých Budějovicích.²²² V roce 1498 byl přestavován kostel Nejsvětější Trojice v Rabí; nápisy na stěně kostela dokládají, že jeden z bočních oltářů byl zasvěcen Zjevení Páně, Panně Marii, sv. Kateřině a sv. Maří Magdaleně.²²³ K roku 1500 je v souvislosti s přestavbou písemně doložen kostel sv. Maří Magdaleny v České Lípě.²²⁴ Založení oltáře sv. Maří Magdaleny, jenž byl umístěn v kapli sv. Jana Křtitele při dómu sv. Václava v Olomouci, se klade před rok 1508.²²⁵

5. Stručný úvod k ikonografii sv. Maří Magdaleny ve středověkém umění

Počátky magdalenské ikonografie v pravém slova smyslu sahají do 12. století; z tohoto období jsou známa vyobrazení světice coby osamostatněné figury s nádobou na mast či kadidlo, v christologických scénách se světice objevuje již dříve. Postupem času začínají objevovat také cykly ze života světice, zahrnující nejčastěji scény Pomazání na hostině v domě Šimona farizeje, Vzkříšení Lazara a Noli me tangere. Nárůst znázornění sv. Maří Magdaleny byl pravděpodobně spjat se šířením kultu světice. Nejstarší evropské památky nesoucí vyobrazení sv. Maří Magdaleny se dochovaly ve Francii, Německu a Itálii: jde zpravidla o figurálně zdobené hlavice sloupů, kamenosochařskou výzdobu portálů a iluminované rukopisy.

Vyobrazení sv. Maří Magdaleny lze rozdělit do tří skupin: první skupinou jsou reprezentativní vyobrazení, kdy je světice znázorněna buď jako samostatná figura, nebo se nachází ve společnosti dalších světců a světic; druhou skupinu tvoří christologické výjevy a výjevy ze života světice; a třetí skupinou jsou cykly těchto výjevů.

Ze scén spjatých s veřejným působením Krista se sv. Maří Magdalena objevuje v těchto scénách: Kristus vymítá z Maří Magdaleny sedm démonů; Pomazání Krista na hostině v domě Šimona farizeje; Kristus na návštěvě u Marie a Marty; Vzkříšení Lazara; Pomazání Krista v Betánii; Pomazání Krista v domě Šimona Malomocného. Z pašijových cyklů bývá sv. Maří Magdalena znázorněna ve scénách Nesení kříže, Ukřižování Krista, Snímání z kříže, Oplakávání Krista a Kladení do hrobu. Z výjevů spjatých s Kristovým zmrtvýchvstáním jsou to vyobrazení Tří Marií u hrobu, popř. samotné Maří Magdaleny stojící u hrobu; Noli me tangere (setkání světice a zmrtvýchvstalého Krista), popř. Chairete (setkání žen se vzkříšeným Kristem); některé z uvedených scén figurují v rámci typologických cyklů (např. Pomazání v domě Šimona farizeje, Vzkříšení Lazara, Ukřižování, Kladení do hrobu, Tři Marie u hrobu, Noli me tangere). Z legendických scén se mimo cykly coby osamostatněné výjevy nejvíce uplatnily Povýšení sv. Maří Magdaleny a Poslední přijímání.

Magdalenské cykly zahrnují nejčastěji christologické i legendické scény, zejména tyto: Plavba po moři bez vesel; sv. Maří Magdalena se zjevuje knížecímu páru; scény znázorňující příběh knížecího páru; sv. Maří Magdalena káže pohanům; sv. Maří Magdalena na poušti; Povýšení sv. Maří Magdaleny; Poslední přijímání sv. Maří

Magdaleny; Pohřeb sv. Maří Magdaleny. Znázorňovány byly také scény vztahující se k zázrakům, které světice po své smrti vykonala, a výjevy z jejího světského života.

V rámci magdalenské ikonografie se ale objevují také určité zvláštnosti a inovace: v souvislosti se světskou fází svého života mohla být sv. Maří Magdaleny znázorněna jako symbol marnosti, *luxuria*,²²⁶ dále jde např. o znázornění ikonografické schéma trůnící sv. Maří Magdaleny, které se v 15. století hojně objevovalo ve Španělsku, a znázornění sv. Maří Magdaleny jako Ochránitelky, jež pod svým pláštěm ukrývá své vyznavače, jak se dochovalo na nástěnné malbě chrámu v italském Bergamu.²²⁷

6. Zobrazení sv. Maří Magdaleny v umění českého středověku

6.1 Reprezentativní vyobrazení

Není zcela jisté, kdy se sv. Maří Magdalena poprvé objevila vyobrazena jako samostatná figura – nejstarší dochovaná díla pocházejí z 1. čtvrtiny 12. století z oblasti Francie a německých zemí, od 2. poloviny 12. století je výskyt vyobrazení doložen také ve Španělsku a Itálii.²²⁸ Příkladem za všechny budiž vitraj z Klagenfurtu [137]: světice je znázorněna z čelního pohledu, oděna je v dlouhém splývavém rouchu se širokými rukávy, hlavu má zavinutou v červené roušce. V levé ruce drží nádobku na masť, v pravé kadidelnici. Je zde představen nejčastější typ vyobrazení světice *zv. myrrhophore*, což lze volně přeložit jako „ta, jež nese myrhu“. Tento typ vychází z vyobrazení tří Marií u hrobu, které rovněž nesou nádoby s masť a – zejména v raně středověkém umění – kadidelnice, a představuje světici jako jednu z žen, které šly za časného nedělního rána ke hrobu, aby pomazaly Kristovo tělo vonnými masťmi. Nádobka s masť se pro všechna následující století stala neodmyslitelným hlavním atributem světice.

Podobným způsobem je sv. Maří Magdalena znázorněna na nejstarším známém vyobrazení z českých zemí, jímž je iluminace Antifonáře sedleckého [kat. č. 2] – tedy z čelního pohledu, v dlouhém spodním šatě a maforiu, jež zahaluje také hlavu světice; drobný předmět, jež drží v levici, je nádobka na masť. Dále lze jmenovat konventní pečeť magdalenitek z Dobřan [kat. č. 4] či nástěnné malby kostelů v Janovicích nad Úhlavou [kat. č. 6] a Křtěnově [kat. č. 8], kde je maforium nahrazeno rouškou a dlouhým pláštěm.

Přibližně do 14. století zůstává oděv světice jednoduchý a bez ozdob, přičemž rouška zakrývá hlavu i vlasy, jak lze doložit na příkladu italského polyptychu [138] či nástěnné malby v ksotele sv. Pankráce v Hammu [139].²²⁹ Během 14. století se však objevuje figurální typ prostovlasé světice, a to zejména v Itálii, např. na triptychu Tommasa da Modeny [140] z období kolem poloviny 14. století. Ve scénických vyobrazeních, jako např. Pomazání v domě Šimona farizeje či Povýšení sv. Maří Magdaleny, ale také Ukřižování Krista, se motiv nezahalených vlasů objevuje již dříve. Znázornění vlasů světice decentně poodhalených rouškou lze pozorovat na malbách v Janovicích [6] a v měšťanském domě v Českém Krumlově [kat. č. 21]. První vyobrazení prostovlasé světice se v našem prostředí – soudě dle příkladů

nashromážděných v katalogu – objevují na nástěnných malbách bývalé johanitské komendy ve Strakonících [kat. č. 9] a v kostele při klášteře v Jindřichově Hradci [kat. č. 10]; zde se však jedná o scénická vyobrazení. Samostatné znázornění prostovlasé světice je doloženo až ve třetí čtvrtině 14. století v Antifonáři z Vorau [kat. č. 32], kde prameny dlouhých vlnitých vlasů spadávají světici na záda. Způsob vyobrazení sv. Maří Magdaleny v Antifonáři si zaslouží zvýšenou pozornost, a to z několika důvodů. Zatímco na předcházejících příkladech, tj. v Liber viaticus [kat. č. 20], na nástěnné malbě v Českém Krumlově [21], deskovém obraze v kapli sv. Kříže na Karlštejně [kat. č. 27], ve fragmentu antifonáře [kat. č. 28] či v žaltáři a brevíři pražské kapituly z 60. let 14. století [kat. č. 29], je světice vyobrazena v jednoduchém dlouhém šatě, plášti a s hlavou zahalenou v roušce nebo pevně zavinutou v gepentu, v Antifonáři z Vorau se k nepokrytým vlasům pojí přiléhavý šat s výrazným dekoltem, jenž světici odhaluje ramena. Nadto je figura světice umístěna do brány architektury připomínající hrad. Zdá se, že iluminace jednoznačně odkazuje k pojetí sv. Maří Magdaleny zachycenému v Legendě auree Jacobem de Voragine.

Podle Zlaté legendy byla světice vznešeného původu, neboť pocházela z královské rodiny, a vlastnila hrad Magdalu, po němž dostala jméno. Propadla však světským radovánkám: „*Protože byla Magdalena přesprávilš bohatá, a rozkoš je vždy společnicí bohatství, viděla svoji krásu a své bohatství a oddala se plně tělesným rozkoším, takže ztratila své vlastní jméno a byla nazývána hříšnicí.*“²³⁰ I na dalších místech zmiňuje Jacobus de Voragine krásu světice a sladkost jejích slov.²³¹ Marga Anstett-Janßen uvádí, že na oděvu sv. Maří Magdaleny se často uplatňuje hermelín ve formě lemu nebo podšívky, jenž má odkazovat na královský původ světice; jako časný příklad uvádí miniaturu z bamberského rukopisu z období kolem roku 1330.²³² V českém prostředí zdobí hermelín lem pláště světice na nástěnné malbě kostela v Libiši [kat. č. 49].

K pádu do hříchu přispěla podle středověkých teologů a kazatelů také skutečnost, že sv. Maří Magdalena nebyla pod mužským dohledem – otec sourozenců z Betánie byl již po smrti, Lazar se podle Legendy aurey oddal rytířství²³³ a vdaná sv. Maří Magdalena nebyla.²³⁴ Spojení absence dozoru, nadbytečné bohatství a z něho plynoucí přemíra volného času, svádějící k zahálce, a především krása a pošetilost mládí²³⁵ šlechtičny z Magdaly vytvořilo živnou půdu pro marnivost, maření času

ve světských radovánkách a pokušení tělesných rozkoší.²³⁶ Za marnivost byly pokládány nejen šperky, nákladný oděv, líčidla, parfémů a nadměrná péče o svůj zevnějšek, ale také složité účesy.²³⁷ Nezahalené a volně rozpuštěné či do komplikovaných účesů spletené vlasy sv. Maří Magdaleny jsou jedním z nejvýznamnějších prvků magdalenské ikonografie a vedle nádoby na masť figurují jako další atribut světice.²³⁸ Dlouhé rozpuštěné a nezahalené vlasy bývaly spojovány s ženskou sexualitou, což se projevilo i v příběhu sv. Maří Magdaleny: v domě Šimona farizeje činí pokání právě tím, že smáčí slzami Kristova chodidla a ty pak otírá prameny svých vlasů, které se coby symbol její hříšnosti a prostopášného života náhle proměňují v symbol jejího obrácení a kajícího. ²³⁹ Pro kazatele představovala sv. Maří Magdalena předobraz marnivosti, který s oblibou využívali ve svých kázáních – např. sv. Bernard Sienský za pomoci příkladu světice, jež byla zpravidla znázorňována jako plavovláska, kritizoval barvení vlasů.²⁴⁰

Není tedy divu, že vliv obliby Zlaté legendy spolu s představou sv. Maří Magdaleny coby krásné hříšnice se odrazil i ve způsobu jejího zobrazování – od 14. století a ve stoletích následujících se prosazuje figurální typ mladé půvabné dívky v elegantních, zdobných a mnohdy až extravagantních šatech, jak lze pozorovat na vyobrazeních z 15. a počátku 16. století [141, 142, 143].²⁴¹ V českém prostředí se oděv sv. Maří Magdaleny vyznačuje spíše střídmostí a sestává ze spodního šatu a dlouhého pláště, který má světice přehozený přes ramena a někdy též sepnutý na hrudi [kat. č. 88, 89]. Na nástěnné malbě v Libiši [kat. č. 49] se sv. Maří Magdalena svým přiléhavým oděvem a čepcem zdobenými kožešinou odlišuje od svatých panen, jež jsou v její blízkosti vyobrazeny. Eleganci světice z Oracionale Zikmunda Špana z Bernsteinu [kat. č. 91] podtrhuje průsvitný závoj, zvýšenou pozorností vůči kostýmům prvkům se později vyznačují také sochy Mistra Oplakávání ze Žebráku [kat. č. 127, 133].²⁴²

Na vyobrazeních ze 14. století má světice často hlavu zavínutou v gepentu²⁴³, tj. roušce, jež pevně obepínala hlavu a krk své nositelky [20b, 27, 35b, 60, 71], zpod něhož přesto mohou pramínky vlasů vyklouzávat [kat. č. 36, 71].²⁴⁴ Dlouhé kadeře sv. Maří Magdaleny mohou být nezahalené [32, 73, 77, 88, 92] či zakryté rouškou [45, 60, 85, 134], zpod níž vyklouzávají pramínky vlasů [41, 75], popř. sama rouška z vlasů více či méně sklouzává [38c, 51d, 70, 87]. V Oracionale Zikmunda Špana z Bernsteinu [kat. č. 91] halí světici lehký průsvitný závoj, na jiných vyobrazeních ji šlojří spíše jen zdobí [53b, 62, 69]. Specifické úpravy

doznala spadávající rouška či šlojř ve způsobu, jakým se jeden z jejích cípů obtáčí na hrudi pod krkem či kolem krku světice a spadává jí na rameno či až na záda [29, 51b, 53b, 62, 69, 87].²⁴⁵ Od druhé poloviny 15. století se začínají objevovat nejrůznější pokrývky hlavy [kat. č. 100, 127, 128] a tykvvovité čepce typu *Kugelhaube* [131, 133].

Co do barevnosti převažuje obecně v oděvu světice červená barva, často v kombinaci s modrou a zelenou; uplatňují se také purpurová a růžová, fialová, bílá, odstíny hnědé a nepřilíš často i žlutá. Ještě dříve, než se červená barva ustálila jako barva oděvu sv. Maří Magdaleny, k čemuž došlo během 13. století v Itálii, byla světice znázorňována v kombinaci modré a růžové.²⁴⁶ Symbolika červené barvy může být interpretována jako odkaz na lásku, jíž sv. Maří Magdalena vzplála ke Kristu²⁴⁷, modrá coby barva Panny Marie může vzbudit dojem snahy připodobnit či přiblížit sv. Maří Magdalenu Matce Boží.²⁴⁸ Dominikánský kazatel Jacopo Passavanti (kolem 1302–1357) ve svém spisu *Speculum humanae poenitentiae* vysvětluje ve spojení se světicí symboliku červené a modré barvy: červená má představovat oheň lásky a milosti, zatímco modrá symbolizuje očišťující vodu pokory a kajícnosti.²⁴⁹ Tato symbolika zřejmě vychází ze staršího zdroje, a sice ze sbírky kázání *Sermones aurei* připisované sv. Tomáši Akvinskému, konkrétně z kázání *In festo Sanctae Mariae Magdalenaee*.²⁵⁰

Světice v červeném šatě a/či plášti se objevuje na desce Třeboňského oltáře [kat. č. 41], na nástěnné malbě kostela ve Slavětíně [38c] či v Sanctorale Bernardi Guidonis [51b], červené barvy je také původní polychromie sochy z Kašperských Hor [kat. č. 131].

Způsob úpravy vlasů sv. Maří Magdaleny je možno posuzovat také ve vztahu k dobovým oděvním pořádkům: zatímco dívky chodily v období vrcholného středověku prostovlasé, vdané ženy a vdovy si hlavu halily zpočátku do již zmíněného gepentu²⁵¹; později mohly nosit vlasy nezahalené či pouze ozdobené rouškou všechny mladé ženy, a to i vdané, zatímco starší ženy své vlasy nadále zahalovaly.²⁵² Oděvním pořádkům podléhalo také nařasení roušky či šlojře a jeho celková úprava, jež do určité míry koresponduje např. s vyobrazením světice na desce Třeboňského oltáře [kat. č. 41].²⁵³

Zde vyvstává otázka společenského statutu světice, resp. jejího zařazení do jedné ze tří základních kategorií: panny, vdané ženy (matrony) a vdovy.²⁵⁴ Jde o poměrně problematickou záležitost, s níž se středověcí teologové a moralisté potýkali, neboť postava sv. Maří Magdaleny se výše zmíněným kategoriím vymykala. Na jedné straně

stál rozmařilý život světice spojený s tělesnými rozkošemi a hříchem, na straně druhé její kajícnost a svatost. A právě díky kajícnosti měla sv. Maří Magdalena získat nazpět svoji čistotu a neposkvrněnost – nikoli však těla, nýbrž duše.²⁵⁵ Její jméno mohlo stát v čele panen v litanii ke všem svatým, neboť „byla apoštolkou, byla mučednicí spoluutrpení a kazatelkou pravdy“²⁵⁶, jak napsal Eudes de Châteauroux (kolem 1190–1273), avšak panenskou světící, v níž se snoubí čistota těla a duše, nebyla; svou pokorou, vytrvalostí a láskou si však vysloužila stejnou korunu, jaká náležela svatým pannám, včetně Panny Marie.²⁵⁷ Počátkem 13. století pojednal Caesarius z Heisterbachu (kolem 1180 – kolem 1240) čtyři vzory pro ženy a jako jeden z nich uvádí sv. Maří Magdalenu: ta podle něj vystupuje jako patronka vdov a třetí „matrona“ (vedle Panny Marie a sv. Anny), zároveň byla také pannou a nakonec i Kristovou nevěstou.²⁵⁸ Během 13. století se sv. Maří Magdalena stává také patronkou matek a těhotných žen, jak je to doloženo např. v Legendě auree.²⁵⁹

Po stručném nastínění dané problematiky již nejspíše nepřekvapí vyobrazení sv. Maří Magdaleny mezi svatými pannami [140] ani po boku svatých matron [144, 145]. Na deskovém obraze z berlínského muzea [146] je sv. Maří Magdalena dokonce začleněna do ikonografického schématu *Virgo inter virgines*, kde figuruje především jako přímluvkyně donátora a jeho rodiny. Světci, v jejichž společnosti bývá sv. Maří Magdalena vyobrazena, mohou být její sourozenci svatí Lazar a Marta, ženy, s nimiž šla v neděli ráno k hrobu (Marie Jakubova, Marie Kleofášova a Marie Salome), ale také Panna Maria a další světice, světci spojovaní s poustevnickým životem (Jan Křtitel, Jeroným a Marie Egyptská) a zakladatelé mendikantských řádů sv. František a sv. Dominik.²⁶⁰ V českém prostředí se světice objevuje spolu s apoštolou [kat. č. 6]. Se sv. Bartolomějem a sv. Jakubem je znázorněna v kapli Svatovítského chrámu [kat. č. 35], kdy oba apoštolové vystupují jako patroni či přímluvci donátorů a světice jako patronka kaple, jež je jí zasvěcena; se sv. Jakubem je zobrazena rovněž na reliéfu [kat. č. 124], který však byl součástí rozměrnější kompozice Oplakávání či Kladení do hrobu. Na nástěnné malbě ve Křtěnově [kat. č. 8] je vyobrazena po boku Panny Marie Ochránitelky spolu se sv. Kateřinou Alexandrijskou a další světící; u nohou sv. Maří Magdaleny zde klečí donátor s nápisovou páskou. Podle Petra Pavelce by postavy světic, sv. Maří Magdaleny a sv. Kateřiny, mohly ztělesňovat křesťanské ctnosti – kajícnost a moudrost.²⁶¹

Sv. Maří Magdalenu nalezneme na příkladech z českého prostředí nejčastěji ve společnosti dalších světic, zejména čtyř svatých panen (*Quattuor virgines capitales*) – svaté Kateřiny, Markéty, Barbory a Doroty. Vedle sv. Kateřiny je sv. Maří Magdalena znázorněna společně se sv. Kryštofem, sv. Dorotou a další světicí na nástěnné malbě domu v Českém Krumlově [kat. č. 21], mezi sv. Kateřinou a sv. Markétou ji nalezneme na Třeboňském oltáři [kat. č. 41]. Rovněž na monstranci z Velké Bíteše je situována v blízkosti sv. Kateřiny, sv. Markéty a sv. biskupa [kat. č. 89];²⁶² figurka představující sv. Maří Magdalenu byla však na monstranci doplněna až druhotně. Se sv. Barborou stojí sv. Maří Magdalena po boku Madony s dítětem na reliéfu zvonu z kostela sv. Michala v Brně [kat. č. 84]. Na nástěnné malbě kostela v Drásově je v řadě světic umístěna mezi sv. Dorotou a Lucíí [kat. č. 35],²⁶³ ve Slavětíně ji obklopují sv. Alžběta a sv. Markéta [kat. č. 38].²⁶⁴ Na nástěnné malbě v Libiši [kat. č. 49] tvoří sv. Maří Magdalena dvojici se sv. Apolenou,²⁶⁵ podobně jako na výšivce kasulového kříže z Petrovic u Sedlčan [kat. č. 77].²⁶⁶

V kapli sv. Kříže na Karlštejně byl obraz světice [kat. č. 27] umístěn v jihozápadním okenním výklenku společně s obrazem sv. Marty, který se však do dnešních dnů nedochoval, a obrazem sv. biskupa, který měl snad představovat sv. Lazara či sv. Maximina.²⁶⁷ Se sv. Martou je vyobrazena také na nástěnné malbě v kostele sv. Apolináře na Novém Městě pražském [kat. č. 43]: po pravici Panny Marie Ochránitelky jsou situované svaté panny stojící na zádech svých mučitelů, po její levici svaté ženy řazené do Příbuzenstva Kristova, jež stojí na výklencích s bustami svých manželů či dalších mužských příbuzných. Velice nezvyklé je umístění sv. Maří Magdaleny a sv. Marty mezi příbuzné Krista – k takto pojatému schématu dosud nejsou známy žádné paralely.²⁶⁸ Důvodem k zařazení postav obou světic mohla být snad náklonnost Krista k sourozencům z Betánie, kterou popisují evangelia i legendy.²⁶⁹

Specifickým tématem, jemuž je nutno věnovat pozornost, jsou figurálně zdobené rámy gotických deskových obrazů.²⁷⁰ Milena Štefanová ve své studii uvádí, že nejsilněji zastoupenou kategorií²⁷¹ světeckých postav tvoří světice, zejména svaté panny a mučednice coby „sladké vojsko“²⁷² Panny Marie, jejíž obraz v podobě Madony s dítětem je zpravidla umístěn v rámu. Centrální postavení mezi světicemi zaujímají čtyři hlavní panny doplněné o sv. Voršilu a sv. Apolenu.²⁷³ Na rámu obrazu Madony vídeňské [kat. č. 88] je sv. Maří Magdalena situována na horní liště mezi sv. Markétou

a sv. Apolenou, zbylé světecké postavy představují svaté panny (Dorotu, Kateřinu, Voršilu, Barboru) a sv. Alžbětu Durynskou. Rovněž na rámu Madony Lannovy [kat. č. 73] se busta sv. Maří Magdaleny nachází ve společnosti svatých panen (Barbory, Doroty, Kateřiny, Markéty), zároveň jsou zde přítomni sv. Ludmila, sv. Petr a sv. Kryštof, mezi nimiž a sv. Markétou je Maří Magdalena znázorněna. Na rámu obrazu Madony svatotomášské [kat. č. 62] se světice nachází mezi sv. Apolenou a sv. Annou, v případě Adorace českobudějovické [kat. č. 69] jde již zcela o společnost svatých matron a vdov (Alžběty Durynské, Ludmily, Anny Samotřetí, Hedviky Slezské), s nimiž je znázorněna na spodní liště; Maří Magdalena je umístěna mezi sv. Annou a sv. Hedvikou. Také na rámu Assunty Lannovy [kat. č. 71], zdobeném převážně postavami svatých panen (Markéty, Kateřiny, Barbory, Doroty, Apoleny, Jenovéfy, Anežky, Voršily), donátorskému páru odpovídá sv. Klára a na dolní liště je možno nalézt sv. Annu Samotřetí obklopenou sv. Maří Magdalenou a sv. Jeronýmem. Ve společnosti sv. Jeronýma a sv. Jana Křtitele je světice znázorněna na rámu Madony z Joštova špitálu [kat. č. 74], kde jí protějškově odpovídá anděl, snad v odkazu na nedělní příchod světice k prázdnému hrobu; jde také o jediný příklad, kdy je světice na liště rámu vyobrazena celofigurálně.

Na figurálních rámech je světice často znázorněna v levém či pravém tříčtvrtečním profilu v mírném natočení k centrálnímu výjevu; podobně je tomu na nástěnných malbách, kde často komunikuje s dalšími světci [kat. č. 49]. Sv. Maří Magdalena je na reprezentativních vyobrazeních také často podána z čelního pohledu, naopak znázornění světice v přímém profilu se objevuje spíše zřídka, jako je tomu např. u iluminace rukopisu *Sanctorale Bernardi Guidonis* [kat. č. 51] a pečeti probošta Valentina [kat. č. 123].

Jak bylo naznačeno již v úvodu kapitoly, hlavním atributem světice je nádoba na mast (pyxida), jejíž provedení, velikost, dekor i barva jsou značně proměnlivé; svojí formou může připomínat věž [kat. č. 27, 38], snad jako odkaz k etymologii jména sv. Maří Magdaleny. Pyxidu drží světice v levé či pravé ruce nebo v obou, popř. ji pouze přidržuje; v některých případech se vyskytuje gesto, kdy na pyxidu druhou rukou ukazuje [6, 35, 38c]. Ruka, v níž pyxidu drží, může být zahalena pláštěm [21b, 38c, 41, 60, 71, 73, 77, 88]. Výjimečně je světice znázorněna bez tohoto atributu [51b, 62, 128], v některých případech jej však lze předpokládat [70, 124]. Na deskovém obraze v kapli sv. Kříže na Karlštejně [kat. č. 27]

drží světiče kromě nádoby na masť také zavřenou knihu v červených deskách. Atribut knihy či svitku odkazuje na misijní činnost sv. Maří Magdaleny a *vita contemplativa*; podle Margy Anstett-Janßen se na samostatných vyobrazeních světiče objevuje kniha jako doplňující atribut, a to nejdříve v 15. století. Svitek bývá v ruce světiče znázorňován již od 13. století ve scénách spojených s Magdaleniným šířením křesťanské víry a s jejím kajícím životem [308].²⁷⁴ Vyobrazení sv. Maří Magdaleny se zavřenou knihou se však ve skutečnosti vyskytují již dříve – příkladem může být pečeť konventu magdalenitek v Dobřanech [kat. č. 4], na níž je znázorněna světiče držící pyxid a zavřenou knihu; pečeť pochází z doby před rokem 1272, což dokládá, že motiv knihy se objevoval mnohem dříve, než jak Anstett-Janßen předpokládala. Jako další příklad lze uvést relikviářovou skříňku z Řezna [147]: ač se jedná o scénu Ukřižování, sv. Maří Magdalena je zde protějškem sv. Františkovi z Assisi, přičemž se scény aktivně neúčastní a jsou zde znázorněni ve své nadčasové, reprezentativní podobě. Znázornění knihy v ruce světiče na deskovém obraze v kapli sv. Kříže tedy není anomálií, jak by se na první pohled mohlo zdát. Význam tohoto atributu coby odkazu na misijní činnost se však v případě tohoto deskového obrazu zdá být na místě, neboť byl osazen v sousedství obrazů sv. Marty a sv. Maximina/sv. Lazara, tedy světců spojených s legendickým životem sv. Maří Magdaleny a jejím působením v Provinci; vzhledem k přítomnosti obrazu sv. Marty, jenž se bohužel nedochoval, by bylo možné uvažovat rovněž o významu knihy jako o odkazu na *vita contemplativa*.

6.2 Scénická vyobrazení

6.2.1 Pomazání Krista v domě Šimona farizeje, v domě Šimona Malomocného a v domě Lazarově v Betánii

Scéna Pomazání Krista na hostině v domě Šimona farizeje vychází z evangelijního líčení o hříšnici, která na hostině v domě Šimona farizeje smáčela svými slzami Kristova chodidla, otírala je svými vlasy a pomazala vonnou masťou. Tato bezejmenná hříšnice byla ztotožňována se sv. Maří Magdalenou, ale zároveň i s jinou ženou, která krátce před Velikonocemi v domě Šimona Malomocného vylila Kristovi na hlavu drahý olej a tím jej symbolicky připravila k pohřbu, a s Marií z Betánie, která v domě svého bratra Lazara pomazala masťou Kristova chodidla.

Před započítím ikonografické analýzy je třeba se obrátit k písemným pramenům a věnovat pozornost líčení příběhů o pomazání na hostině v daných pasážích Nového zákona. O hostině v domě Šimona farizeje, při které bezejmenná hříšnice pomazala Ježíšovy nohy, hovoří Lukášovo evangelium:

Prosil ho pak jeden z farizeů, aby jedl s ním. Pročež všed do domu toho farizea, posadil se za stůl. A aj, žena jedna v městě, kteráž byla hříšnice, zvěděvši, že by seděl za stolem v domě farizea, přinesla nádobu alabastrovou masti. A stojeci z zadu u noh jeho, s pláčem počala slzami smáčeti nohy jeho, a vlasy hlavy své vytírala, a líbala nohy jeho, a mastí mazala. Uzřev pak to farizeus, kterýž ho byl pozval, řekl sám v sobě: Byť tento byl prorok, věděť by, která a jaká jest to žena, kteráž se ho dotýká; nebo hříšnice jest. I odpověděv Ježíš, dí k němu: Šimone, mámť něco pověditi. A on řekl: Mistře, pověz. I řekl Ježíš: Dva dlužníky měl jeden věřitel. Jeden dlužen byl pět set peněz, a druhý padesát. A když neměli, odkud by zaplatili, odpustil oběma. Pověziž tedy, který z nich více jej bude milovati? I odpověděv Šimon, řekl: Mám za to, že ten, kterémuž více odpustil. A on řekl jemu: Právě jsi rozsoudil. A obrátiv se k ženě, řekl Šimonovi: Vidiš tuto ženu? Všel jsem do domu tvého, vody nohám mým nepodal jsi, ale tato slzami smáčela nohy mé, a vlasy hlavy své vytřela. Nepolíbil jsi mne, ale tato, jakž jsem všel, nepřestala líbati noh mých. Olejem hlavy mé nepomazal jsi, ale tato mastí mazala nohy mé. Protož pravím tobě: Odpuštěníť jsou jí hříchové mnozí, neboť jest milovala mnoho. Komuť se pak málo odpouští, málo miluje. I řekl k ní: Odpuštěníť jsou tobě hříchové. Tedy počali, kteříž tu spolu seděli za stolem, říci sami mezi sebou: Kdo jest tento, kterýž i hříchy odpouští? I řekl k ženě: Víra tvá tebe k spasení přivedla. Jdiž u pokoji.

(Lk 7,36–50)

Další příběh je zaznamenán v evangeliích podle Matouše, citovaného níže, a Marka (Mk 14,39)²⁷⁵. Příběh je v podstatě totožný: odehrává se v Betánii v domě Šimona Malomocného krátce před Velikonocemi, kdy jistá nejmenovaná žena (nikoli však hříšnice) zde vylila v přítomnosti učedníků Ježíši na hlavu drahocennou mast.

Když pak byl Ježíš v Betany, v domu Šimona malomocného, přistoupila k němu žena, mající nádobu alabastrovou masti drahé, i vylila ji na hlavu jeho, když seděl za stolem. A vidouce to učedníci jeho, rozhněvali se, řkouce: I k čemu jest ztráta tato? Neb mohla tato mast prodána býti za mnoho, a dáno býti chudým. A znaje to Ježíš, dí jim: Proč za zlé máte této ženě? Dobrý zajisté skutek učinila nade mnou. Nebo chudé vždycky máte s sebou, ale mne ne vždycky míti budete. Vylivši zajisté tato mast tuto na mé tělo, ku pohřebu mému to učinila. Amen pravím vám: Kdežkoli kázáno bude evangelium toto po všem světě, takéť i to bude praveno, co učinila tato, na památku její.

(Mt 26,6–13)

Velmi podobný příběh uvádí Janovo evangelium: odehrává se taktéž několik dnů před Velikonocemi v Betánii, nikoli však v domě Šimona Malomocného, nýbrž v domě Lazarově; ženou, která zde pomazala Ježíšova chodidla, byla Lazarova sestra Marie:

Tedy Ježíš šestý den před velikonocí přišel do Betany, kdežto byl Lazar, ten kterýž byl umřel, jehož vzkřísil z mrtvých. I připravili jemu tu večeři, a Marta posluhovala, Lazar pak byl jeden z stolících s nimi. Maria pak vzavši libru masti drahé z nardu výborného, pomazala noh Ježíšových, a vytřela vlasy svými nohy jeho. I naplněn jest dům vůní té masti. Tedy řekl jeden z učedníků jeho, Jidáš, syn Šimona Iškariotského, kterýž jej měl zraditi: Proč tato mast není prodána za tři sta peněz, a není dáno chudým? To pak řekl, ne že by měl péči o chudé, ale že zloděj byl, a měšec měl, a to, což do něho kladeno bylo, nosil. Tedy řekl Ježíš: Nech jí, ke dni pohřebu mého zachovala to. Chudé zajisté vždycky máte s sebou, ale mne ne vždycky míti budete.

(J 12,1–8)

Pro větší přehlednost jsem se rozhodla uvést tabulku, pomocí níž lze lépe pozorovat rozdíly mezi všemi třemi líčeními.

Evangelium	Identita ženy	Místo	Čas	Charakter pomazání
Lk 7,36–50	bezejmenná hříšnice	dům Šimona farizeje, Galilea, Naim (?)	v době Ježíšova veřejného působení	smáčení Kristových nohou slzami a otírání vlasy, líbání nohou a mazání drahou masťou
Mt 26,6–13	žena s alabastrovou nádobou	dům Šimona Malomocného, Betánie	dva dny před Velikonocemi, po vjezdu do Jeruzaléma	vylití vonné masťou na Kristovu hlavu
Mk 14,3–9	žena s alabastrovou nádobou	dům Šimona Malomocného, Betánie	dva dny před Velikonocemi, po vjezdu do Jeruzaléma	vylití vonné masťou na Kristovu hlavu
J 12,1–8	Marie, sestra Lazarova	dům Lazarův, Betánie	šestý den před Velikonocemi, před vjezdem do Jeruzaléma	pomazání Kristových nohou masťou z nardu, otírání nohou vlasy

Ve východokřesťanské tradici byly uvedené ženy striktně rozlišovány a na rozdíl od západokřesťanského světa nikdy nedošlo k jejich ztotožnění s Marií z Magdaly. O způsobu, jakým se konstituoval obraz světice v západním světě, bylo pojednáno v předchozích kapitolách²⁷⁶. Příběh o pomazání Krista se stal také součástí legend o životě sv. Maří Magdaleny a objevuje se mj. ve *Zlaté legendě* – Jacobus de Voragine uvádí, že Maří Magdalena se oddávala tělesným rozkoším natolik, že „ztratila své jméno“ a byla nazývána toliko „hříšnicí“.²⁷⁷ Ve spisu *Meditationes vitae Christi* se příběh o pomazání objevuje dvakrát: první se odvíjí v intencích Lukášova evangelia a ukazuje obrácení a pokání Maří Magdaleny, v druhém se spojují prvky ze všech čtyř evangelií: odehrává se v Betánii před Ježíšovým vjezdem do Jeruzaléma a Maří Magdalena pomaže jak jeho chodidla, tak i hlavu.²⁷⁸

Podobně jako byly propojeny tři novozákonní postavy v osobě sv. Maří Magdaleny se ve výtvarném umění prolínaly a splývaly výše popsané scény, kdy byly motivy vážící se k jednotlivým příběhům navzájem zaměňovány a slučovány. Klíčovou

postavou výjevů je ženská figura klečící či ležící na zemi u Kristových nohou, které skrání svými slzami a otírá prameny svých dlouhých vlasů.²⁷⁹ Samotný akt pomazání není vždy explicitně znázorněn, nádobka s masťou či olejem často pouze stojí opodál.²⁸⁰ Kristus sedí u stolu, zpravidla vlevo na vyvýšeném místě²⁸¹, a rozmlouvá s farizejem Šimonem zcela v intencích líčení Lukášova evangelia.²⁸²

Obtíže zpravidla nastávají při pokusu o určení konkrétního příběhu, jenž měl být zobrazen; podle Gertrudy Schiller to lze často provést pouze na základě souslednosti ostatních scén, pakliže je výjev součástí většího cyklu²⁸³: zatímco Pomazání v domě Šimona farizeje souvisí s odpuštěním hříchů a Ježíšovým veřejným působením, Pomazání v Betánii předchází Pašijím a předznamenává jeho smrt. Jako ukázkový příklad smíšené motivů uvádí Schiller nástěnnou malbu Giovanniho da Milana v kapli Rinucciniů ve florentském chrámu Santa Croce [148]: po boku Šimona farizeje sedí dva učedníci, kteří podle líčení evangelistů na této hostině neměli být přítomni (na rozdíl od obou hostin v Betánii), a hříšnice konající pokání je zde titulem výslovně označena jako „*Magdalena*“, jíž Kristus odpustil a z níž právě vyšlo sedm démonů.²⁸⁴

Vyobrazení scény pomazání Ježíšových nohou v Betánii se podle Gertrudy Schiller objevovalo často jako úvodní scéna pašijových cyklů, a to až do pozdního středověku, kdy byla tato scéna zařazována spíše výjimečně.²⁸⁵ Jako předloha pro vyobrazení učedníků sedících kolem stolu – zpravidla jsou zde přítomni alespoň dva či tři apoštolové, někdy i více²⁸⁶ – posloužily scény Poslední večeře, kdy na stole, kolem něhož sedí učedníci, leží bochníky chleba, mísa s rybou a stojí kalich.²⁸⁷

Nejstarší zachovanou památkou, na níž je vyobrazeno Pomazání Krista, je kamenný kříž z Ruthwellu ve Skotsku ze 7. či 8. století [149]; díky tomu, že reliéf znázorňující stojícího Krista s ženskou postavou klečící u jeho nohou je doplněn latinským nápisem, citátem z Lukášova evangelia, lze určit, že se jedná o redukovanou scénu Pomazání v domě Šimona farizeje.²⁸⁸

Četnější výskyt scény přichází však až v 9. a 10. století, např. v rukopise homiliáře Řehoře Naziánského (880–882), kde jsou v horním pásu vyobrazeny scény Vzkříšení Lazara a Pomazání v Betánii [150]; u nohou Krista zde klečí drobná figura ženy, nad jejíž hlavou se nachází titul *porné* označující ji jako prostitutku.²⁸⁹ Také v Kodexu Egberti je znázorněno Pomazání v Betánii [151], kde žena označená titulem MARIA se sklání ke Kristovým chodidlům a utírá je prameny svých světlých vlasů; za ní stojí Marta držící snad nádobu s masťou.²⁹⁰ Kristus sedí na vyvýšeném místě,

u stolu jsou dále přítomni tři muži označení nápisy jako učedníci Petr, Jan a Jidáš. V Žaltáři z Bonmontu (kolem 1260) se ve scéně Pomazání v Betánii [152] objevují dvě ženské postavy: prostovlasá žena klečí či spíše leží u Kristových nohou, jež otírá svými vlasy, druhá žena s hlavou zavínutou v roušce typu gepent a závoji stojí za učedníky a Kristem sedícím u stolu a lije mu z nádobky na hlavu mast.²⁹¹ O něco staršího data je bronzová křtitelnice z dómu v Hildesheimu, na které je znázorněno Pomazání na hostině v domě Šimona farizeje, jenž je spolu s dalšími stolovníky označen židovskými klobouky [153].²⁹²

Vzhledem k naznačeným komplikacím při snaze o určení daného výjevu jsem se rozhodla pojednat všechny výjevy znázorňující Pomazání Krista v jedné kapitole. Pozornost bude věnována především pozici, v níž je světice znázorněna, jejímu vzezření a případnému zdůraznění povahy sv. Maří Magdaleny coby hříšnice, projevům míšení motivů jednotlivých scén a možným východiskům daných zobrazení.

Scény se odehrávají v interiéru. Zatímco v raném středověku byl stůl znázorňován jako kulatý či půlkruhový, přibližně během 11. století se jeho forma změnila na pravoúhlou.²⁹³ V nashromážděných příkladech z českého středověkého umění se bez výjimky uplatňuje obdélný stůl. Kristus sedí zpravidla na čestném místě: v čele stolu, z pohledu diváka vlevo [kat. č. 33a, 33d, 34, 57a, 132], popř. vpravo [kat. č. 38a, 102], nebo uprostřed [17a, 17d]. V případě poškozené nástěnné malby v kapli sv. Kříže na Karlštejně [kat. č. 25b] lze předpokládat, že i zde Kristus seděl vlevo, v čele stolu. Význačnost Krista coby stolovníka je naznačena i vyvýšeným sedadlem či trůnem, na němž sedí [33a, 33d, 34, 38a], které je však počínaje vyobrazením v Krumlovském sborníku nahrazováno prostou lavicí [57a, 102, 103d, 132].

Sv. Maří Magdalena byla v těchto scénách zobrazována v bezprostřední blízkosti Kristových nohou. Markantním rozdílem mezi raně středověkými vyobrazeními a příklady pozdějšími je pozice, v níž je žena zachycena. Zatímco na iluminaci z Kodexu Egberti [151] se světice sklání k Ježíšovým chodidlům (podobně jako tomu bylo v byzantském umění), na mladších vyobrazeních klečí či přímo leží u Kristových nohou. Nutno podotknout, že na změnu polohy, v níž se Maří Magdalena nachází, měla nejspíše vliv změna pojednání stolu (viz výše) a celého „zasedacího“ pořádku: ve chvíli, kdy je antický způsob stolování vystřídán „západním“ modelem počítajícím se sezením na lavici u obdélného stolu, vyvstává problém, jak vyobrazit výjev pomazání

Kristových nohou spočívajících pod stolem. Zároveň bylo problematické vystihnout skutečnost, že hříšnice měla přistoupit k Ježíšovým nohám zezadu, nicméně iluminátorovi Krumlovského sborníku se to podařilo [57a]. V Liber depictus sv. Maří Magdalena klečí či téměř leží na zemi před stolem a prameny svých vlasů otírá Kristova chodidla, skrytá pod dolním okrajem ubrusu [17a, 17d], podobně jako v Žaltáři z Bonmontu [152].

Na dalších vyobrazeních je již kontakt mezi světící a Kristem: sv. Maří Magdalena klečí u Kristových nohou, dotýká se jich [33a, 33d, 34, 38a, 57a, 102, 103d, 132], otírá je prameny svých vlasů [25b, 33a, 33d, 34, 38a, 102, 103d, 132], líbá je [33d] a pláče. Nádoba s masťou zpravidla stojí poblíž [132], světice ji však může držet v ruce [33d] nebo v ní smáčet ruku [33a]. Někdy však nádoba s masťou chybí [17a, 17d, 38a, 57a, 102, 103d] – analogické příklady lze nalézt v italském iluminovaném rukopise z počátku 14. století [154], na deskovém obraze připisovaném Jacopinu di Francesco či jeho následovníkovi [155] nebo ve francouzském františkánském misálu z poloviny 14. století [156].

Nápadně menší měřítko, v němž je oproti ostatním figurám sv. Maří Magdalena znázorněna [kat. č. 17a, 25b, 57a, 102], prohlubuje význam aktu pomazání coby úkonu pokání.²⁹⁴ Analogicky se lze s drobnou postavou světice setkat v Homiliári Řehoře Naziánského [150], Evangeliári Otty III. [157] či již zmíněném františkánském misálu [156]. V drtivé většině uváděných příkladů směřuje pohled sv. Maří Magdaleny ke Kristovým nohám, avšak v prvotisku Nového zákona [kat. č. 103d] se objevuje oční kontakt mezi ní a Kristem.

Gertrud Schiller uvádí, že sv. Maří Magdalena bývá ve scénách Pomazání charakterizována jako hříšnice prostřednictvím svého výstředního oděvu.²⁹⁵ Je třeba tedy věnovat pozornost vzhledu světice, jejímu oděvu, úpravě vlasů, ale i (ne)přítomnosti nimbu. Světice bývá znázorněna prostovlasá, příp. s hlavou pokrytou rouškou [57a] či závojem [102], dlouhé vlasy má rozpuštěné – zpravidla jsou plavé. Oděv sestává ze spodního šatu a pláště, nevyznačuje se však žádnými módními výstřelky. Odkaz na hříšnost sv. Maří Magdaleny a souvislost s prostitucí lze spatřovat snad jen ve žlutém pláští²⁹⁶, který světici halí na nástěnné malbě v klášteře Na Slovanech [kat. č. 34]; pro tuto domněnku by mohla hovořit také absence nimbu. Další příklady vyobrazení, na nichž světice postrádá nimbus, lze nalézt v rukopisu Liber

depictus [17a, 17d], prvotisku Legendy aurey [102] a v antifonáři z počátku 16. století [132].

Pozornost je zapotřebí zaměřit také na postavy, které sedí s Kristem u jednoho stolu. Jejich určení může leccos napovědět o tom, ke kterému evangeliu se výjev měl vztahovat, zároveň také může naznačit – jsou-li k dispozici písemné prameny vztahující se přímo k obrazu či naopak –, jakými způsoby docházelo k prolínání ikonografických schémat scén Pomazání a které motivy a prvky bývaly zaměňovány.

V kresbě v Liber depictus [kat. 17a] sedí za podélným stolem dvanáct učedníků v čele s Kristem, titulus²⁹⁷ [*Christus*] *fecit p[r]andiu[m] apud pha[r]izeu[m] et [dvě či tři slova vymazána] Ma[r]ia Ma[g]d[al]e[n]a lavit ei ped[e]s²⁹⁸* však hovoří o hostině v domě Šimona farizeje; na vyobrazení sice farizej znázorněn není, avšak to, že se skutečně má jednat o příběh z Lukášova evangelia, potvrzuje kromě titulu i skutečnost, že výjev je součástí typologického cyklu²⁹⁹ *Bible chudých (Biblia pauperum)*³⁰⁰ a jako takový je coby antiteze doprovázen starozákonními výjevy (tezemi) Nátana kárajícího Davida za jeho hříchy s postavou krále Davida nesoucího nápisovou pásku s úryvkem z kajícího žalmu a Uzdravením Mojžíšovy sestry Miriam od lepry³⁰¹; výjev s hostinou navíc doplňují postavy proroků Ezechiela a Joéla s nápisovými páskami, jejichž texty se rovněž váží k tématu kajícího.

Další příklady vyobrazení pojednávané scény v rámci typologických cyklů se v českém prostředí dochovaly na nástěnných malbách ambitu kláštera Na Slovanech [kat. č. 34] a v *Zrcadlu lidského spasení (Speculum humanae salvationis)* v Krumlovském sborníku [kat. č. 57a]. Na nástěnné malbě [34] je po Kristově levici znázorněn farizej Šimon v modrém oděvu, vedle Šimona sedí žena v přiléhavých zelených šatech a módním čepci, další stolovník pije z číše, vedle něj sedí další žena; zcela na okraji byl znázorněn sluha, dnes již nezřetelný. Kristus s farizejem rozmlouvá, jak lze rozpoznat z jejich gestikulace. Typologickou skupinu tvoří dále scény Mojžíše prosícího za uzdravení své nemocné sestry Miriam a Obětování za nemocné leprou, ve starší literatuře určené jako Uziáš stížený leprou.³⁰² Výjevy doprovází titulus: „*Maria percussa lepra sanatur. Magdalena a peccatis mundatur. Osias percusa lepra...*“³⁰³ Výklad této typologické skupiny je podle Kateřiny Kubínové spojen s dobovou představou, že nemocní leprou jsou svou nemocí trestáni za své hříchy a odpuštění mohou dosáhnout skrze Krista.³⁰⁴ Spojení sv. Maří Magdaleny s malomocenstvím se však odvíjí i v dalších rovinách: ve spisu *Conversio beatae Mariae Magdalene*

ze 13. století označuje sv. Maří Magdalena samu sebe slovem „*leprosa*“³⁰⁵; světici byly také často zasvěcovány špitály, z nichž některé jako např. špitál Santa Maria Maddalena de Leprosi v Averse u Neapole se věnovaly výhradně péči o malomocné.³⁰⁶ Světice v tomto vyobrazení postrádá nimbus a je oděna do žlutého pláště – žlutá barva byla ve středověku vyhrazena pro skupiny lidí na okraji společnosti, tedy i prostitutky –, což pouze zdůrazňuje její hříšnost.

V případě nástěnné malby v klášteře Na Slovanech nemůže být pochyb o tom, že jde skutečně o hostinu v domě Šimona farizeje – odpovídá tomu nejen charakter dané typologické skupiny a titulus, ale i ztvárnění celého výjevu, zejména postavy sv. Maří Magdaleny. Rovněž v *Zrcadle lidského spasení (Speculum humanae salvationis)*³⁰⁷ zařazeném v Krumlovském sborníku [57a] lze nalézt scénu z hostiny ve farizejově domě s titulem „*Maria Magdalena činí pokání v do[m]u Šimonově*“, jejímiž předobrazy jsou výjevy: Manases činí pokání v žaláři, Návrat ztraceného syna, David činí pokání; společným tématem je znovu pokání, jak potvrzují iluminacemi doprovázené texty. I v této scéně sedí po Kristově levici farizej Šimon, s nímž rozmlouvá; dva sedící přihlížející muže s náznakem nimbů lze identifikovat jako učedníky (vousatý Petr a bezvousý Jan); o jejich přítomnosti ve farizejově domě však Lukášovo evangelium nehovoří.

Na příkladu jmenovaných cyklů lze vidět, že táž scéna, určená předem svým kontextem a následně i titulem, se dočkala tří odlišných ztvárnění. Míšení motivů se ale neprojevovalo pouze v českém umění, jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, a netýkalo se výlučně obrazů z typologických cyklů. Iluminace v Evangeliáři Jana z Opavy [33a] vztahující se k textu Matoušova evangelia³⁰⁸ ukazuje kromě apoštolů především Šimona farizeje, v prvotisku Nového zákona [103d] jsou ve farizejově domě přítomni i apoštolové. Naopak literární předlohy (Lukášova evangelia) se drží nástěnná malba ve Slavětíně³⁰⁹ a nejspíše i grafika v exempláři Zlaté legendy [102] a iluminace brněnského antifonáře [132]. Přítomnost postavy sv. Marty potvrzuje, že druhá iluminace v Evangeliáři Jana z Opavy [33d] se vztahuje k pomazání v Betánii podle Janova evangelia. Žena lící Ježíši na hlavu olej ve scéně z prvotisku Nového zákona [103a] skutečně odkazuje k pomazání v Betánii, muž ve špičatém klobouku je zde ale charakterizován spíše jako farizej Šimon než Šimon Malomocný. Vyobrazení ženy z Matoušova a Markova evangelia se ve středověkém umění neobjevují příliš často, analogie však existují [152].

Zbývá pojednat o iluminaci Kodexu vyšehradského [kat. č. 1]. Tomuto zobrazení je třeba věnovat zvýšenou pozornost, neboť je v mnohém neobvyklé. Za Kristem obklopeným učedníky stojí žena v závoji a dlouhém šatě a pravou rukou mu lije z nádobky na hlavu olej, v horní liště stojí titulus *EST TIBI GRATA PIAE DEVOTIO XP(IST)E MARIAE*.³¹⁰ Žena s nádobkou je tedy označena jako Maria, což naznačuje propojení příběhů o pomazání Ježíše v Betánii k jeho blízkému pohřbu. Existuje však i další významová rovina, o které dosud nebyla řeč, a to o aktu pomazání hlavy olejem coby znamení královské hodnosti pomazaného; dočteme se o něm již ve Starém zákoně, kdy Samuel pomazal Davida (1 Sam 16,13). Vzhledem k povaze malířské výzdoby Vyšehradského kodexu a účelu, k němuž byl použit, se zdá být vysoce pravděpodobné, že kromě původního významu, tedy aktu pomazání Krista k jeho pohřbu, je výjev aluzí na pomazání krále při slavnostním aktu korunovace.³¹¹

Sullivan vztahuje tento výklad i na scény Pomazání čerpající z Lukášova a Janova evangelia: podobně jako u Poslední večeře, kdy Ježíš omyl nohy učedníkům a tedy symbolicky celá jejich těla, je i pomazání Kristových nohou symbolickým pomazáním celého jeho těla.³¹² Daná zobrazení lze pak chápat a vykládat jako „*potvrzení Ježíšovy identity coby Mesiáše, Pomazaného, Krista*“³¹³ [z řec. *Christós*, Pomazaný – pozn. aut.].

Ať už nesou vyobrazení jakékoliv konotace – kajícnost a pokání, předzvěst Kristovy smrti či odkaz na jeho identitu Mesiáše a Krále –, z příběhů o pomazání Kristových nohou pramení dva základní motivy, jež se dále vinou jako červená nit celou magdalenskou ikonografií: úcta sv. Maří Magdaleny k nohám Krista a akt klečení světice u Kristových nohou. O spojení světice a Kristových chodidel bude řeč následujících kapitolách, nyní je třeba zaměřit se na úkon pokleknutí a klečení, jež se objevuje ve vylíčení hříšnice i Marie z Betánie: „[...] *jsou popisovány, jak před Mistrem padají na tvář nebo jak klečí, to jest v postoji vyjadřujícím rozjímání nebo láskyplné zbožňování.*“³¹⁴ Georges Duby ve své studii o sv. Maří Magdaleně uvádí, jaký důraz byl v případě této světice kladen na gesto pokleknutí: „*Tento postoj pokory, oddanosti i lásky se v té době [v 11. století] stal součástí obřadů vyjadřujících konverzi, proměnu existence.*“³¹⁵ Gesto pokleknutí našlo své místo ve svatebním obřadu a v obřadu skládání vazalského a řeholního slibu. „*Bylo to gesto poslušnosti [...], gesto pokory. Stejně jako čerstvě provdaná nevěsta, stejně jako čerstvý vazal, stejně*

jako mnich končící svůj noviciát, změnila Magdaléna svůj život, prožívala skutečné znovuzrození. Pokleknutím vyjadřovala svou vůli vstoupit do služby, „nejen v duchu, nýbrž tělesně“, a byla skutečně „akceptována“, přijata, začleněna do páanova domu, do jeho famiglie, do družiny jeho služebníků, jeho chráněnců, všech těch, od nichž očekával poslušnost a jež zahrnoval svou milostí.“³¹⁶

6.2.2 Kristus v domě Marie a Marty

Kapitola s tímto názvem by mohla v první chvíli vzbudit dojem, že do práce o sv. Maří Magdaleně nepatří. Uvědomíme-li si však, že sv. Maří Magdalena byla chápána coby Maria, sestra Marty a Lazara, nelze opominout příběhy ze života tří sourozenců z Betánie. O Ježíšově návštěvě v Betánii pojednává Lukášovo evangelium:

I stalo se, když šli, že on všel do jednoho městečka. Žena pak jedna, jménem Marta, přijala jej do domu svého. A ta měla sestru, jménem Mariji, kterážto seděci u noh Ježíšových, poslouchala slova jeho. Ale Marta pečlivá byla při mnohé službě Pánu. Kterážto přistoupivši, řekla: Pane, nemáš-liž o to péče, že sestra má nechala mne samé sloužiti? Protož rci jí, ať mi pomůž. A odpověděv, řekl jí Ježíš: Marta, Marta, pečlivá jsi, a rmoutíš se při mnohých věcech. Ale jednohoť jest potřebí. Mariať dobrou stránku vyvolila, kterážto nebude odjata od ní.

(Lk 10,38–42)

Sestry z Betánie byly ve středověku vnímány jako obraz Církve: zatímco Marta ztělesňovala Církev sloužící Kristu na zemi, Marie představovala její rozjímavou polohu, zřikající se fyzické práce a zasvěcující se kontemplativnímu životu. Stojí zde vedle sebe dva způsoby křesťanského života: *vita activa* a *vita contemplativa*, které – jak nabádal sv. Ambrož – by od sebe neměly být oddělovány.³¹⁷ Řehoř Veliký ovšem vyzdvihoval kontemplativní život a tedy i Marii, která se soustředila na to věčné, nepomíjivé, neviditelné, nebeské: vybrala si *optimam partem*, dobrý díl³¹⁸, o který nepřijde.³¹⁹ Monastické komunity rozjímající Marii rovněž vyzdvihovaly a následovaly, někdy však zacházely až do krajnosti, což nezůstávalo bez kritiky, jak dosvědčuje pasáž z tzv. *Otcovy knihy*: opat Silvanus zde upozorňuje, že Marie by se nemohla oddávat rozjímání nebýt starostlivosti a úsilí Marty; věřící by měl následovat příkladu obou

sester.³²⁰ Prolnutím osoby Marie z Magdaly a Marie z Betánie se sv. Maří Magdalena stala ženou, která seděla u Kristových nohou, naslouchala jeho slovům a vybrala si lepší díl; podle slov Zlaté legendy byly tyto díly tři: díl pokání, díl kontempace a díl nebeské slávy.³²¹

Znázornění Ježíšovy návštěvy u Marie a Marty se objevují nejpozději na přelomu 10. a 11. století. Jeden z nejstarších příkladů se nachází v Evangelistáři Jindřicha II. [158]: Kristus zde sedí na vyvýšeném trůnu a gestem se obrací k nespokojené Martě. Sedící Marie drží jeho chodidla položená na svém klíně, podobně jako v Evangeliáři Otty III. [159]. Další příklady se objevují povětšinou v rukopisech, nejčastěji v evangeliářích [160, 161] a biblích [162], včetně tzv. Bible moralisée [163], později také v cyklech ze života sv. Maří Magdaleny, jakým jsou např. nástěnné malby v kapli Rinucciniů ve florentském kostele Santa Croce z 60. let 14. století [148]. Společné všem scénám je zachycení okamžiku, kdy Kristus mírně napomíná Martu požadující, aby jí šla sestra pomáhat obsluhovat hosty, a zastává se Marie. Kristus je nejčastěji znázorněn sedící, Marie sedí, popř. klečí u jeho nohou; naopak Marta vždy stojí a obrací se ke Kristu se svou stížností poukazujíc rukou na svoji sestru.

V českém prostředí lze danou scénu nalézt na nástěnné malbě jižního výklenku v kapli sv. Kříže na hradě Karlštejně [kat. č. 25a]. V porovnání s výše uvedenými příklady se vyznačuje několika zvláštnostmi. První z nich je skutečnost, že všechny tři postavy – Kristus, sv. Maří Magdalena i sv. Marta – jsou znázorněny stojící. Sv. Maří Magdalena stojí na čestnější straně, po Kristově pravici; její identitu prozrazuje kromě pramene zlatých vlasů vyklouzávajícího zpod roušky také zlatá pyxida v pravé ruce. Ta, ačkoli je nejtypičtější atributem světice, se ve scénách Kristovy návštěvy v Betánii zpravidla nevyskytuje. Kristus drží v ruce zavřenou červenou knihu; zde analogie dohledat lze, a to např. v lekcionáři ze Sainte-Chapelle [164] a v Bibli moralisée [163], kde Kristus rovněž drží v levé ruce zavřenou knihu, a rovněž v Krumlovském sborníku [57d]. Gestikulace Krista a Marty je naopak plně ve shodě s ikonografií scény; tento „rozhovor beze slov“ dává tušit skutečná slova, která zaznívají v Lukášově evangeliu. Jinými slovy, i na nástěnné malbě sv. Kříže je zachycen klíčový moment celého příběhu.

Druhým příkladem je iluminace z Krumlovského sborníku [kat. č. 57d] doprovázející text traktátu Alberta Velikého *Ráj duše*, konkrétně kapitolu „O dvě životu nebo stavu“. Marie zde sedí se sepjatýma rukama u nohou Krista a na rozdíl od Marty

v bílé roušce a zástěře má nimbus. Vyobrazení Marty znázorněné jako hospodyně se objevují v Evangeliáři ze Sv. Martina v Kolíně [160], kde drží džbán, v Bibli moralisé [163], kde stojí vedle ohniště, či na nástěnné malbě v Santa Croce [148], kde Martu rovněž charakterizuje bílá zástěra. Sepjaté ruce sv. Maří Magdaleny by bylo možné interpretovat jako odkaz na rozjímavý stav její duše, ruce má však sepjaté i Marta. Na počátku kapitoly, k níž se iluminace vztahuje, stojí: „...*dvo[j]í stav Bohem chválený. Jeden stav jest Boha vidících a Boha znajících, druhý stav jest dobrých děl a skutkov dělajících [...] Tak j[es]t Maria Magdalena a Martha. Maria Magdalena jest na Boha hledala, je[ho] poslouchajíc, a Martha jemu jiesti činila, jeho milujíc.*“³²² Text, sepjaté ruce obou žen a žehnající Kristovo gesto ukazují na odlišné čtení výjevu: Marie a Marta zde ztělesňují *vita contemplativa* a *vita activa*, o nichž pojednává daná kapitola, dva stavy, kterým Bůh v podobě Krista žehná a které chválí.

6.2.3 Vzkříšení Lazara

Vzkříšení Lazara patří mezi Ježíšovy největší zázračné činy, časově se událo krátce před Velikonocemi; bylo to právě po této události, kdy se velekněží dohodli, že by měl Ježíš zemřít. Události popisuje Janovo evangelium (J 11,1–46).

Byl pak nemocen člověk nějaký jménem Lazar z Betany, totiž z městečka Marie a Marty, sestry její. (A to byla ta Maria, kteráž pomazala Pána mastí a vytřela nohy jeho vlasy svými, jejížto bratr Lazar byl nemocen.) Tedy poslaly k němu sestry jeho, řkouce: Pane, aj, ten, kteréhož miluješ, nemocen jest. A uslyšav to Ježíš, řekl: Nemoc ta není k smrti, ale pro slávu Boží, aby oslaven byl Syn Boží skrze ni. Miloval pak Ježíš Martu i sestru její i Lazara. A jakž uslyšel, že by nemocen byl, i pozůstal za dva dni na tom místě, kdež byl. Potom pak dí učedníkům: Pojďme zase do Judstva.

(J 11,1–7)

Když přicházel Ježíš s učedníky do Betánie, byl Lazar již mrtev a pohřben. Marta mu vyšla vstříc a v rozhovoru vyjádřila svou víru v Boží moc a v Ježíše coby Mesiáše.³²³

A když to pověděla, odešla a zavolala tajně Marie, sestry své, řkuci: Mistr zde jest, a volá tebe. Ona jakž to uslyšela, vstala rychle, a šla k němu. (Ještě pak byl Ježíš nepřišel do městečka, ale byl na tom místě, kdež vyšla byla proti němu Marta.) Tedy Židé, kteříž s ní byli v domě a těšili ji, viděvše Mariji, že jest rychle vstala a vyšla, šli za ní, řkouce: Jde k hrobu, aby tam plakala. Ale Maria, když tam přišla, kdež byl Ježíš, uzřevši jej, padla k nohám jeho, a řekla jemu: Pane, bys ty byl zde, bratr můj byl by neumřel. Ježíš pak jakž uzřel, ana pláče, i Židy, kteříž byli s ní přišli, ani plačí, zastonal duchem, a zkormoutil se. A řekl: Kdež jste jej položili? Řkou jemu: Pane, pojd' a pohled'. I zaplakal Ježíš.

(J 11,28–35)

Ježíš odešel s ostatními k Lazarovu hrobu a dal jej otevřít.³²⁴

Ježíš pak pozdvihl vzhůru očí a řekl: Otče, děkuji tobě, že jsi mne slyšel. Já zajisté vím, že ty mne vždycky slyšíš, ale pro zástup, kterýž okolo stojí, řekl jsem, aby věřili, že jsi ty mne poslal. A to pověděv, zavolal hlasem velikým: Lazaře, pojd' ven! I vyšel, kterýž byl umřel, maje svázané ruce i nohy rouchami, a tvář jeho šatem byla obvinuta. Řekl jim Ježíš: Rozvěžtež jej, a nechte, ať odejde.

(J 11,41b–44)

Scény Vzkříšení Lazara se objevovaly již ve výzdobě raně křesťanských katakomb – do dnešních dnů se zachovaly např. v Kalixtových katakombách v Římě z poloviny 3. století³²⁵ Zařazovány byly také do christologických cyklů mezi scény Kristových zázraků i do typologických skupin v *Bibli chudých*. Šlo o oblíbené téma, neboť Vzkříšení Lazara bylo chápáno jako předobraz zmrtvýchvstání Krista a jeho vítězství nad smrtí, ale také jako příslib spasení věřících a jejich věčného života. Znázorňování scény prošlo poměrně složitým vývojem.³²⁶ Raná vyobrazení zachycují pouze Krista a Lazara (často v podobě malé figury) zavinitého do pruhů plátna, ve 4. století se již objevuje i klečící postava jedné z Lazarových sester [165], od 5. století bývají znázorňovány zpravidla obě sestry.³²⁷ I zde platí, že Marie, sestra Lazara a Marty, byla ztotožněna se sv. Maří Magdalenou, jak dokazuje

např. nápis na vitraji hradní kaple v Baye v severovýchodní oblasti Francie [166]: Maří Magdalena se vrhá k nohám Krista, zatímco Marta se sepjatýma rukama se před ním sklání. Maří Magdalenu klečící a dotýkající se či líbající Kristova chodidla lze nalézt také na iluminaci v homiliáři Řehoře Naziánského [150] či v Kodexu Egberti [167], kde je titulem označena pouze Marta. Janovo evangelium líčí, jak Maria, v žalu ze smrti svého bratra, padla ke Kristovým nohám. Pozici, kterou světice zaujímá, je ale možné spojovat také s příběhem o pomazání v domě Šimona farizeje, kde kající světice rovněž klečela u Kristových nohou, popř. s pomazáním v Betánii – názorně je tato paralela zobrazena v již zmíněném homiliáři [150]. Podle Ruth Wilkins Sullivan přispěla zvýšená úcta a popularita sv. Maří Magdaleny k tomu, že scény Vzkříšení Lazara se i koncem 13. a během 14. století objevovaly ve výtvarném umění v hojně míře, ačkoli znázorňování ostatních Kristových zázraků přestávalo být v dané době tak časté jako v předchozích staletích.³²⁸ Zároveň do nich pronikal emotivnější náboj, zejména díky přítomnosti Maří Magdaleny coby vášnivě milující světice, jejíž gesta a konání jsou zvláště od konce 13. století nezdědka znázorňovány s vysokou mírou expresivity; nadto figura klečící sv. Maří Magdaleny mohla v myslích věřících podněcovat naději na odpuštění jejich vlastních hříchů a budoucí spasení.³²⁹

Ne vždy je však možné obě sestry s jistotou rozlišit, zejména pokud jsou znázorněny ve stejné pozici (klečí před Kristem v proskynezi [168] nebo stojí poblíž hrobu [169]) a ve stejném či podobném oděvu [167, 169]. Tak je tomu i v převážné většině případů vyobrazení scény Vzkříšení Lazara v českém prostředí. Kupříkladu v rukopise Liber depictus [170] i v tištěné Bibli [171] jsou postavy sester přítomny, avšak postrádají jakékoliv individuální znaky, v Liber depictus nadto chybí nápisy identifikující jednotlivé figury. Vzhledem ke stavu dochování nástěnné malby v kapli sv. Kříže na Karlštejně sice není možné dokázat, že ve scéně Vzkříšení Lazara [kat. č. 25c] byla sv. Maří Magdalena zřetelně odlišena od své sestry, lze to však předpokládat. Na protilehlé malbě s výjevem Kristovy návštěvy u Marie a Marty je světice charakterizována svým atributem (pyxidou) a pramenem dlouhých světlých vlasů, splývajícími zpod roušky až na její hrud'; oproti mladistvému vzhledu Maří Magdaleny má postava její sestry vzhled spíše zralé či starší ženy, což by korespondovalo s tendencí znázorňovat „praktickou“ Martu jako hospodyně a usedlou ženu (příp. vdovu). Z téže doby, kdy vznikala nástěnná malba na Karlštejně, pochází již zmíněný cyklus nástěnných maleb v kapli Rinucciů v Santa Croce; ve výjevu Vzkříšení

Lazara [148] je plavovlasá Maří Magdalena znázorněna v růžovém či světle červeném šatě a roušce, zpod níž jí splývají prameny vlasů, zatímco Marta má hlavu rouškou pevně zavínutu, jak bývalo zvykem u vdaných žen a vdov³³⁰ a jak můžeme dále pozorovat na vitraji z Baye [166].

Na základě porovnání zbývajících maleb jihozápadního výklenku kaple sv. Kříže je možné se (snad oprávněně) domnívat, že Maří Magdalena byla i na nejvíce poškozené malbě znázorněna v šedomodrém šatě a roušce podhalující její světlé vlasy. Další otázky, jako např. rozmístění postav a pozice, kterou mohla světice zaujímat, prozatím zůstávají otevřené.

6.2.4 Nesení kříže

O cestě na Kalvárii se zmiňují všechna čtyři evangelia. Pouze v Janově evangeliu stojí, že Kristus si nesl kříž na Golgotu sám; synoptici naproti tomu uvádějí, že Kristův kříž nesl Šimon z Kyrény (Mt 27,32; Mk 15,20–21; Lk 23,26). Lukášovo evangelium se dále zmiňuje o ženách, které šly v zástupu za Ježíšem:

I šlo za ním veliké množství lidu i žen, kteréžto plakaly a kvílily ho. A obrátiv se k nim Ježíš, dí: Dcery Jeruzalémské, neplačtež nade mnou, ale raději samy nad sebou plačte a nad svými dětmi.

(Lk 23,27–28)

Scéna Nesení kříže se vyskytuje jako součást christologických a pašijových cyklů. V zástupu doprovázejícího Krista na Golgotu jde Panna Maria, podpíraná sv. Janem Evangelistou, popř. sv. Maří Magdalenou či jinou Marií [172, 173], za nimi kráčejí zbožné ženy z Ježíšova okruhu. Panna Maria, jejíž *compassio* stálo v centru středověké zbožnosti, se na vyobrazeních této scény objevuje až během 12. století,³³¹ podobně je tomu s postavami žen. Obecně lze říci, že rozvoj a obohacování výjevu o další postavy nastává na přelomu 13. a 14. století; jedním z příkladů je Giottova malba v kapli Scrovegniů v Padově [174]. Sv. Maří Magdalena není ve všech případech odlišená od ostatních žen (podobně jako v dalších pašijových scénách), někdy však její postava nese charakteristické znaky: jsou jimi především dlouhé plavé vlasy, rozpuštěné a nezahalené, a dramatická gesta vyjadřující žal a bolest – sepjaté ruce, jimiž lomí nad hlavou, pozvednuté paže a obličejové rysy stažené v nářku [175, 176, 177].³³²

Ani v českém prostředí nelze ve scénách Nesení kříže vždy spolehlivě odlišit světici od zástupu ostatních zbožných žen. Na nástěnné malbě v ambitu minoritského kláštera sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty v Brně [kat. č. 116] charakterizuje sv. Maří Magdalenu nádobka na mast, kterou drží v pravé ruce, a její celkové vnější vzezření: je znázorněna jako mladá žena s dlouhými rozpuštěnými plavými vlasy ozdobenými šperkem a průsvitným závojem kráčející za Pannou Marií podpíranou sv. Janem a následována zástupem dalších žen. Znázornění pyxidy v ruce světice je v této scéně poněkud nezvyklé a v soudobé umělecké tvorbě se k němu obtížně hledají analogie.

Dalším případem, kdy je možné uvažovat o znázornění sv. Maří Magdaleny, je deska Rajhradského oltáře [178]. Žena v červeném šatu a bílé roušce lomící rukama nad hlavou sice postrádá nimbus, avšak právě ono gesto lomení rukama a červený šat vykazují příbuznost s ikonografickým typem naříkající sv. Maří Magdaleny, jenž se objevuje v malířství italského trecenta, zejména ve scénách Ukřižování Krista a Kladení do hrobu [226,246]. Tento motiv však nehovoří zcela jednoznačně, a proto navrhuji ponechat otázku určení identity ženské figury z Rajhradského oltáře otevřenou.

6.2.5 Ukřižování Krista³³³

Ukřižování Krista je centrálním bodem křesťanské víry a teologie. Pojednávají o něm všechna čtyři kanonická evangelia, apokryfy, gnostické spisy, legendy a nespočet teologických spisů, komentářů, homilií, mystických traktátů a dalších textů. Význam celé události se následně odrazil i v křesťanském umění.³³⁴ Nejstarší vyobrazení Ukřižování ukazují pod křížem stojící Pannu Marii a sv. Jana, jež mohou doprovázet postavy sv. Longina a Stefatona, popř. alegorické figury ctností či Ecclesie a Synagogy. Sv. Maří Magdalenu nalezneme nejčastěji znázorněnu klečící u paty kříže, jehož břevno objímá, avšak evangelia o ničem takovém nevyprávějí. Všechna čtyři nicméně zmiňují přítomnost Maří Magdaleny mezi ženami, které přihlížely zpovzdálí ukřižování Ježíše (Mt 27,55–56; Mk 15,40; Lk 23,49) či u jeho kříže stály (J 19,25). Rovněž ve spisu *Meditationes vitae Christi* stojí, že Maří Magdalena stála u kříže:

„Poblíž kříže byli s Paní také Jan a Magdalena a dvě sestry naší Paní, Marie Jakubova a Salome, a snad i mnozí další, z nichž všichni nesmírně plakali, především Magdalena, milovaná učednice Páně [...]“³³⁵

Již v předchozích staletích se objevovaly pod křížem klečící postavy donátorů. K nejstarším příkladům patří iluminace v žaltáři Ludvíka II. Němce ze 2. třetiny 9. století [179], na níž je znázorněna klečící mužská postava svírající levou rukou břevno kříže, či v Eberhardově žaltáři z 1. čtvrtiny 11. století [180], kde u paty kříže klečí drobná postava řeholníka mající tvář v úrovni Kristových přibitých chodidel. Evangeliář Judity Flanderské³³⁶ z doby kolem poloviny 11. století [181] obsahuje scénu Ukřižování s Pannou Marií a sv. Janem, mezi nimiž pod sukovitým křížem klečí drobná figura objednatelky objímající břevno kříže a vzhlížející ke Kristovým chodidlům.³³⁷ Jako poslední příklad uveďme iluminaci Gundoldova evangeliáře z období kolem roku 1000 [182], znázorňující klečícího kněze, jehož zrak se upíná na Kristova chodidla probodená hřeby.³³⁸

Ačkoli někteří autoři, např. Elisabeth Roth ve své knize *Der volkreiche Kalvarienberg in Literatur und Bildkunst des Spätmittelalters* z roku 1958, uvádějí, že autorem prvního vyobrazení sv. Maří Magdaleny klečící pod křížem byl Giotto, který v letech 1304–1306 při výzdobě kaple Scrovegniů v Padově umístil světici k patě kříže, motiv klečící Maří Magdaleny u paty kříže nebyl Giottovou invencí, jak poukázal již Millard Meiss.³³⁹ Dokladem je deskový obraz z dílny Guida da Sieny [183], který vznikl nejspíše v letech 1260–1270; Maří Magdalena je znázorněná ve výrazně menším měřítku a oděna v červeném šatě, klečí u paty kříže, který oběma rukama objímá, a sklání svou tvář ke Kristovým krvácejícím chodidlům.³⁴⁰ Přibližně v téže době se figura světice klečící pod křížem objevuje také na vitraji v katedrále Notre-Dame de l'Assomption v Clermort-Ferrand [184]. K dalším raným vyobrazením sv. Maří Magdaleny pod křížem lze nejspíše zařadit také italský malovaný kříž z Wolcesteru³⁴¹ [185] z let 1275–1285, zachycující pod křížem klečící ženskou postavu, na niž stékají proudy Kristovy krve, a malovaný kříž neznámého sienského umělce³⁴² z druhé poloviny 12. století [186] s klečící nimbovanou figurou ženy – zobrazenou rovněž v menším měřítku –, jež líbá Kristova zkrvavená chodidla a dotýká se jich.

Dalším příkladem ze 13. století je nástěnná malba v horním kostele sv. Františka v Assisi, kterou provedl Cimabue v letech 1280–1283: Maří Magdalena běží a vztahuje ruce k Ukřižovanému, zatímco „na jejím místě“ u paty kříže klečí se sepjatýma rukama sv. František z Assisi. V dolním kostele sv. Františka se nachází Giottova freska zobrazující Ukřižování Krista: sv. Maří Magdalena klečí

pod křížem a přibližuje svou tvář k nohám Ukřižovaného, napravo od kříže klečí sv. František spolu s řádovými bratry [187].

Skutečnost, že byla sv. Maří Magdalena často znázorňovaná společně se sv. Františkem – a to nikoli pouze ve scénách Ukřižování –, není nikterak náhodná. Magdalenský kult a úcta se ve 13. století těšily oblibě právě v prostředí mendikantských řádů, jejichž příslušníci se se světicí ztotožňovali.³⁴³ Dominikáni i františkáni obdivovali sv. Maří Magdalenu pro její ctnosti, především pro její věrnost: na rozdíl od apoštolů, kteří se po Kristově zatčení rozutekli, následovala Krista až na Golgotu, stála pod křížem a trpěla spolu s ním.³⁴⁴ Neméně významná byla i role sv. Maří Magdaleny coby kající se hříšnice; sám sv. František zdůrazňoval význam kajícího a pokání a jeho osobní zbožnosti dominovala právě úcta ke Kříži.³⁴⁵ Františkánská spiritualita, zaměřující se na devoci, uctívání Kříže³⁴⁶ a *imitatio Christi*, nalezla v *compassio* světice nový impulz – tzv. *imitatio Magdalene*,³⁴⁷ kdy se řádoví bratři identifikovali se světicí, v duchovní rovině ji následovali až ke kříži, plakali, naříkali a trpěli s ní při pohledu na Ukřižovaného.³⁴⁸

Compassio i kající sv. Maří Magdaleny se propojují v obrazu světice klečící pod křížem: zaujímá podřadné postavení³⁴⁹, její tvář se nachází v úrovni Kristových přibitých chodidel či pod ní, v bolesti a zoufalství naříká nad Kristovým utrpením a smrtí, ale i nad svými hříchy. Kristus umírá za hříšníky, a proto i ona sama nese na jeho smrti svůj díl viny,³⁵⁰ podobně jako každý věřící, který měl obraz napravené hříšnice klečící pod křížem spatřit; zároveň byla ale Maří Magdalena ztělesněnou nadějí na Boží milosrdenství.³⁵¹ *Imitatio Magdalene* zdaleka nebylo vyhrazeno pouze žebřavým řádům, naopak bylo přístupné širokým vrstvám věřících: kdokoliv se mohl stát „druhou Maří Magdalenou“ klečící pod křížem.³⁵² Coby exemplum kajícího se hříšníka představovala světice cestu, jejímiž hlavními body byly hřích, pokání a odpuštění (potažmo spása) a po níž mohl (a měl) kráčet každý křesťan, k následování se nabízelo i její *compassio*. Zobrazení sv. Maří Magdaleny klečící pod křížem v sobě tedy neslo dvojí rozměr: spirituální a didaktický.³⁵³

Nejstarším dochovaným příkladem vyobrazení sv. Maří Magdaleny klečící pod křížem je nástěnná malba v ambitu kláštera augustiniánů kanovníků v Roudnici nad Labem [kat. č. 14].³⁵⁴ Maří Magdalena, situovaná u paty kříže, je podána ve výrazně menším měřítku než ostatní postavy. Podobně je tomu na deskovém obraze Vyšebrodského oltáře [kat. č. 16a], na kasuli ze Zhořelce [kat. č. 40],

na nástěnné malbě Kalvárie z Krnova [kat. č. 86] a na obraze kánonového listu v misálu z Jihlavy [kat. č. 47]. Velikost vyobrazení světice v sobě nese symbolickou hodnotu: znázornění figury ve výrazně menším měřítku poukazuje na zvýraznění a prohloubení její kajícího, jež je přítomná již v pouhém aktu klečení.³⁵⁵ Analogie lze nalézt na již zmíněném obraze z dílny Guida da Sieny [183], na sienském křížce z 2. poloviny 13. století [186], na fresce Ukřižování v kostele sv. Mikuláše Tolentinského v Tolentinu z let 1320–1325 [188] i na kánonových listech misálů z 1. třetiny 15. století [189, 190, 191]. Vyskytují se také případy zobrazení světice v nápadně větším měřítku, které vnáší do obrazu devoční prvek, např. na Ukřižování z Rajhradského oltáře [kat. č. 67] převyšuje centrální postava Maří Magdaleny okolostojící postavy. Daný motiv se uplatňuje mj. na obraze Vitaleho da Bologni [192], na nástěnné malbě v chóru kostela sv. Maří Magdaleny ve štýrském Judenburgu z období kolem 1370 [193], jako příklad z 15. století lze jmenovat pašijový retábl z Bamberku [194] či deskový obraz Conrada Laiba [195].

Poloha, kterou zaujímá světice pod křížem, je v konkrétních případech značně variabilní.³⁵⁶ Tradičně bývá figura sv. Maří Magdaleny znázorněna v plném či tříčtvrtěčném profilu nalevo od kříže, tedy po Kristově pravici, na straně vyhrazené přátelům Krista; tak je tomu na mnohých vyobrazeních scény v zahraniční i domácí umělecké produkci. Světice však také může být obrácena zády k divákovi [40; 196] nebo se ocitnout v pravé části obrazu [ka. č. 64, 66, 94, 105, 107, 108, 109; obr. 184, 195]. Dochovala se rovněž vyobrazení sv. Maří Magdaleny klečící za křížem, přičemž se její tělo nachází v diagonální poloze [42, 54, 67, 93, 106]. Ne vždy klečí světice na obou nohou, v některých případech je znázorněna, kterak pokleká či klečí na jednom kolenu [76, 97, 99, 122a], obdobně je tomu s momentem zaklání hlavy a vzhlížení k Ukřižovanému, neboť pohled světice může směřovat jiným směrem, přímo na diváka [19] či na Kristova hřeby přibitá chodidla [38b]. Právě v jejich úrovni se tvář sv. Maří Magdaleny – v závislosti na výšce kříže – může nacházet [16a, 42, 52, 64, 67, 93, 122a], jak je tomu často na deskových a nástěnných malbách italské proveniencí [183, 188, 197]. Ačkoli nejčastěji je světice zobrazena, kterak objímá pažemi břevno kříže a přimyká se k němu trupem [14, 40, 52], výjimkou není ani znázornění Maří Magdaleny objímající kříž pouze jednou paží, zatímco druhou rukou se břevna pouze dotýká [kat. č. 42], příp. pokládá na břevno kříže obě dlaně [86, 106, 114, 115, 122a]. Její ruce se často ocitají v blízkosti Kristových chodidel [16a, 52, 86, 93,

122a], takže může docházet k přímému fyzickému kontaktu s Kristem: Maří Magdalena se pak dotýká Kristových chodidel či lýtka nebo přichází do kontaktu se Spasitelovou krví.

Světici dotýkající se Kristových lýtek lze nalézt na nástěnné malbě kostela ve Slavětíně [kat.č. 48b], motiv doteku je podobný jako ve scéně Pomazání v domě Šimona farizeje na nástěnné malbě v témže kostele [48a]. Ve středoevropském prostoru se tento motiv objevuje např. vitrajích katedrály v Clermont-Ferrand z let 1275–1285 [184] a vídeňského kostela Maria am Gestade ze 40. let 14. století [198], mnohem čteněji se moment fyzického kontaktu Maří Magdaleny a Kristos Kristem uplatňoval v italském malířství, tedy v zemi původu františkánské spirituality, s níž lze touhu „dotknout se Ukřižovaného“ spojovat.³⁵⁷ Úcta ke Kristovým chodidlům neodmyslitelně patří k magdalenské ikonografii a hagiografii, důraz je na ni kladen rovněž ve spisu *Meditationes vitae Christi*, který bývá připisován blíže neznámému autoru z okruhu minoritů. Spojení sv. Maří Magdaleny a Kristových nohou se projevuje i v dalších scénách: v domě Šimona farizeje i na hostině v Betánii pomazala Maří Magdalena Kristova chodidla vonnou masťou a otírala je svými vlasy (v domě farizejově je nadto smáčela slzami a líbala), v Betánii seděla u jeho nohou a naslouchala mu, zatímco Marta chystala pohoštění a po sejmutí Kristova těla z kříže držela jeho nohy na svém klíně a připravila je k pohřbu, jak o tom bude řeč v následující kapitole.³⁵⁸ Objímá-li tedy zoufale pod křížem Kristovy nohy, je její konání v souladu s pasáží uvedenou v *Meditationes*, podle níž byla Maří Magdalena „vždy u Jeho nohou“.³⁵⁹

V malířství italského trecenta, kde se tělesný kontakt světice s Ukřižovaným projevuje nejmarkantněji, je sv. Maří Magdalena ve scénách Ukřižování představena zpravidla jako mladá žena v šatě červené barvy s dlouhými rozpuštěnými plavými vlasy, jež svůj žal a zármutek vyjadřuje velmi emotivně až expresivně: vrhá se k patě kříže a mnohdy u jeho paty spíše leží než klečí, přimyká se celým tělem k břevnu kříže nebo se vzpíná ke Kristu, objímá kříž mnohdy až křečovitě, pohledem plným bolesti se dívá na chodidla probodená hřeby, líbá je a dotýká se jich. Rovněž je ale také skrání slzami a otírá prameny svých vlasů. Tyto motivy, upomínající na kající akt pomazání v domě Šimona farizeje, lze sledovat na deskových obrazech z druhé poloviny 13. století, např. na sienském malovaném kříži [186] a především dílech umělců trecenta, jakými byli Giotto [199], Pietro da Rimini [188], Paolo Veneziano [197], Andrea di Bartolo [200] či Michelo di Matteo da Bologna [201]. Na nástěnné

malbě z druhé poloviny 14. století v někdejším kostele klarisek v Dürnsteinu v Dolním Rakousku [202] drží sv. Maří Magdalena v rukou pramen vlasů; Elga Lanc interpretuje tento motiv jako výpůjčku ze scén Pomazání na hostině.³⁶⁰ Obdobný motiv se v českém prostředí objevuje na nástěnné malbě v Dolním Bukovsku [kat. č. 22], na které světice tiskne prameny svých vlasů k břevnu kříže. Analogie lze nalézt na obraze Ambrogia Lorenzettiho [203] z let 1320–1325 či na nástěnné malbě ve štyrském Judenburgu [193].

Vraťme se však ke zmíněnému kontaktu sv. Maří Magdaleny s Kristovou krví. Budeme-li se zabývat touto kategorií, narazíme na dva zásadní motivy: prvním je krev, kanoucí a stékající z Kristových ran na roušku světice, na její čelo, vlasy a oděv, druhým pak moment zachytávání Kristovy krve do dlaně.³⁶¹ V českém prostředí se čteněji setkáme s vyobrazením zkrvavené roušky Panny Marie – *peplum cruentatum*,³⁶² jejíž relikvie byla uchovávána mezi nejceněnějšími poklady českého království.³⁶³ Panna Maria, truchlící pod křížem nad utrpením a ztrátou svého syna, zároveň vystupuje na těchto obrazech typologicky jako Ecclesia³⁶⁴, kdy moment zachytávání Kristovy krve do roušky má vyjadřovat její účast na eucharistii.³⁶⁵

Postava sv. Maří Magdaleny, do jejíž dlaně stékají krůpěje Kristovy krve, se objevuje pouze na Reininghausově [kat.č. 64] a Zátoňském oltáři [kat.č. 66]: Maří Magdalena klečí pod křížem a do levé dlaně zachytává kapky krve kanoucí z ran na Kristových nohou; krví má potřísněnou nejen bílou roušku, jež jí sklouzává z hlavy, ale i čelo a vlasy. Figura Maří Magdaleny skrápěná Kristovou krví se objevuje také na kánonovém listu misálu z Jihlavy [kat. č. 47]. V případě Reininghausova oltáře skrápí Kristova krev také roušky svatých žen stojících pod křížem, podobně jako na desce Ukřižování Rajhradského oltáře [kat. č. 67]. Badatelé, jež se díly zabývali, přinesli několik interpretací: Jan Müller³⁶⁶ se domníval, že způsob znázornění scény Ukřižování klade důraz na svátost eucharistie a díky přítomnosti Panny Marie taktéž na roli katolické církve při zázraku transsubstanciace a v dějinách spásy; obraz by tak v sobě nesl protihusitské ladění. Milena Bartlová zastává opačný názor: oltářní obrazy by měly mít původ v utrakvistickém prostředí stejně jako motiv přijímání Kristovy krve přímo do dlaně, která z kající se Maří Magdaleny smývá hříchy.³⁶⁷ Motiv krví potřísněných roušek svatých žen, odvozený od *peplum cruentatum*, chápe jako nepochopení či rozvolnění původních významových vazeb mezi relikvií a její reflexí ve výtvarném umění či naopak jako „záměrné rozšíření motivu“³⁶⁸, odkazující

k přímé souvislosti Kristovy krve s eucharistií.³⁶⁹ Michal Šroněk chápe motiv roušek žen potřísněných Kristovou krví rovněž jako důsledek rozvolnění významových vazeb mezi relikvií a jejím obrazovým ztvárněním, na rozdíl od Bartlové spatřuje původ oltářů v katolickém prostředí;³⁷⁰ nadto přidává hypotézu o východisku zobrazení Ukřižování v empirické naraci, podle níž Kristova krev zákonitě musí dopadat na osoby přítomné pod křížem.³⁷¹ Recentně se uvedeným oltářům věnovala Daniela Rywиковá.³⁷² Ta motiv zachytávání krve do dlaně chápe jako „*symbol přímého přijímání svátosti eucharistie, jejíž účinek je však podmíněn vykonanou svátostí pokání a zpovědi*“³⁷³; ne náhodou zachytává krev do ruky Maří Magdalena, exemplum účinného pokání a dokonalého duchovního života, jež je hodno následování.³⁷⁴ K domněnkám Bartlové i Šroněka se Rywиковá staví kriticky: původ motivu v utrakvistickém prostředí je vyloučen přítomností motivu krví potřísněných roušek žen, odkazujícímu k husity odmítané relikvii *peplum cruentatum*³⁷⁵, v případě platnosti empirické narace by museli být krví potřísněni všichni lidé stojící pod křížem, nikoli pouze vybraní jedinci.³⁷⁶ Jejich výběr má podle Rywиковé hlubší smysl, neboť jsou mezi nimi pokrevní příbuzné Krista (tři Marie), „*zatímco Longinus a Marie Magdaléna jsou ‚označeni‘ Kristovou krví na znamení jejich spasení, neboť oba duchovně prozřeli a jejich předešlé hříchy byly smyty krví Spasitele.*“³⁷⁷ V interpretaci Rywиковé symbolizují krví potřísněné roušky „*pokrevní a duchovní spojení (unio) svatých žen pod křížem se svým Spasitelem*“.³⁷⁸ Ikonografický program Reininghausova oltáře podle Rywиковé opravňuje hledat objednavatele v prostředí ženských monastických komunit, nejspíše v řádu klarisek,³⁷⁹ gesto sv. Maří Magdaleny by pak souznělo s dobovou snahou řeholnic o přímé přijímání eucharistie.³⁸⁰

Motiv zachytávání krve do dlaně sv. Maří Magdalenou je v kontextu středověkého umění ojedinělý a dosud k němu nebyly nalezeny žádné přímé analogie.³⁸¹ Jinak je tomu v případě postavy svěťice skrápěné Kristovou krví; v českém prostředí se pravděpodobně poprvé objevuje v jihlavském misálu z 80. let 14. století [kat. č. 47]. Již zmiňovaný malovaný kříž z Wolcesteru z poslední čtvrtiny 13. století [185] zachycuje ženskou postavu situovanou pod křížem, snad sv. Maří Magdalenu, na niž stékají prameny Kristovy krve. Jako další příklad může posloužit kánonový list misálu pařížské Sainte-Chapelle z 1. čtvrtiny 15. století [204], kde na postavu sv. Maří Magdaleny rovněž dopadají krůpěje Kristovy krve. Italská mystička a dominikánská

terciářka sv. Kateřina Sienská (1347–1380) se v již citovaném listu³⁸² vdově Anežce Malavolti zmiňuje o sv. Maří Magdaleně pod křížem:

*„A pravíme-li, že mu dala najevo lásku, vidíme to dobře u onoho svatého kříže; neboť se nebojí Židů, ani se nebojí sama o sebe, ale jako pomínutá běží a objímá kříž. Není pochyby, že, aby viděla svého Mistra, dává se zaplaviti Krví. Opájí se pak láskou Magdalena na znamení, že jest zpita svým Mistrem.“*³⁸³

Motiv se však nevztahuje pouze ke sv. Maří Magdaleně. Nejspíše v Dolním Porýní 1. poloviny 14. století vznikla kresba znázorňující pod křížem klečící postavy sv. Bernarda z Clairvaux a blíže neurčené ženy, na něž dopadají silné proudy Kristovy krve [205].³⁸⁴ Význam této „koupele v krvi“ objasňuje Katherine Ludwig Jansen jako symbol Kristova lidského utrpení a oběti: ten, jenž se do ní „ponořil“, mohl jejím prostřednictvím získat podíl na utrpení Páně a dosáhnout očištění od hříchů.³⁸⁵ Znovu se vynořuje základní element všech uvedených motivů: Kristova krev smývá hříchy, přináší spásu a ve spojení s uvedenými motivy vždy vnáší do scény eucharistický podtext.³⁸⁶

Další postavou, která na obrazech přichází do kontaktu s Kristovou krví, je sv. František z Assisi. Světec často zaujímá pozici sv. Maří Magdaleny, klečí u paty kříže (zpravidla znázorněný v menším měřítku než ostatní postavy) a adoruje Kristova hřeby přibitá chodidla [206, 207]. Vezmeme-li v úvahu výše uvedená vyobrazení sv. Maří Magdaleny a sv. Františka z Assisi a jejich provenienci, charakter františkánské spirituality, úctu, jež mendikantské řády chovaly ke sv. Maří Magdaleně a nakonec i citovanou pasáž z listu sv. Kateřiny Sienské, zdá se více než pravděpodobné, že kořeny motivu spojení světice s Kristovou krví je třeba hledat v italském prostředí v okruhu mendikantských řádů, tedy Řádu menších bratří a Řádu bratří kazatelů, či v prostředí jimi ovlivněném. V otázce interpretace Zátoňského a Reinighausova oltáře se přikláním k tezi Daniely Rywikové.³⁸⁷

V českém prostředí byl motiv spojení světice s Kristovou krví akcentován i v dalších dílech, např. v graduálu magistra Václava [kat. č. 54], kde sv. Maří Magdaleně objímající břevno kříže stéká po hřbetě ruky pramínek krve, v brněnském misálu [kat. č. 93] pak světice pokládá své ruce na krví zbrocené břevno; četná

analogická vyobrazení lze najít v italském malířství [208], ale také na dílech pocházejících ze střední Evropy [204]. Nejpočetnější skupinou děl jsou však ta, na nichž krev Páně pouze stéká po břevnu k rukám a pažím sv. Maří Magdaleny bez toho, aniž by s ní světice přišla do přímého kontaktu.

Vraťme se však krátce k pohybovým schémátům. Pojednali jsme vyobrazení sv. Maří Magdaleny objímající kříž, nejedná se však o jediné možné znázornění světice. Na nástěnné malbě v Kutné Hoře [kat. č. 99] pokleká sv. Maří Magdalena pod křížem, sklání hlavu a pláče, ale břevna se nedotýká. I tento způsob vyobrazení má své analogie [202, 209, 210]. Ocitá-li se světice v bezprostřední blízkosti kříže, může jeho patu zakrývat tělem či halit svým pláštěm nebo alespoň jeho cípem. Tento motiv nalezneme v českém prostředí na kánonovém listu misálu z Jihlavy [47], dále na desce Ukřižování ze Skalice [kat. č. 65], na Zatoňském oltáři [66], v misálu z Brna [93] a na nástěnné malbě v Třeboni [kat. č. 106], v soudobém evropském umění se uplatnil rovněž [191, 193, 195, 196, 204].

Jako ojedinělé a mimořádné se jeví ztvárnění Kalvárie na tympanonu pražského kostela Panny Marie před Týnem [kat. č. 44]. Hlavní pozornost zde na sebe poutá dvojice Maří Magdaleny a setníka, pravděpodobně Longina: světice klečící pod křížem se obrací se sepjatýma rukama k setníkovi, který se však od ní odvrací. Gesto sv. Maří Magdaleny vykazuje určitou podobnost s gestem lomení rukou, jak se objevuje na kasuli z kostela sv. Petra a Pavla v Brně [kat. č. 48] nebo ve výjevu Nesení kříže z Rajhradského oltáře [178], v zahraničním umění se objevuje např. na pařížském diptychu z poloviny 14. století [211]. Totéž gesto můžeme pozorovat také na obraze, Wildungenského oltáře od Conrada von Soesta [212] u figury sv. Jana. Nalezneme je rovněž v italském umění na vyobrazeních naříkajících andělů, později i na obrazech Rogiera van der Weydena, kde takto lomí rukama Panna Maria [213].³⁸⁸ V případě týnského tympanonu je však pravděpodobnější interpretovat Magdalenino gesto jako prosebné. Jaromír Homolka upozornil ve své studii na souvislost mezi kompozicí scény a spisem *Meditationes vitae Christi*³⁸⁹, jež líčí scénu vycházející z Janova evangelia (J 19,31–34): když se vojáci vrátili, aby zlámali ukřižovaným kosti, polekala se Panna Maria, že totéž učiní i Kristu, vrhla se před nimi na kolena a prosila je, aby jí ani jejímu mrtvému synu už neubližovali. Jan, Maří Magdalena a sestry Panny Marie klečeli s ní a plakali, Longinus však přesto probodl kopím Kristův pravý bok, z něhož vyšla krev a voda. Panna Maria padla polomrtvá do náruče Maří

Magdaleny a sv. Jan vyzval vojáky, aby odešli, což nakonec učinili.³⁹⁰ Z kompozice jasně vysvítá, že reliéf znázorňuje výše popsanou scénu, neboť kromě sv. Maří Magdaleny a setníka jsou zde znázorněni také sv. Jan, jenž zachytává do náruče omdlévající Pannu Marii, a dva vojáci stojící na žebřících a odvažující lotry z křížů. Postava Panny Marie podpírané či zachytávané sv. Janem či svatými ženami se objevuje na dalších zobrazeních Ukřižování [194, 195, 196, 199, 208, 210.], stejně tak jako Longinus probodávající či právě probodnuvší Kristův bok [191, 194, 210, 212]; postava setníka na týnském tympanonu sice žádné kopí v ruce nedrží, pozice paží však naznačuje, že tomu tak původně bylo.³⁹¹ K figuře klečící Maří Magdaleny spínající ruce k Longinovi dosud nejsou známy žádné paralely ze soudobé umělecké produkce. Jisté srovnání lze učinit s deskovým obrazem italské provenience z let 1350–1380, jenž je dnes uchovávan v Krakově [214]: pod křížem stojící Longinus držící kopí, jímž probodl Kristův bok, a štít se obrací ke skupině Kristových přátel, v jejichž čele stojí Panna Maria podpíraná sv. Janem a především sv. Maří Magdalena, rozeznatelná podle červeného šatu a dlouhých plavých vlasů. Pohledy všech tří směřují k setníkovi, k němuž navíc sv. Maří Magdalena vztahuje své ruce. Millard Meiss interpretuje gesto sv. Maří Magdaleny jako projev touhy vrhnout se pod kříž, v čemž jí přítomnost setníka brání, a shledává určitou paralelu ve vyobrazení Panny Marie, které ve scénách Nesení kříže jeden z vojáků brání v pokusu obejmout Krista.³⁹² Jistý kontakt mezi sv. Maří Magdalenou a setníkem zde existuje, avšak stále chybí vysvětlení pro význam a původ daného schématu. Za předpokladu, že znázornění Ukřižování na týnském tympanonu našlo východisko v písemné předloze, snad ve spisu *Meditationes*, by bylo možné vztáhnout ono gesto k Panně Marii, jež se před vojáky vrhla s prosbou na kolena, přičemž by byl tento „akt“ přenesen na sv. Maří Magdalenu. Podle Jaromíra Homolky hovoří umístění sv. Maří Magdaleny a Longina, dvou hříšníků, jež prošli dramatickým obrácením, nejen pro zřetelný odklon od tradičních schémat k individuálnímu pojetí, ale rovněž pro vliv nových duchovních proudů, jakým bylo zejména hnutí *devotio moderna*.³⁹³ Dramatičnost v pohybu sv. Maří Magdaleny i setníka, jejich situování do středu kompozice i sám výběr nejvyhrocenějšího a nejemotivnějšího momentu by s touto domněnkou korespondovaly.

Známe však i vyobrazení samotné světice klečící pod křížem. Nalezneme je v graduálu magistra Václava [54], na oltáře z Kerhartic [115] a na několika kasulích [40, 96, 101, 111]. Dané schéma se nevyskytuje příliš často, jako analogii lze uvést

např. kasuli z Trevíru z počátku 16. století [215]. Podobně jako v případě znázornění sv. Maří Magdaleny ve zvětšeném měřítku i zde přichází v úvahu, že obraz samotné světice pod křížem mohl v sobě nést silný devoční aspekt.

Ačkoli by se podle uvedených příkladů mohlo zdát, že sv. Maří Magdaleně je ve scénách Ukřižování výhradně určeno místo u paty kříže, zdaleka tomu tak není. Stejně početná je skupina vyobrazení, na nichž je sv. Maří Magdalena začleněna do skupiny ostatních svatých žen v blízkosti Panny Marie. V kapitolách o Kristově ukřižování zmiňují evangelisté jména některých přítomných žen; pro lepší orientaci jsou uvedeny v tabulce podle pořadí, v jakém je evangelisté jmenují:

Mt 27,55–56	Marie z Magdaly	Marie, matka Jakubova a Josefova	matka synů Zebedeových	další ženy
Mk 15,40–41	Marie z Magdaly	Marie, matka Jakuba mladšího a Josefa	Salome	další ženy
Lk 23,49	všichni jeho přátelé a ženy, které Ježíše doprovázely z Galileje			
J 19,25	matka Ježíše	sestra jeho matky	Marie Kleofášova	Marie Magdalská

Nyní vyvstává otázka, jak sv. Maří Magdalenu mezi ostatními ženami rozeznat. Může sedět či stát mezi ostatními svatými ženami, často po boku Panny Marie, kterou v souladu s líčením autora *Meditationes* nezřídka podpírá či omdlévající zachytává do náruče.³⁹⁴ Problém odpadá v případě, jsou-li postavy označené jménem, jako je tomu např. na obrazech Konrada van Soesta z počátku 15. století [212] a blíže neznámého dolnosaského mistra [216]. Tyto případy jsou však spíše výjimkou, a proto je třeba najít k určení světice jiný klíč. Tímto klíčem budou znaky, které ji od ostatních žen zřetelně odlišují, zejména vnější vzezření sv. Maří Magdaleny, charakter jejího oděvu a úprava vlasů. Mnohé bylo již uvedeno v předchozích kapitolách, přesto pokládáme za vhodné uvést některé informace znovu.

V ikonografii a kultu sv. Maří Magdaleny hrají důležitou roli její vlasy, a to i ve scénách Ukřižování (viz výše). Právě podle dlouhých nezahalených rozpuštěných vlasů, nejčastěji plavých (ačkoli ani zde nejde o pravidlo, jak lze vidět na příkladu misálu z Jihlavy [47]), poznáme světici téměř s jistotou. Vlasy mohou být upravovány

do nejrůznějších účesů a zcela či částečně zahaleny rouškou [190, 191, 196, 216], závojem [94, 212] či kapucí pláště [39, 52], jež světici zpravidla sklouzávají z hlavy a/nebo zpod nichž spadávají pramínky vlasů [14a, 54]; především motiv spadávající či spadlé bílé roušky [40, 96, 144, 194, 195], odvozený patrně z mariánské ikonografie³⁹⁵, a způsob, jakým se cípy šlojířů ovíjejí kolem krku a ramen sv. Maří Magdaleny [64, 66, 67, 93, 97], se zdají být pro znázornění světice příznačné.³⁹⁶ Během 15. a na počátku 16. století se světice objevuje ve scénách Ukřižování s nejrůznějšími módními pokrývkami hlavy, čepci a klobouky [98, 99, 114, 117, 218].

Oděv světice je zpravidla výraznější, bohatší a celkově nákladnější než oděv dalších žen zobrazovaných ve scénách Ukřižování, odpovídá soudobému módnímu vkusu a může být do jisté míry až extravagantní. V českém prostředí je oděv sv. Maří Magdaleny ve scénách Ukřižování celkově spíše jednoduchý, sestává ze spodního šatu s dlouhými rukávy a pláště. Módní až mondénní prvky (např. elegantní střih, kožešinový lem [55]) se zpočátku uplatňují zřídka; od konce 15. století však bývá oděv světice obohacen např. o rozšířené, nabírané a prostřižené rukávy [99, 101], nabírané krajkové manžety [111] či zlaté výšivky [115], ale i nejrůznější šperky [117]; ve výtvarném umění dalších evropských zemích dochází k této proměně kostýmního habitu světice již během 15. století [217, 218]. Šat světice se v tomto období vyznačuje elegantním střihem a přiléhavým živůtkem s výraznou dekoltáží. Pokud jde o barvu oděvu, dominují odstíny červené, jež je charakteristická pro zobrazení světice v malířství italského trecenta, uplatňují se i zelená a modrá barva, především v kombinaci s červenou; v případě modro–červené kombinace lze uvažovat o možném vlivu mariánské ikonografie.³⁹⁷ Žlutá barva, vyhrazená ve středověku nevěstkám a dalším skupinám lidí na okraji společnosti, se jako barva oděvu sv. Maří Magdaleny uplatňuje ve scénách Ukřižování v českém prostředí poměrně zřídka.

Dalším charakteristickým rysem v ikonografii sv. Maří Magdaleny je její znázornění v podobě dívky či mladé ženy. Mladistvé vzezření světice vynikne zejména ve chvíli, kdy je obklopena svatými ženami, jež jsou svým oděvem a zavínutou hlavou charakterizovány jako vdané ženy či vdovy. Užitečným vodítkem může být také přítomnost hlavního atributu sv. Maří Magdaleny, tedy nádobky na mast, jež je ve scénách Ukřižování zpravidla umístěna poblíž klečící světice [kat. č. 107, 109, 115], světice na desce Puchnerovy archy drží pyxidu v rukou [98], podobně jako na oltáři Veita Stosse v Krakově [219]; objevuje-li se však pyxida v rukou další postavy, svoji

rozlišovací funkci pro nás ztrácí. Rovněž absence nimbu může mít svoji vypovídací hodnotu, neboť v případě sv. Maří Magdaleny nejspíše odkazuje na její kajícnost [47, 111].

Pokud se na obraze Ukřižování vyskytuje ženská figura, u níž lze pozorovat alespoň jeden či více výrazných znaků (dlouhé vlasy, odlišný oděv, mladistvý vzhled), jež se u ostatních postav nevyskytují, můžeme se domnívat, že jde o sv. Maří Magdalenu. Pakliže však ani jedna z postav není individualizována a nijak se od ostatních ženských figur neodlišuje, nezbyvá než charakterizovat skupinu obecně jako „svaté ženy“. Obdobné komplikace nastávají, když se na zobrazení vyskytují dvě či více figur, u nichž se uplatňují výše uvedené „odlišující znaky“ – např. dvě či více znázorněných žen je oděno ve skvostných šatech, na hlavě mají čepce a turbany nebo jsou prostovlasé. Ani na vyobrazení, kde je znázorněna pouze Panna Maria, sv. Jan a další žena, nelze vždy s jistotou tvrdit, že onou ženou je sv. Maří Magdalena, ač se to zdá být velmi pravděpodobné. K úsilí určit na vyobrazení sv. Maří Magdalenu by se tak vždy měla nutně pojit jistá míra opatrnosti, neboť snažit se o identifikování světice za každou cenu by bylo přinejmenším pošetilé.

Z příkladů, u nichž si můžeme být zcela jisti, uveďme kasule z Břevnova z konce 70. let 14. století [kat.č. 39], z kostela sv. Petra a Pavla v Brně z 80. let 14. století [kat. č. 48] a desku Litoměřického oltáře [kat. č. 117]. Na kasuli z Břevnova hledí pod křížem stojící světice vzhůru k Ukřižovanému, z hlavy jí sklouzává rouška či kápě a odhaluje její plavé vlasy. Znázorněna je v pozadí za skupinou Panny Marie, sv. Jana a ženy, jež má hlavu zavinutou v roušce. Při bližším pohledu je patrné, že na břevně kříže spočívá její ruka – nemůže jít tedy o nikoho jiného než o sv. Maří Magdalenu. I kdyby zde motiv ruky položené na břevně kříže chyběl, pro ztotožnění figury se sv. Maří Magdalenou by přesto hovořila skutečnost, že je znázorněna nejbližší kříži. Tak je tomu i na další kasuli, kde prostovlasá světice v červeném šatu a zeleném plášti lomí rukama nad hlavou. O tomto gestu byla již řeč v souvislosti s týnským tympanonem; další analogie můžeme najít na francouzském diptychu [211], kde jedna z ženských figur zdvihá své sepjaté ruce ke Kristu. Expresivnost gesta lomení rukou je v souladu se znázorňováním sv. Maří Magdaleny ve scénách Ukřižování vyznačujícím se zvýšenou mírou citovosti a exprese jak v mimice, tak v gestice figury. Oproti umění italského trecenta, jež podává zoufalství a bolest světice vystupňovanou do nejvyšší možné míry, se scény Ukřižování v českém prostředí vyznačují

umírněností; citové pohnutí sv. Maří Magdaleny, vyjádřené především staženými rysy ve tváři a tekoucími slzami, má blíže ztišenému žalu než čirému zoufalství.

Rovněž na desce Litoměřického oltáře [kat. č. 117] stojí plavovlasá sv. Maří Magdalena u kříže a vzhlíží ke Kristu, sepjaté ruce má však složeny v klíně. Na první pohled zaujme její neobvyklý až extravagantní oděv zahrnující turban, průsvitnou roušku halící čelo a šperk zdobící živůtek a odlišující ji od všech ostatních postav. Orientalizující prvky se v oděvu sv. Maří Magdaleny uplatňují přibližně od 2. poloviny 15. století; turban zdobí hlavu světice např. na obraze Hanse Pleydenwurffa z roku 1470 [218] nebo na nástěnné malbě v Kostnici z roku 1472 [219.]. V pestrém plášti, šatech s dekoltem a s dlouhými nepokrytými vlasy je vyobrazena ženská figura na fragmentu kasulového kříže ze čtvrté čtvrtiny 15. století [kat. č. 95], kterou můžeme považovat rovněž za znázornění sv. Maří Magdaleny. Analogii k oběma výše uvedeným vyobrazením nalezneme na kasuli z Rokycan, pocházející z rakouské či jihoněmecké oblasti [220],³⁹⁸ kde je sv. Maří Magdalena stojící se sepjatýma rukama pod křížem taktéž oděna do nápadných šatů a se sepjatýma rukama stojí pod křížem.

6.2.6 Snímání z kříže, Oplakávání Krista a Kladení do hrobu

Tato kapitola pojednává o scénách znázorňujících velkopáteční události, které následovaly po Ukřižování Krista – tedy Snímání z kříže, Oplakávání Krista a Kladení do hrobu. Tyto scény jsou zahrnuty v téže kapitole, neboť podobně jako v případě ikonografického tématu Pomazání Krista (kap. 6.2) i u nich docházelo k častému prolínání výjevů, míšení motivů a prvků. Mezi písemnými prameny, které měly silný vliv na znázorňování daných scén, je třeba se zastavit nejen u evangelií, ale také novozákonních apokryfů, duchovních a mystických spisů, zejména *Meditationes vitae Christi*.

V evangeliích se píše, že Josef z Arimatie přišel za pilátem a vyprosil si u něj, aby mohl sejmout Kristovo tělo z kříže a pohřbít je. Koupil plátno³⁹⁹, sňal z kříže Kristovo tělo⁴⁰⁰ a zavinul je do plátna. Podle Jana přinesl Nikodém sto liber myrhy a aloe a společně „vzali tělo Ježíšovo, a obvinuli je prostěradly s vonnými věcmi, jakž obyčej jest Židům se pochovávatí“⁴⁰¹. Uložili je do nového hrobu, ve kterém ještě nikdo nebyl pochován⁴⁰² a který byl vytesaný ve skále⁴⁰³, a přivalili ke vchodu kámen. Ježíšův pohřeb sledovaly také ženy doprovázející Krista z Galileje⁴⁰⁴, podle Matouše a Marka to byla Maří Magdalena a druhá Marie⁴⁰⁵.

Nikodémovo evangelium (kap. XI,3) líčí dané události v intencích Lukášova evangelia⁴⁰⁶; tzv. verze B⁴⁰⁷ (kap. XI,5) je v líčení okolností Kristova pohřbu detailnější: Josef s Nikodémem koupili nový hrob, myrhu a aloe a společně se ženami – pannou Marií, Maří Magdalenou, Salome a dalšími – zavinuli Ježíšovo tělo do bílého plátna a uložili je do hrobu.⁴⁰⁸ Panna Maria plakala nad mrtvým synem, naříkal i Josef a Maří Magdalena, jež v slzách volala:

„Slyšte národy, kmeny a jazykové, a vězte, jakou smrt připravili zločinní Židé tomu, který jim způsobil tisícere dobro. [...] A já sama odejdu do Říma za císařem a oznámím mu, jakého zla se dopustil Pilát, když uvěřil zločinným Židům.“⁴⁰⁹

Pro vývoj ikonografie scén (především Oplakávání Krista) byly důležité mystické traktáty, zejména *Meditationes vitae Christi*, které ze starších textů čerpalo. Autor *Meditationes* líčí, jak Josef z Arimatie a Nikodém přinesli náčiní, myrhu a aloi. Tělo snímali z kříže opatrně, vyňali hřeby z rukou a poté vytáhl Nikodém i hřeb z nohou, zatímco Josef tělo podpíral. Panna Maria uchopila bezvládnou ruku svého syna, přitiskla si ji k tváři a plačice ji líbala. Poté všichni opatrně vzali tělo a položili je na zem. Panna Maria podpírala Kristovu hlavu a ramena na svém klíně, Maří Magdalena jeho nohy, „u nichž kdysi našla tolik milosti/odpuštění.“⁴¹⁰ Ostatní stáli kolem a velmi bolestně pro něj naříkali.⁴¹¹

Pro znázornění Maří Magdaleny ve scénách Oplakávání je důležitá pasáž z 82. kapitoly: Když se přiblížila noc, připravili Josef z Arimatie a Nikodém spolu s ostatními tělo k pohřbu a zahalili je do lněného plátna. Maří Magdalena si vyprosila, aby směla připravit k pohřbu Kristova chodidla:

„Prosím vás, dovolte mi připravit chodidla, u nichž jsem dosáhla odpuštění.“ Bylo to dovoleno a ona držela chodidla. Zdálo se, že žalem ztratí vědomí, a co onehdy svlažila slzami lítosti, omývala nyní mnohem hojnějšími slzami žalu a soucitu. Upřeně hleděla na Jeho chodidla, tolik zraněná, probodená, vysušená a zkrvavená: plakala s nesmírnou hořkostí. Neboť jak Pravda sama vypověděla, „Mnoho milovala“ (Lukáš 7,47); a proto mnoho plakala a nejvíce při této poslední službě svému Pánu

a Mistru, tolik trpícímu, zbičovanému, zraněnému, mrtvému, a zmenšeného v nic. Její srdce mohlo stěžít pro zármutek setrvat v jejím těle; a je docela dobře možné se domnívat, že kdyby mohla, nejraději by zemřela u nohou Pána. Zdálo se, že není žádného léku na její žal; také nebyla zvyklá sloužit Mu tímto způsobem. Tato služba pro ni byla nová a poslední, kterou pro Něj vykonala; a její duše byla hořká, když ji vykonávala, neboť nebyla schopna činit to natolik toužebně, nakolik by to bylo vhodné. Přála si omýt, pomazat a připravit celé Jeho tělo; ale na to nebyl čas ani prostor. Nemohla vykonat víc; nemohla konat jinak; vykonala, co mohla. Mohla alespoň omýt Jeho chodidla svými slzami a dlouze a oddaně [z nich slzy] stírat, objímat [Jeho chodidla], líbat, zavinout a svědomitě je připravit co nejlépe, jak jen dovedla a směla.“⁴¹²

Když bylo tělo připraveno k pohřbu, dali se všichni znovu do naříkání, Panna Maria sklonila svou tvář k tváři Ježíše, loučila se s ním a „*přemírou slz smáčela obličej svého Syna ještě více než Maří Magdalena jeho chodidla.*“⁴¹³ Poté otřela Kristovu tvář, políbila jej na ústa a oči a zahalila jeho tvář potní rouškou. Když uctili Krista klečíc a líbajíc jeho chodidla, vzali jeho tělo a nesli je do hrobky: Panna Maria držela jeho hlavu a ramena, Maří Magdalena chodidla a ostatní šli mezi nimi, přidržujíc Kristovo tělo. Pohřbili jej s nesmírným pláčem, klečeli a znovu se na něj dívali. Panna Maria stála u Ježíšovy hlavy, objímala jej a žehnala mu. Potom zakryli vstup do hrobky velkým kamenem.⁴¹⁴

Snímání z kříže

Nejstarší dochovaná vyobrazení výjevu Snímání z kříže pocházejí přibližně z poloviny 9. století, nalezneme je v byzantském i v karolinském a otonském umění. V tomto raném období byly znázorňovány pouze postavy Josefa z Arimatie a Nikodéma snímajících Ježíšovo tělo z kříže. Na Východě se k nim počátkem 10. století připojují postavy Panny Marie a sv. Jana. Během 11. století se stále častěji uplatňuje znázornění Panny Marie, jež drží Kristovu bezvládnou ruku a něžně ji tiskne ke své tváři; motiv zdomácněl v italském umění 13. a 14. století a rozšířil se i do Záalpí.⁴¹⁵ Podobné gesto je doloženo z třetiny 12. století také u Jana a později i u sv. Maří Magdaleny.⁴¹⁶ Od 11. století se objevují první vyobrazení doprovodných

postav naříkajících svatých žen, jež se dochovalo v koptském evangeliáři z druhé poloviny 12. století [221]; přibližně v téže době se naříkající ženy objevují také ve scénách Oplakávání [222]. V západokřesťanských zemích jsou izolované výjevy Snímání z kříže známy až od poloviny 11. století a stejně jako v byzantském umění i zde se uplatňuje schéma s asistenčními figurami.⁴¹⁷ Od konce 13. století se pojetí výjevu proměňuje: vyobrazené postavy se více podílejí na ději, projevují utrpení a bolest.⁴¹⁸ V této době již lze mezi nimi rozpoznat sv. Maří Magdalenu, charakterizovanou sytě červeným pláštěm a šatem a dlouhými plavými vlasy [223, 224, 225]. Na výjevu Snímání z kříže na oltáři ze Santa Croce ve Florencii [224], vycházející z kompozice téhož výjevu na Ducciově Maestě [223], znázornil Ugolino di Nerio sv. Maří Magdalenu v gestu příslušícím původně Panně Marii: světice stojí pod křížem vedle Matky Boží, drží Kristovu paži a tiskne si ji k tváři. Na obraze Simona Martiniho stojí světice nalevo od kříže, ústa má pootevřená k výkřiku a v dramatickém gestu zdvihá paže vysoko nad hlavu [226]. Freska Pietra Lorenzettiho v dolním kostele sv. Františka v Assisi [225] zachycuje světici klečící u paty kříže, líbající a dotýkající se Kristových chodidel, z nichž Nikodém vytahuje hřeby; tzv. Pala Strozzi z ruky Fra Angelica ze 30. let 15. století [227] či oltářní obraz Mistra Legendy sv. Kateřiny z roku 1490 [228] představuje sv. Maří Magdalenu líbající Kristova chodidla, z nichž byly hřeby již vytaženy. Objevuje se také motiv stírání krve z Kristových chodidel dlouhými prameny vlasů světice, s nímž jsme se setkali ve scénách Ukřižování; jako příklad uveďme oltářní obraz Bartola di Frediho z r. 1382 [229] a oltář sienského mistra ze sbírek Národní galerie v Praze z počátku 15. století [230]. Ruth Wilkins Sullivan správně interpretuje tento motiv jako variaci na kající úkon světice, kdy na hostině v domě Šimona farizeje pomazala sv. Maří Magdalena Kristova chodidla; prameny zlatých vlasů odkazují na někdejší hříšný život sv. Maří Magdaleny a krev zde představuje spojnicí mezi ní a Spasitelem.⁴¹⁹ V souladu s textem *Meditationes* se tentýž motiv uplatňuje také (a především) ve scénách Oplakávání.

Pohybová schémata tím však zdaleka nejsou vyčerpána. Maří Magdalena ve výjevech Snímání z kříže mnohdy asistuje Josefu z Arimatie a Nikodémovi [231, 232], je oporou Panně Marii [233] nebo stojí či klečí v blízkosti Matky Boží či dalších svatých žen, spíná ruce, naříká a pláče. Dramatická gesta vyjadřující zármutek se však vyskytují i u ostatních postav a ani honosný oděv či nádoba na mast v rukou ženské figury nemohou vždy spolehlivě sloužit jako „poznávací znamení“. Ukázkovým

příkladem budiž obrazy následovníka Rogiera van der Weydena pocházející z doby kolem roku 1490 [234] a Joose van Cleve z doby kolem roku 1518 [235]: sv. Maří Magdalena je snadno rozeznatelná podle bohatého šatu s výstřihem a čepce, přičemž v prvním případě pro toto určení hovoří situování figury světice u Kristových nohou, na něž se upřeně dívá a nad nimiž lomí rukama, v druhém případě je to drobná zlatá pyxida stojící opodál plačící světice. Na obou obrazech se však objevuje další ženská figura s nádobou na mast v ruce; je oděna v tmavém plášti, jenž jí společně s bílou rouškou zahaluje hlavu.

Z českého prostředí známe více dochovaných scén Snímání z kříže, avšak určit na daných vyobrazeních sv. Maří Magdalenu je složité či přímo nemožné: buď chybí znázornění ženských asistenčních figur, nebo je velice obtížné světici mezi ostatními svatými ženami rozeznat. Proto zde uvádím pouze jeden příklad, a to nástěnnou malbu z kostela Neposkvrněného početí Panny Marie [kat. č. 113]. Pod křížem stojí několik ženských postav: Panna Maria, líbající ruku svého syna, zcela vlevo poklekající žena v honosném šatě se sepjatýma rukama, poblíž Josefa z Arimatie je zobrazena další poklekající žena v jednoduchém bílém čepci či roušce, jež otvírá nádobu s vonnou masťou, a v pozadí lze vidět pouze hlavy dalších dvou ženských figur, z nichž jedna drží Kristovu levou ruku. Zuzana Všetečková určuje jako sv. Maří Magdalenu onu ženu v honosných šatech.⁴²⁰ S tímto určením nelze než souhlasit, neboť – jak bylo již výše předestřeno – nádobka na mast v ruce ženské postavy znázorněné v pašijových scénách následujících po Ukřižování Krista není dostatečně určující pro ztotožnění dané postavy se sv. Maří Magdalenou. Neobvyklý čepce se závojem, šaty z brokátu, výstřih a bohatě nabírané rukávy ženy z levé části kompozice spíše hovoří pro napravenou marnotratnou hříšnici, jak líčí sv. Maří Magdalenu středověké legendy, než prostý bílý čepce a šaty jednoduchého střihu, do nichž je oděna žena poklekající pod křížem. Motiv sepjatých rukou, ač neodkazuje výhradně ke sv. Maří Magdaleně, se rovněž uplatňuje na vyobrazeních světice v pašijových scénách [236, 237]. Naopak nádobu na mast nadržují vždy jen sv. Maří Magdalena, ale také další ženské i mužské postavy [237].

Oplakávání Krista a Klazení do hrobu

Počátky znázorňování scény Klazení do hrobu spadají nejpozději do druhé poloviny 9. století: raná vyobrazení se objevují v byzantském umění a představují Josefa z Arimatie a Nikodéma ukládající Kristovo v plátně zavinité tělo do hrobky či

nesoucí je k hrobu.⁴²¹ Během 10. a 11. století přibývají další postavy, především Panna Maria a sv. Jan, objevují se ale také dvě svaté ženy sedící u Kristova hrobu, jež podle Markova a Matoušova evangelia pohřbu přihlížely.⁴²² Nejstarší dochované příklady scén Kladení do hrobu v západoevropském umění spadají svým vznikem do poslední čtvrtiny 10. století; jsou zpravidla součástí christologických a pašijových cyklů, samostatné scény mohou být spojeny se Snímáním z kříže nebo s výjevem Tří Marií u hrobu.⁴²³ Od 13. století do scén Kladení do hrobu stále častěji pronikají projevy truchlení a naříkání nad tělem mrtvého Ježíše a přibližují se tak či prolínají s výjevem Oplakávání Krista; k těmto proměnám docházelo nejdříve v italském prostředí pod vlivem byzantského umění.⁴²⁴

Má se za to, že počátky ikonografického schématu Oplakávání Krista souvisí s texty z druhé poloviny 9. století, jejichž autorem byl Symeon Metaphrastes.⁴²⁵ Nejstarší známá vyobrazení se dochovala v byzantském umění z 11. století, ve třetí čtvrtině téhož století se téma objevuje v italském umění, do Záalpi však proniká až s příchodem 14. století.⁴²⁶ Dějově stojí mezi Snímáním z kříže a Kladením do hrobu; v těchto scénách může chybět postava Panny Marie, zatímco ve scénách Oplakávání se stává ústřední figurou.⁴²⁷ Bolest Matky Boží je přítomna v gestu, jakým objímá Ježíšovo bezvládné tělo a tiskne svoji tvář k jeho. V raných vyobrazeních se objevují Josef Arimatejský a Nikodém, ale také svaté ženy a truchlící andělé, výjev se odehrává v blízkosti prázdného kříže [238]. Koncem 11. století se scény Oplakávání Krista osamostatňují a nabývají charakteru devočního obrazu: divákovi se při pohledu na výjev naskýtá možnost kontempace a ztotožnění se s vyobrazenými postavami.⁴²⁸ Zároveň se stírají hranice mezi výjevy Oplakávání a Kladením do hrobu: nářek nad Kristem je znázorněn při ukládání Kristova těla do hrobky, naopak zobrazení Krista ležícího na kamenné desce, tzv. kameni pomazání, přešlo do ikonografie Oplakávání ze scén Kladení do hrobu [239].⁴²⁹ Lze mluvit o několika typech výjevu: do první kategorie patří ta znázornění, jejichž děj se odehrává pod křížem, do druhé pak ta, která se odehrávají mimo něj – v zahradě, poblíž hrobu apod.; třetí skupina vyobrazení již (co se schématu týče) splývá se scénami Kladení do hrobu. Dalším prvkem, který do ikonografie scén pronikl, je příprava Kristova těla k pohřbu a jeho pomazání, jak o tom pojednávají např. *Meditationes*: Kristovo tělo je často položeno na zmíněném kameni pomazání nebo na bílém plátně, příp. spočívá v náručí Panny Marie.

Sv. Maří Magdalena se mezi dalšími asistenčními postavami – sv. Janem a svatými ženami – objevuje nejpozději ve 13. století. Panna Maria je vždy znázorněna u Kristovy hlavy, která někdy spočívá na jejím klíně, popř. může držet na klíně či v náručí celé Kristovo tělo, zatímco Maří Magdaleně zpravidla náleží místo u Kristových nohou: Maří Magdalena klečí, sklání tvář ke Kristovým chodidlům, dotýká se jich nebo je přímo drží či přidržuje, upírá svůj zrak na rány po hřebecích, pláče nad nimi a smáčí je tak slzami, které spolu s krví stírá prameny svých vlasů [240, 241], jak o tom pojednává i autor *Meditationes*. Svěťice u sebe mívá nádobku s vonnou masťou; pakliže je scéna spojena s pomazáním a přípravou Kristova těla, je nádobka otevřena a Maří Magdalena potírá masťou Kristova chodidla [242].

Ve scénách Oplakávání a Kladení do hrobu se často objevuje izolovaná ženská postava sedící či klečící u Kristova těla či u hrobky, zahalená v plášti a obrácena zády k divákovi – podle Gertrud Schiller se s touto figurou měl divák ztotožnit; důvod její přítomnosti na obraze je tedy čistě devočního charakteru.⁴³⁰ Tato žena zpravidla držívá Kristovu ruku či paži, dotýká se jí a/nebo se na ni dívá. Ve stejné pozici však bývá znázorněna i sv. Maří Magdalena [243]. Jak upozornil Frank O. Büttner, i ona měla představovat devoční figuru: procítěně se dívá na Kristovy rány, připravuje jeho tělo k pohřbu a láskyplně se s Kristem loučí před uložením jeho těla do hrobu; slzy její spoluúčasti na Božím utrpení mohou být také vnímány jako slzy lítosti – znovu zde tedy rezonuje význam motivu pláče sv. Maří Magdaleny coby úkonu pokání.⁴³¹

Karen Gould ve své studii o Jeanu Pucellovi a severofrancouzské gotice zkoumá identitu dvou žen ve scénách Kladení do hrobu na iluminaci v hodinkách královny Jany z Évreux [244]: nimbovaná žena, již zpod kapuce spadávají prameny světlých vlasů, stojí za Pannou Marií a lomí rukama nad hlavou; druhá žena sedí v popředí a drží a tiskne si k tváři Kristovu levou paži, je znázorněna z profilu a vlasy má rovněž odhalené, neboť jí z nich spadla kapuce pláště, schází jí však nimbus. Gould nachází k této postavě analogii na tympanonu štrasburské katedrály s výjevem Smrti Panny Marie [245], kde je v obdobné kompozici znázorněna ženská figura, určená v odborné literatuře jako sv. Maří Magdalena.⁴³² Karen Gould se domnívá, že figura v popředí je inovací Jeana Pucella a že se jedná o sv. Maří Magdalenu: indiciemi jsou prominentní pozice v popředí obrazu, gesto držení a laskání Kristovy paže a spadlá kapuce pláště, jež odhalila ženiny vlasy.⁴³³ Ženu lomící rukama určuje jako jednu z naříkajících žen, které se ve scénách Oplakávání a Kladení do hrobu v italském umění objevovaly.⁴³⁴

Na obraze Duccia [246] a jiných autorů je to však právě naříkající sv. Maří Magdalena, která zdvihá ruce vysoko nad hlavu; a jak podotýká Gertrud Schiller, je s tímto gestem znázorněna i v dalších pašijových scénách (viz kapitola Ukřižování Krista), např. na obraze Snímání z kříže Simone Martiniho [226].⁴³⁵ Na příkladu iluminace z hodinek královny Jany z Évreux lze dobře vidět nejen obtíže vznikající při určování světice mezi vyobrazenými postavami, ale i proměnlivost a zaměnitelnost gest – v tom smyslu, že jistá gesta a pohybová schémata mohou být pro konkrétní figuru příznačná, avšak nikoli výlučně. Koneckonců postava ženy lomící rukama nad hlavou se objevuje i ve scéně Kladení do hrobu v českém Liber depictus [247]; figura však nenesla žádné další zvláštní znaky, a proto by její určení jako sv. Maří Magdaleny bylo poněkud sporné.

Nejstarší vyobrazení Oplakávání Krista v českém prostředí nalezneme na nástěnné malbě v bývalé komendě johanitů ve Strakoncích [kat. č. 9a] a na desce Vyšebrodského oltáře [kat. č. 16b]. V obou případech jde o typ scény odehrávající se přímo pod křížem a znázorněný na způsob piety, který v Záalpi do poloviny 15. století spíše převažuje.⁴³⁶ Ve Strakoncích je světice znázorněna u nohou Krista, které podpírá na svém klíně, v pravici drží Kristovu levou ruku a přibližuje si ji k tváři; tento motiv se objevuje např. na iluminaci Krumlovského sborníku ve scéně Kladení do hrobu [57b], o níž bude ještě řeč.

Kompozice scény je v případě Vyšebrodského oltáře mírně odlišná: i zde má plačící Panna Maria na klíně položené tělo svého syna a vine svou tvář k jeho a Maří Magdalena podpírá na svém klíně Kristovy nohy v oblasti kolen, nově se zde ale objevuje postava Josefa z Arimatie, na jehož klíně spočívají chodidla Ukřižovaného. Sv. Maří Magdalena je jasně určena červeným šatem se zeleným pláštěm a světlými kadeřemi, z nichž sklouzává bílá rouška, jejíž cíp zdvihá světice k obličejí, snad aby jím setřela své slzy. V pravé ruce drží zlatou vysokou nádobu na mast. Za Maří Magdalenou stojí dvě ženské naříkající figury, jedna z nich pozvedá ruce k obličejí, druhá má ruce sepjaté. Situování Maří Magdaleny směrem do středu obrazu je poněkud nezvyklé, neboť světice bývá zpravidla znázorňována v blízkosti Kristových chodidel [240, 241, 242].

Budeme-li hledat sv. Maří Magdalenu ve scénách Kladení do hrobu, nejstarším příkladem bude nejspíše iluminace z Krumlovského sborníku [kat. č. 57b]. Mezi asistenčními postavami lze světici rozpoznat: stojí v blízkosti Kristových nohou, drží

však a tiskne ke tváři jeho levou ruku. Od ostatních žen se odlišuje především mladistvým vzezřením, barvou oděvu a světlými vlasy, z nichž sklouzává bílá rouška. O tomto gestu byla řeč již výše; ve scénách Kladení do hrobu se ve vyobrazeních sv. Maří Magdaleny uplatňuje i v pozdějším období, jak lze pozorovat na iluminaci v hodinkách Etienna Chevaliera [248] nebo na grafice Martina Schongauera [249]. Iluminace označená rubrikou „*Maria plakala na pohřebi syna svého*“⁴³⁷ doprovází text *Zrcadla lidského spasení*, v němž mj. stojí:

*„Jistě dosti hovadové srdce musil by mieti, komu by takých slz a toliké[h]o plakánie nezželilo [...] A kdo by se nad tak za[r]múcenú matkú nemohl zželeťi [...] zželil se a plakal s Marií Magdalenú. A kdo by nez[a]plakal s pa[n]nú tak rozkošnú.“*⁴³⁸

Poměrně početnou skupinu tvoří reliéfy pojednávající námět Oplakávání Krista. Na reliéfu Oplakávání se sv. Janem Křtitelem a sv. Veronikou z jižní Moravy [kat. č. 72] jsou v řadě za Pannou Marií znázorněny tři truchlící ženy; domnívám se, že sv. Maří Magdalenu představuje ženská figura po pravici sv. Jana Křtitele: dívka v šatech s výstřihem drží – podobně jako žena vedle ní – nádobu na mast, rouška na hlavě však odhaluje prameny jejích vlasů, poukázat je třeba také na gesto, v němž figura zdvihá ruku s kapesníkem či cípem roušky k obličejí, aby si osušila slzy. Na Oplakávání z Ostrohu [kat. č. 104] je světice pojata rovněž jako dívka s dlouhými vlasy; způsob, jakým přidržuje cíp šlojíře, snad ukazuje na totéž gesto jako v předchozím případě; podobně pozdvihuje svou ruku sv. Maří Magdalena na obraze Oplakávání z Vyšebrodského oltáře [kat. č. 16b]. Nejde ale o specifické gesto sv. Maří Magdaleny, naopak – vyskytuje se nejen v zobrazení světice [250], ale také ostatních svatých žen a dalších postav [251, 252].

Oplakávání z jižních Čech [kat. č. 112] zachycuje sv. Maří Magdalenu klečící u nohou Krista, jak odpovídá tradičnímu pojetí. Je třeba poukázat na drobnou figuru světice a poněkud menší měřítko, s nímž ji Mistr Oplakávání ze Žebráku ztvárnil. Na první pohled upoutá něžná dívčí tvář se sklopenýma očima, dlouhé vlasy, ale také šlojíř sklouzávající světici z hlavy a stáčeující se od levého ramene přes hrud' k pravé paži.⁴³⁹ Maří Magdalena se sklání ke Kristovu tělu, vzhledem k chybějícím pažím však nelze rozsoudit povahu původního gesta. Za pravděpodobné lze považovat, že v jedné

dlani držela pyxidu a druhou přibližovala ke Kristovu tělu, příp. že v levé ruce držela rovněž nedochovanou Kristovu dlaň. Postava sv. Maří Magdaleny z reliéfu Oplakávání ze Žebráka [kat. č. 121] pokleká u nohou Krista a otevírá nádobu s masťou, kterou nese v rukou. Nákladný oděv s vysokým čepcem, obě v intencích soudobé módy, i dlouhé vlnité vlasy odkazují na světský způsob života sv. Maří Magdaleny před jejím obráčením. Velmi blízké je pojetí světice na Zvíkovském oplakávání [kat. č. 126], kde u Kristových nohou přímo klečí a s pyxidou v ruce se k nim sklání, chystajíc se je pomazat.

Skupinu sv. Jakuba Většího s klečící sv. Maří Magdalenou [kat. č. 124] lze považovat za součást dnes již neznámého reliéfu s výjevem Oplakávání; hovoří pro to především pozice světice, přítomnost světce není na překážku, neboť scény Oplakávání byly pojímány nikoli pouze historicky, ale také s doprovodnými světeckými postavami, jak je tomu např. u zmiňovaného Oplakávání se sv. Janem Křtitelem a sv. Veronikou.

Na reliéfu Oplakávání z Lovosic [kat. č. 135] není sv. Maří Magdalena umístěna v blízkosti Kristových nohou, naopak: je situována na kraji celé skupiny a přidržuje Kristovu levou paži, zatímco pravici držela Panna Maria; vzhledem k podobě kompozice by bylo možné uvažovat o zviditelnění paralely mezi oběma ženami, popř. o symbolismu v jejich umístění, neboť Panna Maria se zde ocitá na heraldicky významnější straně. Motivů držení Kristovy paže či ruky, vyskytující se i v soudobém evropském umění, byl pojednán výše; vrací se také motiv pozdvihování cípu závoje či roušky, jímž si světice chce setřít slzy.

V reliéfu byl zpracován také námět Kladení do hrobu [kat. č. 90]: sv. Maří Magdalena je rozpoznatelná díky dlouhým vlasům a nádobě na masť, kterou drží v pravé ruce, ale i typu klobouku; podobný má na hlavě také světice ze skupiny sv. Jakuba Většího [124].

Další výjev Kladení do hrobu se zachoval na nástěnné malbě prelatury cisterciáckého kláštera na Zbraslavi [kat. č. 75]. Sv. Maří Magdalena zde klečí u hrobu, do něhož je ukládáno Kristovo tělo; v jedné ruce drží víčko pyxidy a druhou vztahuje ke Kristovým nohám, aby je pomazala. Spojení scény Kladení do hrobu s pomazáním se objevuje také na obraze Hanse Holbeina [252], kde však světice potírá vonnou masťou Kristovu ruku.

Zbývá zmínit dvě nástěnné malby znázorňující scénu. První z nich je ztvárněna na nástěnné malbě v ambitu při dómu sv. Václava v Olomouci [kat. č. 122b]. Ačkoli se figura světice dochovala pouze fragmentárně, je patrné, že měla dlouhé plavé vlasy a na sobě modrý plášť; především však byla situována v podobné pozici a na tomtéž místě jako na nejstarších příkladech scény Oplakávání, jež se v českých zemích dochovaly – na nástěnné malbě ve Strakonících [9a] a na desce Vyšebrodského oltáře [16b]. Druhou scénu malbu lze najít na nástěnné malbě ambitu třeboňského kláštera [kat. č. 129]: zachycuje okamžik po sejmutí Kristova těla z kříže, kdy sv. Maří Magdalena v podobě plavovlasé dívky v honosném šatě a čepci pokleká s nádobou na mast u nohou Ukřižovaného. Oděv světice se do značné míry podobá šatům sv. Maří Magdaleny z Oltáře roudnického [253].

6.2.7 Tři Marie u hrobu a další související výjevy

Návštěvu svatých žen u Kristova hrobu za časného nedělního rána popisují synoptická evangelia, v líčení událostí se však rozcházejí. Podle Matouše ke Kristovu hrobu přišla Maří Magdalena a druhá Marie (Mt 28,1), podle Marka byly ženy tři: Maří Magdalena, Marie Jakubova a Salome (Mk 16,1); Lukáš se zmiňuje o Maří Magdaleně, Janě, Marii Jakubově a dalších ženách (Lk 24,10). Nesly s sebou vonné masti k pomazání Ježíšova těla (Mk 16,1; Lk 24,1). Podle Matouše nastalo velké zemětřesení, z nebe sestoupil anděl Páně, odvalil kámen od vstupu do hrobu a posadil se na něm, což vyděsilo strážné, kteří na přání velekněží a na rozkaz Piláta hrob hlídali. Anděl ženám zvěstoval Kristovo zmrtvýchvstání a poslal je, aby zprávu předaly učedníkům.

„Když pak šly zvěstovati učedníkům jeho, aj, Ježíš potkal se s nimi, řka: Zdrávy buďte. A ony přistoupivše, chopily se noh jeho, a klaněly se jemu. Tedy dí jim Ježíš: Nebojtež se. Jděte, zvěstujte bratřím mým, ať jdou do Galilee, a tamť mne uzří.“

(Mt 28,9–10)

V Markově a Lukášově evangeliu byl kámen při příchodu žen již odvalen a ony vstoupily do hrobu, kde marně hledaly Ježíšovo tělo. Podle Marka spatřily mládence v bílém rouše, jenž jim zvěstoval radostnou novinu a poslal je se zprávou k učedníkům.

„A ony vyšedše rychle, utekly od hrobu; nebo přišel na ně strach a hrůza.
A aniž komu co řekly, nebo se bály.“

(Mk 16,8)

V Lukášově evangeliu k ženám mluví dva muži v rouše stkvoucím (Lk 24,3). Ony se pak vracejí k učedníkům a všem vypráví, co viděly a slyšely.

„Ale oni měli za bláznovství slova jejich, a nevěřili jim.“ (Lk 24,11)

V Janově evangeliu jde ke hrobu pouze Maří Magdalena (kap. 6.2.8). O návštěvě svatých žen u hrobu pojednávají patristické texty, ale také duchovní literatura, jako např. *Meditationes*; autor spisu propojuje líčení všech čtyř evangelií dohromady ve snaze po vytvoření uceleného děje a logické návaznosti, podle tradice však uvádí, že jako první se Kristus zjevil své matce.⁴⁴⁰

Téma zvěstování zmrtnýchvstání Krista svatým ženám bylo ve výtvarném umění reflektováno již v prvních stoletích po Kristu: nejstarším dochovaným příkladem je fragment nástěnné malby z baptisteria v Dura Europos [254] vzniklé před rokem 230.⁴⁴¹ V raném období se ustálila čtyři tradiční schémata: raně křesťanské, kdy anděl sedí vlevo a ženy k němu přicházejí zprava; západoevropské, kdy ženy přicházejí zleva k andělu sedícímu vpravo na odkryté desce sarkofágu; syrsko-orientální znázorňující anděla sedícího na hrobovém kameni, k němuž zleva přicházejí svaté ženy; a byzantské, kdy zástup žen přichází zleva k andělu, jenž jim ukazuje rubáš a roušky spočívající v prázdném hrobě.⁴⁴² Není však cílem této kapitoly podat zevrubný přehled vývoje a proměn tohoto ikonografického typu,⁴⁴³ ale pokusit se odpovědět na otázku, zda a jak byla v rámci daného námětu znázorňována sv. Maří Magdalena. I zde je nutné vyrovnat se s obtížemi a riziky, s nimiž jsme se setkali u výše pojednaných scén.

Je třeba říci, že určit postavu sv. Maří Magdaleny mezi třemi svatými ženami je velmi problematické a mnohdy nemožné. Tyto svaté ženy bývají zobrazovány takřka identicky v dlouhém šatu a plášti či maforiu a/nebo roušce, v rukou nesou nádobky na mast a/nebo kadidelnice [255]; individuální fyziognomické či jiné znaky zpravidla postrádají [256]. Jistou vypovídající hodnotu může mít barevné rozlišení jejich oděvů, jak je tomu v případě Ducciovy Maesty [257]: Maří Magdalena je zde znázorněna v modrém šatu a sytě červeném plášti; tato barva je pro světici příznačná,

nadto i na dalších výjevech tohoto oltáře je její postava oděna totožně. Ne ve všech případech je však možné přisuzovat barvám oděvů žen hlubší význam. Dalším významným motivem, který lze ukázat na Ducciově obraze, je postavení sv. Maří Magdaleny v čele svatých žen. Podle synoptických evangelií je světice vždy součástí skupiny žen, jež šly ráno ke hrobu a jimž se dostalo zvěsti o zmrtvýchvstání Krista, podle Janova evangelia se právě Maří Magdaleně jako první zjevil zmrtvýchvstalý Kristus a ona pak radostnou zprávu předala učedníkům; ve spisech církevních otců je označována jako *apostolorum apostola*, apoštolka apoštolů; úloha, kterou ve zvěstování zmrtvýchvstání Krista sehrála, byla klíčová. Zdá se tedy být logické, aby byla sv. Maří Magdalena zobrazována v čele svatých žen – avšak ani tento motiv nemůže sám o sobě sloužit jako rozhodující kritérium k určení světice. S jistotou tak lze určit především ta vyobrazení, kde je sv. Maří Magdalena označena nápisem, jako je tomu v Pasionálu abatyše Kunhuty [kat. č. 7]: světice v dlouhém modrém šatu a růžovém plášti drží v ruce pyxidu, nad její nimbovanou hlavou je rubrikou nadepsáno *Maria Magd[alena]*; jde v čele žen, za ní stojí Marie Salome a Marie Jakubova, a anděl stojící v prázdném hrobě jim ukazuje plátno, kterým bylo Kristovo tělo ovinuto.

Scéna se třemi ženami u hrobu bývá v cyklech následována či přímo spojena s dalšími výjevy, a to jak dějově předcházejícími (Ukřižování, Oplakávání, Kladení do hrobu, Zmrtvýchvstání Krista), tak i následujícími (Setkání žen se vzkříšeným Kristem, Nanebevstoupení Páně), popř. také se scénou *Noli me tangere*.⁴⁴⁴ V Pasionálu abatyše Kunhuty následuje po výjevu návštěvy tří Marií u hrobu scéna Setkání žen s Kristem [7a], označovaná též jako *chairete* (podle slov „Buďte zdravý“, jimiž Kristus ženy oslovil) a tematicky čerpající z Matoušova evangelia (Mt 28,9–10): ženy v čele se sv. Maří Magdalenou se vrhají v proskynezi ke Kristovým nohám, aby se jich dotkly a klaněly se mu; sv. Maří Magdalena je znázorněna na dosah Kristovu chodidlu se zřetelně vyznačenou ranou, k němuž natahuje své ruce. Podle Matoušova evangelia se zjevil Kristus Maří Magdaleně a druhé Marii, jež byla podle staré syrské tradice považována za jeho matku; to se odrazilo v pojetí postavy druhé Marie, oproti níž byla sv. Maří Magdalena znázorňována jako mladá dívka [258].⁴⁴⁵ Už od počátku se vyhranila dvě základní kompoziční schémata: symetrické (Kristus vyobrazen z čelního pohledu, kterak stojí mezi oběma klečícími ženami) a asymetrické (poklekající ženy jsou umístěny na opačné straně než Kristus, popř. přímo před ním). V západoevropském umění, kde se námět

vyskytuje poměrně zřídka⁴⁴⁶, v dané scéně figurují zpravidla tři ženy. Kompozici z Pasionálu lze srovnat např. s iluminací z Bible z belgického kláštera ve Floreffe [259]: i zde se ženy postupně vrhají ke Kristovým nohám, přičemž jedna z nich se jeho chodidla přímo dotýká. Jak upozorňuje Gertrud Schiller, motiv proskyneze spojené s dotekem Kristových chodidel má svůj původ ve východokřesťanském umění.⁴⁴⁷

Vraťme se však k Pasionálu. Na foliu 14b je znázorněn výjev, na kterém Maří Magdalena doprovázená dvěma Mariemi vypráví Panně Marii o setkání se zmrtvýchvstalým Kristem, přítomni jsou i sv. Petr a sv. Jan, kteří rovněž naslouchají [7b]. Scéna je doplněna rubrikou *Maria Magdalena matrem D[o]m[ini] il[l]iu[s] alloq[ui]tur. Petrus cu[m] Johanne[m] auscultat.*⁴⁴⁸ Z ikonografického hlediska jde o námět velmi nezvyklý. Jsou známy scény, kdy samotná sv. Maří Magdalena zvěstuje učedníkům Kristovo zmrtvýchvstání, např. v iluminacích žaltáře ze St. Albans [260], žaltáře královny Ingeborg [261] a oxfordského exempláře Bible moralisée [262], postava Panny Marie však mezi učedníky chybí. Je tedy nezbytné obrátit se k textu, který iluminace v Pasionálu abatyše Kunhuty doprovázejí. Z komparace jasně vysvítá, že všechny tři iluminace mají úzký vztah k obsahu traktátu, jehož autorem byl dominikánský mnich Kolda z Koldic. Domnívám se, že je na místě citovat překlad textu, jenž se vztahuje k výše uvedeným scénám:

„Necht' běží Marie z Magdaly, z níž kdysi vyhnal sedm démonů, jednou cestou, necht' běží Marie Jakubova a Salome druhou cestou, ať hledají pečlivě, dokud neshledají, zda se snad nenaplnuje žalmistovo proroctví, že navečer ustane pláč a ráno nastane radost. [...] Když uplynula sobota, praví Matouš, a začínal první den týdne, přišly Marie z Magdaly a jiná Marie, aby se podívaly ke hrobu. A hle, nastalo velké zemětřesení, anděl sestoupil z nebe a odvalil kámen. Oznamí, že vstal z mrtvých ten, jehož s pláčem hledaly. Když byly v rozpacích, ukázal jim prázdný hrob, rozvinul plátěné roušky a zvěstoval, že statečný rytíř zvítězil nad smrtí. Běžte nyní, svaté ženy, běžte a oznamte matce ženicha, která pláče slzami, pro něž není léku, že vstal z mrtvých syn, největší vítěz. I stalo se, že když běžely, potká je Pán, mile je pozdraví, praví: „Budte zdravý.“ Svaté ženy mezitím přistoupí, klanějí se a padnou před Pánem na kolena. Tím dojde k prodlení a radostná zpráva není tak hned oznámena matce. Ó Magdaleno, co činíš, proč se

zdržuješ? Běž rychle! Ó Marie Jakobova a Salome (o nichž Marek dosvědčuje, že tam přišly), rychle pospěšte a oznamte radostnou zvěst sestře, která bez ustání pláče už po tři dny. Proč o to nedbáte? Budete-li mlčet a odkládat zprávu, budete obviněny ze zločinu. Proč činíte průtahy? Není to spravedlivé, abyste se jen vy radovaly, že vstal z mrtvých, a sestru zanechávaly v žalu. Mlč, kdo tak mluvíš, mlč! Skrývá se zde tajemné mysterium, které neznáš, a svaté pero evangelistů nemohlo všechno vysvětlit. Zbožně se totiž věří, ačkoli to není v Písmech zaznamenáno, že se po vzkříšení zjevil nejprve přesladké matce, aby ta, která prožívala větší bolest než ostatní, jako první pocítila radost ze zmrtvýchvstání. [...] Mezitím se ženich vzdálil z jejich dohledu. Svaté ženy běží k panně, ženichově matce. A dříve než ostatní promluvila Magdalena asi takto. Protože totiž dává podnět k hovoru o milovaném, nikoli neprávem dostává přednost v řeči, protože ta, která více milovala, dříve než ostatní oznamovala slávu vzkříšeného řkouc: ‚Zvěstuji ti, matko a panno, velikou radost, kterou nelze slovy výstižně vypovědět. Ten totiž, kterého jsi viděla před třemi dny bédně umírat, na jehož pohřeb ve skalním hrobě jsi s velkou bolestí a se slzami hleděla, tvůj jednorozený syn, kterého jsi ztratila, již vstal z mrtvých jako vítěz ve vznešeném triumfu, když vylomil brány pekel a rozdrtil d'áblovy závory. Na vlastní oči jsme ho spatřily, rukama jsme se dotkly jeho nohou, uslyšely jsme jeho pozdrav a donesly jsme zprávu Petrovi a ostatním učedníkům, aby spěšně zamířili do Galileje a aby na vlastní oči uviděli a poznali, že ten, kterého viděli potupně umírat, zvítězil nad smrtí a že je živ. Povstaň tedy, paní, a rychle spěchej vstříc synovi, hle, přichází k tobě syn jako slavný vítěz. Raduj se a plesej jdouc vstříc synovi, kterého jsi nosila v panenském klínu.‘ Když Magdalena takto mluví, poslouchá Petr, naslouchá bedlivě i onen učedník, kterého Ježíš miloval, a ta slova jim připadala jako blouznění.“⁴⁴⁹

Ačkoli v tomto výjevu hraje sv. Maří Magdalena významnou úlohu, v centru pozornosti stojí Panna Maria, k níž coby k nevěstě Kristově připodobňuje Kolda ve svém traktátu abatyši Kunhutu, objednavatelku rukopisu.⁴⁵⁰ Nikoli náhodou zařazuje tedy Kolda do svého spisu pasáž, v níž se Panna Maria dozvídá

o zmrtvýchvstání svého Syna a již se dostalo výtvarného ztvárnění. Zbývá pouze dodat, že jsem během přípravy své práce nenarazila na žádné soudobé analogie z evropského umění a že na pojetí daného výjevu mělo vliv několik faktorů: přímý vztah k textové předloze, invence iluminátora rukopisu mistra Beneše a snad i velikonoční liturgické hry inscenované v prostředí svatojiřského kláštera, jichž se abatyše Kunhuta aktivně účastnila.⁴⁵¹ Dodejme, že v souvislosti s ikonografií výjevu tří Marií u hrobu bývá zvažováno možné působení těchto velikonočních liturgických her, které dosahovaly ve středověké Evropě velké obliby (v českých zemích např. *Hry tří Marií, Masticár* apod.).

Tím jsou příklady vyobrazení tří Marií u hrobu, kdy může při určení světice posloužit nápis jako opora, vyčerpány. V *Liber depictus*, resp. části určené *Biblii chudých*, je scéna se třemi Mariemi rovněž znázorněna, a to v rámci typologického cyklu; nápis však neurčuje jednotlivé osoby, jak tomu bylo u přípisků v *Pasionálu* abatyše Kunhuty, nýbrž souhrnně označuje skupinu žen slovy „*Maria Magdalena cu[m] ali[i]s duabus*“.⁴⁵² Jak se tedy postavit k analýze dalších příkladů?

Početné příklady vyobrazení scény naznačují, že i v českém prostředí byl námět často pojednáván, a snad by i stálo za úvahu věnovat tomuto ikonografickému tématu samostatnou studii. Zůstaňme však u sv. Maří Magdaleny. Antifonář Zbigniewa Olešnického z první čtvrtiny 15. století [kat. č. 58] obsahuje iniciálu s výjevem tří Marií u hrobu. Žena mladistvého až dívčího vzhledu v popředí, jež je oděna v červeném šatu a pláští se zeleným rubem a již spíše zdobí než halí vlasy spadávající bílý šlojíř, který se jí pod krkem obtáčí k druhému rameni, má nepochybně představovat sv. Maří Magdalenu. Domnívám se, že světici je možné rozpoznat také na iluminacích v evangeliáři Jana z Opavy a v brevíři Benedikta z Valdštejna. V iniciále „U“ v evangeliáři Jana z Opavy [kat. č. 33] je umístěn výjev znázorňující anděla sedícího na prázdném hrobě a vpravo stojící tři ženské figury: žena v popředí, vyjadřující gestem pozvednutých paží silné citové pohnutí, je oděna v růžovém šatě a pláští téže barvy s červeným rubem, kapuce pláště jí sklouzává z hlavy a odhaluje plavé vlasy; její družky jsou znázorněny v zeleném pláští s kapucí a s hlavou těsně zavínutou do bílé roušky a v modrém pláští a bílé roušce halící jim vlasy. Vzhledem k privilegované pozici v čele žen, barvě oděvu a motivu kapuce sklouzávající z hlavy a odhalující světlé vlasy jsem toho názoru, že o světici v popředí je možno hovořit

jako sv. Maří Magdaleně. Tytéž znaky – s výjimkou postavení světice v čele žen – mě u iluminace brevíře Benedikta z Valdštejna [kat. č. 53]. vedou k domněnce určit jako sv. Maří Magdalenu plavovlasou dívku stojící zcela vlevo, jež je oděna v růžovém plášti se zeleným rubem a jehož kapuce jí podobně jako v předchozím případě sklouzává z hlavy. Zajímavé srovnání lze učinit s iluminací v olomouckém antifonáři z dílny Mistra Bible Johánka ze Střílek [kat. č. 45]: i zde se objevují ženy oděné v růžovém, modrém a zeleném šatu a plášti; žena v růžovém je opět situována v čele zástupu, nadto ukazuje na bílé plátno ležící v hrobě. Ačkoli není vyobrazena jako mladá dívka, barva oděvu a pozice v čele žen by znovu poukazovala na identitu sv. Maří Magdaleny. V iniciále „U“ antifonáře z Vorau [kat. č. 32a] je znázorněn výjev dvou Marií na cestě ke hrobu. Jak bylo uvedeno, postavy dvou žen u hrobu se v západoevropském umění nevyskytují příliš často, zde má však toto pojetí své opodstatnění v textu antifony, který je iniciálou uvozen: *„Vespere autem Sabbati, quae lucet in prima sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulchrum, alleluia.“* Obě ženy jsou znázorněny v totožném oděvu, přesto lze vyslovit domněnku, že sv. Maří Magdalenu by snad mohla představovat žena stojící vpravo: hovořila by pro to přítomnost pyxidy v její levé ruce a skutečnost, že kráčí vpředu a druhá žena ji následuje, jak je to v přenesené rovině vyjádřeno i v textu antifony.

Analyzovat by dále bylo možné také iluminace v Antifonáři sedleckém, v Liber viaticu či vyobrazení v jiných dílech, nicméně závěry takové analýzy by patrně zůstaly otevřené nebo by se jevily nejisté a vratké – neboť, jak již bylo řečeno v úvodu kapitoly, ve většině případů jsou si svaté ženy navzájem podobny a určit mezi nimi s jistotou sv. Maří Magdalenu je v podstatě vyloučené.⁴⁵³

V závěru této kapitoly zařazují vyobrazení samotné sv. Maří Magdaleny u hrobu vycházející z líčení Janova evangelia:

„První pak den po sobotě Maria Magdaléna přišla ráno k hrobu, když ještě tma bylo. I uzřela kámen odvalený od hrobu. I běžela odtud a přišla k Šimonovi Petrovi a k jinému učedníkovi, jehož miloval Ježíš, a řekla jim: Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kde jsou jej položili.“

(J 20,1–2)

Petr a milovaný učedník běželi k hrobu a našli jej prázdný:

„I uzřel prostěradla položená, a rouchu, kteráž byla na hlavě jeho, ne s prostěradly položenou, ale obzvláště svinutou na jednom místě.“

(J 20,5b–7)

Poté oba učedníci odešli.

„Ale Maria stála u hrobu vně, plačící. A když plakala, naklonila se do hrobu. A uzřela dva anděly v bílém rouše sedící, jednoho u hlavy a druhého u noh, tu kdež bylo položeno tělo Ježíšovo. Kterížto řekli jí: Ženo, co pláčeš? I dí jim: Vzali Pána mého, a nevím, kde ho položili.“

(J 20,11–13)

Úžas sv. Maří Magdaleny stojící u prázdného hrobu zachycuje iluminace v rukopisu Sanctorable Bernardi Guidonis [kat. č. 51] z konce 14. století. Nepříliš frekventovaný námět je zde propojen s výjevem Sestupu Krista do pekel: světice v červeném šatu a plášti se naklání a hledí do tumb, zatímco v pravé části obrazu kráčí Kristus v červeném plášti a s vítězným praporcem vstříc postavám vousatých nahých starců. Pro takto nezvykle pojatou scénu se mi dosud nepodařilo nalézt analogii.

V tištěné Bibli [kat. č. 103] nalezneme dva zajímavé výjevy doprovázející text Janova evangelia: první představuje sv. Petra, sv. Jana a sv. Maří Magdalenu u hrobu [103e], ve druhé scéně stojí světice sama s nádobou na mast v rukou a v hrobě sedí či stojí dva andělé, kteří se jí zjeví [103b]. Výjev s učedníky u prázdného hrobu nalezneme např. v Pasionálu abatyše Kunhuty, avšak bez postavy sv. Maří Magdaleny, která se ale v evropském umění v těchto scénách objevuje [263]. Znázornění světice v momentu bezprostředně předcházejícímu jejímu setkání se zmrtvýchvstalým Kristem sice nepatří k nejfrekventovanějším, avšak analogie k němu dohledat lze [264]. Velice neobvyklé je však propojení námětu sv. Maří Magdaleny přicházející k hrobu a Kristova zmrtvýchvstání, jak je to ztvárněno na nástěnné malbě kostela sv. Víta v Kojeticích [kat. č. 24]. Scénu lze interpretovat více způsoby, nicméně žehnající gesto Krista a oční kontakt obou postav vykazují spřízněnost se scénami *Noli me tangere*, o němž pojednává následující kapitola.

6.2.8 Noli me tangere

Námět setkání sv. Maří Magdaleny se zmrtevýchvstalým Kristem, o němž pojednává Janovo evangelium, patří v rámci magdalenské ikonografie mezi nejfrekventovaněji zobrazované výjevy. Termín označující toto ikonografické schéma je odvozen ze slov, která Kristus pronáší ke světiici: *Noli me tangere*, nedotýkej se mě.

Ale Maria stála u hrobu vně, plačící. A když plakala, naklonila se do hrobu. A uzřela dva anděly v bílém rouše sedící, jednoho u hlavy a druhého u noh, tu kdež bylo položeno tělo Ježíšovo. Kterížto řekli jí: Ženo, co pláčeš? I dí jim: Vzali Pána mého, a nevím, kde ho položili. To když řekla, obrátila se zpátkem, a uzřela Ježíše, an stojí, ale nevěděla, by Ježíš byl. Dí jí Ježíš: Ženo, co pláčeš? Koho hledáš? Ona domnívajici se, že by zahradník byl, řekla jemu: Pane, vzal-lis ty jej, pověz mi, kdes ho položil, ať já jej vezmu. Řekl jí Ježíš: Maria. Obrátivši se ona, řekla jemu: Rabbóni, jenž se vykládá: Mistře. Dí jí Ježíš: Nedotýkej se mne; neb jsem ještě nevstoupil k Otci svému. Ale jdiž k bratřím mým, a pověz jim: Vstupuji k Otci svému, a k Otci vašemu, k Bohu svému, a k Bohu vašemu. I přišla Maria Magdaléna, zvěstující učedníkům, že by viděla Pána a že jí to pověděl.

(J 20,11–18)

Okamžik setkání sv. Maří Magdaleny se zmrtevýchvstalým Kristem hraje v příběhu světiice (a nejen v něm) jednu z klíčových rolí a jako takovému mu byla již od dob církevních otců věnována náležitá pozornost. Nejranějším dokladem toho je *Komentář k Písni písni* Hippolyta Římského (kolem 170–236).⁴⁵⁴ Autor zde propojuje texty evangelií (zejména J 20,17) s verši Písně písni:

Na ložci svém v noci hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má. Hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho. Již tedy vstanu, a zchodím město; po ryncích i po ulicích hledati budu toho, kteréhož miluje duše má. Hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho. Našli mne ponocní, kteříž chodí po městě. Viděli-liž jste toho, kteréhož miluje duše má? A jakž jsem jich jen pominula, takž jsem našla toho, kteréhož miluje duše má. Chopila jsem ho, aniž ho pustím, až ho uvedu do domu matky své, a do pokojíka rodičky své.

(Pís 3,1–4)

Tím ale také dochází ke spojení či spíše porovnání dvou žen: starozákonní nevěsty hledající svého milého a Maří Magdaleny přicházející ještě za tmy ke Kristovu hrobu. Příchod Maří Magdaleny a Marty, která se v Hippolytově *Komentáři* poněkud nezvykle objevuje, měl být předznamenán v hledání ženicha v Písni písní:

„V noci hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má‘: viz, jak je to naplněno v Martě a Marii [...] Neboť ona nás učí a praví nám: V noci hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má. Tak stojí v evangeliu: ‚Ženy přišly za noci ke hrobu.‘ ‚Hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho,‘ říká.“⁴⁵⁵

Strážci, kterých se nevěsta ptá, zda neviděli jejího milého, jsou předobrazem andělů dlících u Kristova prázdného hrobu a vyptávajících se Maří Magdaleny, koho hledá. Hippolytus dále propojuje setkání zmrtvýchvstalého Krista s Maří Magdalenou a scénu, v níž dvě Marie potkávají Ježíše:

A jakž jsem jich jen pominul a jakmile [Marie a Marta] odešly, potkaly Spasitele. Tak se naplnila slova: „A jakž jsem jich jen pominula, takž jsem našla toho, kteréhož miluje duše má.“ Ale Spasitel řekl: „Marto, Marie!“ A ony odvětily „Rabbóni“.⁴⁵⁶

Poté, co Maří Magdalena potkává Krista v zahradě, stává se novou Evou: napravuje Evin hřích tím, že Krista poznává a podle jeho příkazu zvěstuje zprávu o jeho zmrtvýchvstání apoštolům; zatímco skrze Evu vešla do světa smrt, Maří Magdalena přináší zprávu o naději na věčný život:

[A] když apoštolky uvěřily andělům, Kristus sám se jim zjevil, takže tyto ženy se staly Kristovými apoštolky a skrze svoji poslušnost vyvážily hřích první Evy... Eva se stala apoštolem... neboť se ženy nejevily jako lhářky, ale poslové pravdy, Kristus se zjevil apoštolům [mužům] a pravil jim: Jsem to vpravdě já, kdo se zjevil těmto ženám a kdo si přál poslat je za vámi jako apoštolky.⁴⁵⁷

Hippolytus jako první vyzdvihuje úlohu Maří Magdaleny ve zvěstování Zmrtvýchvstání a přisuzuje jí titul *apostola apostolorum*, apoštolka apoštolů. Synagoga, zastoupena první Evou, je překonána a Ecclesia, Kristova církev reprezentovaná Maří Magdalenou (resp. Marií a Martou) coby novou Evou a „apoštolkou apoštolů“, je oslavena. Zároveň je v paralele ke vztahu nevěsty k jejímu ženichovi oslavena láska Maří Magdaleny – a alegoricky tedy i láska Církve – ke Kristu.

Význam Hippolytova *Komentáře k Písni písní* spočívá v novém náhledu na světici: v typologické rovině je sv. Maří Magdalena hledající Krista u prázdného hrobu předznamenána v nevěstě z Písni písní a zároveň – v hlubším smyslu – představuje obraz Církve a v přenesené rovině také nevěstu Kristovu, ačkoli tyto tituly byly v dějinách spojovány spíše s Pannou Marií.⁴⁵⁸ Nadto starozákonní nevěsta i Maří Magdalena figurovaly jako předobraz duše hledající Krista, svého ženicha.⁴⁵⁹

Hippolytův *Komentář* našel odezvu u dalších teologů, ačkoli autoři⁴⁶⁰ ve svých výkladech událostí velikonočního rána věnovali pozornost odlišným aspektům a kladli důraz na jiné skutečnosti, což souviselo se změnou pojetí a chápání sv. Maří Magdaleny, kdy apoštolská role světice, jež je zdůrazněna např. v textu kázání *In veneratione Sanctae Mariae Magdalene*⁴⁶¹ připisovaném Odonu z Cluny, pomalu ale jistě ustupovala obrazu napravené hříšnice, jíž se dostalo té výsady setkat se jako první se zmrtvýchvstalým Kristem; mnozí autoři se také snažili nalézt odpověď na otázku, proč se Kristus nejprve zjevil ženě (navíc hříšnici) a proč jí zakázal, aby se jej dotýkala.⁴⁶² A tak zatímco pojetí sv. Maří Magdaleny coby obrazu Ecclesie téměř vymizelo, srovnání světice s pramáti Evou, idea její role coby nové Evy i typologické spojení s nevěstou z Písni písní bylo dále rozvíjeno a odrazilo se i ve výtvarném umění.⁴⁶³

Počátky ikonografického schématu *Noli me tangere* lze hledat v 9. století v oblasti knižní malby – za nejstarší dochovaný příklad je považováno vyobrazení v Drogonově sakramentáři (kolem 850): scéna tří Marií u hrobu je v těle iniciály doplněna o znázornění postav Krista a Maří Magdaleny, jež se zde – jak se zdá – objevují hned dvakrát [265]. V témže rukopisu (fol. 63v) se objevuje další vyobrazení světice stojící před hrobkou, v níž sedí andělé, a sklánějící se před Kristem [266]. Rovněž v dalším známém rukopisu, jímž je Kodex Egberti (před 993), je tato scéna znázorněna: prostovlasá Maří Magdalena se sklání před Kristem vztahující své ruce k jeho chodidlům a on se k ní s žehnajícím gestem obrací; zobrazen je zde také

strom, který opticky odděluje obě postavy od vlevo umístěných andělů sedících u prázdného hrobu [267]. Původem ikonografického schématu *Noli me tangere* se recentně zabývaly Barbara Baert a Liesbet Kusters.⁴⁶⁴ Východiskem k jeho vzniku nebyla podle badatelek výhradně písemná předloha – tedy Janovo evangelium –, ale spíše již existující ikonografická schémata tři Marií u hrobu a *chairete*, tedy setkání žen s Kristem.⁴⁶⁵ Ve prospěch této domněnky by hovořila pozice figury sv. Maří Magdaleny, jež byla zpočátku znázorňována sehnutá či shýbající se, což by ukazovalo na předlohu ve scénách *chairete*. Nápadná je rovněž spřízněnost s ranými vyobrazeními Krista a ženy trpící krvotokem [268], která byla v minulosti příznačně interpretována jako scéna *Noli me tangere*, a to díky určitým (namnoze jenom zdánlivým) shodám v gestikulaci postav.⁴⁶⁶

Barbara Baert a Liesbet Kusters dále uvádějí, že na nejstarších zobrazeních scény postrádá sv. Maří Magdalena svůj hlavní atribut, nádobku na masť.⁴⁶⁷ Podle Gertrud Schiller nebyla pyxida znázorňována v období vrcholného středověku ve scénách *Noli me tangere* příliš často a četněji se objevuje až od 15. století, kdy je položena na zemi v blízkosti světice nebo se nachází v jejích rukou.⁴⁶⁸ Ani v českém umění se nejedná o frekventovaný motiv – lze jej nalézt v rukopise Jana z Opavy [kat. č. 33] a na nástěnné malbě kostela sv. Jana Křtitele v Měříně [kat. č. 56], ostatní příklady pocházejí až z přelomu 15. a 16. století [kat. č. 103, 115, 118, 119, 120].

Gertrud Schiller rozděluje vyobrazení scény *Noli me tangere* do dvou hlavních skupin: první typ znázorňuje pouze setkání Krista se sv. Maří Magdalenou, v druhém případě jsou vyobrazeni rovněž andělé a prázdný hrob.⁴⁶⁹ Nejstarší dochovaná vyobrazení z českého prostředí je možné zařadit do první skupiny: jedná se o iluminace Evangeliaře pražské diecéze [kat. č. 3] a rukopisu *Vitae sanctorum* z druhé poloviny 13. století [kat. č. 5]. V obou případech je sv. Maří Magdalena situována na levé straně, klečí a natahuje ruce ke Kristu, který se k ní otáčí. Právě ve 13. století je možné zaznamenat v evropských zemích nárůst kultu sv. Maří Magdaleny, který se promítl i do výtvarného umění, kdy se zejména v Itálii stává z námětu setkání vzkříšeného Krista se světící oblíbené téma.⁴⁷⁰ Jak upozornila Schiller, důležitým momentem pro pojetí scény *Noli me tangere* v italském, ale i zaalpském umění 14. století byl vznik nástěnných maleb v kapli Scrovegniů v Padově [269]. Giotto zde tradiční motivy – prázdný hrob s anděly, postavy strážných a výjev setkání Vzkříšeného se sv. Maří Magdalenou – propojil inovativně dohromady, přičemž se

jednotlivé prvky dostaly do nového kontextu a celek tak získal dosud nevídaný náboj.⁴⁷¹ Figura Krista je zde odsunuta k pravému okraji kompozice, přesto zůstává centrální postavou celého výjevu; rovněž praporec s křížem a nápisem VICTOR MORTIS je považován za Giottův přínos. Ohlasy vlivné padovské malby lze vysledovat např. desce Klosterneuburského oltáře (1330–1335) [270].⁴⁷² V českém prostředí se však motiv prázdného hrobu uplatňuje ve scénách Noli me tangere zřídka; z příkladů uvedených v katalogu se jedná pouze o iluminaci v misálu Herborda z Fulštejna [kat. č. 19], na které však byli andělé vynecháni.

V kompozici scény Noli me tangere bývá sv. Maří Magdalena umístěna tradičně vlevo a Kristus vpravo, vyskytují se však i zobrazení, kde jsou pozice postav stranově převrácené. V některých případech může jít o důsledek užití techniky (např. grafiky, pečetě apod.), avšak ne vždy toto vysvětlení přichází v úvahu, což se týká zejména starších děl. Obecně vzato nejsou tato vyobrazení příliš početná a vyskytují se spíše výjimečně⁴⁷³, např. v Knize hodiněk německé provenience (1204–1219) [271], francouzském rukopisu z Pierpont Morgan Library (kolem 1175) [272], v anglickém žaltáři (kolem 1230) [273], na medailonu z katedrály v Tournai (1205) [274] či deskovém obraze Mistra Maří Magdaleny (kolem 1310) [275]. V českém prostředí se vyobrazení sv. Maří Magdaleny situované v pravé části obrazu objevují v rukopisu Liber depictus [kat. č. 17b], na nástěnných malbách kostela ve Starém Plzenci [kat. č. 18] a Nebovidech [kat. č. 31], misálu Herborda z Fulštejna [kat. č. 19] a v rukopisu Bible husitské [kat. č. 68]; pečetím arcibiskupa Arnošta z Pardubic [kat. č. 12, 15] bude věnována pozornost níže. V případě děl z druhé poloviny 15. a počátku 16. století – nástěnné malby z Prachatic [kat. č. 84] a prvotisku Nového zákona [kat. č. 103c] – lze uvažovat o užití grafické předlohy; iluminaci z Franusova kancionálu [kat. č. 119] posloužila podobně jako kompozici scény v Graduálu mladoboleslavském [kat. č. 118] a lobkovickém [kat. č. 120] vlivná grafika Martina Schongauera [276], avšak pouze ve Franusově kancionálu je světice umístěna na pravé straně.

Pozornost si zaslouží samotná pozice sv. Maří Magdaleny. Ve většině případů klečí na obou kolenech, přičemž horní polovinu těla drží vzpřímeně, popř. se mírně předklání [25b, 35a, 56]. Na kresbě v rukopise Liber depictus [17b] a nástěnné malbě ze Starého Plzně [18] je světice znázorněna v proskynezi. Toto figurální schéma se v evropském umění uplatňuje především v 11. a 12. století. Motiv proskyneze byl přejat

ze scén *chairete* – setkání vzkříšeného Krista se ženami – ovlivněných syrsko-palestinským uměním⁴⁷⁴; takto znázorněná světice se objevuje na bronzových dveřích v Hildesheimu (1015) [277] či v již zmiňované Knize hodinek [271] a na oltářním obrazu Mistra Maří Magdaleny [275], jež mají s oběma českými příklady společné i situování světice do pravé části kompozice.

Svébytným případem je iluminace z rukopisu *Sanctorale Bernardi Guidonis* [kat. č. 51]. Přítomnost apoštolů Petra a Jana, odkazující k prvním veršům dvacáté kapitoly Janova evangelia, je více než neobvyklá. O vyobrazení Petra a Pavla stojících se sv. Maří Magdalenou u prázdného hrobu bylo pojednáno v předchozí kapitole, avšak propojení postav apoštolů s výjevem setkání vzkříšeného Krista a sv. Maří Magdaleny, k němuž mělo dojít beze svědků, nemá v soudobé umělecké produkci obdoby. Rovněž figurální schéma, v němž je znázorněna sv. Maří Magdalena, nepatří k nejčastějším: světice se zde sklání ke Kristovu pravému chodidlu, kterého se dotýká prameny svých dlouhých světlých vlasů. Paralela se scénami Pomazání na hostině v domě Šimona farizeje je zřejmá: podobně byl motiv kajícího úkonu, resp. kontaktu vlasů a Kristových chodidel akcentován ve scénách Ukřižování či Oplakávání. Jistou analogii je možné najít v pařížském breviáři z poloviny 14. století [278]: sv. Maří Magdalena klečí u Kristových chodidel, v levé ruce drží nádobku s masťou a pravicí se dotýká Kristova pravého chodidla či spíše rány po hřebu. Motiv poukazuje na pohnutku, jež vedla světici, aby se vydala časně zrána ke hrobu, a na všechny předchozí akty pomazání, kterých byla sv. Maří Magdalena účastna, zároveň přivádí pozornost diváka ke Kristovým ranám, jež jsou zde zvýrazněny. V případě iluminace *Sanctorale* je však rozvíjena již naznačená linie odkazující ke kajícímu světici.

Rozměr postavy sv. Maří Magdaleny coby napravené hříšnice zůstal přítomen i ve scénách *Noli me tangere*. Dlouhé nezahalené vlasy světice odkazují k jejímu předchozímu hříšnému životu, ale také k jejímu pozdějšímu životu poustevnice; tato ambivalentnost je příznačná pro světici uctívanou jako *beata peccatrix*.⁴⁷⁵ Ve scénách *Noli me tangere* bývá sv. Maří Magdalena znázorněna prostovlasá především v umění italského trecenta. V českém prostředí se prostovlasá světice objevuje na nástěnné malbě ve Strakoncích [kat. č. 9], na prvním typu a snad i druhém typu sekretní pečeti Arnošta z Pardubic [kat. č. 12, 15] a ve zmiňovaném *Sanctorale* [51c]; na nástěnné malbě v Měříně [56], v Lobkovickém [120] a Mladoboleslavském

graduálu [118] a ve Franusově kancionálu [119] má hlavu volně zavínutou v bílé roušce, zpod níž jí však spadávají či vyklouzávají dlouhé světlé kadeře.

Gestikulace obou postav napovídá mnohé o pojetí a možné interpretaci scény, ale i jejích východiscích. Jak už bylo naznačeno, v raných vyobrazeních se sv. Maří Magdalena sklání ke Kristu a vztahuje ruce k jeho chodidlům, aby se jich dotkla, jak je to naznačeno ve scéně *chairete* zastoupené v českém prostředí v Pasionálu abatyše Kunhuty [kat. č. 7] či ve výjevech znázorňujících sv. Maří Magdalenu v proskyezi [17b, 18]; v podobné pozici se nachází světice na nástěnné malbě v Drásově [kat. č. 35]. Patrně nejrozšířenějším figurálním schématem je vyobrazení světice vztahující jednu [102, 118, 119, 120] či obě napřažené [5] či v loktech pokrčené paže před sebe [25d], popř. vzhůru [3, 68]. V evropském umění se hojně objevuje také znázornění sv. Maří Magdaleny se sepjatýma rukama; podobně nalezneme tento motiv i v českém prostředí [12, 15, 31, 115]. Kristus je často znázorněn v nakročení obraceje se ke světici [3, 5, 10, 15, 20a, 33c]; na gesta sv. Maří Magdaleny odpovídá gestem žehnajícím [9, 17b, 31, 35] nebo k ní napřahuje paži a ukazuje jí své rány, podobně jako je později ukazoval nevěřícímu Tomášovi.⁴⁷⁶ Znázornění Krista ukazujícího ránu na své ruce se objevuje v misálu Herborda z Fulštejna [19], v Bibli husitské [68] či tištěném Novém zákoně [103c]; ukazování ran se odehrává také ve scéně z Liber viaticus [17b], kde je všech pět ran zdůrazněno podobně je tomu v Sanctorale Bernardi Guidonis [51c] a jako u již uvedeného francouzského breviáře [278]. Dramatická a výslovně odmítavá gesta rukou, jako např. na Giottově malbě v dolním kostele sv. Františka v Assisi [279], se v českém prostředí – snad s výjimkou iluminace v Evangeliáři Jana z Opavy [33c] – nevyskytují; nicméně již Kristův postoj naznačující odcházejí a ukazování ran na rukou v sobě do jisté míry konotace odmítnutí nesou.

Inovativní a vlivné pojetí scény předvedl Martin Schongauer ve své grafice z rozmezí let 1475–1480 [276], která se stala předlohou ke třem iluminovaným rukopisům z Čech. Sv. Maří Magdalena klečí před Kristem, levou rukou si u těla přidržuje cíp dlouhé roušky a pravici vztahuje ke Kristu, jenž k ní rovněž natahuje svou pravici. Oba si vzájemně hledí do očí a volný prostor mezi jejich dlaněmi, jež se stávají centrem obrazu, je zároveň ohniskem napětí – příčinou je rozpor mezi přibližujícími se dlaněmi a základním principem scény *Noli me tangere*.⁴⁷⁷ Ve středověkém umění se však vyskytují i příklady, kdy k fyzickému kontaktu mezi vzkříšeným Kristem a sv. Maří Magdalenou dochází. O nástěnné malbě ve Starém

Plzenci, na které se sv. Maří Magdalena dotýká Kristova levého chodidla, a iluminaci ze Sanctorale Bernardi Guidonis bylo již pojednáno výše. V misálu Herborda z Fulštejna [19] se ruce Krista a sv. Maří Magdaleny přibližují natolik, že se prsty (téměř) dotýkají. Tento motiv se objevuje rovněž na fresce ve florentském chrámu Santa Trinita v kapli Strozziů (1340) [280]: sv. Maří Magdalena vztahuje ruce k odcházejícímu Kristu a její ukazováček se (téměř) dotýká Kristova palce. V evropském středověkém umění se objevují i znázornění Krista, jenž se dotýká světice dvěma prsty na čele; podle Schiller tomuto motivu lze rozumět jako požehnání před Kristovým odchodem či vyjádření loučení.⁴⁷⁸ Zdá se více než pravděpodobné, že tato zobrazení mají určitý vztah k relikvii uctívané v Saint-Maximin, totiž části pokožky z čela sv. Maří Magdaleny, jíž se měl údajně dotknout Kristus při setkání v zahradě a které se příhodně přezdívalo *Noli me tangere*.⁴⁷⁹

Jak bylo zmíněno, Schongauerova grafika posloužila jako předloha pro scény *Noli me tangere* ve třech rukopisech českého původu: Franusova kancionálu [119] a graduálů mladoboleslavského [118] a lobkovického [120]. I zde k sobě obě postavy vztahují ruce, ale nedotýkají se. Zachován je rovněž vzájemný oční kontakt; ten se coby motiv ve scénách *Noli me tangere* objevuje již v Evangeliáři Otty III. [281]. Jak zdůrazňují Barbara Baert a Liesbet Kusters, znázornění očního kontaktu se v obraze nikdy nevyskytuje nahodile, nýbrž má svůj význam – je znakem lásky a poznání. Oční kontakt mezi sv. Maří Magdalenu a Kristem může být interpretován jako symbol intimity a důvěrnosti, je tu však také druhá rovina propojující vidění s poznáním. Středověká teologie pohlížela na sv. Maří Magdalenu jako na ženu s omezenou schopností porozumění, či přesněji vzhledu, a nedostatečné víry v božskou podstatu Krista.⁴⁸⁰ To mělo být příčinou jejího zmatení: nejprve si spletla Krista se zahradníkem a poté, co ji oslovil jménem, poznala, kdo před ní stojí, avšak neporozuměla – neuvěřila dosud ve Zmrtvýchvstání.

Vyobrazení Krista jako zahradníka se tedy váže na slova Janova evangelia a odkazuje k omylu Maří Magdaleny. Na nejstarších vyobrazeních scény *Noli me tangere* drží Kristus v ruce svitek, později křížovou hůl, k níž se přibližně od konce 12. století připojuje praporec.⁴⁸¹ Kristus držící rýč se objevuje ve 13. století,⁴⁸² v pozdním středověku bývá znázorněn v převlečení za zahradníka – v klobouku, vysokých botách a s rýčem v ruce. V umění českých zemí se Kristus držící rýč objevuje poprvé na nástěnných malbách ve Strakonících [kat. č. 9] a Jindřichově Hradci

[kat. č. 10]; dále také v rukopisech Liber depictus [17b] a v Bibli husitské [68], v prvotisku Nového zákona [103c], na nástěnných malbách v Drásově [35], Nebovidech [31] a Měříně [56] a na fragmentu deskového obrazu z Alšovy jihočeské galerie [63]. V rukopisech Liber viaticus a Sanctorale Bernardi Guidonis a na křídle oltáře z Kerhartic [115] drží Kristus v rukou rýč i křížovou hůl s praporem. Kristus převlečený za zahradníka je vyobrazen v Lobkovickém graduálu [120].

Motiv Krista-zahradníka má ale také hlubší souvislost s charakterem místa, v němž se celý výjev zpravidla odehrává – a tím je zahrada. Již církevní otcové psali ve svých spisech o Kristu jako o zahradníku, který se dobře stará o svoji zahradu.⁴⁸³ Text připisovaný Odonu z Cluny výslovně srovnává Krista se zahradníkem: tak jako zahradník dbá, aby plodiny prospívaly a plevel v zahradě nebujel, tak se i Kristus den co den stará o svoji zahradu, jíž je Církev: plevel neřesti vytrhává i s kořeny a rostlinám ctnosti dává růst a vzkvétat.⁴⁸⁴ Na vyobrazeních scény Noli me tangere je prostor zahrady zpravidla naznačen několika stromy; strom umístěný mezi Kristem a sv. Maří Magdalenou opticky odděluje obě figury⁴⁸⁵ a rozděluje prostor na sféru pozemskou, v níž se nachází světice, a transcendentální příslušející Kristu; těmito prostředky je ještě více zdůrazněn jeho odstup od sv. Maří Magdaleny. V českém prostředí tento motiv nalezneme v rukopisu Vitae sanctorum [5], na nástěnné malbě v Jindřichově Hradci [10] a Nebovidech [31] a na pečetích Arnošta z Pardubic [12, 15], motiv zahrady je akcentován i na dalších vyobrazeních [kat. č. 9, 20a, 25d, 51c, 56, 63, 68, 84, 115, 118, 119, 120].

Ve Starém i Novém zákoně je psáno o několika zahradách, mj. o rajske zahradě, zahradě z Písni písní (*hortus conclusus*), vinicích krále Šalamouna, Getsemanské zahradě a zahradě, v níž se nacházel hrob, do něhož byl Kristus uložen.⁴⁸⁶ A právě rajska zahrada představuje paralelu k zahradě z Janova evangelia: rajska zahrada byla pro lidstvo ztracena, když Adam a Eva zhřešili, avšak Kristus svojí smrtí lidstvo vykoupil a získal pro ně zahradu zpět. Sv. Maří Magdalena tedy vystupuje v typologické rovině jako nová Eva a Kristus jako nový Adam;⁴⁸⁷ jedno z nejpregnantnějších vyjádření této myšlenky lze nalézt na reliéfech bronzových dveří z Hildesheimu, kde jsou scény Stvoření Evy a Noli me tangere umístěny paralelně vedle sebe [282].⁴⁸⁸

Na reliéfu Noli me tangere se objevuje také motiv dvou odlétajících orlů [277], kteří symbolizují Zmrtvýchvstání a předznamenávají Kristovo Nanebevstoupení.⁴⁸⁹

Jistým předstupněm pro znázornění ptáků v dané scéně by mohla být vyobrazení pávů v raně křesťanském umění, kteří seděli v ráji na Stromu života a symbolizovali nesmrtelnost a věčný život.⁴⁹⁰ Motiv ptáků se vyskytuje také na slonovinovém reliéfu z konce 11. století [283], v českém prostředí na iluminaci rukopisu *Vitae sanctorum* [5] – vyobrazení dlouhých ocasních per by sice mohlo naznačovat, že se jedná o stejný druh opeřence, vzhledem k míře schematicnosti znázornění lze tuto myšlenku předložit pouze jako hypotézu. Motiv se uplatňuje také v bordurách pozdně gotických rukopisů [118, 119, 120], kde ptáci poletují či posedávají mezi akantovitými výběžky rozvilin. V iluminaci rukopisu *Sanctorale Bernardi Guidonis* [51c] sedí na stromě stehlík, odkazující ke Kristovu utrpení.⁴⁹¹ Ačkoli je motiv stehlíka pro scény *Noli me tangere* velmi atypický, lze říci, že v tomto případě motiv koresponduje s dalšími aspekty výjevu – kajícím úkonem sv. Maří Magdaleny a výraznými motivy Kristových ran; významová rovina námětu, vztahující se tradičně ke Zmrtvýchvstání a nadcházejícímu Nanebevstoupení, je zde posunuta směrem k tématům pokání a Kristově vykupitelské smrti, jež jsou zpravidla akcentovány ve scénách Ukřižování.

Jak poukazuje Renaud-Chamska, ve scéně *Noli me tangere* není příroda vyobrazena sama o sobě, ale vše v zahradě má symbolický význam a vztahuje se k pasážím z Písma, především druhé kapitole Genesis. V teologických a mystických textech byla symbolika rajské zahrady ve spojení s Kristem a Zmrtvýchvstáním bohatě rozvíjena, často ve spojení s idejí nového Stvoření – kupříkladu pojetí Krista coby Stromu života se objevuje již u Tertuliána, Origena či Klementa z Alexandrie: po Kristově vykupitelské smrti byla rajská zahrada znovu otevřena a v jejím středu nyní stojí Kristus–zahradník; zahrada představuje Církev, Slovo je Stromem života a čtyři rajské řeky symbolizují čtyři evangelia.⁴⁹² Strom, jenž se znovu zazelenal – a který je vyobrazen mezi sv. Maří Magdalenou a Kristem na Schongauerově grafice [276] – je stromem Kříže, ostatní stromy v zahradě představují světce a světice; plot, který ohraničuje prostor zahrady, symbolizuje společenstvo svatých, *communio sanctorum*, do něhož jsou začleněni ti, kdož si přejí do něj vstoupit skrze křest a žít z Ducha Kristova.⁴⁹³

V etymologickém smyslu označuje slovo ráj, *paradis*, uzavřený prostor – není tedy bez zajímavosti, že na vyobrazeních scény *Noli me tangere* zejména v zaalpském umění 15. a 16. století je zahrada, v níž dochází k setkání Krista a sv. Maří Magdaleny, často obehnaná plotem nebo zdí.⁴⁹⁴ Nadto se zde vynořuje další významová rovina,

o níž bylo pojednáno v úvodu kapitoly, a sice typologická paralela mezi sv. Maří Magdalenou a nevěstou z Písně písní. Spojení světice s nevěstou z Písně písní se ve výtvarném umění projevuje především v rámci typologických cyklů: v nástěnné malbě, knižní malbě a později i grafice v rámci výzdoby rukopisů typu *Biblia pauperum*, *Speculum humanae salvationis*, *Bible moralisée* a *Concordantia caritatis*.⁴⁹⁵ Do vzájemných souvislostí jsou vřazeny tři scény, dva typy a jeden antitypus: zobrazení Daniela v jámě lvové (Daniel 6,19–24), setkání nevěsty a ženicha z Písně písní (Pís 3,4) a setkání Krista a sv. Maří Magdaleny (J 20,17). Výjevy bývají doprovázeny postavami proroků a doplněny tituly. Tomuto schématu odpovídají iluminace v „Biblich chudých“ z Heidelbergu [284, 285] a Ostrihomu [286]. Nejstarší a patrně jediný⁴⁹⁶ dochovaný příklad typologického cyklu v českém umění, v němž se objevuje sv. Maří Magdalena ve spojení se starozákonní nevěstou, lze nalézt v kodexu *Liber depictus*, konkrétně v části *Biblia pauperum* [kat. č. 17]. V salcburském exempláři *Biblia pauperum* se dokonce objevuje poznámka: „*Nevěsta je vzorem pro Maří Magdalenu, jež hledala u hrobu svého milého, Krista... Nevěstou je míněna Maří Magdalena, jež viděla a chtěla zadržet svého milého, Krista.*“⁴⁹⁷

Podle Barbary Baert to byly právě „bible chudých“, které sehrály významnou úlohu ve zprostředkování ideje sv. Maří Magdaleny jakožto nevěsty;⁴⁹⁸ motiv ohraničené zahrady pak byl jedním z prostředků, jimiž byla tato idea vyjadřována. V textu Písně písní lze dohledat množství odkazů k zahradě, největší důležitost má však pro dané téma verš, v němž hovoří ženich o své nevěstě jako o „uzavřené zahradě“ (Pís 4,12); v této souvislosti není bez zajímavosti poukázat na iluminaci v modlitební knize Stefana Lochnera zobrazující sedící sv. Maří Magdalenu s pyxidou v ruce uprostřed plotem obehnané zahrady [287]. Znázornění uzavřené, ohraničené zahrady v sobě nese vnitřní vazby ke konceptu spirituální intimity a stává se metaforou pro nevěstu Kristovu. Dojem důvěrnosti a intimity,⁴⁹⁹ jenž motiv navozuje, je v případě Schongauerovy grafiky a děl z ní čerpajících [118, 119, 120] dále zdůrazněn vzájemným očním kontaktem mezi sv. Maří Magdalenou a Kristem a jejich rukama přibližujícími se k sobě k doteku. Plot ohraničující zahradu se ve scénách *Noli me tangere* vyskytuje již dříve, např. na nástěnné malbě Fra Angelica [288], v knize hodin ze 60. let 15. století [289] či na Schongauerově obraze z let 1465–1475 [290]; na nástěnné malbě Giovanniho da Milana v kapli Rinucciů v Santa Croce [148] je namísto plotu znázorněna zeď. V českém prostředí se motiv uplatňuje v iluminacích

Lobkovického [120] a Mladoboleslavského graduálu⁵⁰⁰ [118] a Franusova kancionálu [119] vycházejících ze Schongauerovy předlohy [276] a na křídle oltáře z Kerhartic [115], nejstarším příkladem jeho užití je však poněkud překvapivě nástěnná malba v kapli sv. Kříže na Karlštejně [25d]. Přestože se malba dochovala pouze fragmentárně, zůstala část nízkého oplocení v levé části kompozice dodnes patrná a je tedy spolu s nástěnnou malbou Giovanniho da Milana vzácným dokladem o existenci motivu ohraničené zahrady ve scénách Noli me tangere v českém a evropském umění již v období kolem poloviny 14. století.

V souvislosti s paralelou mezi sv. Maří Magdalenou a nevěstou Z Písň písni je na místě pokusit se o krátký exkurz do oblasti středověké literatury reflektující vztah mezi světicí a Kristem. Susan Haskins ve své monografii upozorňuje, že erotický element byl vždy součástí mystického vztahu přiřčeného Kristu a sv. Maří Magdaleně.⁵⁰¹ Středověcí autoři se ve svých textech soustředili na jejich blízké pouto a nezřídka se zaobírali detaily. Když Anselm z Canterbury (1033–1109) psal pro Adelaidu, mladší dceru Viléma Dobyvatele, modlitbu ke sv. Maří Magdaleně (1081), vylíčil vztah světice ke Kristu jako neobyčejně horoucí: sv. Maří Magdalena přichází do zahrady hledat svého Pána jako starozákonní nevěsta hledající svého ženicha, a když jej nenachází, stojí před prázdným hrobem a pláče pro své hříchy a ztrátu svého milého.⁵⁰²

*Svatá Maří Magdaleno, která jsi s prameny slzí přišla ke Kristu, pramenu milosrdenství; od něhož jsi, hořící žízní, byla hojně obnovena; skrze něhož jsi, hříšnice, byla vykoupena; jenž tě, nejhořčeji truchlící, utěšil nejsladčeji. [...] Co nakonec, co měl bych potom říci či spíše, jak měl bych mluvit o tom, kterak jsi planouc láskou k němu plakala, hledajíc jej u hrobu, a hledala jej plačíc? Jak vlídně a jakým přívětivým způsobem tě zapálil ještě více, tebe, již přišel utěšit...*⁵⁰³

Ve 13. století vznikla na území Provence *Píseň Maří Magdaleny*, v níž je ve formě monologu vylíčena láska světice ke Kristu:

„Marie!“, řekl. A já poznala Mistra a spěchala k Němu, abych Ho objala. Ale On pravil: „Nedotýkej se mě!“ A já porozuměla, že musím zemřít

*jako On, abych mohla být jedno v lásce, jež neumírá, ale po smrti nám ukazuje cestu k radosti veliké a neměnné, jež je bez konce.*⁵⁰⁴

Středověké texty pojednávající o nezměrné lásce sv. Maří Magdaleny ke Kristu se však nemusejí odehrávat pouze v rovině mystické; existují doklady, kdy vztah mezi Kristem a sv. Maří Magdalenou nabývá podoby kurtoazní lásky mezi dámou a jejím rytířem. Doklady lze nalézt např. v textu *The Lamentation of Mary Magdalen*, kde se sv. Maří Magdalena vyjadřuje o Kristu slovy, která podle Helen Meredith Garth svým charakterem připomínají milostnou lyriku 15. století.⁵⁰⁵ Podobně je tomu i v liturgické hře z Digby v dějství pojednávajícím o Zmrtvýchvstání:

*Schew my best love that I was here!
Tell hym, as he may prove,
That I am dedlyseke
And all is for his love.*⁵⁰⁶

Když se Maří Magdalena setkává s Kristem, v jejích slovech vzdáleně rezonují slova nevěsty z Písně písní:

*O myn harte! wher hast thou bee?
Com hom agayn, & leve with mee!*⁵⁰⁷

A podobně, když vypráví ostatním Mariím o svém setkání se zmrtvýchvstalým Kristem:

*Sister, I have seyne my gretist tresure,
My hartly Ioye & plesaunce!*⁵⁰⁸

Jak podotýká Garth, slovník, který sv. Maří Magdalena používá, by spíše odpovídal dámě, jejíž rytíř se v pořádku navrátil z turnaje.⁵⁰⁹ Na mimořádnou lásku sv. Maří Magdaleny ke Kristu upozorňují již církevní otcové a motiv jejího vroucího citu prochází díly středověkého písemnictví jako červená nit. Rabanus Maurus nazývá světici „*dulcissima dilectrix Christi, et a Christo plurimum dilecta*“⁵¹⁰ a Francesco Petrarca ji ve své básni oslovuje „*dulcis amica Dei*“.⁵¹¹

Téma vztahu Krista a sv. Maří Magdaleny, které odpustil hříchy, neboť „mnoho milovala“ (Lk 7,47), mohlo působit jako silný podnět pro středověkou ženskou mystiku. Dokladem toho v českém prostředí je iluminace z Pasionálu abatyše Kunhuty [291], kde abatyše klečí před Kristem, jenž jí ukazuje své rány; opodál stojí kopí, jímž byl proboden Kristův bok.⁵¹² Kompoziční pojetí postav Krista a Kunhuty až nápadně připomíná schéma scén *Noli me tangere*. Výjev je doplněn o titul „*Dej mi, prosím, sebe celého, abych nebyla odloučena od tebe*“⁵¹³ a koresponduje s textem Koldova traktátu *O statečném rytíři*, který iluminace doprovází:

Hle, nejmilejší, Kristova korunovace, hle, i jeho umístění na trůně se vám popisuje, aby věrná duše, pro niž snoubenec tolik trpí, byla z nejnitřnějšího přesvědčení pohnuta ke spoluúčasti na utrpení. „Vyjděte tedy,“ vyzývá Šalamoun v Písni, „siónské dcery, a vizte krále Šalamouna s korunou, kterou ho korunovala jeho matka v den jeho svatby, v den, kdy jeho srdce naplnila radost.“ Onen den byl totiž dnem svatby, protože se Kristus umíraje na kříži vlastní krví spojil sňatkem s církví. Proto se ten den nazývá i dnem, kdy jeho srdce naplnila radost, protože radostně podstoupil pro člověka smrt, ačkoli tělesně trpěl a byl mučen nejkřutějším trestem. Neboť aby dal patrněji najevo radost svého srdce nevěstě, pro kterou umíral, chtěl, aby byl jeho bok proboden kopím, aby člověk spatřil v otevřené ráně jeho srdce a aby nikterak nepochyboval, že pán andělů dobrovolně umírá pro lásku k němu. Jeden z vojáků, praví Jan, mu probodl bok kopím a ihned vyšla, krev a voda. Krev jako výkupné, voda jako svátost omytí od nečistoty. To se pak stalo tehdy, když visel pozdvižen na dřevěném trůně, to jest na kříži, aby napravil zkázu způsobenou zakázaným stromem, z něhož sousto jablka způsobujícího hřích by nám bylo přivodilo věčnou smrt, aby odtud, odkud povstalo panství smrti, vzešel lék přinášející život, a aby ten, který skrze strom vítězil, byl nejpříhodněji skrze dřevo poražen.⁵¹⁴

V Koldově traktátu je abatyše připodobněna k nevěstě, rytířem-ženichem pak není nikdo jiný než Kristus.⁵¹⁵ Paralela mezi abatyší Kunhutou a nevěstou Kristovou spojená s odkazy na text Písni písní a znázornění Kunhuty u Kristových nohou ve schématu

typickém pro sv. Maří Magdalenu by snad mohlo napovídat pro identifikaci abatyše s touto světicí.⁵¹⁶ Již Karel Stejskal vyslovil názor, že po všech životních peripetiích měla Kunhuta nejspíše „*pocity životem zkrušené kajícnice Maří Magdalény, vracející se po letech odloučení zpět ke svému ženichu.*“⁵¹⁷ V této souvislosti je třeba zmínit, že Pasionál obsahuje také *Pláč sv. Maří Magdaleny*, a poukázat na způsob, jakým probíhaly velikonoční hry ve svatojiřském klášteře: v čele zástupu žen jdoucích ráno ke hrobu totiž kráčela sama abatyše Kunhuta následována řeholnicí představující sv. Maří Magdalenu (!), teprve za nimi šly představitelky tří Marií a zbylé řeholnice.⁵¹⁸

Dalším příkladem prozrazujícím vztah objednavatele ke sv. Maří Magdaleně by mohly být pečeti arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Na sekretní pečeti prvního [kat. č. 12] i druhého typu [kat. č. 15] je v pečetním poli znázorněna scéna *Noli me tangere*. Obě pečeti od sebe dělí poměrně krátké časové období, odlišují se opisem⁵¹⁹ a umístěním postav Krista a sv. Maří Magdaleny: na sekretu prvního typu stojí Kristus heraldicky vlevo a sv. Maří Magdalena je situována na pravé straně, na druhé pečeti je tomu přesně opačně. Příčiny, jež vedly k vytvoření nového typáře a změně kompozice, jsou nejasné. Jitka Křečková se domnívá, že po povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a tím pádem i změně Arnoštovy hodnosti mohl být první typář zničen, ačkoli to pravděpodobně nebylo nutné; předchozí otisk byl pak na nový typář mechanicky přeryt, čímž došlo ke stranovému převrácení kompozice. Jako druhou variantu uvádí záměrné přetočení, prostřednictvím něhož se měla figura Krista dostat na pravou, heraldicky významnější stranu.⁵²⁰

Je třeba říci, že s oběma názory lze polemizovat. V případě mechanického přerytí staršího typáře by patrně došlo nejen k okopírování kompozice, ale i opisu pečeti; ten se však od staršího typu odlišuje a při bližším pohledu je zjevné, že kompozice rovněž. Zatímco obraz staršího typu sekretní pečeti působí poněkud schematickým dojmem, mladší typ se zdá být propracovanější, jednotlivé motivy vyhlížejí subtilněji. Odlišný je ale především postoj Kristovy figury, způsob, jakým drží křížovou hůl s praporcem, i forma onoho praporce; drobných změn doznala i pozice, v níž je znázorněna sv. Maří Magdalena; v pečetním poli druhého typu sekretu přibyl druhý strom a naopak zmizel podstavec, na němž byly obě figury i ústřední motiv stromu umístěny. Druhá hypotéza o přesunutí figury Krista na heraldicky významnější stranu odporuje tradičnímu vyobrazení scény, kdy Kristus stojí vpravo (heraldicky vlevo), jak tomu bylo u staršího typu pečeti; vyobrazení Krista stojícího v levé části kompozice se sice

v evropském i českém umění vyskytují, jak bylo ukázáno výše, avšak poměrně zřídka. Zde se naskýtá srovnání s pečetí benediktinského opatství při bazilice sv. Maří Magdaleny ve Vézelay (kolem 1345) [292], jež bylo slavným poutním místem a jedním z center kultu světice. Kristus je na pečetním poli umístěn v levé části kompozice, sv. Maří Magdalena klečí vpravo. Oproti českým pečetím je Kristova křížová hůl bez praporce, světice vztahuje ruce ke Kristu, doplněna jsou také slova MARIE a RABONI. Výběr námětu pečetního obrazu není v tomto případě nijak překvapivý, což však neplatí v případě Arnoštových pečetí.

Obecně se soudí, že zde mohla sehrát úlohu arcibiskupova úcta ke sv. Maří Magdaleně. Podle Zdeňky Hledíkové by volba námětu *Noli me tangere* mohla vypovídat o Arnoštově vnímání velikonočních událostí – „*ve Vzkříšení vidí ústřední bod, před nímž se v mlčení sklání*“⁵²¹ –, ale také naznačovat „*vědomí pokory, nehodnosti a nedostatečnosti toho, komu pečeť patří, totiž otočíme-li osobu, která vyřkne ono noli me tangere*“⁵²²; badatelka poukazuje rovněž na vztah k Arnoštově biskupské konsekraci, k níž došlo v období kolem velikonočních svátků roku 1342.⁵²³ Z hlediska symboliky se podle Hledíkové zdá být pravděpodobnější rovina pojetí sv. Maří Magdaleny coby Círky, jež klečí u Kristových nohou, naznačuje však, že Arnošt z Pardubic nejspíše vnímal oba významy, jež se prolínaly: „*v Arnoštově pojetí šlo nejspíš o církev, která sice potřebuje stálé pokání, ale přesto je zvěstovatelkou vzkříšení*.“⁵²⁴ S kultem sv. Maří Magdaleny a legendami o jejím životě se Arnošt z Pardubic měl možnost seznámit během svého pobytu v Avignonu; v souvislosti s pečetí z Vézelay vyvstává otázka, zda se také nemohl setkat s podobnou pečetí, jež by nesla tentýž motiv a jež by ho zpětně inspirovala při vytváření vlastní pečeti. Ačkoli lze o dané věci pouze spekulovat⁵²⁵, skutečnost, že vyobrazení scény *Noli me tangere* se objevuje na třech pečetích pocházejících ze stejného období a že jejich majiteli byli benediktini z Vézelay a arcibiskup pražský, je poněkud zarážející. Interpretace Zdeňky Hledíkové se nicméně zdají být správné. Úcta Arnošta z Pardubic ke sv. Maří Magdaleně se jako motivace pro její znázornění na sekretní pečetí ve scéně *Noli me tangere* zdá být velmi pravděpodobná – tím spíše, že na menší arcibiskupově pečetí je světice vyobrazena znovu, tentokrát ve scéně svého Povýšení, o němž bude pojednávat následující kapitola.

6.2.9 Povýšení sv. Maří Magdaleny

Ikonografické schéma Povýšení sv. Maří Magdaleny, na kterém je anděly vynášena do nebe, vychází z legendických textů o životě světice. V 9. století se v jižní Itálii objevil hagiografický text známý jako *vita eremitica*, jehož autorem byl pravděpodobně jistý kassiánský mnich.⁵²⁶ Podle textu se po Nanebevstoupení Páně odebrala Maří Magdalena do ústraní v poušti, kde žila třicet let bez oděvu a jídla.⁵²⁷ Text *vita eremitica* se velmi rychle rozšířil po Evropě⁵²⁸ a společně s *vita apostolica* líčícím misijní a kazatelskou činnost světice navzájem splývaly a doplňovaly se.⁵²⁹ Při bližším zkoumání *vita eremitica* je však zřetelné, že motiv poustevnického života sv. Maří Magdaleny byl převzat z legendy o Marii Egyptské.⁵³⁰

Marie se narodila v Egyptě a ve dvanácti letech odešla do Alexandrie, kde se oddávala tělesným rozkoším a hříchu. Jako prostitutka prožila sedmnáct let. Když se jednou skupina poutníků chystala na cestu z Alexandrie do Jeruzaléma, aby se poklonili Svatému kříži, přemluvila je Marie, aby ji vzali s sebou; protože neměla peníze na cestu, navrhla poutníkům, že po dobu plavby jim bude nabízet služby svého řemesla. Po doputí do Jeruzaléma chtěla s ostatními poutníky vstoupit do chrámu, avšak jakási neznámá síla jí v tom zabránila. V té chvíli si Marie uvědomila svoji hříšnost; začala se kát a slíbila Panně Marii, jež se jí zjevila, že se zřekne hříšného světa a bude žít ctnostně až do konce svého života. Teprve po tomto slibu jí bylo dovoleno překročit práh chrámu a poklonit se Svatému kříži. Poté si Marie Egyptská koupila tři bochníky chleba, ze kterých byla živa po dalších sedmnáct let, přebrodila řeku Jordán a zůstala v poušti po celých čtyřicet sedm let. Časem se její oděv rozpadl a slunce jí opálilo kůži. Nedlouho před Mariinou smrtí ji v poušti potkal opat Zosimus hledající pouštní otce. Protože byla nahá, požádala ho Marie o plášť a na jeho přání mu požehnala.

„Potom řekla ‚Chvála Bohu, Spasiteli našich duší‘. A s rozpřaženými rukama se modlila a on viděl, jak se zvedla do výše jednoho loktu nad zemí.“⁵³¹

Marie pak Zosimovi vyprávěla o svém životě a poprosila ho, aby se na Zelený čtvrtek vrátil a přinesl jí svátost eucharistie, což jí opat splnil. Když za ní po roce přišel znovu, našel Mariino mrtvé tělo se vzkazem, v němž jej prosila o pohřeb. Zosimus tedy za pomoci přátelského lva pohřbil Marii Egyptskou v poušti. Tolik *Legenda aurea*.⁵³²

Jacobus de Voragine zaznamenal i legendu o životě sv. Maří Magdaleny, která vznikla v podstatě jako mozaika z různých variant magdalenské legendy a zázračných příběhů spojených se světicí (např. její „posmrtné působení“) a spojuje dohromady *vita apostolica* a *vita eremitica*.

Po plavbě do Marseille v lodi bez vesel, kterou podnikla se svými přáteli a příbuznými, a po veřejném působení v různých částech Provence se Maří Magdalena uchýlila do pustiny na místo, které pro ni andělé připravili. Světica žila po třicet let v pustině bez vody, stromů či bylin, protože Bůh pro ni připravil nikoli pozemskou, ale nebeskou stravu. O každé sedmé kanonické hodině ji andělé vynášeli do nebe, kde naslouchala nebeským zpěvům; jimi se coby nebeskou stravou sytila, takže nepotřebovala přijímat žádnou pozemskou potravu. Andělé ji pak vždy znovu snesli zpět na zem.⁵³³ Poblíže toho místa se usadil kněz, který zatoužil po poustevnickém životě. Jednoho dne během Velikonoc spatřil, jak andělé vynášejí světicí do nebes a jak se s ní po hodině vracejí zpět. Kněz se setkal s Maří Magdalenou a ona jej poslala za biskupem Maximinem se vzkazem, aby ji příští den časně ráno očekával ve své oratoři. Věděla, že se blíží čas její smrti, a proto chtěla naposledy přijmout Tělo a Krev Páně. Poté, co Maximin udělil vznášející se světicí obklopené anděly svátost eucharistie, lehla si na stupeň oltáře a odevzdala svoji duši Bohu.⁵³⁴

Při srovnání verzí života obou světic, jak jsou uvedeny ve Zlaté legendě, se objeví několik společných bodů: obě ženy se v mládí oddávaly jako prostitutky tělesným rozkoším, u obou proběhlo dramatické obrácení, obě se uchýlily do pouště, kde žily bez kontaktu s lidmi po mnoho let v modlitbách a pokání, obě byly nalezeny svatými muži nedlouho před svou smrtí.⁵³⁵ Délka pobytu v poušti je však u obou odlišná. Jak poukazuje Isabelle Renaud-Chamska, čas zde má symbolickou hodnotu: čtyřicet let života Marie Egyptské na poušti odpovídá čtyřiceti letům putování Židů pouští během exodu a čtyřiceti dnům postu před Velikonocemi. Třicet let života sv. Maří Magdaleny v poušti, kam se uchýlila po skončení svého kazatelského a misijního působení v Provinci, odpovídá délce doby, po kterou žil Ježíš v Nazaretu, než započal své veřejné působení; podle badatelky se zde jedná o čas skrytého života objevující se v protikladu k životu veřejnému, k němuž je zároveň komplementární. Smyslem oněch třiceti let bylo symbolicky vyjádřit, jak se život svědice připodobnil životu Krista.⁵³⁶ Ke vmíšení motivu poustevnického života do legendy o sv. Maří Magdaleně došlo již ve zmíněném *vita eremitica*, tedy dávno před vznikem Zlaté legendy; příčina tkví

v minulosti hříšnice a prostitutky, kterou obě světice sdílely.⁵³⁷ V dalších hagiografických textech bylo toto pojetí života Kristovy učednice běžně přijímáno a středověcí autoři s oblibou barvitě líčili její poustevníký život.⁵³⁸

Vita obsažené v Legendě auree bylo ve středověku nejznámější a nejrozšířenější verzí života světice. K popularitě sv. Maří Magdaleny coby poustevnice přispěl také františkánský kazatel Domenico Cavalca (1270–1342) svým spisem o životech pouštních otců *Vitae patrum*, ve své době velmi oblíbeným, do jehož oddílů nazvaného *Vitae madrum* zařadil i text o sv. Maří Magdaleně.⁵³⁹ Téma Magdalenina kontemplativního života bylo velmi blízké mnichům, kazatelům, ale také laikům a samozřejmě poustevníkům a poustevnicím, jejichž patronkou se světice stala, jak lze mj. vyčíst z početných dedikací asketických společenství i jednotlivců; přispěl k tomu patrně i fakt, že ve 12. století byla Maří Magdalena považována za první poustevnici vůbec.⁵⁴⁰

Je zde ještě jeden motiv, který je společný jak sv. Maří Magdaleně, tak sv. Marii Egyptské, a sice levitace. Maří Magdalenu vynášeli do nebe andělé, Marie Egyptská se během modlitby vznášela nad zemí. Oba akty se svým charakterem od sebe odlišují, nicméně v dobovém pojetí mezi nimi nebyl patrně činěn větší rozdíl. Domenico Cavalca se o vynášení sv. Maří Magdaleny do nebe anděly vyjadřuje jako o „příkladu koncentrace ducha“; světice měla být vynášena k nebesům nejen v duchovní, mystické rovině, ale i tělesně. Cavalca se zmiňuje o levitaci zaznamenané u osob, v nichž síla srdce uchváceného kontemplaní a touhou po Bohu způsobila, že se jejich těla vznášela nad zemí; jako příklady uvádí Tomáše Akvinského, sv. Anselma a sv. Maří Magdalenu. Podle záznamů svého hagiografa měla takto levitovat i sv. Markéta z Cortony (1247–1297), františkánská terciářka, která se důsledně snažila o napodobení sv. Maří Magdaleny i v dalších aspektech svého života, takže byla nakonec ve svém *vita* označena jako „druhá Maří Magdalena“.⁵⁴¹

Stejně jako došlo k prolnutí legend o sv. Marii Egyptské a sv. Maří Magdaleně, projevíly se podobnosti a přenos motivů také v ikonografii obou světic, resp. ve scénách líčících jejich poustevníký život. Nejstarší vyobrazení Marie Egyptské se dochovala na nástěnných malbách z druhé poloviny 10. století v oblasti Malé Asie: světice je na nich vyobrazena nahá s dlouhými šedými vlasy.⁵⁴² V západní Evropě se zobrazení sv. Marie Egyptské objevují během 12. století a jsou dále motivicky rozvíjeny. Světice je znázorňována nahá, zahalená pouze do pláště ze svých vlasů, popř. skutečného pláště,

který jí věnoval Zosimus, či s tělem pokrytým silným ochlupením. Jejími atributy jsou tři bochníky chleba a lev, který pro ni vyhrabal hrob.⁵⁴³ Ve scénách z poustevnického života světice se objevují scény setkání se Zosimem, přijetí pláště, poslední přijímání a její smrt, jež bývá znázorňována spolu s pohřbem. Jak podotýká Marga Anstett-Janßen, všechna zobrazení sv. Marie Egyptské s dlouhými vlasy nebo v oděvu z vlasů se odchyľují od legendy o této světici a scény vynášení do nebe anděly do ikonografických cyklů sv. Marie Egyptské v podstatě nepatří, neboť náleží pouze postavě Maří Magdaleny.⁵⁴⁴ Naopak v magdalenské ikonografii se objevují scény darování roucha andělem [293] či přímo knězem [294].

Nejdůležitějšími scénami z poustevnického života sv. Maří Magdaleny jsou scény Povýšení, tedy vynášení světice o sedmi kanonických hodinách do nebe anděly, někdy nesprávně označované jako Nanebevzetí, a Poslední přijímání; i v této scéně bývá sv. Maří Magdalena zobrazována nesená anděly [295]. Ve scéně Povýšení je světice zpravidla nahá, zahalená do svých dlouhých zvlňných vlasů; ruce má sepjaté před hrudí a její bosé nohy se vznáší nad zemí, jak je vyzdvihována do nebe anděly, kteří ji obklopují. Scéna se odehrává v hornatém, na vegetaci chudém terénu poblíže jeskyně, kde světice přebývala, nebo na vrcholku hory. Někdy bývá ve scéně Povýšení zobrazen i kněz, který byl svědkem Magdalenina vynášení do nebe.⁵⁴⁵ Podle Anstett-Janßen pocházejí nejranější znázornění scény Povýšení ze 13. století, kdy je lze nalézt na vitrajích katedrály sv. Štěpána v Auxerre [296] či na deskovém obrazu z Florencie [297].⁵⁴⁶ Jako sporný doklad nejstaršího dochovaného zobrazení scény Povýšení se jeví reliéf z doby kolem 1150, původně snad součást tympanonu katedrály Saint-Lazare v-Autunu, jehož autorem byl sochař Gislebertus [298].⁵⁴⁷ Reliéf zobrazuje oděnou ženskou postavu s hlavou pokrytou rouškou, kterou drží za paže dva andělé a vynášejí ji vzhůru; oblouk, za nímž je figura umístěna, by v případě, že jde skutečně o Povýšení sv. Maří Magdaleny, měl znázorňovat jeskyni; zdá se však, že jde spíše o výjev Nanebevzetí Panny Marie.⁵⁴⁸ Katherine Ludwig Jansen a Isabelle Renaud-Chamska vidí mezi ikonografickými typy Povýšení sv. Maří Magdaleny a Nanebevzetí Panny Marie souvislost: Jansen uvádí, že ikonografické schéma vynášení světice do nebe anděly bylo převzato z mariánské ikonografie,⁵⁴⁹ čímž by se sv. Maří Magdalena podle Renaud-Chamské přiblížila postavě Matky Boží.⁵⁵⁰ Znázorňování Nanebevzetí Panny Marie prošlo poměrně dlouhým a složitým vývojem, počátky ikonografického typu spadají do prvních století po Kristu.⁵⁵¹ Ve středověkém umění bylo Nanebevzetí Panny

Marie znázorňováno ve scénách Smrti Panny Marie, často spojené s odnášením její duše do nebe. Uplatnilo se však i schéma tělesného nanebevzetí Panny Marie, kdy v mandorle frontálně stojící figuru, zpravidla se sepjatýma rukama, vynášejí do nebe andělé [299]. Panna Maria někdy stojí [299] či sedí [300] na oblacích nebo sedí na oblačném [301] či jiném trůnu [302]. Vyskytují se i zobrazení, v nichž mandorla i obláčky zcela chybí, a andělé tak vynášejí vzhůru ne mandorlu ani oblačný trůn, ale přímo Pannu Marii, jejíhož těla se přitom bezprostředně dotýkají [303, 304]. Právě toto schéma se typově nejvíce blíží scénám Povýšení Maří Magdaleny, přičemž mnohdy obě postavy odlišuje pouze fakt, že Panna Maria je oděna, zatímco nahotu Maří Magdaleny zakrývají jen její dlouhé vlasy [305, 306]. Vzhledem ke skutečnosti, že do ikonografie sv. Maří Magdaleny během staletí pronikaly prvky z ikonografie mariánské, zdá se být převzetí základního ikonografického schématu ze scén Nanebevzetí Panny Marie či přinejmenším vlivu této scény na zobrazování Povýšení sv. Maří Magdaleny, poměrně věrohodné.

Jak již bylo naznačeno, v drtivé většině případů je světice zobrazená nahá, zahalená pouze do svých dlouhých bohatých kadeří; vitraj v Auxerre [] a několik dalších děl představující sv. Maří Magdalenu ve scéně Povýšení oděnou jsou spíše výjimkami z pravidla. Výjev se od 13. století objevuje ve většině magdalenských cyklů, později se uplatňuje rovněž jako izolovaná scéna.⁵⁵² Raná zobrazení Povýšení se zpravidla drží schématu frontálně zobrazené světice vynášené do nebe dvěma nebo více anděly. Toto schéma však bylo pozměněno v Giottově okruhu v Assisi, kde z profilu zobrazená světice klečí na obláčku, který za okraje nesou dva andělé, zatímco dva jiní ke světici přilétají a jeden z nich jí žehná [307].⁵⁵³

V italském středověkém umění byla scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny velmi rozšířená. Katherine Ludwig Jansen uvádí, že až na několik výjimek téměř každý italský středověký cyklus nástěnných maleb ze života sv. Maří Magdaleny obsahuje scénu Povýšení.⁵⁵⁴ Motiv nahé světice zahalené do pláště z vlasů, který se Renaud-Chamské zdá být italského původu,⁵⁵⁵ Jansen analyzuje a objasňuje jeho symbolický význam. Dlouhé rozpuštěné a žádnou pokrývkou hlavy nezakryté ženské vlasy byly spojovány s ženskou sexualitou, což se promítlo i do kultu a ikonografie Maří Magdaleny, kdy se právě její vlasy staly jedním z jejích hlavních atributů.⁵⁵⁶ Na hostinu v domě Šimona farizeje přichází sv. Maří Magdalena coby „hříšnice toho města“ (prostitutka) a skrání Kristova chodidla svými slzami, otírá je svými vlasy, líbá

a pomazává je vzácným olejem. Symbol její hříšnosti se rázem stává symbolem jejího pokání.⁵⁵⁷ Podle Jansen jsou tyto konotace přítomny i ve scénách poustevnického života světice v La Sainte-Baume. Obraz nahé poustevnice zahalené pouze do svých dlouhých vlasů může vypovídat o dosaženém stavu nevinnosti a čistoty, blížíci se až rajske nevinnosti předcházející prvotnímu hříchu; zároveň ale evokuje minulost sv. Maří Magdaleny naplněnou tělesnými hříchy a žádostmi.⁵⁵⁸ V nahotě sv. Maří Magdaleny v poustevnických scénách – a tedy i ve scéně Povýšení – je tak přítomen aspekt sexuality i nevinnosti a vlasy, které ji halí, jsou výrazem cudnosti i svůdnosti. Tato dualita je podle Jansen středověkému pojetí světice vlastní; badatelka zdůrazňuje, že by „*nikdy nemělo být zapomínáno, že Maří Magdalena byla ve středověku známá jako Beata peccatrix, svatá hříšnice, kterýžto titul evokuje zároveň svatost i hříšnost.*“⁵⁵⁹

Renaud-Chamska se rovněž zmiňuje o podmanivosti zobrazení nahé kajčnice zahalené do svých vlasů⁵⁶⁰ a dále poukazuje na skutečnost, že vlasy sv. Maří Magdaleny mají někdy vzezření plamenů.⁵⁶¹ K objasnění symboliky tohoto motivu by mohly napomoci písemné prameny: již Řehoř Veliký ve své 35. homilii uvádí, že sv. Maří Magdalena hořela touhou po Bohu, její tělo bylo spalováno nadzemskou láskou a rovněž i její duše a všechny myšlenky byly zachváceny mohutným žářem.⁵⁶² Podobně se o světici vyjadřuje také Anselm z Canterbury v již citované Modlitbě ke sv. Maří Magdaleně (1081).⁵⁶³

Je velice zajímavé sledovat, jak se proměňoval vzhled Magdaleniných vlasů. Zatímco pro raná zobrazení sv. Maří Magdaleny ze 13. a 14. století jsou charakteristické dlouhé husté zvlněné vlasy [293], které nejednou zakrývají veškeré obrysy těla světice [308] a sahají jí až po kotníky, v pozdním středověku dochází ke změně. Ze souvislého splývajícího „pláště“ či „závoje“ se stává jakési přiléhavé „roucho“, které světici obepíná [309], popř. je její tělo od klíčních kostí až po zápěstí a kotníky pokryto porostem krátkých vlasů [310] nebo drobných kudrlin [306]. Objevuje se motiv obnažených loktů a kolenou a dokonce i odhalených ňader [306]. Z poslední čtvrtiny 15. a počátku 16. století jsou známa zobrazení Maří Magdaleny, na nichž je nahé tělo světice zahaleno kadeřemi velmi spoře [311, 312], což je naznačeno již na Giottových malbách v Assisi [293, 307].

Z vizuálního hlediska zaujme určitá příbuznost ve způsobu znázornění sv. Maří Magdaleny ve scénách jejího poustevnického života a vyobrazením tzv. divých či lesních lidí, resp. divých žen.⁵⁶⁴ Zatímco typ světice zahalené do „pláště“ z dlouhých

kadeří dominuje v italském prostředí, v zaalpských oblastech se vyskytuje spíše figurální typus světice oděné do roucha či šatu z vlasů (přiléhavý je německý termín *Haarenkleid*), který později doznal charakteru „srstnatého oděvu“ či přímo ochlupení pokrývající tělo světice – s výjimkou jejích rukou a bosých nohou, popř. také kolen, loktů a ňader.⁵⁶⁵ Materiál ke komparaci a hledání paralel mezi způsobem znázornění pokryvu těla sv. Maří Magdaleny a divých lidí poskytují především výtvarná díla z druhé poloviny 15. století a počátku 16. století, kdy dochází k již zmíněné proměně znázornění svatě poustevnice a zároveň se objevují vyobrazení divých žen coby družek a manželek divých mužů.⁵⁶⁶ Ty jsou znázorněny zpravidla jako mladé krásné dívky s dlouhými vlasy, jejichž tělo je pokryté srstí, avšak chodidla, ňadra a často také kolena a lokty zůstávají odhalená [313, 314].

O popularitě divých lidí svědčí četné zprávy ve středověkých kronikách⁵⁶⁷ a cestopisech a množství vyobrazení.⁵⁶⁸ Basilejský teolog a vzdělanec Johann Geiler z Kaysersbergu (1465–1510) v jednom ze svých spisů, zařazených do sbírky *Die Emeis* (Mravenec; vyšlo posmrtně r. 1517), uvádí klasifikaci divých lidí, které rozděluje do pěti skupin, přičemž první skupinou jsou *solitarii* (osamělci) – kající poustevníci, mezi něž řadí sv. Jiljího, sv. Onufria, sv. Marii Egyptskou a sv. Maří Magdalenu.⁵⁶⁹ Právě svatí poustevníci a kající, kteří se rozhodli odejít do pouště – ať už proto, že chtěli skrze tělesné strádání dosáhnout duchovní dokonalosti, nebo chtěli činit pokání za své hříchy – bývají znázorňováni podobně jako sv. Maří Magdalena pokryti srstí či v srstnatém oděvu [315, 316, 317], jako např. sv. Jan Křtitel, jenž nosil oděv z velbloudí kůže [318, 319];⁵⁷⁰ platí to však také pro všechny, kdo na poušti po nějaký čas pobývali, jak je tomu v případě některých hrdinů z dobových eposů a románů.⁵⁷¹ Příčin, proč byli poustevníci nahlíženi v podobném světle jako diví muži, je patrně několik: první a na první pohled zjevnou byl pobyt v pustině v odloučení od lidské společnosti, který po delší době vedl ke „zdivočení“.⁵⁷² Druhou příčinou, jak uvádí Timothy Husband, bylo prisouzení mánie a melancholie a jejich projevů (zuřivost a neklid v případě mánie a zmatenost, stranění se společnosti a nedůvěra v případě melancholie) divým lidem. Nemoc, zejména duševní, byla ve středověku chápána jako zkouška morální a náboženské integrity jednotlivce, jako očista od hříchů a trest za ně; mnoho duševně chorých bylo pak ve středověkém písemnictví ztotožňováno s divými lidmi, a to včetně poustevníků, kteří v ústraní vedli kající život, chápaný jako jistý druh šílenství.⁵⁷³ Chlupatost by pak neodkazovala pouze

k necivilizovanému, primitivnímu způsobu života, ale také k narušenému duševnímu stavu jedince.⁵⁷⁴ Co se týče proměny zobrazování poustevnické sv. Maří Magdaleny, je třeba v souvislosti s divými ženami zmínit další významovou rovinu: divá žena je v umění pozdního středověku charakterizována jako ctnostná žena, vzorná matka a hospodyně a věrná družka divého muže; čistota a nevinnost, které jí byly přisuzovány, se nejmarkantněji projevují na vyobrazeních divé ženy s jednorožcem [320], jenž jí spočívá hlavou na klíně podobně jako na jiných obrazech Panně Marii.⁵⁷⁵ V období pozdního středověku ztratili diví lidé mnoho ze své dřívější děsivosti a stali se spíše ideálem ctnostného života a téměř až rajske nevinnosti [321].⁵⁷⁶ Nelze tedy vyloučit, že právě tento aspekt mohl přispět k pozměnění figurálního typu světice.

Námět Povýšení sv. Maří Magdaleny nepatří v rámci českého středověkého umění k nejčastějším, na druhé straně ovšem není až tak ojedinělý, jak bývá někdy v odborné literatuře uváděno. Okolnosti, za nichž tento ikonografický typ pronikl do českých zemí, jsou dosud nejasné. Lze uvažovat o vlivech italského či francouzského umění, zásadní úlohu mohli sehrát také arcibiskup Arnošt z Pardubic nebo již dříve biskup Jan IV. z Dražic, o nichž bude ještě řeč.

V rámci cyklů ze života světice se vyobrazení scény Povýšení dochovalo v českých zemích hned dvakrát: v Legendě o sv. Maří Magdaleně a sv. Maximinovi zařazené mezi dalšími světeckými legendami v Liber depictus [kat. č. 17] a na oltáři sv. Maří Magdaleny z Kerhartic [kat. č. 115]. V Liber depictus předchází scéně Povýšení výjevy odvedení světice anděly do pouště a přijetí pokrmu, který jí v misce přináší anděl [17z, 17aa]. Ve scéně Povýšení [17aa] je sv. Maří Magdalena obklopena pěti anděly, kteří ji vynášejí do nebe, její chodidla se nedotýkají země; oděna je do dlouhého spodního šatu a pláště, hlavu má zahalenu rouškou a ruce spíná před hrudí. Jde se o jeden z nemnoha příkladů, kdy je světice zobrazena v této scéně oděná.⁵⁷⁷ S výjimkou již zmíněného reliéfu z Autun, jehož ikonografické určení se jeví jako problematické, a vitrají z katedrál v Auxerre [296] a Clermont-Ferrand [322, 323] pocházejí další vyobrazení oděné světice až z 15. a počátku 16. století [324, 325, 326]. Nabízí se však srovnání s legendou o životě sv. Marie Egyptské, která je v rukopise Liber depictus rovněž uvedena (folia 108r–114r). Sv. Marie Egyptská je i v prvních scénách po odchodu do pouště zobrazena oděná, v dlouhém šatě a závoji [327]. V následující scéně, kdy po letech života na poušti potkává sv. Zosima, je již celá zahalená v bohatých kadeřích,

sahajících až na zem [328] (podobně byla sv. Maří Magdalena zobrazována v soudobém italském umění). Ve scénách se Zosimem je Marie zahalená do pláště, který jí opat dal, ale poté – před smrtí a po ní – je opět bez pláště, jen v závoji z vlasů. Naproti tomu je sv. Maří Magdalena oděná v rouchu, plášti a s rouškou na hlavě zobrazena ve většině scén legendy, tedy i ve výjevech z poustevnického života. Ve scénách smrti obou světic [17ad, 329] jsou shodně jejich duše v podobě malé nahé figury se svatozáří odnášeny do nebe anděly. Je třeba podotknout, že ve Zlaté legendě není jediná zmínka o tom, že by sv. Maří Magdalena či Marie Egyptská halily své tělo do dlouhých vlasů. V případě sv. Marie Egyptské patrně zapůsobila tradice sahající k počátkům její ikonografie. Zda však bylo příčinou zobrazení oděné sv. Maří Magdaleny ve scéně Povýšení působení mariánské ikonografie, neznámé obrazové předlohy vycházející ze starších předloh, na nichž byla světice znázorněna oděná (jako na vitrajích v Auxerre a Clermont-Ferrand) či jiných vlivů, zůstává nejasné.

Nejstarší scény Povýšení sv. Maří Magdaleny se dochovaly na nástěnných malbách ze 40. let 14. století kostele sv. Maří Magdaleny ve Čkyni [kat. č. 11] a v kostele sv. Bartoloměje v Praze–Kyjích [kat. č. 13]. V obou případech je světice zobrazena frontálně a obklopena anděly. Malba ve Čkyni, kde je sv. Maří Magdalena zahalena až po paty do roucha z vlnících se vlasů, jehož lem vytváří nad kotníky světice meandrovité záhyby, se blíží spíše italským příkladům než stylově odlišná malba v Kyjích.⁵⁷⁸ Třetí nástěnná malba pochází z druhé čtvrtiny 15. století a dochovala se v kostele v Cetvinách [kat. č. 59]. Sv. Maří Magdalena se zde nachází ve společnosti dalšího světce, snad sv. Onufria⁵⁷⁹. Oba mají na sobě srstnatý šat a jsou vynášeni anděly. Scéna vynášení sv. Onufria do nebe se však v umění nevyskytuje a byla by teda poměrně vzácná;⁵⁸⁰ na druhou stranou je nutno říci, že ani sv. Maří Magdalena nebývá ve scéně Povýšení vyobrazována s dalšími světci, což činí malbu velmi unikátní. Všechny tři zmíněné malby se nacházejí v presbytáři, a to na severní (Kyje), jižní (Čkyně) a severovýchodní stěně (Cetviny). Vynořuje se otázka, zda v sobě vyobrazení scén Povýšení sv. Maří Magdaleny na stěně kněžiště neneslo eucharistický podtext.⁵⁸¹ Tomu by patrně odpovídalo také znázornění sv. Onufria, k němuž podle legendy každou neděli přilétal anděl, aby mu udělil Svaté přijímání.⁵⁸²

V Kyjích je na nástěnné malbě vyobrazen arcibiskup Arnošt z Pardubic (1297–1364), kterak se sepjatýma rukama, přes něž spadá bílá štola, vzhlíží ke scéně Povýšení sv. Maří Magdaleny. Zdá se, že souvislost mezi oběma malbami nebude náhodná.

Na tzv. menší pečetí Arnošta z Pardubic [kat. č. 26] je vyobrazena scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny: figura s dlouhými vlasy či rouškou stojí v enfasu pod baldachýnem uvnitř gotické architektury, ruce má sepjaté, hlavu podloženou nimbem a tělo je zahalené porostem z vlasů. V postranních výklencích klečí čtyři andělé a napínají závěs, před nímž světice stojí. Klečící postava arcibiskupa Arnošta z Pardubic v rouše, s mitrou a pastorálním křížem je umístěna na spodním okraji pečetí, stejně jako erb pražského arcibiskupství a arcibiskupův rodový znak. Jedna z marginálních poznámek v arcibiskupových rukopisech naznačuje, že si Arnošt z Pardubic přál, aby „*mohl slyšet zpívat anděly ve svatém přijímání*“;⁵⁸³ spojitost mezi tímto přáním a Maří Magdalenou naslouchající hudbě nebeských chórů a přijímající ji jako duchovní pokrm je nasnadě. O arcibiskupově bližším vztahu ke světici vypovídají i další skutečnosti uvedené v kapitole o kultu světice v českých zemích (kap. 4.2).

Arnoštův předchůdce biskup Jan IV. z Dražic také pobýval na jihu Francie v Avignonu, a to v letech 1318–1329; po svém návratu založil v biskupském městě Roudnici roku 1333 klášter augustiniánů kanovníků, odkud pochází rukopis spisu Bartholomea de Carrasis *Milleloquium sancti Augustini* [kat. č. 23]. Jedinou iluminací celého rukopisu, který vznikl kolem roku 1360, je počáteční scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny. Světici vznášející se s bosými chodidly nad zemí drží za paže dva andělé; dlouhé prameny vlnitých vlasů, z nichž některé jako by vyrůstaly pod krkem, pokrývají její tělo.

V opatovickém misálu [kat. č. 30] ze 60. let 14. století je tělo světice rovněž podobným způsobem pokryto prameny vlasů; protože však již nejsou tak bohaté, vynikají více jednotlivé partie jejího těla. Přechod od nejasných obrysů těla světice ke zdůrazňování její tělesnosti je pro vývoj znázorňování scény Povýšení, ale i pro magdalenskou ikonografii obecně, příznačný. Poněkud svébytné je v tomto ohledu zobrazení z brněnského misálu z období před rokem 1435 [kat. č. 61], na němž charakter pokryvu těla vlasy sv. Maří Magdaleny evokuje v současném divákovi spíše elastický trikot.

Povýšení sv. Maří Magdaleny je vyobrazeno rovněž v opatovickém brevíři [kat. č. 37]. Světici, jejíž tělo je od krku až po kotníky pokryté hustými prameny vlasů, obklopuje šest andělů, z nichž dva jí společně pokládají na hlavu korunu. Tento nezvyklý, nikoli však ojedinělý motiv „korunování sv. Maří Magdaleny“ svědčí patrně o vlivu mariánské ikonografie. Scéna Nanebevzetí Panny Marie může být

spojena s Korunováním, v mnoha případech je ale Panna Maria vynášena již s korunou na hlavě [303, 330], jak se dochovalo např. na nástěnné malbě kostela sv. Jakuba Většího ve Slavětíně [331]. V evropském středověkém umění se zobrazení korunování sv. Maří Magdaleny ve scéně Povýšení objevuje na tzv. Winterfeldově diptychu⁵⁸⁴ z let 1430–1435 [310]. Sv. Maří Magdalena s korunou na hlavě je znázorněna i na souboru pozdně gotických kachlů z 2. poloviny 15. či počátku 16. století [kat. č. 79, 80, 81]. Na dvou reliéfech [79, 81] je znázorněna z enfasu a s korunou na hlavě obklopená čtyřmi anděly; na jednom z kachlů je znatelný obrys ňader světice [79]. Schéma zobrazené na třetím kachlu [80] se od dvou předešlých odlišuje. Sv. Maří Magdalena byla znázorněna v pravém profilu, obličej byl podán z enfasu. Vzhůru ji vynášeli čtyři andělé, pátý slétal z nebes a spolu s dalším andělem světici korunoval.

Časnější znázornění Maří Magdaleny v pravém profilu se nachází v krumlovském sborníku [kat. č. 57c]. Světice klečí v hornatém terénu, ruce má sepjaté a dívá se vzhůru. Kolem ní jsou znázorněni tři grisaillově modří andělé chystající se ji vyzvednout k nebesům. Světice zde postrádá nimbus. Akt klečení zdůrazňuje pokání Maří Magdaleny; analogická vyobrazení klečící světice nesené anděly lze najít na Winterfeldově diptychu [310] či na fresce z počátku 15. století v kapli sv. Maří Magdaleny kostela sv. Dominika ve Spoletu [332]. Iluminace v Krumlovském sborníku doprovází text spisu Alberta Velikého *Ráj duše*; v kapitole „O samotě“ stojí:

„Milovníkem samoty v pravdě jest, komu jest těžkým trestem s lidmi obcovati, a proto rád jiných se vzdaluje, kdykoli jen může. „Aj, vzdálil jsem se utíkaje a zůstal jsem na poušti.“ (Žalm 54,8.) Tak Maří Magdaleně bylo téměř trestem viděti lidi, když nemohla již patřiti na Ježíše. Ano i anděly viděti bylo jí traplivým. Proto když ji chtěli andělé potěšiti po odchodu Páně z hrobu, pravila: Hledám Stvořitele, a proto za těžko jest mi viděti tvory. Z té příčiny utekla se na poušť pro lásku k Ježíši Kristu, kdež po 30 let žila bez pokrmu a nápoje tělesného. Na poušti andělé vzhůru ji vznášeli za modlitby, v níž pokrm duše i těla přijímala.“⁵⁸⁵

Na pozdějších vyobrazeních je světice znázorňována s obnaženými lokty a koleny [306, 333, 334]; kromě hypotézy o vztahu k vyobrazením divých žen lze rovněž

o motivu uvažovat jako o viditelném projevu aktů pokání spojených s klečením, které měla světice v La Sainte-Baume vykonávat. Tento motiv se objevuje na oltáři sv. Maří Magdaleny z Kerhartic [115] a u torzovitě dochované plastiky ze Západočeské galerie v Plzni [kat. č. 125]. U obou děl je zřejmý vliv tehdejší německé umělecké produkce, zastoupené sochou Maří Magdaleny z Tiefenbronnského oltáře [334] a Riemerscheiderovou plastikou [306]. Lze předpokládat, že rouška, jejíž část se na plzeňské plastice dochovala [125], zahalovala klín světice z plzeňské galerie podobným způsobem, jako je tomu v případě Tiefenbronnského oltáře.

6.3 Cykly

První cykly s výjevem ze života sv. Maří Magdaleny se pravděpodobně objevily na území Francie. Zpočátku v nich byly obsaženy pouze scény vycházející z christologických cyklů, tedy výjevy Pomazání Krista na hostině v domě Šimona farizeje, Vzkříšení Lazara a Noli me tangere. Tak je tomu i u dvou nejstarších známých cyklů z 12. století: v nadpraží západního portálu baziliky sv. Maří Magdaleny ve Vézelay byl umístěn reliéf s výjevem Pomazání Krista na hostině a Vzkříšení Lazara (1140–1150), který byl však silně poškozen a dochoval se pouze ve fragmentu, reliéfy z jižního tympanonu portálu západního průčelí kostela sv. Hilaria ve Foussais (kolem 1150) se scénami Pomazání Krista a Noli me tangere [335] zůstávají dodnes *in situ*.⁵⁸⁶

Rozsáhlé magdalenské cykly, které již zahrnují také scény z legendického života světice, pocházejí až ze 13. století a namnoze byly realizovány jako součást výzdoby vitrají francouzských katedrál v Bourges⁵⁸⁷ (1210–1215), Chartres⁵⁸⁸ (1225–1230), Semur-en-Auxois⁵⁸⁹ (1225–1230), Auxerre⁵⁹⁰ (1220–1250) a Clermont-Ferrand⁵⁹¹ (1275–1285). Kratší cyklus o čtyřech scénách se dochoval také v katedrále v Le Mans⁵⁹² (před 1256).⁵⁹³ V německém prostředí vznikl cyklus nástěnných maleb v kapli sv. Maří Magdaleny kláštera Marienberg u Helmstedtu a oltářní opona z Wernigerode se scénami Pomazání a Noli me tangere (1240–1250) [336], v Itálii se dochovala deska Mistra sv. Maří Magdaleny (kolem 1275) [308] znázorňující figuru světice zahalené do dlouhých vlasů a držící pergamen s nápisem „*Ne desp[er]etis vos qui peccare soletis. Exemplo[ue] meo vos reparate Deo*“⁵⁹⁴, již po stranách doprovází osm výjevů z jejího života.⁵⁹⁵

Právě italské prostředí se ve 14. století stalo místem zrodu mnoha magdalenských cyklů, jež byly realizovány především v médiu nástěnné malby, jako např. v kapli sv. Maří Magdaleny v dolním kostele sv. Františka v Assisi (kolem 1309) [293, 307], kde působil Giotto se svojí dílnou, nebo v kapli Rinucciniů ve florentském Santa Croce (kolem 1365) [148], kterou vyzdobil Giovanni da Milano. Cyklus nástěnných maleb ze života světice vznikl koncem 14. století patrně také v Polsku v kostele sv. Jakuba v Toruni. Ve 14. století vznikaly ve Španělsku první oltářní cykly, jež byly zdatelně ovlivněny italskými příklady, jako např. oltářní retábl v Palmě (Palma de Mallorca) v konventu sv. Cataliny (kolem 1375): ústřední deska se sv. Maří Magdalenou držící pyxidu, u jejíž hlavy se vznášejí dva malí andělé, je

doprovázena dalšími dvanácti deskami umístěnými po dvojicích ve třech řadách; znázorňují scény počínaje Pomazáním na hostině v domě Šimona farizeje a konče Pohřbem sv. Maří Magdaleny.⁵⁹⁶ Více retáblů pochází až z 15. století.⁵⁹⁷

Z francouzské produkce 15. století je možno zmínit Hodinky Etienna Chevaliera (po 1448) od Jeana Fouqueta s vyobrazením několika scén ze života světice spojených s Kristem [337], z italského prostředí pak cyklus nástěnných maleb v kostele sv. Maří Magdaleny v severoitalském Cusianu (1475–1495).⁵⁹⁸ V německých zemích se od konce 14. století zvyšuje výskyt magdalenských cyklů, přičemž hrají významnou roli oltářní retábly, jako např. oltář sv. Maří Magdaleny od Lucase Mosera v Tiefenbrunnu [338], hlavní oltář (1490–1492) pro kostel sv. Maří Magdaleny v Münnernstadtu⁵⁹⁹ v Bavorsku, jehož autorem byl Tilman Riemerschneider [306, 339], či oltář sv. Maří Magdaleny z Lübecku (kolem 1519) [340]. Přibližně kolem roku 1480 vznikl gobelín z kláštera uršulinek v Erfurtu, znázorňující také scény ze světské fáze života světice [341].

Cyklická vyobrazení scén ze života sv. Maří Magdaleny vznikala rovněž v Nizozemí, jako např. křídlový oltář Mistra Legendy sv. Magdaleny z Bruselu (1510–1520).⁶⁰⁰ Obecně však platí, že od počátku 16. století se magdalenské cykly z evropského umění postupně vytrácejí; změna nastává také v jejich koncepci, neboť se v nich výrazněji uplatňují scény ze světského života světice.⁶⁰¹

V současné době jsou známy pouze tři dochované magdalenské cykly, jež vzešly z českého prostředí: jedná se o legendu o sv. Maří Magdaleně a sv. Maximinovi v rukopisu *Liber depictus* [kat. č. 17c–17ay], nástěnné malby v jižním výklenku kaple sv. Kříže ve velké věži hradu Karlštejn [kat. č. 25] a oltář sv. Maří Magdaleny z Kerhartic u České Kamenice [kat. č. 115]. Jak uvádí Gerhard Schmidt, rozsáhlý legendický cyklus znázorněný v *Liber depictus* vychází z Legendy aurey Jacoba de Voragine, konkrétně z legendy *O svaté Maří Magdaleně*.⁶⁰² Pro lepší porozumění výběru a významu scén je vhodné porovnat je nejen se skladbou dalších magdalenských cyklů, ale v první řadě právě s literární předlohou, jež zde bude vzhledem k absenci českého překladu legendy převyprávěna.⁶⁰³

První scéna představuje sv. Maří Magdalenu ve společnosti svých sourozenců a rodičů [17c] a odkazuje tedy ke vznešenému původu světice. Ve druhé scéně je znázorněno Pomazání v domě Šimona farizeje⁶⁰⁴ [17d], poté následuje výjev z cesty po moři [17e], kdy byli sv. Maří Magdalena a její sourozenci a druzi posazeni do lodí

bez vesel, zázračně cestu přežili a dopluli až ke břehům jižní Francie. Již zde zaujme určitá selektivnost ve výběru scén. Světský život sv. Maří Magdaleny je vynechán, což je ovšem v souladu se situací v evropském umění – nejstarší dochovaný rozsáhlý cyklus obsahující scény ze světského života světice se nachází v rukopisu zv. „Saelden Hort“, jenž pochází až z 80. let 14. století.⁶⁰⁵ Zcela opomenuty jsou ale také všechny další scény spojené s Kristem, ať už se jedná o Ukřižování či Noli me tangere.⁶⁰⁶ Počínaje scénou cesty po moři je sv. Maří Magdalena v celém cyklu důsledně znázorňována s nimbem – na rozdíl od dalších postav jako např. sv. Maximin či sv. Lazar.

Čtvrtou scénou [17f] počíná líčení příběhu knížecího páru: sv. Maří Magdalena se zjevuje ve snu oběma manželům – poté, co se již dvakrát zjevila kněžně – a vyčítá a hrozí jim, že zatímco sami žijí v pohodlí a přebytku, světici a její druhy nechávají strádat.⁶⁰⁷ Po probuzení hovoří kněžna s knížetem o podivném snu, který se oběma zdál [17g], a rozhodnou se světici a její druhy přijmout [17h] a zajistit pro ně vše potřebné. Při společné rozmluvě knížecí pár světici slíbí, že vykonají vše, co bude chtít, pokud jim u svého Boha vyprosí dítě [17i]. Sv. Maří Magdalena se tedy modlila k Bohu, její prosba byla vyslyšena [17j] a kněžna počala. Kníže se chystá na cestu za sv. Petrem, neboť chtěl vědět, zda je pravda vše, co sv. Maří Magdalena kázala o Kristu. Kněžna však chtěla jet s ním a prosila knížete tak dlouho, až nakonec svolil [17k]. Svěřili sv. Maří Magdaleně do opatrování svůj majetek [17j] a vydali se na cestu [17k]. Na moři je však po prvním dni plavby zastihla bouře s vichřicí a na strachující se kněžnu přišly porodní bolesti; porodila syna a zemřela. Když kníže viděl svoji ženu ležet bez života a plačící novorozeně hledat prsu, z něhož by se napilo, hořce naříkal [17l]. Námořníci pravili, že tělo kněžny musí být vhozeno do moře, protože tak dlouhou cestu v lodi zůstat nemůže, kníže je však prosil o smilování; doufal, že kněžna jen upadla do mdlob a přijde znovu k sobě. Když se na obzoru objevilo pobřeží, napadlo jej, že by bylo lépe pohřbít mrtvou kněžnu na pevnině, než ji nechat předhodit mořským nestvůrám, a přemluvil námořníky, aby zamířili ke břehu [17l]. Kněžnu i dítě, které by po cestě zemřelo hladem, vynesli z lodi [17m]; a protože nebylo kde ji pochovat, uložil ji kníže i s dítětem mezi skaliska a dítě přiložil k jejímu prsu. Pak stál a naříkal, dovolával se světice a Boha; duši kněžny a život dítěte nakonec svěřil do Božích rukou a světici poprosil o přímluvu. Nakonec ženu i dítě přikryl svým pláštěm [17n] a nastoupil znovu na loď [17o]. Když loď dorazila do cíle, kníže vystoupil na pevninu [17o] a vydal se za sv. Petrem. Vyprávěl mu, co vše se mu

přihodilo, a sv. Petr jej těšil, aby se nermoutil pro svou ženu a dítě, neboť Pán má moc dávat i brát a vracet zpět, co odňal, a žal knížete proměnit v radost. Poté vzal sv. Petr knížete s sebou do Jeruzaléma [17p] a zavedl ho na místa, kde Kristus kázal a konal zázraky, kde trpěl [17p], kde byl ukřižován [17q] a kde vystoupil na nebesa.⁶⁰⁸ Sv. Petr poučil knížete o víře a ten se po dvou letech zatoužil vrátit domů. Nastoupil na loď a vydal se do Francie [17r]. Bůh učinil, že jeho loď se dostala do blízkosti skalisek, kde zanechal tělo své ženy a dítě [17r–17s]. Kníže znovu přiměl námořníky, aby tam přistáli. Dítě bylo po celou dobu pod ochranou sv. Maří Magdaleny, zůstalo živé a zdravé; když kníže přistál na pobřeží, uviděl dítě, jak si hraje na břehu s kamínky [17s] a naplněn úžasem uvažoval, co to znamená. Když jej dítě spatřilo, polekalo se a uteklo ke své matce, u níž se schovalo pod pláštěm. Kníže jej našel, jak pilo z prsu své matky, vzal dítě do náruče a zvolal ke sv. Maří Magdaleně: „*Ó svatá Maří Magdaleno, jak bych byl blažený, jak by se ve mně všechno uzdravilo, kdyby má žena žila a mohla se mnou odjet domů! A já vím a věřím beze všech pochybností, že ty, jež jsi nám darovala dítě a po dva roky jej na těchto útesech udržela při životě, dokážeš na svoji přímluvu přivést k životu a uzdravit také jeho matku.*“⁶⁰⁹ Po těch slovech kněžna otevřela oči, jako by se právě probudila ze spánku, a zvolala chválu sv. Maří Magdaleně, jež jí byla při porodu a dalších potřebách nápomocná. Kníže užasl nad tím, že jeho žena žije. Ano, žiji, pravila mu, a přicházím ze stejné poutě jako ty; neboť po celou dobu, co tě sv. Petr provázel po Jeruzalémě a ukazoval ti všechna místa, kde Kristus trpěl, zemřel a byl pochován a ještě mnohá další, jsem byla s vámi, vedena a nasměrovávána sv. Maří Magdalenou; všechna místa jsem viděla a otiskla si je do paměti [17s].⁶¹⁰ Kníže s kněžnou a dítětem pak nastoupili šťastni na loď a vypluli k domovu [17t]. Když dopluli do Marseille, šli do města a našli sv. Maří Magdalenu s jejími druhy kázat lidu. Se slzami se jí vrhli k nohám a vyprávěli vše, co se jim přihodilo [17u]; poté přijali od sv. Maximina křest [17v]. Kníže pak nechal v celém městě zničit pohanské modly [17w] a postavit křesťanské chrámy. Biskupem města se stal sv. Lazar [17x] a jeho druhové včetně sv. Maří Magdaleny odešli do města Aix a obraceli lid mnohými zázraky na víru [17y].

Sv. Maří Magdalena ale toužila po rozjímání a odešla do té nejnevělnější pustiny, kde žila nepoznána po třicet let na místě, které pro ni andělé připravili [17z]. Nebyla tam žádná studna ani strom či tráva – tím bylo zřejmé, že Bůh ji chtěl sytit nikoli pozemskou, nýbrž nebeskou stravou [17aa]. O každé ze sedmi kanonických hodin

byla vynášena anděly do nebe [17aa] a naslouchala zpěvu nebeských kůrů, jímž se sytila, takže nepotřebovala přijímat žádný pozemský pokrm. Pak ji zas andělé odnášeli zpět na zem. Stalo se, že si jeden kněz, který zatoužil po rozjímavém životě, zbudoval poustevnu na dvanáct mil od místa, kde přebývala sv. Maří Magdalena. Jednoho dne Bůh otevřel jeho oči a on spatřil, jak andělé sestupují ke světici, vynášejí ji do nebe a po hodině se s ní za zpěvu nebeských chvalozpěvů vrací zpět. Kněz se pln zvědavosti vypravil na ono místo, a když již byl blízko, začaly se mu třást nohy a nemohl jít dál. Tehdy poznal, že ono místo je nebeským tajemstvím, k němuž lidská bytost nemá přístup. Doufal tedy, že se alespoň dovolá bytosti, která v jeskyni přebývala; na třetí volání zaslechl hlas sv. Maří Magdaleny, který jej vyzval, aby přišel blíž. Světice věděla, že se blíží její smrt, a proto pověděla knězi, kdo je, a poslala ho za sv. Maximinem se vzkazem, aby ji o Velikonocích o ranní mši sám očekával v kostele, kam ji doprovodí andělé [17ab]. Kněz šel za sv. Maximinem a vše mu vyprávěl [17ab]. Když onen den nadešel, šel sv. Maximin sám do kostela a našel zde sv. Maří Magdalenu v doprovodu andělů [17ac], jak se vznáší dva lokty nad zemí a modlí se k Bohu. Sv. Maximin přivolal zmíněného kněze a celý klérus a sv. Maří Magdalena přijala plačíc z jeho rukou Tělo a Krev Páně [17ac]. Potom si lehla na schody oltáře a odevzdala svoji duši Bohu. A náhle se po celém kostele rozlila sladká vůně, jež byla cítit ještě po dalších sedm dní. Sv. Maximin nechal světici uložit do hrobu se všemi poctami [17ad] a přikázal, aby jej po jeho vlastní smrti pohřbili vedle ní [17ae].

Zde příběh o životě sv. Maří Magdaleny končí a následují scény vztahující se k přenesení ostatků světice do Vézelay a posmrtným zázrakům, jež vykonala. K první z událostí došlo v době Karla Velikého: Gerhardus, vévoda burgundský, marně toužil se svojí ženou po dítěti [17ae]; rozdal tedy všechn svůj majetek chudým a potřebným [17af] a nechal zbudovat mnoho kostelů [17ag] a klášterů [17ah], mezi nimi i klášter ve Vézelay [17ah]. Tamní opat vyslal jednoho z mnichů na cestu do Aix, aby odtud přivezl ostatky sv. Maří Magdaleny [17ai]. Když mnich přijel do města [17aj], shledal, že bylo až do základů zničené barbury; přeci však jen našel hrob světice, jenž byl bohatě zdoben. V noci přišel k hrobu a vzal z něj svaté ostatky [17ak]. Odněl je s sebou do hostince [17al], kde se mu ve snu zjevila sv. Maří Magdalena [17al]. Druhý den se navracel zpět do kláštera; když byl od něho vzdálen na půl míle, nebylo náhle možné

v cestě s ostatky pokračovat – z kláštera musel vyjít slavnostní průvod mnichů v čele s opatem a s velikou úctou ostatky do kláštera přinést [17am].

První zázrak se týká rytíře, který po dlouhých letech uctívání sv. Maří Magdaleny [17an] padl v bitvě [17ao–15ap]. Když jej nesli na marách [17aq], jeho přátelé jej oplakávali a naříkali, že sv. Maří Magdalena dopustila, aby její věrný služebník zemřel bez pokání a zpovědi. Náhle mrtvý rytíř ožil [17ar] a žádal, aby k němu přivedli kněze. Stalo se, rytíř se vyzpovídal [17as] a přijal svátost nemocných [17as]. Poté si lehl a skonal [17at].

Druhý zázrak se přihodil na lodi, které hrozilo ztroskotání. Na palubě byla jistá těhotná žena, která se z celého srdce modlila ke sv. Maří Magdaleně a slíbila, že pokud unikne nebezpečí a porodí syna, zaslíbí jej klášteru sv. Maří Magdaleny [17av]. Náhle se objevila vznešená paní, ženy se chopila a bez úhony ji zavedla až na pobřeží; ostatní cestující se utopili. Krátce poté žena porodila [17aw] a poslušně vykonala, co světici v nouzi slíbila [17aw].

Třetí zázrak se týká slepce, který putoval do Vézelay, aby navštívil hrob sv. Maří Magdaleny [17ax]. Když se přiblížil se svým průvodcem na dohled kláštera, zvolal: „*Ó svatá Maří Magdaleno, kéž by mi bylo dáno, abych také mohl vidět tvůj kostel!*“⁶¹¹ V té chvíli nabyl zraku [17ax].

Čtvrtý zázrak se udál muž, který položil soupis svých hříchů pod plátno na oltáři sv. Maří Magdaleny [17ay]; poté se modlil ke světici, aby mu jeho provinění byla odpuštěna. Stalo se – když seznam vyňal, byly jeho hříchy smazány [17ay].

Legenda aurea vypráví o dalších dvou zázracích, které v Liber depictus nejsou znázorněny.⁶¹² Po srovnání literární předlohy a kresebného cyklu v Liber depictus je třeba věnovat pozornost několika odlišnostem, jež z něho vyplynuly. V příběhu o knížecím páru přichází sv. Petr s knížetem na místo, kde došlo ke Kristovu nanebevstoupení; v Liber depictus je však znázorněna scéna, kdy oba muži stojí u prázdného hrobu – tedy na místě, kde došlo ke Kristovu zmrtvýchvstání [17q]. Překvapivé je rovněž znázornění světice na poušti, které anděl přináší misku s pokrmem [17aa]. Lze se domnívat, že výjev se vztahuje k onomu nebeskému pokrmu, o němž se ve Zlaté legendě píše, že jej měla světice přijímat namísto pozemské stravy; z textu nicméně vyplývá, že to byly právě zpěvy andělských kůrů, jimiž se měla sytit.⁶¹³ Za odchylku od předlohy by bylo možné považovat také setkání poustevnického kněze a sv. Maří Magdaleny [17ab], kdy jsou k sobě obě postavy natočeny a verbálně

i neverbálně spolu komunikují, ačkoli podle Zlaté legendy nebylo knězi dovoleno světici spatřit, pouze slyšet její hlas. Markantnější nesoulad mezi textem a obrazem lze vysledovat ve scéně Smrti sv. Maří Magdaleny: Jacobus da Voragine píše, že sv. Maří Magdalena zemřela v kostele na schodech vedoucích k oltáři, autor legendy v Liber depictus však výjev situoval do skalnaté krajiny, patrně do pustiny, kde světice pobývala; podobně je v Liber depictus znázorněna smrt sv. Marie Egypťské [329].

Ve scénách o posmrtném působení světice se naopak objevují motivy a momenty, které ve Zlaté legendě nejsou zmíněny. Jedná se o scény svěcení kláštera ve Vézelay [17ah]: doprovod mnicha jedoucího do Aix pro ostatky světice [17aj, 17al, 17am]; církevní a světszí hodnostáři přítomní vyjmutí ostatků světice z jejího hrobu [17ak]; pohřeb rytíře, kdy u hlavy zemřelého stojí sv. Maří Magdalena a žehná mu [17au]; znázornění klečícího slepce, který nabyl zraku, u hrobu světice, kde jí vzdává díky [17ax]; a osoba sepisující své hříchy, uvedená v Legendě auree pouze jako muž, *vir*, je titulem v Liber depictus charakterizována jako *scularis*, tedy student, žák.

Komparaci ikonografických schémat znesnadňuje fakt, že podobně rozsáhlý magdalenský cyklus realizovaný v médiu knižní malby z doby před rokem 1350 není znám.⁶¹⁴ Rukopis „Saelden Hort“ švýcarské provenience pochází až z 80. let 14. století a obsahuje především scény ze světského života sv. Maří Magdaleny, které jsou chronologicky zařazeny do christologického cyklu. Naskýtá se však srovnání s cykly z vitrají francouzských katedrál ze 13. století.⁶¹⁵

Vitraje katedrál v Bourges ve střední Francii zobrazují pouze scény spojené s Kristem – od jeho návštěvy u Marie a Marty, přes obrácení světice až po nemoc, smrt a vzkříšení Lazara; na vitrajích v Le Mans v regionu Pays de la Loire jsou rovněž znázorněny pouze scény spojené s Kristem. Jinak je tomu v katedrále v Auxerre v Burgundsku, kde se objevují výjevy z působení světice v Provinci a z příběhu o knížecím páru počínaje scénou, kdy sv. Maří Magdalena spolu s Lazarem káže zástupu, a konče výjevem smrti světice. Na vitrajích v Chartres ve střední Francii jsou znázorněny scény zahrnující období od Pomazání Krista na hostině v domě Šimona farizeje, přes příběh o Lazarovi, setkání sv. Maří Magdaleny se vzkříšeným Kristem, cestu po moři a působení v Provence – cyklus končí smrtí světice a přijetím její duše do nebe. Nejrozsáhlejší magdalenské cykly se dochovaly v katedrálách Clermort-Ferrand v Auvergne a Semur-en-Auxois v Burgundsku; poslední jmenované

zahrnují, jak se zdá, také výjevy z posmrtného působení světice, resp. přenesení jejích ostatků do Vézelay.⁶¹⁶

Scéna plavby po moři se v cyklech objevuje [342, 343], stejně tak i sv. Maří Magdalena zjevující se knížecímu páru [344] a přijetí světice a jejích druhů knížecím párem [345]. Příběh o knížecím páru zahrnuje výjevy cesty po moři [346], smrti kněžny [347] a zanechání jejího těla a dítěte na ostrově, knížete pokračujícího v cestě [348], setkání knížete a sv. Petra [349], pouti po Svaté zemi [350, 351], návratu knížete na ostrov, kde nachází svoji ženu i dítě naživu [352, 353], návratu [354] a křtu knížecí rodiny [355, 356].

Na vitrajích byly znázorňovány také scény z poustevnického života světice. V Liber depictus je sv. Maří Magdalena ve všech scénách svého poustevnického života vyobrazena oděná, což je poněkud nezvyklé, neboť ve 14. století byla světice již běžně v daných výjevech zobrazována zahalená do svých vlasů, popř. oděna v srstnatém šatu⁶¹⁷. Na vitrajích francouzských katedrál ze 13. století se však světice v daných scénách důsledně objevuje oděna [357]. Poslední přijímání, smrt [358] a pohřeb [359, 360], popř. přijetí duše sv. Maří Magdaleny v nebi [361] zakončují zpravidla dané cykly, vyskytují se však i scénické výjevy z období po její smrti – např. v Clermont-Ferrand, kde sv. Maximin vydává příkaz, aby byl po své smrti pohřben v blízkosti světice či aby byl nad jejím hrobem postaven oltář [362].

Naopak zcela opominuta zůstala role sv. Maří Magdaleny zvěstující apoštolům Kristovo zmrtvýchvstání a její kazatelská činnost v Provinci, která se na vitrajích katedrál v Auxerre, Clermont-Ferrand, Chartres i Semur-en-Auxois běžně objevuje.

O otázce možných předloh, z nichž mohli autoři Liber depictus čerpat, pojednal Gerhard Schmidt ve své studii.⁶¹⁸ Ačkoli východiska pro vznik legendického cyklu ze života sv. Maří Magdaleny zůstávají nadále neobjasněna, lze se domnívat, že cyklus vychází ze starší předlohy či předloh; tomu by nasvědčovaly scény z pouště, na nichž je světice znázorněna v šatě a nikoli v plášti ze svých dlouhých kadeří, podobně jako na vitrajích francouzských katedrál. Dále je třeba říci, že ačkoli Gerhard Schmidt uvádí cyklus jako „legendu sv. Maří Magdaleně a sv. Maximinovi“, prostor, který je zde světcovi věnován, je velmi skrovný, a hlavní pozornost je věnována sv. Maří Magdaleně.

Nástěnné malby v jihozápadním okenním výklenku kaple sv. Kříže na hradě Karlštejně [kat. č. 25] byly v odborné literatuře mnohokrát pojednány a interpretovány.

Nejpalčivější otázkou byl a zůstává význam a smysl jejich umístění v rámci výzdobného cyklu nejposvátnějších prostor hradu.

Jaroslav Pavelka se domníval, že tyto nástěnné malby tvořily součást rozsáhlého christologicko-apokalyptického cyklu, z něhož se dále dochovaly počáteční scény v severovýchodním výklenku (Zvěstování Panně Marii, Navštívení, Klanění tří králů) a západním výklenku (Klanění čtyřadvaceti starců, Zjevení Apokalyptického Boha); třetí malbu – Vzkříšení Lazara – interpretoval jako Tři ženy u hrobu.⁶¹⁹ Vlasta Dvořáková a Dobroslava Menclová vznesly domněnku, že nástěnné malby v kapli sv. Kříže vyjadřují myšlenku očekávání, vítání a uctívání Spasitele; sestry z Betánie by tedy představovaly vyznavačky Kristovy a výběr námětů by korespondoval s pojetím výjevů coby exempla víry v Krista: znázornění včasného pokání (Hostina v domě Šimonově), zázračného uzdravení (Vzkříšení Lazara) a privilegia spatřit vzkříšeného Krista (Noli me tangere) podle badatelek mělo sloužit jako příměr k proměnám, jimiž prochází lidská duše, dokud nespočine v Bohu.⁶²⁰ Zdeněk Bouše a Josef Myslivec ve scénách jihozápadního výklenku spatřovali vyjádření Kristovy dobroty ve vztahu k Lazarově rodině.⁶²¹ Za složité přebrazy Kristova utpení naopak považovali malby Jiří Fajt a Jan Royt. Pokud by výjevy byly součástí apokalyptického cyklu, pak – vzhledem k výzdobnému programu kaple – by v něm sv. Maří Magdalena figurovala jako exemplum omilostněné hříšnice, již se dostalo spoluúčasti na Božím Zjevení. Zároveň vyslovují názor, že za výběrem magdalenských scén je možno hledat osobnost arcibiskupa Arnošta z Pardubic.⁶²² Hana Hlaváčková navrhuje určení první scény cyklu jako Chairete; smyslem výjevů že života svaté hříšnice a kajčnice je připomínat přichozímu – včetně císaře Karla IV. – jeho místo v dějinách spásy coby kajčícího se hříšníka, čemuž by podle Hlaváčkové odpovídalo situování maleb v blízkosti vstupu do kaple.⁶²³ Scéna Pomazání v domě Šimona farizeje v sobě podle badatelky nese kromě akcentu pokání také aluzi na královské pomazání a poslední pomazání, které mělo předznamenávat Kristovu blížící se smrt.⁶²⁴

Jednotlivé scény – Kristova návštěva u Marie a Marty⁶²⁵, Pomazání na hostině v domě Šimona farizeje, Vzkříšení Lazara a Noli me tangere – byly pojednány v předchozích kapitolách této práce; nyní je třeba věnovat pozornost skladbě celého cyklu. Na první pohled je zjevné, že všechny scény jsou spojeny s Kristem a nejspíše i se sv. Maří Magdalenou, jak lze předpokládat u dnes již obtížně čitelného výjevu

Vzkříšení Lazara. Co do volby jednotlivých námětů je tedy výběr poněkud konvenční: skladba odpovídá nejstarším magdalenským cyklům, jak lze srovnat např. s vitrajemi v Le Mans [363], nevyskytuje se zde ani jedna scéna z legendického života světice. Příčinou je patrně začlenění maleb do ikonografického programu kaple a její zasvěcení Utrpení Páně a jeho Znamením.⁶²⁶ Zdá se, že i v rámci nástěnných maleb měl být Kristus ústřední postavou a sv. Maří Magdalena zde měla zastávat roli učednice Páně, kající se hříšnice a druhé Evy, popř. nevěsty Kristovy coby metafory pro lidskou duši. Zároveň nelze popřít, že výběr scén mohl akcentovat i zasvěcení kaple a vztahovat se úžeji k utrpení a zmrtvýchvstání Páně. Nicméně obě naznačené interpretace mají jisté nedostatky.⁶²⁷ Lákavá je rovněž představa arcibiskupa Arnošta z Pardubic coby ideového tvůrce programu, kterou bohužel nelze doložit, ačkoli se jeví jako pravděpodobná.

Nejblíže pravdě se tedy zdá být domněnka Hany Hlaváčkové, že výjevy ze života sv. Maří Magdaleny, zosobněného exempla účinného pokání a naděje na Boží milosrdenství, ale i věrné následovnice Krista, jež si vybrala „lepší díl, o nějž nepřijde“, měly příchozím připomínat, jaké je jejich místo v dějinách spásy, a naznačovat, jakou cestou je jí možné dosáhnout.

Posledním magdalenským cyklem z českého prostředí je oltář sv. Maří Magdaleny z Kerhartic. Ústřední scénou je zde Povýšení sv. Maří Magdaleny doprovázené na bočních křídlech výjevy Ukřižování Páně a Noli me tangere. Ve scéně Ukřižování je světice znázorněna sama, čímž je posílena devoční složka obrazu. Výjevy na bočních křídlech představují dva důležité momenty: smrt na kříži, kdy se Kristus obětoval za lidstvo a jeho hříchy a kdy sv. Maří Magdalena zůstala věrně v jeho blízkosti, a zmrtvýchvstání, kdy Kristus přemohl smrt a světici se dostalo privilegia být první bytostí, jíž se Vzkříšený zjevil a již pověřil zvěstováním radostné zprávy učedníkům. Scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny může být vnímána jako oslava světice a projev Boží milosti, kdy se v nebi, kam ji andělé vynášeli, sytila zpěvy andělských kůrů. Nelze také vyloučit, že situování scény do středu oltářního retáblu v sobě mohlo nést eucharistický podtext. Oltáře zasvěcené sv. Maří Magdaleně s ústřední scénou Povýšení se objevují během 15. a počátku 16. století především v německých zemích – příkladem budiž Tiefenbronnský oltář Lucase Mosera [338], münnerstardský oltář Tilmana Riemenschneidera [339] či oltář z Lübecku [340].

7. Závěr

V předchozích kapitolách byly pojednány jednotlivé scény a schémata, v nichž byla sv. Maří Magdalena ve středověkém umění českých zemí znázorňována. Vyobrazení světice zahrnutá v příloženém katalogu byla komparována s příklady ze soudobé evropské umělecké produkce, přičemž byla věnována pozornost kompozičním schématům i konkrétním ikonografickým motivům. Nyní je tedy možné pokusit se vyslovit závěry, jež z tohoto srovnání vyplývají, a upozornit na některé ikonografické zvláštnosti, jež se ve znázorňování sv. Maří Magdaleny v českém středověkém umění projevíly.

Obecně lze říci, že podoba sv. Maří Magdaleny v reprezentativních i scénických vyobrazeních je v souladu s proměnami magdalenské ikonografie v období středověku, objevují se zde však neobvykle pojaté scény a motivy. Jednou z nich je začlenění světice a její sestry sv. Marty do skupiny žen z Příbuzenstva Kristova; zatím jediným známým příkladem ze 14. století je nástěnná malba v pražském kostele sv. Apolináře. Na nástěnné malbě kostela Narození Panny Marie v Cetvinách je světice ve scéně Povýšení zobrazena společně s jiným poustevníkem (patrně sv. Onufriem), jehož anděl rovněž vynáší do nebe; toto pojetí je zcela mimořádné: neodpovídá žádné známé literární předloze ani k němu dosud nejsou známy žádné analogie. Podobně je tomu také na reliéfu tympanonu kostela Panny Marie před Týnem, na němž se světice klečící u paty kříže obrací k Longinovi; jistou paralelu lze shledat na italském deskovém obraze z krakovského muzea, avšak v celkovém pojetí scény zůstává dosud reliéf v rámci magdalenské ikonografie osamoceny. Jako pozoruhodné se jeví také propojení výjevu příchodu sv. Maří Magdaleny ke hrobu s výjevem Zmrtvýchvstání Krista, jež se objevuje na nástěnné malbě v kostele sv. Víta v Kojeticích; v rukopise Sanctoreale Bernardi Guidonis jsou podobně propojeny scény příchodu sv. Maří Magdaleny k prázdnému hrobu a Sestupu Krista do předpekli, na jiné iluminaci jsou ve scéně *Noli me tangere* znázorněni apoštolové Petr a Jan, kteří podle Janova evangelia běželi k prázdnému hrobu.

Je třeba zmínit také nepříliš frekventovaný motiv doteku či spíše náznaku doteku sv. Maří Magdaleny a Krista ve scéně *Noli me tangere*, jež se objevuje v Misálu Herborda z Fulštejna a k němuž byla dohledána analogie na florentské nástěnné malbě ze 14. století. Motiv světice zachytávající do dlaně Kristovu krev, jež také skrání její roušku a vlasy, se objevuje kolem poloviny 15. století ve scénách Ukřižování

Krista na jihočeských oltářních obrazech; motiv lze interpretovat jako doklad ženské monastické spirituality, kontakt sv. Maří Magdaleny s Kristovou krví je ale znám také z deskové a nástěnné malby italského trecenta, podobně jako motiv ohraničené zahrady ve scéně *Noli me tangere*, který se v přibližně stejném časovém období objevuje na nástěnných malbách kaple Rinucciů ve florentském kostele Santa Croce a v kapli sv. Kříže na hradě Karlštejně. Výjevy *Noli me tangere* a *Povýšení sv. Maří Magdaleny* znázorněné na pečetích arcibiskupa Arnošta z Pardubic je možno vnímat jako doklad arcibiskupovy úcty ke světici, přičemž zde mohlo jistou roli sehrát francouzské prostředí, ve kterém se po určitý čas pohyboval. Se scénou *Povýšení* jsou spjaty další dvě ikonografické zvláštnosti, a sice motiv korunování sv. Maří Magdaleny, objevující se na kachlech z 15. století, a vyobrazení oděné světice, jež bývá ve výjevech z poustevnického života zpravidla znázorňována nahá a zahalená pouze do svých dlouhých vlasů; toto vyobrazení se objevuje v rukopise *Liber depictus* a mohlo by poukazovat na starší předlohy – pro tuto domněnku hovoří příklady vitrají francouzských katedrál ze 13. století, představující sv. Maří Magdalenu ve všech scénách z jejího života zásadně oděnou.

Z komparace českých a evropských příkladů znázornění sv. Maří Magdaleny dále vyplynulo, že v českém prostředí se nevyskytují vyobrazení kazatelské činnosti světice a scén z jejího světského života. Absence těchto výjevů je do jisté míry zapříčiněna malým počtem dochovaných cyklů ze života sv. Maří Magdaleny; v případě legendy v rukopise *Liber depictus*, vycházející ze Zlaté legendy Jacoba de Voragine, je ovšem nepřítomnost vyobrazení kázající světice poněkud zarážející. Také role sv. Maří Magdaleny ve zvěstování Kristova Zmrtvýchvstání ostatním učedníkům zůstala – s výjimkou iluminace v *Pasionálu* abatyše Kunhuty, kde je radostná zvěst předávána Panně Marii – v českém středověkém umění nereflektována.

Problematika znázorňování sv. Maří Magdaleny ve středověkém výtvarném umění souvisí se širším společensko-kulturním kontextem dané doby. Z toho důvodu jsem v předkládané práci považovala za nutné uvést podrobné seznámení s literárními díly a prameny (novozákonní texty, mystické traktáty, modlitby atp.), ve kterých je o sv. Maří Magdaleně pojednáváno; neboť jen tehdy, pokud se vyobrazené scény porovnají s textovou předlohou, vyplynou na povrch některé inovace, jak bylo možné vidět na příkladu magdalenského cyklu v rukopise *Liber depictus*: zatímco pojetí většiny scén odpovídá líčení Jacoba de Voragine, jiné se od něj odchylují, popř. se

objevují výjevy, které nemají přímou oporu v literární předloze, jako např. scéna pohřbu rytíře, v níž stojí světice u hrobu a zesnulému žehná.

Ačkoli byla příprava katalogu vyobrazení sv. Maří Magdaleny věnována nemalá pozornost a nemalé úsilí, je třeba upozornit, že výčet jednotlivých zobrazení nelze zdaleka považovat za kompletní: mnohé mohou skrývat iluminované rukopisy, mnohdy obtížně přístupné, a dosud neobjevené a neodkryté nástěnné malby. Dále je třeba brát v úvahu kromě ztrát, k nimž v průběhu staletí docházelo, také sporná díla, u nichž se ikonografické určení znázorněné figury coby sv. Maří Magdaleny jeví jako problematické a nejednoznačné. Práce sama je především snahou o první samostatnou studii věnovanou tématu znázornění sv. Maří Magdaleny v českém umění, jež by nastínila danou problematiku a upozornila na některé pozoruhodné aspekty magdalenské ikonografie.

Další bádání o magdalenské tematice by se mohlo ubírat mnoha směry: jedním z nich je problematika kultu sv. Maří Magdaleny v českých zemích, otázka působení a vlivu mendikantských řádů a řádu magdalenitek na našem území, citelně chybí rovněž ucelený soupis magdalenských patrocinií. Dalším desideratem je překlad legendy o sv. Maří Magdaleně Jacoba de Voragine do češtiny. Široké pole bádání skýtají středověké latinské a české texty, zejména pokud jde o homilie pronášené při svátku sv. Maří Magdaleny. V oblasti ikonografie by zvýšenou pozornost zasluhoval cyklus ze života světice v rukopise *Liber depictus*. Rovněž ikonografie scén Povýšení sv. Maří Magdaleny skýtá mnohé možnosti pro další zkoumání: nabízí se např. otázka možného eucharistického podtextu těchto scén, problematika vyobrazení oděné světice vynášené do nebe anděly a moment jejího korunování.

POZNÁMKY

¹ Podobně jako ve své bakalářské práci i zde používám staročeskou podobu jména *Maří Magdalena*. Dalšími variantami jména, s nimiž se lze v českojazyčné literatuře setkat, jsou *Marie Magdalská*, *Marie z Magdaly*, *Marie Magdalena*, *Marie Magdaléna* či *Máří Magdaléna*. KOMÁREK 2000, s. 66–67, 88–89.

² RUNČÍKOVÁ 2011.

³ Vzhledem k svébytnému a v mnohém odlišnému charakteru slezského výtvarného umění jsem se rozhodla příklady z této geografické oblasti do své práce nezahrnout.

⁴ Pro přehled prací vzniklých do roku 1961 čerpám z ANSTETT-JANBEN 1961, s. 3–13.

⁵ Anna Jameson, *Sacred and legendary art*, London 1848.

⁶ Karl Künstle, *Iconographie der Heiligen*, Freiburg im Breisgau 1926, ad. s. 426.

⁷ Joseph Braun, *Trachten und Attribute der Heiligen in den deutschen Kunst*, Stuttgart 1943, ad. s. 495.

⁸ Emile Mâle, *L'art religieux du XIIIe siècle en France*, Paris 1922, ad. s. 213.

⁹ Emile Mâle, *Les saints compagnons du Christ*, Paris 1958, ad. s. 63. – Idem, *Sainte Marie-Madeleine et Sainte Marthe dans l'art du moyen âge au XVIIIe siècle*, *La Revue des deux Mondes* 14, 1956, ad. s. 193.

¹⁰ George Kaftal, *Iconography of the Saints in Tuscan Painting*, Florence 1952. Následovaly další tři díly věnované ikonografii světců ve střední a jižní (1965), severovýchodní (1978) a severozápadní (1985) Itálii.

¹¹ Tommaso Fiore, *La Maddalene nell'arte. Studio iconografico*, Isola del Liri 1923.

¹² Charles Baussan, *Sainte Madeleine*, Paris 1929.

¹³ Leandro de Saralegui, *Notas sobre la iconografía Valenciana de Santos Lázaro, Marta y Magdalena*, in: *Archivo de Arte Valenciano XVI–XVII*, 1930/1931, ad. s. 117.

¹⁴ Sonja Ryss, *Maria Magdalena in der toskanischen Malerei des Trecento* (disertační práce), Heidelberg 1909.

¹⁵ Madeleine Delpierre, *Étude sur l'iconographie de sainte Marie-Madeleine dans l'art français de l'époque romane à la fin du XVIe siècle* (disertační práce), École du Louvre, Paris 1947.

¹⁶ ANSTETT-JANBEN 1961.

¹⁷ ANSTETT-JANBEN 1990.

¹⁸ SCHILLER 1968; SCHILLER 1969; SCHILLER 1971.

¹⁹ Z množství slovníkových hesel si zaslouží pozornost především tyto: Victor Saxer – Maria Chiara Celletti, heslo *Maria Maddalena*, in: *Bibliotheca sanctorum. Bd. 8, Liadan–Marzi*, Roma 1966, sl. 1078–1107; Regina Radlbeck-Ossmann – Ingrid Maisch – Eva-Bettina Krems et al., heslo *Maria – Personennamen, Maria Magdalena*, in: Walter Kasper (ed.), *Lexikon für Theologie und Kirche. Band 6, Kirchengeschichte bis Maximianus*, Freiburg – Basel – Rom – Wien 1997, sl. 1340–1343.

²⁰ BÜTTNER 1983, s. 136–174.

²¹ Thomas Zeller, *Die Salbung bei Simon dem Pharisäer und in Bethanien*, Köln – Weimar – Wien 1997.

²² Cornelia Elizabeth Catharina Maria van den Wildenberg de Kroon, *Das Weltleben und die Bekehrung der Maria Magdalena im deutschen religiösen Drama und in der bildenden Kunst des Mittelalters* (disertační práce), Universiteit van Amsterdam 1979.

²³ RENAUD-CHAMSKA 2008.

²⁴ SULLIVAN 1985, s. 32–50.

²⁵ Adelaide Bennett, *Mary Magdalen's Seven Deadly Sins in a Thirteenth-Century Liège Psalter-Hours*, in: Colum Hourihane (ed.), *Insights and Interpretations. Studies Celebration of the Eighty-fifth Anniversary of the Index of Christian Art*, Princeton 2002, s. 17–34.

²⁶ *Noli me tangere. Mary Magdalene: One Person, Many Images* (kat. výst.), Maurits Sabbe Library, Faculty of Theology K. U. Leuven 2006.

²⁷ BAERT – KUSTERS 2010, s. 26–41.

²⁸ BAERT 2011, s. 11–34.

²⁹ Michele A. Erhardt – Amy M. Morris (eds.), *Mary Magdalene. Iconographic Studies from the Middle Ages to the Baroque*, Leiden 2012.

³⁰ Etienne-Michel Faillon, *Monuments inédits sur l'apostolat de Sainte Marie-Madeleine en Provence et sur les autres apôtres de cette contrée, Saint Lazare, Saint Maximin, Sainte Marthe et les Saintes Maries Jacobé et Salomé*, 2 sv., Paris 1848.

³¹ Alexander Pissier, *Le culte de Sainte Marie-Madeleine à Vézelay*, Vézelay 1923.

³² V jednotlivostech je však třeba Saxerovy poznatky zpřesňovat a drobné nepřesnosti korigovat, jak demonstruje Ruth Wilkins Sullivan na příkladu italských měst, kde se podle Saxera projevoval kult sv. Maří Magdaleny: ve výčtu Victora Saxera není uvedeno Assisi a v případě Sieny dokládá kult světice až pro období 16. století, ač právě v Sieně vznikl v 60. letech 13. století deskový obraz Ukřižování s vyobrazením sv. Maří Magdaleny klečící pod křížem, jenž představuje jeden z nejstarších známých příkladů užití tohoto motivu. SULLIVAN 1985, s. 43, pozn. 36.

³³ Victor Saxer, *Le culte de Marie Madeleine en Occident des origines à la fin du moyen âge*, Auxerre 1959. – Idem, *Le Dossier vézelien de Marie Madeleine: invention et translation des reliques en 1265–1267. Contribution à l'histoire du culte de la sainte à Vézelay à l'apogée du Moyen Âge*, Bruxelles 1975.

³⁴ HANSEL 1937.

³⁵ GARTH 1950.

³⁶ PINTO-MATHIEU 1997.

³⁷ Eve Duperray (ed.), *Marie Madeleine dans la mystique, les arts et les lettres. Actes du colloque international, Avignon 20–21–22 juillet 1988*, Paris 1989.

³⁸ DUBY 1997, s. 27–46.

³⁹ CONSTABLE 1995, s. 3–141.

⁴⁰ JANSEN 2000.

⁴¹ PRIX – VŠETEČKOVÁ 1993, s. 231–258; VŠETEČKOVÁ 1999; VŠETEČKOVÁ 2011.

⁴² KŘEČKOVÁ 1996, s. 52–60.

⁴³ HLEDÍKOVÁ 2008, zejm. s. 253–256.

⁴⁴ RYWIKOVÁ 2009, zejm. s. 140–143, 163–176; RYWIKOVÁ 2012, s. 265–275.

⁴⁵ RUNČÍKOVÁ 2011.

⁴⁶ Zuzana Urbánková, *Úcta a ikonografie sv. Máří Magdaleny* (diplomová práce), KTF UK v Praze 2011.

⁴⁷ ŠKARKA 1949, s. 30–109.

⁴⁸ KOLÁR 1992, s. 39–50.

⁴⁹ VELTRUSKÁ 2006.

⁵⁰ Kap. 2.

⁵¹ Není-li uvedeno jinak, vycházejí citace biblických textů z BIBLE KRALICKÉ.

⁵² Zvláštní kapitoly představují novozákonní apokryfy a gnostické texty: příslušná apokryfní evangelia budou zmíněna v kapitolách věnovaných konkrétním vyobrazením světice; gnostické texty v této práci vzhledem ke svému specifickému charakteru nebudou pojednány.

⁵³ „Byly také tu ženy mnohé, zdaleka se dívající, kteréž byly přišly za Ježíšem od Galilee, posluhující jemu, mezi nimiž byla Maria Magdaléna a Maria, matka Jakubova a Jozesova, a matka synů Zebedeových.“

⁵⁴ „A vzav tělo Ježíšovo Jozef, obvinul je v plátno čisté, a vložil do svého nového hrobu, kterýž byl vytesal v skále; a přivaliv kámen veliký ke dveřům hrobovým, odšel. A byla tu Maria Magdaléna a druhá Maria, sedíce naproti hrobu.“

⁵⁵ „Na skonání pak soboty, když již svítalo na první den toho téhodne, přišla Maria Magdaléna a druhá Maria, aby pohleděly na hrob. A aj, zemětřesení stalo se veliké. Nebo anděl Páně sstoupiv s nebe a přistoupiv, odvalil kámen ode dveří hrobových, a posadil se na něm. A byl obličej jeho jako blesk, a roucho jeho bílé jako sníh. A pro strach jeho zděsili se strážní a učinění jsou jako mrtví. I odpovéděv anděl, řekl ženám: Nebojte se vy, neboť vím, že Ježíše ukřižovaného hledáte. Neníť ho tuto; nebo vstalť jest, jakož předpověděl. Pojdťe, a vizte místo, kdež ležel Pán. A rychle jdouce, povězte učedníkům jeho, že vstal z mrtvých. A aj, předchází vás do Galilee, tam jej užíte. Aj, pověděl jsem vám. Tu rychle opustily hrob a se strachem i s velikou radostí běžely to oznámit jeho učedníkům. Když pak šly zvěstovati učedníkům jeho, aj, Ježíš potkal se s nimi, řka: Zdrávy buďte. A ony přistoupivše, chopily se noh jeho, a klaněly se jemu. Tedy dí jim Ježíš: Nebojtež se. Jděte, zvěstujte bratřím svým, ať jdou do Galilee, a tamť mne uží.“

⁵⁶ „Byly pak tu i ženy, zdaleka se dívající, mezi nimiž byla Maria Magdaléna, a Maria Jakuba menšího, a Jozesova máté, a Salome. Kteréž, když ještě byl v Galilei, chodily za ním a posluhovaly jemu, i jiné mnohé, kteréž byly s ním vstoupily do Jeruzaléma.“

⁵⁷ „A Jozef koupiv plátna, a složiv ho s kříže, obvinul v plátno, i položil do hrobu, kterýž byl vytesán z skály, a přivalil kámen ke dveřům hrobovým. Ale Maria Magdaléna a Maria Jozesova dívaly se, kde by byl položen.“

⁵⁸ „A když pominula sobota, Maria Magdaléna a Maria Jakubova a Salome nakoupily vonných věcí, aby přijdouce, pomazaly Ježíše. A velmi ráno vyšedše první den po sobotě, přišly k hrobu, an již slunce vzešlo. I pravily vespolek: Kdo nám odvalí kámen ode dveří hrobových? (A vzhlédše, uzřely odvalený kámen.) Byl zajisté veliký velmi. A všedše do hrobu, uzřely mládence, an sedí na pravici, oděného rouchem bílým. I ulekly se. Kterýžto řekl jim: Nebojte se. Ježíše hledáte Nazaretského ukřižovaného. Vstalt' jest, není ho tuto; aj, místo, kdež jej byli položili. Ale jděte, povězte učedníkům jeho i Petrovi, žeť vás předejde do Galilee. Tam jej uzříte, jakož jest pověděl vám. A ony vyšedše rychle, utekly od hrobu; nebo přišel na ně strach a hrůza. A aniž komu co řekly, nebo se bály.“

⁵⁹ „Vstav pak Ježíš z mrtvých ráno v neděli, ukázal se nejprv Mariji Magdaléně, z nížto byl vyvrhl sedm d'áblů. Ona pak šedši, zvěstovala těm, kteříž s ním bývali, lkajícím a plačícím. A oni slyšavše, že by živ byl a vidín od ní, nevěřili.“

⁶⁰ Evangelium podle Marka, in: Bible. Písmo Starého a Nového zákona – včetně deuterokanonických knih. Podle ekumenického vydání z roku 1985, 2. katolické vydání, Praha 1991, s. 41.

⁶¹ „I stalo se potom, že on chodil po městech a po městečkách, káže a zvěstuje království Boží, a dvanácte s ním, i ženy některé, kteréž byly uzdraveny od duchů zlých a od nemocí: Maria, jenž slove Magdaléna, z nížto bylo sedm d'áblů vyšlo, a Johanna manželka Chuzova, úředníka Herodesova, a Zuzanna, a jiné mnohé, kteréž posluhovaly jemu z statků svých.“

⁶² Ve znění Vulgaty: „et mulieres aliquae quae erant curatae ab spiritibus malignis et infirmitatibus Maria quae vocatur Magdalene de qua daemonia septem exierant.“ VULGATA.

⁶³ „Stáli pak všickni známí jeho zdaleka, i ženy, kteréž byly přišly za ním od Galilee, hledíce na to.

⁶⁴ Šedše pak také za ním [Josefem z Arimatie] ženy, kteréž byly s Ježíšem přišly od Galilee, pohleděly na hrob, a kterak pochováno bylo tělo jeho. Vrátivše se pak, připravily vonné věci a masti, ale v sobotu odpočinuly, podle přikázání.“

⁶⁵ „První pak den po sobotě, velmi ráno vyšedše, přišly k hrobu, nesouce vonné věci, kteréž byly připravily, a některé jiné byly spolu s nimi. I našly kámen odvalený od hrobu. A všedše tam, nenalezly těla Pána Ježíše. I stalo se, když ony se toho užasly, aj, muži dva postavili se podle nich, v rouše stkvoucím. Když se pak ony bály, a sklonily tváři své k zemi, řekli k nim: Co hledáte živého s mrtvými? Neníť ho tuto, ale vstalt' jest. Rozpomeňte se, kterak mluvil vám, když ještě v Galilei byl, řka: Že Syn člověka musí vydán býti v ruce hříšných lidí, a ukřižován býti, a třetí den z mrtvých vstáti. I rozpomenuly se na slova jeho. A navrátivše se od hrobu, zvěstovaly to všecko těm jedenácti učedníkům i jiným všechněm. Ale oni měli za bláznovství slova jejich, a nevěřili jim.“

⁶⁶ „Stály pak blízko kříže Ježíšova matka jeho a sestra matky jeho, Maria, manželka Kleofášova, a Maria Magdaléna.“

⁶⁷ „První pak den po sobotě Maria Magdaléna přišla ráno k hrobu, když ještě tma bylo. I uzřela kámen odvalený od hrobu. I běžela odtud a přišla k Šimonovi Petrovi a k jinému učedníkovi, jehož miloval Ježíš, a řekla jim: Vzali Pána z hrobu, a nevíme, kde jsou jej položili. Tedy vyšel Petr a jiný učedník, a šli k hrobu. I běželi oba spolu. Ale ten druhý učedník předběhl Petra, a přišel prve k hrobu. A nachýlil se, uzřel prostěradla položená, ale však tam nešel. Tedy přišel Šimon Petr, za ním jda, a všel do hrobu. I uzřel prostěradla položená, a rouchu, kteráž byla na hlavě jeho, ne s prostěradly položenou, ale obzvláště svinutou na jednom místě. Potom všel i ten druhý učedník, kterýž byl prve přišel k hrobu, i uzřel a uvěřil. Nebo ještě neznali Písma, že měl Kristus z mrtvých vstáti. I odešli zase ti učedníci tam, kdež prve byli. Ale Maria stála u hrobu vně, plačící. A když plakala, naklonila se do hrobu. A uzřela dva anděly v bílém rouše sedící, jednoho u hlavy a druhého u noh, tu kdež bylo položeno tělo Ježíšovo. Kterýžto řekli jí: Ženo, co pláčeš? I dí jim: Vzali Pána mého, a nevím, kde ho položili. To když řekla, obrátila se zpátkem, a uzřela Ježíše, an stojí, ale nevěděla, by Ježíš byl. Dí jí Ježíš: Ženo, co pláčeš? Koho hledáš? Ona domnívajíc se, že by zahradník byl, řekla jemu: Pane, vzal-lis ty jej, pověz mi, kdes ho položil, ať já jej vezmu. Řekl jí Ježíš: Maria. Obrátivši se ona, řekla jemu: Rabbóni, jenž se vykládá: Mistře. Dí jí Ježíš: Nedotýkej se mne; neb jsem ještě nevstoupil k Otci svému. Ale jdiž k bratřím svým, a pověz jim: Vstupuji k Otci svému, a k Otci vašemu, k Bohu svému, a k Bohu vašemu. I přišla Maria Magdaléna, zvěstující učedníkům, že by viděla Pána a že jí to pověděl.“

⁶⁸ JANSSEN 2000, s. 28.

⁶⁹ IBIDEM, s. 28.

⁷⁰ IBIDEM, s. 28–29.

⁷¹ IBIDEM, s. 29.

⁷² IBIDEM, cit. s. 29. [překl. aut.]

⁷³ Jako příklad lze uvést text připisovaný Cyrilu Jeruzalémskému, koptický apokryf Kniha zmrtvýchvstání Krista či jistý syrský hymnus. Více IBIDEM, s. 30–31.

⁷⁴ IBIDEM, s. 31.

⁷⁵ IBIDEM, s. 31.

⁷⁶ IBIDEM, s. 32.

⁷⁷ Sv. Augustin upozorňoval na skutečnost, že Adam a Eva si po sněžení jablka ze Stromu poznání nezakryli svá ústa, nýbrž genitálie – jejich poznání bylo tedy spojeno s žádostivostí. WARNER 1976, s. 52–54.

⁷⁸ IBIDEM, s. 50–51. – JANSEN 2000, s. 151.

⁷⁹ GARTH 1950, s. 19–20, 75–97; PINTO-MATHIEU 1997, s. 4–11; MAISCH 1998, s. 30–61; JANSEN 2000, s. 32–35.

⁸⁰ Reflexi této problematiky ve středověkém výtvarném umění věnovala např. Adelaide Bennett ve své studii o žaltáři z Liège. Viz Bennett (pozn. 25), s. 17–34.

⁸¹ Je třeba zdůraznit, že již v předchozích textech se projevuje jisté zmatení ve věci identity sv. Maří Magdaleny, které bylo v homilii Řehoře Velikého dovršeno. JANSEN 2000, s. 32. – Východní křesťanství vždy důsledně rozlišovalo identitu těchto tří žen a nikdy pojetí „kompozitní světice“ nepřijalo. Více JANSEN 2000, s. 35.

⁸² Ačkoli bylo prolnutí postav tří žen do jedné osoby všeobecně uznáváno, jednotliví autoři měli pochybnosti. Bernard z Clairvaux vyjádřil v *Komentáři k Písni písní* nejistotu, zda byly Marie z Betánie a Marie Magdalena jedna a táž osoba, zatímco Jáchym z Fiore, kalábrijský mnich a vizionář pozdního 12. století, ve svém spisu *De Maria Magdalena et Maria sorore Lazari* jasně obě ženy rozlišuje. CONSTABLE 1995, s. 7.

⁸³ WARNER 1976, s. 234–235.

⁸⁴ MAISCH 1998, s. 30.

⁸⁵ Úcta ke sv. Maří Magdaleně coby apoštolce apoštolů se udržela v tradici východního křesťanství; v západní Evropě se toto pojetí projevilo rovněž, později však bylo překryto obrazem kající se hříšnice. IBIDEM, s. 37–38. – Více JANSEN 2000, s. 62–82.

⁸⁶ GARTH 1950, s. 85–87; MAISCH 1998, s. 33–35.

⁸⁷ IBIDEM, s. 46–57.

⁸⁸ Přehled legend o životě sv. Maří Magdaleny podávají HANSEL 1937, zejm. s. 81–127, a PINTO-MATHIEU 1997, s. 89–148.

⁸⁹ O východoevropské, zejména řecké hagiografii pojednává více HANSEL 1937, s. 90–92.

⁹⁰ BRIDONNEAU 2008, s. 19–28.

⁹¹ JANSEN 2000, s. 37.

⁹² Sv. Marie Egyptská žila předtím, než došlo k jejímu obrácení a ona se rozhodla pro poustevnícký život, po několik let jako prostitutka. Vzhledem k tomu, že sv. Maří Magdalena byla považována za hříšnici, jde patrně o hlavní příčinu propojení obou legend. IBIDEM, s. 38.

⁹³ IBIDEM, s. 38.

⁹⁴ IBIDEM, s. 39.

⁹⁵ IBIDEM, s. 39. – Více v kapitole o kultu sv. Maří Magdaleny (kap. 4).

⁹⁶ IBIDEM, s. 40.

⁹⁷ VORAGINE 1925, sl. 613–614. – VORAGINE 1965, s. 407–408.

⁹⁸ „*Haec est igitur illa Maria Magdalena, cui dominus tam magna beneficia contulit et tanta signa dilectionis ostendit. Nam ab ea septem daemonia expulit, in suo amore eam totaliter accendit, familiarissimam eam sibi cconstituit, hospitam suam fecit et procuratricem suam eam in itinere habere voluit et eam semper dulciter excusavit.*“ VORAGINE 1965, cit. s. 408.

⁹⁹ „*Cujus dilectione quatruiduanum fratrem suum resuscitavit, cujus amore Martham sororem suam a fluxu sanguinis, quem, septem annis perpessa fuerat, liberavit [...]*“ IBIDEM, cit. s. 409.

¹⁰⁰ „*[...] cui Christus resurgens primo apparuit et apostolorum apostolam fecit.*“ IBIDEM, cit. s. 409.

¹⁰¹ Další legendy hovoří mj. o Marii Jakubově, Marii Salome, Josefu Arimatejském či černošské služebné Sáře. BRIDONNEAU 2008, s. 15–21.

¹⁰² Příběh knížecího páru je blíže pojednán v kapitole věnované magdalenským cyklům (kap. 6.3).

¹⁰³ Podrobné informace o těchto pasážích v kapitole 6.3.

¹⁰⁴ O sv. Maří Magdaleně coby opuštěné nevěstě Jana Evangelisty více HANSEL 1937, s. 96–99.

¹⁰⁵ Více JANSEN 2000, s. 43–44.

- ¹⁰⁶ Přehled homiletických textů spojených s magdalenskou tematikou uvádí pro české prostředí nejpodrobněji ŠKARKA 1949, s. 72–74.
- ¹⁰⁷ K této problematice více GARTH 1950 a PINTO-MATHIEU 1997.
- ¹⁰⁸ O autorství a dataci textu se dodnes vedou mezi badateli spory.
- ¹⁰⁹ Textovou edici jednotlivých verzí připravil a vydal Martin Stluka. K otázce autorství více ŽIVOT KRISTA PÁNA 2006, s. XII–XVI.
- ¹¹⁰ Jedním z nejstarších exemplářů pochází z roku 1395: O svaté Maří Magdaleně, Pasionál, ff. 136v–141r, Praha, Národní knihovna České republiky, XVII C 52.
- ¹¹¹ Vita sanctae Mariae Magdalene, Vitae sanctorum, ff. 103v–112v, Čechy, poslední třetina 13. století, Praha, Národní knihovna České republiky, VI E 1. Viz kat. č. 5.
- ¹¹² De sancta Maria Magdalena, Vitae sanctorum, ff. 55v–59r, Čechy, kolem 1380, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 7
- ¹¹³ Sanctorale Bernardi Guidonis, Čechy, konec 14. století, Praha, Knihovna Národního muzea v Praze, XV A 11, XV A 12. Viz kat. č. 51.
- ¹¹⁴ Mystické traktáty Koldy z Koldic vyšly v textové edici a překladu Dany Martínkové: KOLDA Z KOLDIC 1997.
- ¹¹⁵ Útrpné pláče jsou všeobecně poměrně vzácné a více se uplatňovaly jako součást pašijových her; zároveň tvoří jistou protiváhu k rozšířenějším mariánským planktům. ŠKARKA 1949, s. 76–77.
- ¹¹⁶ IBIDEM, s. 76–78.
- ¹¹⁷ Pláč Maří Magdaleny, Pasionál abatyše Kunhuty, ff. 34v–36v, Praha, 1312–1320, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17. – K otázce autorství Pláče Maří Magdaleny více NECHUTOVÁ 2000, s. 194.
- ¹¹⁸ ŠKARKA 1949, s. 77–78.
- ¹¹⁹ Pláč Marie Magdaleny, Hradecký rukopis, ff. 29r–51v, 3. třetina 14. století, Praha, Národní knihovna České republiky, XXIII.G.92. Více HRADECKÝ RUKOPIS 1881, s. X–XI, 6–145. – *Hradecký rukopis. Sborník veršovaných skladeb z druhé poloviny 14. století. Komentář a faksimile*, Praha 1969.
- ¹²⁰ Homelia super evangelium secundum Iohannem feria V. post pascha de planctu beatae Mariae Magdalene.
- ¹²¹ ŠKARKA 1949, s. 38. – Adolf Patera zveřejnil latinský text Pseudo-Origenovy homilie z pražského rukopisu: HRADECKÝ RUKOPIS 1881, s. X, 438–449.
- ¹²² ŠKARKA 1949, s. 98–102.
- ¹²³ IBIDEM, s. 65–66.
- ¹²⁴ IBIDEM, s. 66.
- ¹²⁵ Text této písně se objevuje v několika rukopisech: nejstarší záznam pochází z roku 1410, zařazena byla rovněž do Jistebnického kancionálu a Franusova kancionálu [kat. č. 119]. IBIDEM, s. 66.
- ¹²⁶ Sekvenciář Arnošta z Pardubic, po 1360, Praha, Kapitulní knihovna P 8. IBIDEM, s. 66.
- ¹²⁷ IBIDEM, s. 67–68.
- ¹²⁸ IBIDEM, s. 71.
- ¹²⁹ Milíčovy modlitby, 80. léta 14. století, Praha, Národní knihovna České republiky, XVII.F.30.
- ¹³⁰ HASKINS 1993, s. 194.
- ¹³¹ HLEDÍKOVÁ 2008, s. 246–247.
- ¹³² KAZDA 1998, s. 80.
- ¹³³ Autorem výstupu byl biskup Ethelwold z Winchesteru. IBIDEM, s. 81. – STEHLÍKOVÁ 1998, s. 64.
- ¹³⁴ NECHUTOVÁ 2000, s. 97.
- ¹³⁵ „Koho to s pláčem hledáte, bázlivé ženy, v tomto hrobě?“ IBIDEM, cit. s. 97.
- ¹³⁶ IBIDEM, s. 97.
- ¹³⁷ STEHLÍKOVÁ 1998, s. 16.
- ¹³⁸ Breviarium, Čechy, 2. polovina 12. století, Praha, Národní knihovna České republiky, VI E 13. – Breviarium praecedente calendario ecclesiastico, Čechy, 14. století, Praha, Národní knihovna České republiky, XII A 22. NECHUTOVÁ 2000, s. 98.
- ¹³⁹ Pro latinský přepis společně s českým překladem odkazují na STEHLÍKOVÁ 1998, s. 17–19.
- ¹⁴⁰ V mužských kláštrech byla dávána přednost dvoustupňové verzi, tedy bez scény setkání Maří Magdaleny s Kristem. IBIDEM, s. 61.
- ¹⁴¹ STEJSKAL – URBÁNKOVÁ 1975, s. 34–35. – STEHLÍKOVÁ 1998, s. 107.

- ¹⁴² Ačkoli se v jedné scéně sv. Maří Magdalena již radovala ze Vzkříšení, v dalším zpěvu se vrací k Velkému pátku apod. STEHLÍKOVÁ 1998, s. 62–63.
- ¹⁴³ IBIDEM, cit. s. 81.
- ¹⁴⁴ NECHUTOVÁ 2000, s. 189.
- ¹⁴⁵ STEHLÍKOVÁ 1998, s. 27.
- ¹⁴⁶ IBIDEM, s. 97–98.
- ¹⁴⁷ IBIDEM, cit. s. 96–97.
- ¹⁴⁸ IBIDEM, s. 27, 75–76.
- ¹⁴⁹ KOLÁR 1992, s. 41. – VELTRUSKÁ 2006, s. 46.
- ¹⁵⁰ VELTRUSKÁ 2006, s. 47.
- ¹⁵¹ KOLÁR 1992, cit. s. 40.
- ¹⁵² „Magdalena tedy podle nich neříká jen to, že hledá svého milence, ale že se oddává milování vždy a všude.“ VELTRUSKÁ 2006, cit. s. 47. – Více Jan Lehár, K problematice staročeské písně Šla dva tovariše, *Česká literatura* 30, 1982, s. 407–410.
- ¹⁵³ VELTRUSKÁ 2006, s. 49–50.
- ¹⁵⁴ V pražské diecézi se svátek slavil 23. března. KOLÁR 1992, s. 46.
- ¹⁵⁵ VELTRUSKÁ 2006, s. 50–51.
- ¹⁵⁶ DUBY 1997, s. 30.
- ¹⁵⁷ JANSEN 2000, s. 35–36.
- ¹⁵⁸ IBIDEM, s. 36.
- ¹⁵⁹ DUBY, ad s. 27.
- ¹⁶⁰ JANSEN 2000, s. 36.
- ¹⁶¹ IBIDEM, s. 18.
- ¹⁶² IBIDEM, s. 18–19.
- ¹⁶³ Petrarca měl navštívit Saint-Maximin a La Sainte-Baume v letech 1338, 1347 a 1353. IBIDEM 2000, s. 283–284. – K Petrarkově básni *Carmen de beata Maria Magdalena* PINTO-MATHIEU 1997, s. 182–186.
- ¹⁶⁴ JANSEN 2000, s. 327.
- ¹⁶⁵ IBIDEM, s. 328.
- ¹⁶⁶ IBIDEM, s. 328.
- ¹⁶⁷ IBIDEM, s. 328–329.
- ¹⁶⁸ IBIDEM, s. 329.
- ¹⁶⁹ Více IBIDEM, s. 199–244.
- ¹⁷⁰ ENCYKLOPEDIJE KLÁŠTERŮ 1997, s. 138–139; ENCYKLOPEDIJE KLÁŠTERŮ 2005, s. 91. – ORDEN ONLINE.
- ¹⁷¹ SULLIVAN 1985, s. 43.
- ¹⁷² Při bližším pohledu je patrné, že bílá roucha členů kajčného bratrstva jsou od bičování a sebestmání na zádech roztržená až rozervaná a že v partiích ramen je na rouchu znázorněn symbol pyxidy.
- ¹⁷³ K volbě sv. Maří Magdaleny coby rodové světice mohl přispět fakt, že jeho matka Beatrice byla hraběnkou z Provence. JANSEN 2000, s. 308.
- ¹⁷⁴ IBIDEM, s. 308–313.
- ¹⁷⁵ IBIDEM, s. 322.
- ¹⁷⁶ IBIDEM, s. 315–323.
- ¹⁷⁷ Problematikou se nejkomplexněji zabývala Katherine Ludwig Jansen: JANSEN 2000.
- ¹⁷⁸ LISTY 1930, cit. s. 327–329. – V jiném listu, adresovaném abatyši kláštera sv. Marty v Sieně a sestře Mikulášce, jeptišce z téhož kláštera, píše sv. Kateřina Sienská o nejsvětější nenávisti, jíž je třeba nenávidět sebe samu „pro zvrácenost naší vůle“, z níž pochází hřích; vyzývá obě ženy k upřímné a vroucí lásce ke Kristu a Panně Marii a dává jim k tomu duchovní rady: „Avšak oné přesladké zamilované Magdaleny žádejme o ten odpor, jež měla k sobě [...] Hle tedy, Lucie dá nám světlo, Magdalena nenávisť a lásku, Anežka dá nám oleje pokory.“ Listy 1930, cit. s. 163 a 170.
- ¹⁷⁹ V této kapitole vycházím ze statě uvedené v mé bakalářské práci a doplňuji ji o nové poznatky. RUNČÍKOVÁ 2011, s. 11–13.
- ¹⁸⁰ Problematikou patrocinií se z českých badatelů zabýval nejvíce Zdeněk Boháč. Jak uvádí v jedné ze svých studií, patrocinium vypovídalo o úctě ke světcům, pod jehož ochranu byly kaple či kostel svěťováni; zároveň byl tento světec chápán jako vlastník kostela i všeho, co k němu náleželo. BOHÁČ 1973, s. 376.

-
- ¹⁸¹ BOHÁČ 1968, s. 582; ŠKODA 2002, s. 118–119.
- ¹⁸² ŠKODA 2002, s. 119.
- ¹⁸³ Písemně je rotunda doložena později – první zmínka pochází z roku 1352. RADIL 1934, s. 10
- ¹⁸⁴ BOHÁČ 1973, s. 385–386.
- ¹⁸⁵ FAKTOR 2008, s. 175.
- ¹⁸⁶ Oltář založil v roce 1276 biskup Jan III. z Dražic. Později byl ze staré baziliky přenesen do kaple sv. Maří Magdaleny ve Svatovítské katedrále. VÍTOVSKÝ 1976, s. 491.
- ¹⁸⁷ Konvent magdalenitek v Dalešicích je jediným známým klášterem tohoto řádu na Moravě. První zmínka o jeho existenci pochází z roku 1321, jeho zánik spadá do roku 1560. Více ke klášterům magdalenitek na území českých zemí. ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 1997, s. 138–139, 212, 382–383, 466, 533–534. – ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 2005, s. 91, 266–268.
- ¹⁸⁸ Kaple byla vysvěcena roku 1321 a 15. srpna 1322 byl špitál předán do správy německých rytířů.
- ¹⁸⁹ KATALOG PRAHA 1995–1996 (Stehlíková), kat. č. 105, s. 515. – Sv. Maří Magdaleny byly často zasvěcovány celé špitály či alespoň jejich kaple; dalšími patrony špitálů byli svatí Lazar, Alžběta Durynská, Hedvika Slezska, Anežka Česká či Antonín Veliký. ROYT 2012, s. 15.
- ¹⁹⁰ Dnes je kostel zasvěcen svatým Šimonu a Judovi.
- ¹⁹¹ BOHÁČ 1973, s. 375.
- ¹⁹² LAVIČKA 2012, s. 26, pozn. 61.
- ¹⁹³ Kapli nechali založit Petr, Oldřich a Jan z Rožmberka. ŠIMŮNEK – LAVIČKA 2011, s. 83.
- ¹⁹⁴ Kostel staršího původu byl patrně po příchodu magdalenitek nově vysvěcen ke cti sv. Maří Magdaleny. ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 1997, s. 466.
- ¹⁹⁵ Dnes kaple Bolestné Panny Marie. PRIX 2012, s. 146–151.
- ¹⁹⁶ Známa též jako Valdštejská kaple. VÍTOVSKÝ 1976, s. 491; MERHAUTOVÁ 1994 (Všetečková), s. 120.
- ¹⁹⁷ KATALOG PRAHA 2012 (Otavský), kat. č. 47, s. 82. – IBIDEM (Stehlíková), kat. č. 49, s. 83–84.
- ¹⁹⁸ IBIDEM (Stehlíková), kat. č. 49, s. 83.
- ¹⁹⁹ PAVEL 1969, s. 71. – Spolu s dalšími relikviemi byly v Praze dne 28. srpna 1365 přivítány velkým procesím a uloženy v chrámovém pokladu katedrály sv. Víta. PODLAHA – ŠITTLER 1903, s. 58–59.
- ²⁰⁰ Mohli ji však vidět poutníci shromáždění na Karlově náměstí, kde byly ostatky a relikvie každoročně slavnostně ukazovány o pátku po Bílé sobotě; všem věřícím, kteří přišli, byly udělovány velké odpustky. Jsou zaznamenány dva způsoby obřadu: kratší a delší. Relikviářová soška sv. Maří Magdaleny byla ukazována v průběhu delšího obřadu při druhém ukazování. IBIDEM, s. 56–59.
- ²⁰¹ Jsou uváděny již v inventáři svatovítského pokladu z roku 1355: „54. *Duae imagines duorum angelorum argenteae deauratae, tenentes scultellam argenteam cum reliquiis de capite sancti Johannis Baptistae et desuper monstrantiam cristallinam cum capillis beatae Mariae Magdalene.*“ IBIDEM, cit. s. XIII.
- ²⁰² IBIDEM, s. 118.
- ²⁰³ Soupis karlštejských ostatků z roku 1515. IBIDEM, s. 117
- ²⁰⁴ Jméno sv. Maří Magdaleny bylo uvedeno ve výčtu svatých panen a vdov, jejichž ostatky byly uloženy ve váčku. IBIDEM, s. 118.
- ²⁰⁵ Soupis byl pořízen krátce před odvezením ostatků a dalších předmětů do Českého Krumlova. KADLEC 1949, s. 97, pozn. 10.
- ²⁰⁶ Struktura litanie je bez ohledu na různé odlišnosti v jednotlivých zápisech textu vždy shodná – po prosbách k Trojjedinému Bohu následují invokace světců a světic rozdělených do sedmi kategorií: Panna Marie, andělé, patriarchové a proroci, apoštolové a evangelisté, mučedníci, vyznavači a svaté ženy. Po Panně Marii je tak sv. Maří Magdalena uváděna jako první světica. FIŠER 1996, s. 186–188, 276–288.
- ²⁰⁷ KUTHAN – ŠMIED 2009, s. 229.
- ²⁰⁸ Arnošt z Pardubic byl především velkým ctitelům Panny Marie; jeho mariánské zbožnosti byla nadřazena hluboká víra a úcta k Bohu, která se s mariánskou zbožností prolínala a navzájem doplňovala. HLEDÍKOVÁ 2008, s. 248.
- ²⁰⁹ IBIDEM, s. 247.
- ²¹⁰ IBIDEM, s. 311, pozn. 71. – Zdá se pravděpodobné, že úcta ke sv. Maří Magdaleny byla v opatovickém klášteře rozvíjena – kromě kaple s magdalenským patrocinem jsou doloženy dva iluminované rukopisy, v nichž je znázorněno Povýšení sv. Maří Magdaleny [kat. č. 30, 37] a jež byly v klášteře uchovávané.
- ²¹¹ Ačkoli šlo v rámci českých zemí o ojedinělý počín, v evropském kontextu nebyla myšlenka útulku pro prostitutky nijak neobvyklá. Útulky a další „nápravná“ zařízení byly zakládány po celé Evropě,

často právě pod jménem sv. Maří Magdaleny – takto také vznikl řád magdalenitek. Královna Sancia Mallorská založila v r. 1342 konvent pro kající se prostitutky pod ochranou sv. Maří Magdaleny a později další, jehož patronkou byla sv. Marie Egyptská; oba konventy měli pod svou správnou minoritě. JANSEN 2000, s. 322–323.

²¹² K Milíčově kazatelské činnosti a textům kázání ke svátku sv. Maří Magdaleny více ŠKARKA 1949, zejm. s. 98–102.

²¹³ KRONIKY DOBY KARLA IV. 1987 1987, s. 246, 254. – Výběr světic, jež se staly patronkami kaple, byl příhodný – všechny tři byly považovány za napravené nevěstky.

²¹⁴ Roku 1374 nechal Karel IV. útulek zrušit a prostory přenechal řádu cisterciáků, kteří jej od roku 1375 využívali jako seminář pro studenty bohoslovectví. KAŇÁK 1975, s. 26–30; ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 1997, s. 552–552.

²¹⁵ KADLEC 2004, s. 69. – ŠIMŮNEK – LAVIČKA 2011, s. 103.

²¹⁶ Např. paulánská poustevna v Přední Výtóni, jež je doložena k roku 1384. IBIDEM, s. 103–106.

²¹⁷ Kostel bývá někdy označován též jako sv. Maří Magdaleny na poušti ve Svaté Majdaleně u Třeboně. KATALOG PRAHA 1989–1990 (Rulíšek), kat. č. 10, s. 22; BARTLOVÁ 2001, s. 392. – V 16. století byla kaple přestavěna na kostel sv. Maří Magdaleny. ŠIMŮNEK – LAVIČKA, 2011, s. 103–106.

²¹⁸ RYNEŠ 1992, s. 143.

²¹⁹ MUDRA 2012, s. 221.

²²⁰ KATALOG PRAHA 2006a (Boehm), kat. č. 112, s. 306–306.

²²¹ ŠIMŮNEK – LAVIČKA 2011, s. 180; s. 276, pozn. 512.

²²² IBIDEM, s. 180.

²²³ FAKTOR 2008, s. 187–188.

²²⁴ GABRIEL – PANÁČEK 1995, s. 25.

²²⁵ IH [Ivo Hlobil], kaple sv. Jana Křtitele – někdejší knihovna olomoucké kapituly, kat. č. 118, in: KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999, s. 203.

²²⁶ Více JANSEN 2000, s. 155–167.

²²⁷ Andreas Dehmer, „Sub Vexillo Sanctae Mariae Magdalenaee“. Bilder, Banner und Bruderschaften der hl. Maria Magdalena im Bergamaskischen, 1300–1800, *Das Münster* 58, 2005, s. 206–214.

²²⁸ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 518.

²²⁹ IBIDEM, sl. 518.

²³⁰ VORAGINE 1925, cit. sl. 615. [překl. aut.]

²³¹ „Da verwunderte sich alles Volk der Schönheit ihres Angesichts und der Süßigkeit ihrer Rede.“ IBIDEM, cit. sl. 617.

²³² S. Mariae Magdalenaee vita, sermones de eadem, kolem 1330, Bamberg, Staatliche Bibliothek, Msc. Hist. 149, fol. 111–156. ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 519; podrobnější informace na internetových stránkách http://www.manuscripta-mediaevalia.de/hs/katalogseiten/HSK0600_1282_jpg.htm, vyhledáno 16. 6. 2013.

²³³ Podle Legendy aurey Marta svého bratra doprovázela a starala se o něj a o další rytíře a vojáky. VORAGINE 1925, s. 615.

²³⁴ Podle jiné legendy, kterou Voragine ve svém spisu rovněž zmiňuje, byla sv. Maří Magdalena zasnoubena se sv. Janem Evangelistou, avšak poté, co Kristus Jana povolal, aby jej následoval, upadla do hříchu. Srov. IBIDEM, sl. 627.

²³⁵ Podle středověkých moralistů je krása pro svoji nositelku nejnebezpečnější, je-li spojena s pošetilostí a nerozumem. JANSEN 2000, s. 151.

²³⁶ IBIDEM, s. 149–151.

²³⁷ Z činností pak tanec, zpěv, různé hry, hony, hostiny a další radovánky; pro ženu byla nadto nebezpečná pánská společnost a vyprávění či zpívání milostných básní a písní, jež ji mohly svést k prostopášnosti. Srov. IBIDEM, s. 155–167.

²³⁸ IBIDEM, s. 157–158. Vlasy sv. Maří Magdaleny byly také oblíbenou relikvií – viz kap. 4.

²³⁹ Mezi těmito dvěma póly oscilují vyobrazení světice ve scénách Povýšení sv. Maří Magdaleny – více kap. 6.2.9.

²⁴⁰ Barvení vlasů bylo vnímáno jako marnivost. K tomu JANSEN 2000, s. 155–167. – Dlouhé volně rozpuštěné vlasy nosily ale také nevěstky, které si své kadeře rovněž barvily. MODRÁKOVÁ 2008, s. 81.

²⁴¹ Módní prvky začínají do kostýmního habitu světice pronikat v poslední čtvrtině 14. století. ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 419.

-
- ²⁴² Srov. Oplakávání Krista ze Žebráku [kat. č. 121].
- ²⁴³ Tento typ vychází z roušek řeholnic, ve 13. století jej v Anglii nosily vdané ženy a vdovy, později se rozšířil do dalších zemí Evropy. Jak uvádí Ludmila Kybalová, gepent občas doznával i rafinovanějších forem. KYBALOVÁ 2001, s. 112, 185.
- ²⁴⁴ Takto je sv. Maří Magdalena znázorněna např. na nástěnné malbě v ambitu augustiniánského kláštera v Roudnici nad Labem [kat. č. 14].
- ²⁴⁵ Podobně je tomu také na vyobrazeních ve scénách Ukřižování Páně.
- ²⁴⁶ SULLIVAN 1985, s. 42, pozn. 31. – Takto je např. znázorněna sv. Maří Magdalena ve scéně Noli me tangere v Evangeliáři pražské diecéze [kat. č. 3].
- ²⁴⁷ SULLIVAN 1985, s. 40.
- ²⁴⁸ K modré barvě coby barvě oděvu sv. Maří Magdaleny více JANSEN 2000, s. 293.
- ²⁴⁹ FERRARI-BARASSI 2007, s. 108–109.
- ²⁵⁰ IBIDEM, s. 111, pozn. 23.
- ²⁵¹ KYBALOVÁ 2001, s. 113.
- ²⁵² IBIDEM, s. 186.
- ²⁵³ „Základní způsob úpravy je takový: na temeni je šlojír volně položen, nad čelem zdvižen, po skráních volně spadá zřasen do záhybů, je volně nebo těsně obtočen kolem tváře, překřížen pod krkem s cípy visícími na ramena.“ IBIDEM, cit. s. 187.
- ²⁵⁴ V českém prostředí pojednával „O trojích staviach: panenském, vdovském a manželském“ Tomáš Štítňý ze Štítného (kolem 1333 – kolem 1409) ve svém sborníku traktátů a překladů *Knížky šestery o obecných věcech křesťanských*.
- ²⁵⁵ JANSEN 2000, s. 242.
- ²⁵⁶ IBIDEM, cit. s. 243.
- ²⁵⁷ IBIDEM, s. 242–243. – K otázce panenskosti sv. Maří Magdaleny a vztahu a paralelám mezi světící a Pannou Marií více IBIDEM, s. 286–306.
- ²⁵⁸ BAERT 2011, s. 25–26.
- ²⁵⁹ JANSEN 2000, s. 294. – Více k legendickému životu světice v kapitole 6.3; o mateřskosti a symbolickém mateřství sv. Maří Magdaleny více IBIDEM, s. 294–303.
- ²⁶⁰ ANSTETT–JANSEN 1990, sl. 524–257.
- ²⁶¹ PAVELEC 2013, cit. s. 177.
- ²⁶² Na monstranci se dále nacházejí figurky představující sv. Petra, sv. Jana Křtitele, sv. Ondřeje a Pannu Marie s dítětem.
- ²⁶³ Pořadí světic je následující: Anna Samotřetí, Anežka Římská, Veronika, Apolena, Voršila, Helena, Alžběta Durynská, Barbora, Dorota, Maří Magdalena, Lucie, Markéta, Kateřina.
- ²⁶⁴ Pořadí světic a světců na nástěnné malbě kostela sv. Jakuba Většího ve Slavětíně: Zikmund, Vít, Alžběta, Maří Magdalena, Markéta, Kateřina, Barbora, Dorota, Helena.
- ²⁶⁵ Vpravo od této dvojice jsou situovány postavy sv. Voršily a sv. Barbory, ve špaletách okna figury svatých Doroty a Markéty.
- ²⁶⁶ Druhou dvojici zde tvoří sv. Dorota a sv. Markéta.
- ²⁶⁷ Více kap. 6.3.
- ²⁶⁸ SKALICKÝ 2009, s. 97.
- ²⁶⁹ IBIDEM, s. 98.
- ²⁷⁰ K problematice figurálně zdobených rámců ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329.
- ²⁷¹ Štefanová uvádí tyto skupiny: 1. andělé, 2. proroci, 3. evangelisté, 4. apoštolové, 5. svatí patroni Země české, 6. svěťice. Pomyslnou sedmou skupinu tvoří ostatní svěťci, kteří nespádají do žádné z předchozích kategorií; Štefanová se domnívá, že je lze považovat za patrony donátorů či patrony kostelů, pro něž byly obrazy určeny, a to zvláště tehdy, pokud jsou svěťecké postavy umístěny ve středu horní či dolní lišty. IBIDEM, s. 319–320.
- ²⁷² IBIDEM, cit. s. 320.
- ²⁷³ IBIDEM, s. 319–320.
- ²⁷⁴ ANSTETT–JANSEN 1990, sl. 523.
- ²⁷⁵ „A když byl v Betany, v domu Šimona malomocného, a seděl za stolem, přišla žena, mající nádobu alabastrovou masti velmi drahé, z nardového koření. A rozbívši nádobu, vylila ji na hlavu jeho. I hněvali se někteří mezi sebou, řkouce: I proč ztráta masti této stala se? Nebo mohlo jest toto prodáno býti dráže než za tři sta peněz, a dáno býti chudým. I škřípěli zubami na ni. Ale Ježíš řekl: Nechtež jí. Proč jí

---

rmoutíte? Dobrýť jest skutek učinila nade mnou. Vřak chudé máte vřdycky s sebou, a kdyř budete chtítí, můřete jim dobre čínítí, ale mne ne vřdy mítí budete. Ona coř mohla, to učinila; předeřlat' jest, aby tēla mého pomazala ku pohřebu. Amen pravím vám: Kdeřkoli bude kázáno toto evangelium po všem svētē, také i to, coř učinila tato, bude vypravováno na památku její.“ (Mk 14,39)

²⁷⁶ Viz kap. 3.2.

²⁷⁷ „Cum igitur Magdalena divitiis abundaret, quia rerum affluentiam voluptas comes sequitur, quanto divitiis et pulchritudine splenduit, tanto corpus suum voluptati substravit, unde jam proprio nomine perdito peccatrix consueverat appellari.“ VORAGINE 1965, cit. s. 408.

²⁷⁸ SULLIVAN 1985, s. 38.

²⁷⁹ V byzantském umění je hříšnice vyobrazena odlišně: ve scénách Pomazání v domě Šimona farizeje zpravidla stojí vedle stolu a sklání se ke Kristovým chodidlům, aby je pomazala mastí.

²⁸⁰ SCHILLER 1969, s. 167.

²⁸¹ SULLIVAN 1985, s. 40–41.

²⁸² SCHILLER 1969, s. 167.

²⁸³ IBIDEM, s. 167.

²⁸⁴ IBIDEM, s. 167.

²⁸⁵ SCHILLER 1968, s. 27–28.

²⁸⁶ IBIDEM, s. 27.

²⁸⁷ IBIDEM, s. 27.

²⁸⁸ V. Osteneck, heslo Mahl, Gastmahl, in: LCI 3 1990, sl. 135. – Více např. Meyer Schapiro, *The Religious Meaning of the Ruthwell Cross*, *Art Bulletin* 26, 1944, vol. 5, s. 232–245.

²⁸⁹ SULLIVAN 1985, s. 35.

²⁹⁰ SCHILLER 1968, s. 28.

²⁹¹ IBIDEM, s. 28.

²⁹² SCHILLER 1969, s. 167.

²⁹³ Více informací o kodexu viz V. Osteneck, heslo Mahl, Gastmahl, in: LCI 3 1990, sl. 135.

²⁹⁴ Zdůraznění kajícnosti pomocí menřího měřítka zobrazení se uplatňuje také ve scénách Ukřiřování. Kap. 6.2.5.

²⁹⁵ SCHILLER 1969, s. 167.

²⁹⁶ Oděv a pokrývky hlavy řluté barvy byly vřhledem k náročnosti přípravy řlutého barviva vyhrazeny zpočátku pouze pro ty nejzámořnější vřtvy obyvatel; postupem času začaly být řluté řaty vnímány jako projev marnivosti. V období vrcholného středověku byly vyhrazeny lidem řijícím na okraji společnosti, především nevěřkám, které bývaly označovány řlutým řlojím řm či alespoň řlojím řm se řlutým lemem. MODRÁKOVÁ 2008, s. 80–81.

²⁹⁷ *Titulus* (pl. *tituli*, řesky *nápis, řpřípisek*) je termín pro text nacházející se na výtvarném díle, předmětu či stavbě; již v karolinské době byly uřívány zejména v kniřní malbě, ale i uměleckém řemesle a dalších médiích. KUBÍNOVÁ 2012, s. 113.

²⁹⁸ Znění nápisu přejato z KRUMAUER BILDERCODEX – TEXTBAND 1967; zkratky byly rozepsány podle reprodukce ve facsimile rukopisu: KRUMAUER BILDERCODEX 1967.

²⁹⁹ Tradičně bývá typologický cyklus charakterizován jako vřtaz antitypů (scény z Nového zákona) a typů (scény ze Starého zákona), které jsou předobrazem budoucích událostí. Novou definici typologie podává recentně Kateřina Kubínová: „Typologie je způsob myřlení, které představuje dvojice podobných nebo protikladných osob, událostí či dějů, z nichř chronologicky jedna předchází druhé; starří osoba či událost (typus, figura, praefiguratio) je chápána jako předobraz osoby či události mladří. Typologie v tomto řirokém slova smyslu se vlastně rovná alegorickému neboli duchovnímu výkladu.“ KUBÍNOVÁ 2012, cit. s. 107–108. – K definici a problematice typologie IBIDEM, s. 107 ad.

³⁰⁰ Bible chudých vznikla patrně již ve 13. století, nejstarří dochované příklady vřak pocházejí až ze 14. století z oblasti Bavorska a Rakouska. Soustředí se na řivot Jeříše Krista, nejstarří varianta čítá 34 typologických skupin, později dosahuje počtu padesátí; scénu ze řivota Krista doprovázejí vřdy dva předobrazy. Jednotlivé Bible chudých se liří výběrem a doprovodnými texty, výtvarné ztvárnění se drří zpravidla řchématu úřtředního výjevu umístěného v medailonu ve středě, který dvě předobrazové scény doprovázejí po stranách. Od tohoto řchématu se odklání řešení v Liber depictus, kde jsou scény řazeny v pásech za sebou. IBIDEM, s. 122–123.

³⁰¹ Miriam a Áron mluvili proti Mojříšovi a Hospodin Miriam potrestal – onemocněla leprou. Na Mojříšovu přímělu vřak byla uzdravena (Nu 12,1–15).

- ³⁰² KUBÍNOVÁ 2012, s. 243, 246–248.
- ³⁰³ „Marie zasažená leprou je uzdravena. Magdalena je očištěná od hříchů. Uziáš zasažen leprou...“
IBIDEM, cit. s. 243.
- ³⁰⁴ IBIDEM, s. 248.
- ³⁰⁵ BAERT 2011, s. 25. – Světice je v tomto spisu líčena jako krásná žena žijící rozmařilým světským způsobem života; když jí její sestra Marta vypráví o Ježíši, slova se jí dotknou a ona přiznává, že je nevěstkou: „*publicam meretricem pro virgine me appellari procurasti*“. IBIDEM, cit. s. 25.
- ³⁰⁶ JANSEN 2000, s. 308–313.
- ³⁰⁷ Autorem *Zrcadla lidského spasení (Speculum humanae salvationis)* byl neznámý dominikán, text vznikl v oblasti jižního Německa v letech 1309–1324 za účelem poučení kléru i laiků. Typologické skupiny obsahují zpravidla novozákonní antityp a tři typy, které nemusejí vždy vycházet pouze ze Starého zákona. Staročeský překlad textu je součástí Krumlovského sborníku (ff. 1r–56r). KUBÍNOVÁ 2012, s. 123–125.
- ³⁰⁸ MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004 (Jenni), kat. č. 6, s. 73.
- ³⁰⁹ Mužskou nimbovanou postavou v elegantním oděvu nelze jednoznačně identifikovat; spíše se zde nabízí hypotéza, zda její nimbus nevznikl až během neodoborného restaurování maleb.
- ³¹⁰ ČERNÝ 2001, cit. s. 43.
- ³¹¹ Více IBIDEM, s. 32–56.
- ³¹² SULLIVAN 1985, s. 49.
- ³¹³ IBIDEM, cit. s. 49. [překl. aut.]
- ³¹⁴ DUBY 1997, s. 29–30.
- ³¹⁵ IBIDEM, s. 33.
- ³¹⁶ IBIDEM, s. 33.
- ³¹⁷ MAISCH 1998, s. 33.
- ³¹⁸ Ve středověkých textech vykládáno jako lepší či nejlepší díl. CONSTABLE 1995, s. 5–6.
- ³¹⁹ MAISCH 1998, s. 33–34.
- ³²⁰ IBIDEM, s. 34–35.
- ³²¹ *Maria interpretatur amarum mare, vel illuminatrix aut illuminata. Per haec tria intelliguntur tres partes, optime quas elegit, scilicet pars poenitentiae, pars contemplationis internae et pars coelestis gloriae. De qua triplici parte intelligitur, quod dicit dominus: Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ae.* VORAGINE 1965, cit. s. 407.
- ³²² Sborník krumlovský [kat. č. 57], fol. 81vb. [transkr. aut.]
- ³²³ „I řekla Marta k Ježíšovi: Pane, kdybys ty byl zde, bratr můj byl by neumřel. Ale i nyníť vím, že cožkoli požádal bys od Boha, dá tobě Bůh. Dí jí Ježíš: Vstaneť bratr tvůj. Řekla jemu Marta: Víím, že vstane při vzkříšení v den nejposlednější. Řekl jí Ježíš: Já jsem vzkříšení i život. Kdo věří ve mne, byť pak i umřel, živ bude. A každý, kdož jest živ, a věří ve mne, neumřet na věky. Věříš-li tomu? Řekla jemu: Ovšem, Pane, já jsem uvěřila, že jsi ty Kristus, Syn Boží, kterýž měl přijíti na svět.“ (J 11,21–27)
- ³²⁴ „Byla pak jeskyně, a kámen byl svrchu položen na ni. I dí Ježíš: Zdvihněte kámen. Řekla jemu Marta, sestra toho mrtvého: Pane, jižť smrdí; nebo čtyři dni v hrobě jest. Dí jí Ježíš: Všakt' jsem řekl, že budeš-li věřiti, užříš slávu Boží. Tedy zdvihli kámen, kdež byl mrtvý pochován.“ (J 11,38b–41a)
- ³²⁵ Heribert Meuer, heslo Lazarus von Bethanien, in: LCI 3 1990, sl. 33.
- ³²⁶ Více k ikonografii scény SCHILLER 1969, s. 189–194.
- ³²⁷ IBIDEM, s. 190–191. – SULLIVAN 1985, s. 47–48.
- ³²⁸ SULLIVAN 1985, s. 48.
- ³²⁹ IBIDEM, s. 48.
- ³³⁰ KYBALOVÁ 2001, s. 112.
- ³³¹ SCHILLER 1968, s. 88–89.
- ³³² IBIDEM, s. 91.
- ³³³ V této kapitole vycházím ze své bakalářské práce: RUNČÍKOVÁ 2011.
- ³³⁴ O počátcích a vývoji ikonografie Ukřížování Krista více SCHILLER 1968, s. 98–176.
- ³³⁵ „Near the cross, with the Lady, there were also John and the Magdalen, and the Lady's two sisters, that is, Mary Jacobi and Salome, and perhaps others as well, all of whom, especially the Magdalen, beloved disciple of Jesus, wept vehemently [...]“ MEDITATIONES 1961, cit. s. 335. [překl. aut.]
- ³³⁶ Judita Flanderská (1033–1094) byla northumbrijskou hraběnkou, později se stala bavorskou vévodkyní.

-
- ³³⁷ BÜTTNER 1983, s. 142–143.
³³⁸ IBIDEM, s. 144.
³³⁹ MEISS 1946, s. 10–11, pozn. 81.
³⁴⁰ SULLIVAN 1985, s. 43.
³⁴¹ BÜTTNER 1983, s. 145.
³⁴² JANSEN 2000, s. 95–96.
³⁴³ Více IBIDEM, s. 49–82.
³⁴⁴ JANSEN 2000, s. 89.
³⁴⁵ SCHILLER 1968, s. 166.
³⁴⁶ RENAUD–CHAMSKA 2008, s. 131.
³⁴⁷ JANSEN 2000, s. 92.
³⁴⁸ Více IBIDEM, s. 90–92; RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 122; BRIDONNEAU 2008, s. 23.
³⁴⁹ BÜTTNER 1983, s. 145.
³⁵⁰ JANSEN 2000, s. 92.
³⁵¹ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 124.
³⁵² JANSEN 2000, s. 92.
³⁵³ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 10.
³⁵⁴ Starším příkladem by snad mohla být nástěnná malba s výjevem Ukřižování v minoritském kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci; postavu klečící pod křížem vedle sv. Jana bohužel nelze vzhledem k fragmentárnímu dochování malby určit – mohlo jít o sv. Maří Magdalenu, ale teoreticky také o jinou světeckou postavu (např. sv. Františka z Assisi) či donátora. Tradičně uváděné Kaufmannovo ukřižování nejspíše nelze podle recentních výsledků bádání řadit do kontextu české gotické deskové malby, více KEMPERDICK 2010, kat. č. 8, s. 68–77.
³⁵⁵ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 15.
³⁵⁶ Podrobná analýza pohybových schémat: RUNČÍKOVÁ 2011, s. 16–21.
³⁵⁷ „*Bereits vor der Ausbreitung franziskanischer Frömmigkeit war das Verlangen nach Berührung des Gekreuzigten stark ausgesprochen.*“ BÜTTNER 1983, cit. s. 148.
³⁵⁸ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 122.
³⁵⁹ MEDITATIONES 1961, cit. s. 371.
³⁶⁰ LANC 1983, s. 76.
³⁶¹ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 27.
³⁶² ČERNÝ 1980, s. 81–117; ŠRONĚK 2007, s. 79–109.
³⁶³ V českých zemích se nacházely tři relikvie roušky Panny Marie: první, *peplum cruentatum*, zde byla již před rokem 1354; druhou, nepotřísněnou, přivezl Karel IV. z Trevíru v roce 1354; a třetí relikvii, část roušky, do níž Panna Marie zahalila Kristovo tělo na kříži a jež byla potřísněna jeho krví, získal Karel IV. v Říme v roce 1368. ŠRONĚK 2007, s. 80–81.
³⁶⁴ ČERNÝ 1980, s. 97.
³⁶⁵ ŠRONĚK 2007, s. 86–87.
³⁶⁶ MÜLLER 1985, s. 530–533.
³⁶⁷ BARTLOVÁ 2001, s. 267–269.
³⁶⁸ IBIDEM, s. 319.
³⁶⁹ IBIDEM, s. 320.
³⁷⁰ Šroněk poukazuje na odmítavý postoj, který protestanté zaujímali vůči uctívání krví potřísněné Mariiny roušky, a dodává, že by bylo nelogické, aby „*utrakvisté vyhýbající se úctě k roušce Panny Marie deklarovali svou nevěru zmnožením jejího motivu, jak o tom uvažovala M. Bartlová*“. ŠRONĚK 2007, cit. s. 98, pozn. 94.
³⁷¹ IBIDEM, s. 79–109, zejm. s. 97–99.
³⁷² RYWIKOVÁ 2009, zejm. s. 163–176; RYWIKOVÁ 2012, s. 265–275.
³⁷³ RYWIKOVÁ 2009, cit. s. 174.
³⁷⁴ IBIDEM, s. 168–170.
³⁷⁵ IBIDEM, s. 170.
³⁷⁶ IBIDEM, s. 171–172.
³⁷⁷ IBIDEM, cit. s. 172.
³⁷⁸ IBIDEM, cit. s. 172.
³⁷⁹ Více IBIDEM, s. 174–175.

-
- ³⁸⁰ IBIDEM, s. 174.
- ³⁸¹ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 29. Srov. BÜTTNER 1983, s. 148.
- ³⁸² Kapitola 4.1.
- ³⁸³ LISTY 1930, cit. s. 328.
- ³⁸⁴ BÜTTNER 1983, s. 150.
- ³⁸⁵ JANSEN 2000, s. 96.
- ³⁸⁶ Srov. RYWIKOVÁ 2009, s. 170.
- ³⁸⁷ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 31.
- ³⁸⁸ Na tyto spojitosti upozornil Jaromír Homolka. HOMOLKA 1976, s. 91–92, pozn. 71.
- ³⁸⁹ IBIDEM, cit. s. 78.
- ³⁹⁰ MEDITATIONES 1961, s. 338–339.
- ³⁹¹ HOMOLKA 1976, s. 61–62.
- ³⁹² „*The Magdalen, who in the Kaulbach Crucifixion embraces the cross, is prevented from doing so in this panel, despite her desperate appeal, by an adamant soldier planted firmly at its base. These two figures in the Cracow Crucifixion recall a similar dramatic group in many earlier Sieneese representations of the Way to Calvary where a soldier rebuffs the attempt of the Virgin to embrace Christ.*“ Meiss 1946, cit. s. 8.
- ³⁹³ HOMOLKA 1976, s. 79.
- ³⁹⁴ SULLIVAN 1985, s. 45.
- ³⁹⁵ Více o mariánském motivu spadávající roušky ČERNÝ 1980, zejm. s. 98 ad.
- ³⁹⁶ RUNČÍKOVÁ 2011, s. 24.
- ³⁹⁷ IBIDEM, s. 25.
- ³⁹⁸ MARTINEK 2000, s. 140–141.
- ³⁹⁹ Mk 15,46.
- ⁴⁰⁰ Mk 15,46; Lk 23,53; J 19,38b.
- ⁴⁰¹ J 19, 40.
- ⁴⁰² Mt 27,60; Lk 23,53; J 19, 41. Pouze Matoušovo evangelium doslovně říká, že hrob patřil Josefu z Arimatie.
- ⁴⁰³ Tak to stojí v synoptických evangeliích; Janovo evangelium uvádí, že hrob se nacházel v zahradě (J 19,41), o jeho podobě nemluví.
- ⁴⁰⁴ Lk 23,5.
- ⁴⁰⁵ V Matoušově evangeliu uvedena jako Maria Josefova (Mk 15,47).
- ⁴⁰⁶ Nikodémovo evangelium (Akta Pilátova), XI,3. NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY 2006, s. 335.
- ⁴⁰⁷ Řecká verze B Nikodémova evangelia/Akt Pilátových. IBIDEM, s. 356.
- ⁴⁰⁸ IBIDEM, s. 356–357.
- ⁴⁰⁹ IBIDEM, cit. s. 357.
- ⁴¹⁰ MEDITATIONES 1961, cit. s. 342.
- ⁴¹¹ IBIDEM, s. 340–342.
- ⁴¹² IBIDEM, cit. s. 343. [překl. aut.]
- ⁴¹³ IBIDEM, cit. s. 344. [překl. aut.]
- ⁴¹⁴ IBIDEM, s. 344–345.
- ⁴¹⁵ SCHILLER 1968, s. 178.
- ⁴¹⁶ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 591.
- ⁴¹⁷ SCHILLER 1968, s. 179.
- ⁴¹⁸ IBIDEM, s. 180.
- ⁴¹⁹ SULLIVAN 1985, s. 45–46.
- ⁴²⁰ KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999 (Všetečková), kat. č. 328, s. 417.
- ⁴²¹ Tato vyobrazení lze chápat jako samostatnou kategorii: Nesení k hrobu, německy *die Grabtragung*. Srov. SCHILLER 1968, s. 181–185.
- ⁴²² IBIDEM, s. 182.
- ⁴²³ IBIDEM, s. 182.
- ⁴²⁴ IBIDEM, s. 184.
- ⁴²⁵ E. Lucchesi Palli – L. Hoffscholte, heslo *Beweinigung Christi*, in: LCI 1 1990, sl. 278.
- ⁴²⁶ IBIDEM, sl. 278.
- ⁴²⁷ SCHILLER 1968, s. 187.

- ⁴²⁸ IBIDEM, s. 187–188.
- ⁴²⁹ IBIDEM, s. 187.
- ⁴³⁰ IBIDEM, s. 184.
- ⁴³¹ BÜTTNER 1983, s. 157–158.
- ⁴³² Gérard Cames upozorňuje, že tato postava je nezvyklým prvkem ve scénách Smrti Panny Marie a že se jedná nejspíše o jednu z družek doprovázejících Matku Boží; na základě komparace s dalšími díly dospívá k závěru, že se jedná o sv. Maří Magdalenu a že její přítomnost v dané scéně je inovací západního umění, jež se udála v polovině 12. století. Kromě štrasburského tympanonu uvádí další tři příklady vyobrazení světice v dané scéně, na nichž je světice vyobrazena sedící či klečící u nohou postele; všechna pocházejí ze 13. století. GOULD 1991, s. 59–60.
- ⁴³³ Moshe Barasch ve své práci *Gestures of Despair in Medieval and Early Renaissance Art*, New York 1976, označuje za sv. Maří Magdalenu figuru ženy lomící rukama. IBIDEM, s. 61.
- ⁴³⁴ IBIDEM, s. 61, pozn. 34.
- ⁴³⁵ SCHILLER 1968, s. 184.
- ⁴³⁶ E. Lucchesi Palli – L. Hoffscholte, heslo *Beweinigung Christi*, in: LCI 1 1990, sl. 281.
- ⁴³⁷ Sborník krumlovský [kat. č. 57], fol. 30v. [transkr. aut.]
- ⁴³⁸ IBIDEM, fol. 30v. [transkr. aut.]
- ⁴³⁹ Srov. kapitola 6.1.
- ⁴⁴⁰ Podle *Meditationes* šla Maří Magdalena, Marie Jakubova a Salome časné ráno s mastmi k hrobu a vzpomínaly na velkopáteční události. Když uviděly kámen od hrobu odvalený a na něm sedět anděla, který k nim promluvil, neposlouchaly ho a běžely k učedníkům, aby jim oznámily, co se stalo. Poté běželi všichni ke hrobu, který našli prázdný; odešli tedy v zármutku a pláči, ale Marie tam zůstaly a spatřily dva anděly, kteří seděli v hrobě. Pak se vzdálily od hrobu, usedly a plakaly, „*ale Maří Magdalena, jež nevěděla, co jiného by měla učinit, neboť nemohla žít bez svého Mistra a nenašla jej zde ani nevěděla, kde by jej měla hledat, zůstala plačící před hrobem.*“ Následující líčení se odvíjí v intencích Janova evangelia: zahrnuje rozmluvu s anděly a setkání Maří Magdaleny se vzkříšeným Kristem. Maří Magdalena se poté připojila k ostatním Mariím a sdělila jim, co zažila. Společně se vracely do města, ony dvě Marie však byly smutné, že se jim Kristus také nezjevil. V příštím okamžiku však Vzkříšeného, jež je zdravý, potkávají a ony se šťastné vrhají k jeho nohám a objímají je. MEDITATIONES 1961, s. 360–364.
- ⁴⁴¹ HASKINS 1993, s. 59.
- ⁴⁴² J. Myslivec – G. Jászai, heslo *Frauen am Grab*, in: LCI 2 1990, sl. 55.
- ⁴⁴³ O tom více IBIDEM, sl. 54–62; SCHILLER 1971, s. 18–31. A samostatné studie, např. Andreas Petzold, „His face like lightning“: Colour as signifier in representations of the holy women at the tomb“, *Arte medievale. Periodico internezionale di critica dell'arte medievale* VI, 1992, č. 2, s. 149–155.
- ⁴⁴⁴ J. Myslivec – G. Jászai, heslo *Frauen am Grab*, in: LCI 2 1990, sl. 55.
- ⁴⁴⁵ SCHILLER 1971, s. 91.
- ⁴⁴⁶ Gertrud Schiller podotýká, že výskyt scén Setkání žen se zmrtvýchvstalým Kristem v západoevropském prostoru lze spojovat s vlivem byzantského umění; zatímco ve východním křesťanství se během liturgie četla ona pasáž z Matoušova evangelia a výskyt dané scény je poměrně vysoký, na Západě tomu tak nebylo. IBIDEM, s. 91.
- ⁴⁴⁷ IBIDEM, s. 93.
- ⁴⁴⁸ Pasionál abatyše Kunhuty [kat. č. 7], fol. 14b. [transkr. aut.]
- ⁴⁴⁹ KOLDA Z KOLDIC 1997, s. 37–39.
- ⁴⁵⁰ STEJSKAL – URBÁNKOVÁ 1975, s. 32–36.
- ⁴⁵¹ IBIDEM, s. 27–28.
- ⁴⁵² Liber depictus [kat. č. 17], fol. 23r dole. [transkr. aut.]
- ⁴⁵³ V jiných případech jsou jednotlivé ženy jasně odlišné, avšak jejich určení je přesto problematické. Jako příklad z českého prostředí lze uvést nástěnnou malbu z křížové chodby bývalého kláštera dominikánů v Plzni z roku 1506, dnes umístěných na jižní zdi kapitulní síně ve františkánském klášteře v Plzni: zleva přicházejí tři Marie, Kristus je situován v pravé části kompozice. Žena kráčející v čele je oděna v červeném šatu, zeleném plášti a na hlavě má nasazen bílý čepce; za ní stojí žena mladistvého vzezření s nezvyklou šperkem zdobenou pokrývkou hlavy, připomínající čepce či turban, a dlouhých vlasů. Třetí Marie je znázorněna jako starší žena mající hlavu zavínutou v roušce. Fragmentární stav dochování a poškození, ale i podoba první a druhé ženy nedovoluje přesně určit, která z nich měla představovat sv. Maří Magdalenu.

-
- ⁴⁵⁴ HASKINS 1993, s. 63–67.
- ⁴⁵⁵ IBIDEM, cit. s. 64 [překl. aut.].
- ⁴⁵⁶ IBIDEM, cit. s. 65 [překl. aut.].
- ⁴⁵⁷ IBIDEM, cit. s. 65 [překl. aut.].
- ⁴⁵⁸ IBIDEM, s. 66–67. – MAISCH 1998, s. 31.
- ⁴⁵⁹ MAISCH 1998, s. 32.
- ⁴⁶⁰ Více o spisech a komentářích církevních otců a dalších středověkých teologů, kteří pojednávali o událostech velikonočního rána a setkání zmrtvýchvstalého Krista se sv. Maří Magdalenou, viz BAERT – KUSTERS 2010, s. 27–28.
- ⁴⁶¹ HASKINS 1993, s. 114.
- ⁴⁶² Více BAERT – KUSTERS 2010, s. 27–28.
- ⁴⁶³ MAISCH 1998, s. 31.
- ⁴⁶⁴ BAERT – KUSTERS 2010, s. 26–41.
- ⁴⁶⁵ IBIDEM, s. 35.
- ⁴⁶⁶ IBIDEM, s. 26–27.
- ⁴⁶⁷ IBIDEM, s. 35.
- ⁴⁶⁸ SCHILLER 1971, s. 97.
- ⁴⁶⁹ IBIDEM, s. 95.
- ⁴⁷⁰ IBIDEM, s. 97.
- ⁴⁷¹ IBIDEM, s. 97.
- ⁴⁷² IBIDEM, s. 97.
- ⁴⁷³ BAERT 2011, s. 30.
- ⁴⁷⁴ SCHILLER 1971, s. 96.
- ⁴⁷⁵ BAERT 2011, s. 22.
- ⁴⁷⁶ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 58.
- ⁴⁷⁷ SCHILLER 1971, s. 98.
- ⁴⁷⁸ IBIDEM, s. 98.
- ⁴⁷⁹ BAERT – KUSTERS 2010, s. 36. – Svědectví o této relikvii zanechal Jan Kalvín ve svém traktátu o svatých ostatních: uvádí, že při bližším pohledu bylo možné zjistit, že kůže není pravá, a že podle dobové víry měla kůže nést otisk prstů Krista coby důsledek jeho hněvu vyvolaným pokusem sv. Maří Magdaleny dotknout se jej. IBIDEM, s. 41, pozn. 91.
- ⁴⁸⁰ IBIDEM, s. 32.
- ⁴⁸¹ SCHILLER 1971, s. 98.
- ⁴⁸² RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 57.
- ⁴⁸³ IBIDEM, s. 56–57.
- ⁴⁸⁴ GALLISTL 1984, s. 25.
- ⁴⁸⁵ SCHILLER 1971, s. 95.
- ⁴⁸⁶ GALLISTL 1984, s. 25.
- ⁴⁸⁷ Srov. RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 56–57.
- ⁴⁸⁸ Více GALLISTL 1984, s. 19–38.
- ⁴⁸⁹ IBIDEM, s. 29–30.
- ⁴⁹⁰ SCHILLER 1971, s. 96.
- ⁴⁹¹ Motiv stehlíka sedícího v koruně stromu se objevuje již dříve ve scéně Krista na hoře Olivetské na desce Vyšebrodského oltáře.
- ⁴⁹² RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 58–60.
- ⁴⁹³ IBIDEM, s. 59.
- ⁴⁹⁴ Barbara Baert hodnotí motiv ohraničené zahrady ve scénách Noli me tangere jako charakteristický pro zaalpské umění. BAERT 2011, s. 28.
- ⁴⁹⁵ Jan Royt, Poznámky k ikonografii Emauzského cyklu, in: BENEŠOVSKÁ – KUBÍNOVÁ 2007, s. 294.
- ⁴⁹⁶ Další vyobrazení scény Noli me tangere v rámci typologických cyklů se na našem území nejspíše nedochovala – v cyklu nástěnných maleb v klášteře Na Slovanech byla daná typologická skupina opomenuta (srov. Kubínová 2012, s. 311–312) podobně jako později ve výzdobě *Speculum humanae salvationis* ve Sborníku krumlovském, kde po scéně Zmrtvýchvstání Krista bezprostředně následuje výjev Nanebevstoupení Páně.
- ⁴⁹⁷ MAISCH 1998, cit. s. 32 [překl. aut.].

-
- ⁴⁹⁸ BAERT 2011, s. 28.
- ⁴⁹⁹ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 58.
- ⁵⁰⁰ Mladoboleslavskému graduálu bylo věnováno heslo v katalogu výstavy *Nevěsta v uzavřené zahradě*; autoři Jiří Fajt a Jan Royt v něm uvádějí: „*Ohlas Písň písni zde můžeme cítit velmi vzdáleně snad v tom, že Maří Magdaléna, vystupující v mnoha biblických scénách jako kající se hříšnice (např. na večeri u farizea Šimona, či při Ukřižování Krista), může být vysvětlována též jako omilostněná nevěsta. Zdá se ovšem, že vztah ženicha a nevěsty je mnohem pregnantněji vyjádřen ve scénách s Kristem a P. Marií, protože Marie byla zároveň chápána jako Ecclesia (Zasnoubení Krista s Církví), což u Máří Magdalény nelze pramenně doložit.*“ Jiří Fajt – Jan Royt, *Kristus se sv. Maří Magdalenou. Mladoboleslavský graduál*, kat. č. XX, in: *Nevěsta v uzavřené zahradě* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1995, cit. s. 116. – Jak vyplývá z kapitoly věnované scénám *Noli me tangere*, pojetí sv. Maří Magdaleny coby nevěsty Kristovy a Ecclesie je doloženo např. v *Komentáři* Hippolyta Římského a dalších středověkých textech.
- ⁵⁰¹ HASKINS 1993, s. 67.
- ⁵⁰² IBIDEM, s. 194.
- ⁵⁰³ IBIDEM, cit. s. 194 [překl. aut.].
- ⁵⁰⁴ BAERT 2011, cit. s. 27–28 [překl. aut.].
- ⁵⁰⁵ GARTH 1950, s. 68.
- ⁵⁰⁶ IBIDEM, cit. s. 69.
- ⁵⁰⁷ IBIDEM, cit. s. 69.
- ⁵⁰⁸ IBIDEM, cit. s. 69.
- ⁵⁰⁹ IBIDEM, s. 69.
- ⁵¹⁰ IBIDEM, cit. s. 72.
- ⁵¹¹ HASKINS 1993, cit. s. 192.
- ⁵¹² O této iluminaci recentně Rywiková 2009, zejm. s. 139–140. – Pasionálu abatyše Kunhuty ve spojení s ženskou monastickou spiritualitou se zabývala také německá badatelka Gia Toussaint: *Gia Toussaint, Das Passional der Kunigunde von Böhmen. Bildrhetorik und Spiritualität*, Paderborn – München – Wien – Zürich 2003.
- ⁵¹³ STEJSKAL – URBÁNKOVÁ 1975, cit. s. 34.
- ⁵¹⁴ KOLDA Z KOLDIC 1997, cit. s. 21–23.
- ⁵¹⁵ STEJSKAL – URBÁNKOVÁ 1975, s. 32–36.
- ⁵¹⁶ Srov. IBIDEM, s. 34.
- ⁵¹⁷ IBIDEM, cit. s. 34.
- ⁵¹⁸ IBIDEM, s. 34–35.
- ⁵¹⁹ Na první pečeti lze číst opis *S.–. SECR–ETI.MEI +*, na druhé *+ .SIGILLVM.SECRETI.MEI*. Rozdíl tedy spočívá především v rozepsání slova „sigillum“. KŘEČKOVÁ 1996, s. 55.
- ⁵²⁰ IBIDEM, s. 55.
- ⁵²¹ HLEDÍKOVÁ 2008, cit. s. 254.
- ⁵²² IBIDEM, cit. s. 254.
- ⁵²³ IBIDEM, s. 254.
- ⁵²⁴ IBIDEM, cit. s. 255.
- ⁵²⁵ Pečeť benediktinského opatství pochází z období kolem roku 1345, vznikla tedy až po návratu Arnošta z Pardubic do Čech; doklady o existenci dalších pečetí s vyobrazením scény *Noli me tangere* nebyly dohledány.
- ⁵²⁶ JANSEN 2000, s. 37.
- ⁵²⁷ IBIDEM, s. 37–38.
- ⁵²⁸ Přes Německo až do Anglie, kde byl znám již v polovině 9. století. RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 162.
- ⁵²⁹ IBIDEM, s. 155. – JANSEN 2000, s. 38–39.
- ⁵³⁰ JANSEN 2000, s. 37–38. – GARTH 1950, s. 24–25. – PINTO-MATHIEU 1997, ad s. 89.
- ⁵³¹ VORAGINE 1925, cit. sl. 373 [překl. aut.].
- ⁵³² IBIDEM, sl. 373–376.
- ⁵³³ „*Qualibet autem die septem horis canonicis ab angelis in aethera elevabatur et coelestium agminum gloriosos concentus etiam corporalibus auribus audiebat, unde diebus singulis his suavissimis dapibus satiata et inde per eosdem angelos ad locum proprium revocata corporalibus alimentis nullatenus indigebat.*“ VORAGINE 1965, s. 413.
- ⁵³⁴ VORAGINE 1925, s. 622–625.

-
- ⁵³⁵ GARTH 1950, s. 25.
- ⁵³⁶ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 162.
- ⁵³⁷ GARTH 1950, s. 25. – JANSEN 2000, s. 38. O vlivu Řehoře Velikého na utváření obrazu světice, o splynutí tří novozákonních žen v jednu postavu a nové identitě Maří Magdaleny více JANSEN 2000, ad s. 32.
- ⁵³⁸ Výjimkou je např. anonymní cisterciácký mnich žijící na počátku 12. století, který o asketickém životě sv. Maří Magdaleny v poušti pochyboval s tím, že jde o výmysl vypravěčů, kteří si motiv vypůjčili z legendy o sv. Marii Egyptské. IBIDEM, s. 124–125.
- ⁵³⁹ IBIDEM, s. 135.
- ⁵⁴⁰ IBIDEM, s. 136–137
- ⁵⁴¹ IBIDEM, s. 128–129.
- ⁵⁴² ANSTETT-JANBEN 1961, s. 429–430.
- ⁵⁴³ IBIDEM, s. 435.
- ⁵⁴⁴ Pokud se přeci jen v několika vzácných případech scény vynášení Marie Egyptské do nebe anděly vyskytly, byly převzaty z magdalenské ikonografie. IBIDEM, s. 434.
- ⁵⁴⁵ ANSTETT-JANBEN 1990, sl. 537–538.
- ⁵⁴⁶ IBIDEM, sl. 537.
- ⁵⁴⁷ Scénu identifikuje jako Nanebevzetí Panny Marie např. Marga Anstett-Janssen: ANSTETT-JANBEN 1990, sl. 537. – SCHILLER 1980, s. 112.
- ⁵⁴⁸ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 245.
- ⁵⁴⁹ JANSEN 2000, s. 130.
- ⁵⁵⁰ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 245.
- ⁵⁵¹ Jean Fournée, heslo Himmelfart Mariens, in: LCI 2 1990, sl. 276–283.
- ⁵⁵² ANSTETT-JANBEN 1990, sl. 537.
- ⁵⁵³ IBIDEM, sl. 537.
- ⁵⁵⁴ JANSEN 2000, s. 130.
- ⁵⁵⁵ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 157.
- ⁵⁵⁶ JANSEN 2000, s. 130.
- ⁵⁵⁷ IBIDEM, s. 130–132.
- ⁵⁵⁸ IBIDEM, s. 132–134.
- ⁵⁵⁹ IBIDEM, cit. s. 134 [překl. aut.].
- ⁵⁶⁰ RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 162.
- ⁵⁶¹ Motiv planoucích vlasů se nevztahoval pouze ke sv. Maří Magdaleně a přešel i do renesančního umění – příkladem toho je Michelangelova socha Ráchel (1542–1545) z náhrobku papeže Julia II. v chrámu San Pietro in Vincoli v Římě, jež představuje život činný (vita activa) a alegorii křesťanské lásky: Ráchel v pravé ruce drží malou svítilnu, skrze niž prochází pramen jejích vlasů a z nichž čerpá oheň sílu. Antonio Forcellino uvádí, že „podle středověké tradice byly hořící vlasy symbolem dobrých myšlenek, jimiž se láska inspiruje“ a zmiňuje jinou sochu z kostela San Giorgio Maggiore v Neapoli, jež znázorňuje rovněž alegorii křesťanské lásky a „jejíž vlasy se jako plamen vzpínají k nebi.“ Antonio Forcellino, *Michelangelo. Nepokojný život*, Praha 2012, cit. s. 214, 307, pozn. 15.
- ⁵⁶² RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 164.
- ⁵⁶³ Kapitola 6.2.8.
- ⁵⁶⁴ Recentně se tematikou divých lidí zabýval František Šmahel: ve své monografii podává přehled o výskytu těchto bytostí od počátků až po sklonek středověku, uvádí líčení kronikářů a cestovatelů a jejich setkání s pozoruhodnými bytostmi, ať již vybájenými či založenými na reálné existenci. Ukazuje, že diví lidé nebyli pouze otázkou středověké kultury; na konci 15. století pokročila změna v jejich pojetí natolik, že koncem 15. století se dá hovořit o jakémsi „zdomácnění“ divých lidí: na tapisériích a grafikách z tohoto období se diví muži objevují ve společnosti divých žen a dětí a společně vedou harmonický život. Více ŠMAHEL 2012.
- ⁵⁶⁵ Daný typ vyobrazení se vyskytuje především v umění německých zemí, nicméně jeho původ je obtížné určit. KATALOG NEW YORK 1980 (Husband), kat. č. 21, s. 100.
- ⁵⁶⁶ IBIDEM, 1980, s. 1.
- ⁵⁶⁷ Bez zajímavosti není zápis v Kronice Jana z Marignoly, podle něhož si Karel IV. přivezl z Toskánska dívku, která byla chlupatá po celém těle. ŠMAHEL 2012, s. 29.

⁵⁶⁸ Pomineme-li vyobrazení reliéfních masek divých (zelených) mužů na svornících a konzolách chrámů, objevují se na našem území první znázornění figur divých mužů v 2. polovině 14. století na drobných iluminovaných rukopisů: v Bibli, kterou si roku 1354 objednal řád křižovníků Božího hrobu pro trutnovskou faru, a na fol. 69v Liber viaticu Jana ze Středy ze 60. let 14. století. ŠMAHEL 2012, s. 78.

⁵⁶⁹ IBIDEM, s. 205.

⁵⁷⁰ Srov. KATALOG NEW YORK 1980, s. 9, 95–109.

⁵⁷¹ Nutno podotknout, že onou pouští byly rozuměny končiny, kde se středověký člověk obvykle nepohyboval, resp. místa mimo tehdejší osídlení měst a vesnic, místa pustá, nehostinná a do značné míry nebezpečná – tedy především lesy: „*Les byl hranicí v právním i společenském slova smyslu, byl místem, kde žili psanci, lapkové, nemocní i jiní vyhoštěnci, prostě ti, kteří byli pro všechny skupiny a okruhy obyvatelstva personifikací všeho nečistého a ničivého v člověku, jehož se bylo třeba vyvarovat [...] Byl také útočištěm pohanských kultů i poustevníků-eremitů, kteří sem přicházeli hledat náhražku „pouště“ (eremum). Pustý les plný nástrah a nebezpečí byl pro ně v duchu apokalyptické křesťanské symboliky místem poznání a pokání.*“ ŠMAHEL 2012, cit. s. 85.

⁵⁷² František Šmahel uvádí, že ve starofrancouzské literatuře, eposech a románech „*pobyt v lese znamenal nejen trest, ale i zdivočení.*“ IBIDEM, cit. s. 85.

⁵⁷³ KATALOG NEW YORK 1980, s. 7–9.

⁵⁷⁴ KATALOG NEW YORK 1980, s. 7–8.

⁵⁷⁵ GRÖSSINGER 1997, s. 80–82.

⁵⁷⁶ Tomu naznačuje i skutečnost, že německý básník Hans Sachs (1494–1576) napsal roku 1530 básnickou skladbu *Žalobné řeči divých lesních lidí o věrolomném světě*, kde divý muž coby hlavní postava naříká nad zkažeností lidské společnosti. ŠMAHEL 2012, s. 267–268.

⁵⁷⁷ Pokud jde o paralely v českém umění, přichází v úvahu nástěnná malba v kostele sv. Jana Křtitele v Perálcu nacházející se na severní stěně presbytáře; ikonografické určení námětu malby však zůstává vzhledem ke stavu dochování malby nejisté, ačkoliv mnohé svědčí právě pro vyobrazení scény Povýšení sv. Maří Magdaleny. Více TOBIÁŠOVÁ 2011, s. 85–86.

⁵⁷⁸ PRIX – VŠETEČKOVÁ 1993, s. 231–258.

⁵⁷⁹ Sv. Onufrius žil na poušti podle legendy celých šedesát let, přičemž se sytil zázračným chlebem a datlemi; každou neděli k němu přilétal anděl, aby mu udělil Svaté přijímání. KATALOG NEW YORK (Husband), kat. č. 20, s. 95.

⁵⁸⁰ Petr Pavelec – Zuzana Všečeková, Další rožmberské lokality s dochovanými nástěnnými malbami, in: KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 450.

⁵⁸¹ Renaud-Chamska naznačuje možné souvislosti mezi tématem Povýšení sv. Maří Magdaleny, kdy se světice sytila nebeskými zpěvy a přijímala je coby duchovní potravu, a liturgií, přesněji liturgickou hudbou a svátostí eucharistie. RENAUD-CHAMSKA 2008, s. 247.

⁵⁸² Timothy Husband, Saint Onuphrius, kat. č. 20, KATALOG NEW YORK 1980, s. 95.

⁵⁸³ KŘEČKOVÁ 1996, cit. s. 54.

⁵⁸⁴ <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=3334&from=pubindex&dirids=51&lp=2>, vyhledáno 28. 5. 2012.

⁵⁸⁵ Albert Veliký 1896, cit. s. 110–111.

⁵⁸⁶ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 527.

⁵⁸⁷ <http://www.therosewindow.com/pilot/Bourges/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁸⁸ <http://www.therosewindow.com/pilot/Chartres/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁸⁹ <http://www.therosewindow.com/pilot/Semur/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁹⁰ V Auxerre jsou vitraje se scénami ze života sv. Maří Magdaleny a sv. Marie Egyptské umístěny v sousedních oknech jižní lodi katedrály: <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁹¹ <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁹² <http://www.therosewindow.com/pilot/LeMans/table.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁵⁹³ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 527–528.

⁵⁹⁴ „*Nezoufejte vy, kdož jste uvyklí hříchu. Následujte mého příkladu a obnovte se v Bohu.*“ [překl. aut.]

⁵⁹⁵ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 529.

⁵⁹⁶ Na postranních deskách jsou znázorněny tyto scény Pomazání v domě Šimona farizeje, Kristus na návštěvě u Marie a Marty, Vzkříšení Lazara, Kladení do hrobu, Noli me tangere, Maří Magdalena

zvěstuje apoštolům Zmrtvýchvstání, Cesta po moři, Maří Magdalena káže zástupu, Příběh knížecího páru, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Poslední přijímání a Pohřeb sv. Maří Magdaleny.

⁵⁹⁷ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 530.

⁵⁹⁸ Více FERRARI-BARASSI 2007, s. 102–112.

⁵⁹⁹ V tomtož kostele jsou rovněž umístěné vitraje se scénami z poustevnického života svěřice: Sv. Maří Magdalena na poušti, Povýšení sv. Maří Magdaleny a Pohřeb sv. Maří Magdaleny (kolem 1440). Více Julia Hecht – Christian Hecht, *Meisterwerke mittelalterlicher Glasmalerei in der Pfarrkirche St. Maria Magdalena zu Münnernstadt*, Münnernstadt 2001, zvl. s. 46–50.

⁶⁰⁰ ANSTETT-JANSEN 1990, sl. 531.

⁶⁰¹ IBIDEM, sl. 531.

⁶⁰² SCHMIDT 1967, s. 11.

⁶⁰³ Při převyprávění legendy o životě sv. Maří Magdaleny jsem čerpala především z VORAGINE 1925, sl. 613–628.

⁶⁰⁴ Obsahově odpovídá scéna příběhu o pokání, jež sv. Maří Magdalena vykonala u Kristových nohou v domě Šimona farizeje, na vyobrazení v Liber depictus však postava farizeje chybí. Více kap. 6.2.1.

⁶⁰⁵ Saelden Hort, kolem 1380–1390, severovýchodní Švýcarsko (?), Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 2841. Více MITTELEUROPAISCHE SCHULEN II 2002, s. 44–52.

⁶⁰⁶ Scéna Noli me tangere je v Liber depictus znázorněna v rámci typologického cyklu v *Biblia pauperum*. Více kap. 6.2.8.

⁶⁰⁷ Podle Legendy aurey se po příjezdu do Marseille skupiny nikdo neujal, nenabídl jim přístřeší ani jídlo.

⁶⁰⁸ „[...] *locum etiam, in quo passus est et in quo coelos ascendit* [...]“ VORAGINE 1965, cit. s. 412.

⁶⁰⁹ VORAGINE 1925, cit. sl. 621. [překl. aut.]

⁶¹⁰ IBIDEM, sl. 622.

⁶¹¹ IBIDEM, cit. sl. 627. [překl. aut.]

⁶¹² Jeden z nich pojednává o dlužníkovi, který byl zatčen a volal sv. Maří Magdalenu o pomoc; ta se mu v noci zjevila, zlomila jeho okovy, otevřela dveře žaláře a pravila mu, že může uprchnout, což muž rychle učinil. Druhý zázrak se stal, když jistý Štěpán, klerik z Flander, upadl v jakousi hanebnost, takže činil samé zlo a dobro nekonal a ani o něm nechtěl slyšet. Přesto choval velkou úctu ke sv. Maří Magdalence a slavil její svátek. Když se jednou navštívil její hrob a upadl zde do polospánku, zjevila se mu svěřice v podobě krásné ženy se zarmoucenými očima, kterou z obou stran podpírali andělé, a vyčítavě mu pravila, proč se proti ní proviňuje zlem, které koná, a nedochází skrze její vroucí modlitby nápravy; věděla vždy, že k ní chová velkou úctu, a přimlouvá se za něj u Boha; nařídila mu, aby činil pokání a usmířil se s Bohem. Nato v sobě klerik pocítil velkou milost a rozhodl se odejít do kláštera. Když zemřel a ležel na marách, viděli u něj lidé stát sv. Maří Magdalenu v doprovodu andělů, která jeho duši proměněnou v bílou holubici odnesla ji do nebe. IBIDEM 1925, sl. 627–628.

⁶¹³ „*In quo quidem loco nec aquarum fluentia nec arborum nec herbarum erant solatia, ut ex hoc manifestaretur, quod redemptor noster ipsam non terrenis reflectionibus, sed tantum coelestibus epulis disposuerat satiare. Qualibet autem die septem horis canonicis ab angelis in aethera elevabatur et coelestium agminum gloriosos concentus etiam corporalibus auribus audiebat, unde diebus singulis his suavissimis dapibus satiata et inde per eosdem angelos ad locum proprium revocata corporalibus alimentis nullatenus indigebat.*“ VORAGINE 1965, cit. s. 413.

⁶¹⁴ Gerhard Schmidt ve své studii neuvádí analogické dílo k magdalenskému cyklu a ani v odborné literatuře se mi dosud nepodařilo dohledat paralely. KRUMAUER BILDERCODEX – TEXTBAND 1967.

⁶¹⁵ Cyklus Giottových nástěnných maleb v kapli sv. Maří Magdaleny v dolním kostele sv. Františka v Assisi rovněž zahrnuje legendické scény ze života svěřice, avšak ne v takovém rozsahu, jako zmiňované francouzské vitraje.

⁶¹⁶ Srov. <http://www.therosewindow.com/pilot/Semur/w3-Frame.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013.

⁶¹⁷ Více kap. 6.2.9.

⁶¹⁸ KRUMAUER BILDERCODEX – TEXTBAND 1967, s. 23–26.

⁶¹⁹ PAVELKA 1949, zejm. s. 128.

⁶²⁰ DVOŘÁKOVÁ – MENCLOVÁ 1965, s. 109–110.

⁶²¹ BOUŠE – MYSLIVEC 1971, s. 290.

⁶²² KATALOG PRAHA 1997, s. 225–226.

⁶²³ Hana Hlaváčková, Karlštejn (okr. Brno) – hrad, in: VŠETEČKOVÁ 1999, s. 62.

⁶²⁴ Hana Hlaváčková, Karlštejn (okr. Brno) – hrad, in: VŠETEČKOVÁ 2011, s. 132.

---

⁶²⁵ Kompozice scény i způsob vyobrazení jednotlivých postav hovoří pro její určení jako Kristovy návštěvy u Marie a Marty, jež vychází z Lukášova evangelia (Lk 10,38–42). Více kap. 6.2.2.

⁶²⁶ Ačkoli koncepce výzdoby byla nejspíše během svého provádění pozměněna, jihozápadní okenní výklenek zůstal i nadále určen pro vyobrazení sv. Maří Magdaleny, jejích sourozenců a druhů: kromě nástěnných maleb se zde nacházely rovněž deskové obrazy sv. Maří Magdaleny [kat. č. 27] a sv. Marty, který je dnes nezvěstný; obraz biskupa uprostřed by pravděpodobně mohl znázorňovat sv. Lazara či sv. Maximina.

⁶²⁷ V prvním případě zůstává nejasná role, jakou by světice měla zastávat ve scéně Vzkříšení Lazara; v druhém případě by se k utrpení a zmrtvýchvstání Krista vztahovaly pouze scény Vzkříšení Lazara a *Noli me tangere*, neboť scéna Pomazání zde odkazuje spíše na pokání než královské či poslední pomazání a ve scéně Kristovy návštěvy u Marie a Marty se akcent odkazující na Kristovo utrpení hledá s obtížemi.

Summary

The diploma thesis is focussed on the iconography of Saint Mary Magdalene in the medieval art of Bohemia and Moravia. The basis of this thesis is the catalogue of the depictions. The opening chapters are dedicated to the devotion and cult of the Saint Mary Magdalene, her image in the New Testament, medieval hagiography, theological and other scriptures and also in the medieval liturgical drama. The main part of the thesis is divided into three sections: the first implies the representative depictions of Saint Mary Magdalene mainly as a standing figure which bears a jar of ointment. In this chapter, the appearance and the cloth of Saint Mary Magdalene is handled as well as the categories of the saints which are depicted with her. The second section is divided into several chapters according the discussed scenes: Anointing, Christ in the House of Martha and Mary, Raising of Lazarus, Christ bearing the Cross, Crucifixion of Jesus, Deposition from the Cross, Lamentation of Christ, Entombment, the Three Marys at the tomb, Noli me tangere and Elevation of St. Mary Magdalene. The section part handles the Magdalene cycles. Each chapter contains the short review of the development and metamorphoses of the iconographical schemes and the comparison of the examples of depictions of Saint Mary Magdalene in the medieval art of Czech lands and art of other European countries. The attention is paid also to the extraordinary motifs and specific changes of the iconographical schemes.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Hana Runčíková
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Doc. Ph.D. Ing. Pavol Černý
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Zobrazení sv. Maří Magdaleny v umění českého středověku
Název v angličtině:	The Representation of St. Mary Magdalene in the Art of the Bohemian Middle Ages
Anotace práce:	Diplomová práce pojednává o zobrazování sv. Maří Magdaleny ve středověkém umění českých zemí. Základem práce je katalog vyobrazení. Úvodní kapitoly jsou věnovány středověkým písemným pramenům a kultu sv. Maří Magdaleny. Hlavní část práce je rozdělena do tří oddílů: reprezentativní zobrazení svěťce, scény ze života sv. Maří Magdaleny a magdalenské cykly. Každá kapitola obsahuje krátký přehled vývoje a proměn ikonografických schémat a komparaci a analýzu příkladů vyobrazení sv. Maří Magdaleny v českém středověkém umění a umění dalších evropských zemí.
Klíčová slova:	sv. Maří Magdalena, ikonografie, středověk, umění, kult, Pomazání, Ukřižování, Snímání z kříže, Oplakávání Krista, Kladení do hrobu, Noli me tangere, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Legenda aurea, Zlatá legenda, Jacobus de Voragine, Kristus, sv. Lazar, sv. Marta, Betánie, české země, Arnošt z Pardubic, křesťanství, hřích, pokání, kajícnost
Anotace v angličtině:	This diploma thesis is focussed on the representation of Saint Mary Magdalene in the medieval art of the Czech lands, a and Moravia. The basis of this thesis is the catalogue of the depictions. The opening chapters are dedicated to the medieval primary sources and the devotion and cult of the Saint Mary Magdalene. The main part of the thesis is divided into three sections: the representative depictions of the saint, the scenes from the life of Saint Mary Magdalene and the Magdalen cycles. Each chapter contains the short review of the development and metamorphoses of the iconographical schemes and the comparison and analyse of the examples of the depictions of Saint Mary Magdalene in the medieval art of Czech lands and art of other European countries.
Klíčová slova v angličtině:	St. Mary Magdalene, iconography, Middle Ages, art, cult, Anointing, Crucifixion, Deposition from the Cross, Lamentation of Christ, Entombment, Noli me tangere, Elevation of St. Mary Magdalene, Legenda aurea, Golden Legend, Jacobus de Voragine, Christ, St. Lazarus, St. Martha, Bethany, Czech lands, Arnošt of Pardubice, Christianity, sin, penance, penitence
Přílohy vázané v práci:	Katalog děl 74 stran. Obrazová příloha 152
Počet titulů použité literatury:	204
Rozsah práce:	143 stran, 357 161 znaků

Prameny a literatury

Prameny

ALBERT VELIKÝ 1896

Albert Veliký, *Alberta Velikého Ráj duše, nebo, Rukojet' o pravých a dokonalých ctnostech*, překlad Albert Strnad, Praha 1896

BIBLE KRALICKÁ

Bible kralická (1613), databáze Bible Works (databáze), <http://litterae.phil.muni.cz/>, vyhledáno 24. 2. 2012

VULGATA

Vulgata, Bible Works (databáze), <http://litterae.phil.muni.cz/>, vyhledáno 24. 2. 2012

KOLDA Z KOLDIC 1997

Bratr Kolda z řádu dominikánů, *Tractatus mystici. De strenuo milite. – De mansionibus celestibus. Mystické traktáty. O statečném rytíři. – O nebeských příbytcích*, edice a překlad Dana Martínková, Praha 1997

KRONIKY DOBY KARLA IV. 1987

Kroniky doby Karla IV., edice Marie Bláhová, Praha 1987

LISTY 1930

Kateřina Sienská, *Listy sv. Kateřiny Sienské*, překlad Josef Vašica, Praha 1930

MEDITATIONES 1961

Meditations on the Life of Christ. An Illustrated Manuscript of the Fourteenth Century, edice a překlad Isa Ragusa – Rosalie B. Green, Princeton 1961

NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY 2006

Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy, 1. sv., 2. vydání, edice Jan A. Dus a Petr Pokorný, Praha 2006

HRADECKÝ RUKOPIS 1881

Hradecký rukopis, edice Adolf Patera, Praha 1881

VORAGINE 1925

Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, Jena 1925

VORAGINE 1965

Jacobus de Voragine, *Legenda aurea. Vulgo historia lombardica dicta*, Osnabrück 1965

ŽIVOT KRISTA PÁNA

Život Krista Pána. Ze staročeských rukopisů připravil k vydání Martin Stluka, edice Martin Stluka, Brno 2006

Nepublikované rukopisy

ANSTETT-JANßEN 1961

Marga Janßen, *Maria Magdalena in der abendländischen Kunst. Ikonographie der Heiligen von den Anfängen bis ins 16. Jahrhundert* (disertační práce), Freiburg im Breisgau 1961

FAKTOR 2008

Ondřej Faktor, *Středověká nástěnná malba v jihozápadních Čechách – Klatovsko* (diplomová práce), FF UK v Praze 2008

HULE 2009

Jan Hule, *Nástěnné malby v bývalé johanitské komendě a kostele sv. Prokopa ve Strakonících* (bakalářská práce), KTF UK v Praze 2009

LAVIČKA 2012

Roman Lavička, *Jihočeská sakrální architektura pozdní gotiky 1450–1550 na rožmberském panství* (disertační práce), FF UK Praha 2012

MARTINEK 1998

Radek Martinek, *Český liturgický textil a výšivky pozdní gotiky a renesance 1450–1550* (postupová práce), Katedra dějin umění FF UP v Olomouci, Hradec Králové 1998

MARTINEK 2000

Radek Martinek, *Sakrální výšivky pozdní gotiky a renesance z českých a moravských sbírek (1450–1550)* (diplomová práce), Katedra dějin umění FF UP v Olomouci, Olomouc 2000

PAVELEC 2013

Petr Pavelec, *Středověká nástěnná malba v jižních Čechách. Sumarizace výzkumu nově odkrytých a restaurovaných maleb v období mezi roky 1993–2012* (disertační práce), DVU FF UP v Olomouci 2013

RUNČÍKOVÁ 2011

Hana Runčíková, *Zobrazení sv. Maří Magdaleny ve scénách Ukřižování v umění českého středověku* (bakalářská diplomová práce), FF UP v Olomouci 2011

RYWIKOVÁ 2009

Daniela Rywíková, *Eucharistická zbožnost v českých zemích pozdního středověku jako vizuální fenomén* (disertační práce), FF UP v Olomouci, Olomouc 2009

ŘÍHA 2007

David Michal Říha, *Základní fond středověkých rukopisů v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě* (bakalářská práce), KTF UK v Praze 2007

SCHMITTOVÁ 2007

Veronika Schmittová, *Nástěnné malby v Mostkovicích* (bakalářská diplomová práce), FF MU v Brně, Brno 2007

SKALICKÝ 2009

Petr Skalický, *Středověké nástěnné malby v kostele sv. Apolináře na Novém Městě Pražském* (diplomová práce), FF UK 2009

SLÁVKOVÁ 2007

Gabriela Slávková, *Mistr zvíkovského oplakávání* (bakalářská diplomová práce), KTF UK v Praze 2007

ŠUBERT 1980

František Šubert, *Kostel sv. Petra a Pavla – nástěnné malby*, restaurátorská zpráva, RZ 386, NPÚ ú.o.p. v Českých Budějovicích 1980

Literatura**ANSTETT-JANSEN 1990**

Marga Ansett-Janssen, heslo Maria Magdalena, in: Wolfgang Braunfels (ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie. Ikonographie der Heiligen. Bd. 7, Innozenz bis Melchisedech*, Rom 1990, sl. 516–541

BAERT – KUSTERS 2010

Barbara Baert – Liesbet Kusters, Contributions to the Origins of the *Noli me tangere* Motif, in: *Iconographica* 9, 2010, s. 26–41

BAERT 2011

Barbara Baert, „Do not hold on me“ or The Gaze in the Garden: Body and Embodiment in *Noli me tangere* (John 20:17), in: Barbara Baert, *Interpaces between Word, Gaze and Touch. The Bible and the Visual Medium in the Middle Ages*, Leuven 2011, s. 11–34

BARTLOVÁ 2001

Milena Bartlová, *Poctivé obrazy. Deskové malířství v Čechách a na Moravě 1400–1460*, Praha 2001

BENEŠOVSKÁ – KUBÍNOVÁ 2007

Klára Benešovská – Kateřina Kubínová (eds.), *Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy*, Praha 2007

BOHÁČ 1968

Zdeněk Boháč, K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie, *Československý časopis historický* XVI, 1968, s. 571–584

BOHÁČ 1973

Zdeněk Boháč, Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení, *Československý časopis historický* XXI, 1973, s. 369–388

BOUŠE – MYSLIVEC 1971

Zdeněk Bouše – Josef Myslivec, Sakrální prostory na Karlštejně, *Umění* XIX, 1971, s. 280–293.

BRIDONNEAU 2008

Yves Bridonneau, *Naissance de la Provence chrétienne. La Chanson de Geste de la Madeleine*, Aix-en-Provence 2008

BRODSKÝ 2000

Pavel Brodský, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000

BRODSKÝ 2004

Pavel Brodský, *Iluminované rukopisy českého původu v polských sbírkách*, Praha 2004

BRODSKÝ 2013

Pavel Brodský, *Krása českých iluminovaných rukopisů*, Praha 2012

BÜTTNER 1983

Frank Olaf Büttner, *Imitatio Pietatis. Motive der christlichen Ikonographie als Modelle zur Verähnlichung*, Berlin 1983

CONSTABLE 1995

Giles Constable, The Interpretation of Mary and Martha, in: *Three Studies in Medieval Religious and Social Thought*, Cambridge 1995, s. 3–141.

ČERNÝ 1980

Pavol Černý, Karel IV. a některé zvláštnosti mariánské ikonografie, in: Jaroslav V. Polc (ed.), *Otec vlasti. 1316–1378*, Řím 1980, s. 81–117

Černý 2001

Pavol Černý, Kodex vyšehradský. „Korunovační charakter“ jeho iluminované výzdoby a některé aspekty „politické teologie“ 11. století, in: Bořivoj Nechvátal – Jiří Huber – Jan Kotous, *Královský Vyšehrad. II. díl. Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniu a k posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu sv. Petra a Pavla*, Kostelní Vydří 2001, s. 32–56

DČVU I/1 1984

Rudolf Chadraba (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění I/1, Od počátku do konce středověku*, Praha 1984

DČVU I/2 1984

Rudolf Chadraba (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění I/2, Od počátku do konce středověku*, Praha 1984

DĚDKOVÁ 1988

Libuše Dědková, Příklad zdařilé rekonstrukce špitálu a kostela sv. Ducha v Krnově, *Památky a příroda* 13, 1988, s. 456–464

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953

Vladimír Denkstein – František Matouš, *Jihočeská gotika*, Praha 1953

DUBY 1997

Georges Duby, *Vznešené paní z 12. století. I., Heloisa, Aliénor, Isolda a další*, Brno 1997

DVOŘÁKOVÁ – MENCLOVÁ 1965

Vlasta Dvořáková – Dobroslava Menclová, *Karlštejn*, Praha 1965

ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 1997

Dušan Foltýn – Petr Sommer – Pavel Vlček et al., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997

ENCYKLOPEDIE KLÁŠTERŮ 2005

Dušan Foltýn et al., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005

ERNÉE 2008

Michal Ernée, *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově*, České Budějovice 2008

FERRARI-BARASSI 2007

Elena Ferrari-Barassi, The Narrative About Saint Mary Magdalene in the Church of Cusiano, Italy, in: *Music in Art* 32, 2007, s. 102–112.

FIŠER 1996

František Fišer, *Karlštejn. Vzájemné vztahy tří karlštejnských kaplí*, Kostelní Vydří 1996

FRIEDL 1967

Antonín Friedl, *Illuminované rukopisy vyšebrodské*, České Budějovice 1967

GABRIEL – PANÁČEK 1995

František Gabriel – Jaroslav Panáček, Kostel sv. Máří Magdaleny v České Lípě, *Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska* 5, 1995, s. 25–47

GALLISTL 1984

Bernhard Gallistl, Das wiedererlangte Paradies. Zur Bedeutung der Maria Magdalena auf der Bernwardstür, *Die Diözese Hildesheim in Vergangenheit und Gegenwart* 52, 1984, s. 19–38

GARTH 1950

Helen Meredith Garth, *Saint Mary Magdalene in Mediaeval Literature*, Baltimore 1950

GBK DEUTSCHLAND 3 2007

Bruno Klein (ed.), *Geschichte der bildenden Kunst in Deutschland. Band 3. Gotik*, München– Berlin – London – New York 2007

GOULD 1991

Karen Gould, Jean Pucelle and Northern Gothic Art: New Evidence from Strasbourg Cathedral, *The Art Bulletin* LXXIV, 1991, č. 1, s. 51–74

GRÖSSINGER 1997

Christa Grössinger, *Picturing Women in Late Medieval and Renaissance Art*, Manchester 1997, s. 80–82.

HANSEL 1937

Hans Hansel, *Die Maria-Magdalena-Legende. Eine Quellen-Untersuchung. Erster Teil*, Greifswald 1937

HASKINS 1993

Susan Haskins, *Mary Magdalen. Myth and Metaphor*, London 1993

HAZLBAUER 1998

Zdeněk Hazlbauer, *Krása středověkých kamen. Odraz náboženských idejí v českém uměleckém řemesle*, Praha 1998

HLAVÁČKOVÁ 1996

Hana Hlaváčková, Antiphony of Sedlec. A Thirteenth century illuminated manuscript, in: *Cisterciáci ve středověkém českém státě. 1142–1992 Sedlec. Sborník z kolokvia v Kutné Hoře 9.–13. června 1992*, Citeaux 1996, s. 301–312

HLEDÍKOVÁ 2008

Zdeňka Hledíková, *Arnošt z Pardubic. Arcibiskup, zakladatel, rádce*, Praha 2008

HOFFMANN 2001

František Hoffmann, *Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě*, Jihlava 2001

HOMOLKA 1976

Jaromír Homolka, *Studie k počátkům umění krásného slohu v Čechách*, Praha 1976

JANSEN 2000

Katherine Ludwig Jansen, *The Making of the Magdalen. Preaching and Popular Devotion in the Later Middle Ages*, Princeton 2000

KADLEC 1949

Jaroslav Kadlec, *Dějiny Zlaté Koruny*, České Budějovice 1949

KADLEC 2004

Jaroslav Kadlec, *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004

KAŇÁK 1975

Miroslav Kaňák, *Milíč z Kroměříže*, Praha 1975

KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999

Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Svazek II. Brno* (kat. výst.), Moravská galerie v Brně 1999

KATALOG BRNO – OLMOUC III 1999

Ivo Hlobil – Marek Perůtka et al., *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Svazek III. Olomouc* (kat. výst.), Muzeum umění Olomouc 1999

KATALOG BRNO – OLMOUC IV 1999

Kaliopi Chamonikola (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Svazek IV. Opava* (kat. výst.), Moravská galerie v Brně 1999

KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011

Jaroslav Pánek et al., *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami* (kat. výst.), Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích 2011

KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965

Jihočeská pozdní gotika 1450–1530 (kat. výst.), Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou 1965

KATALOG CHEB 2009

Umění gotiky na Chebsku. Gotické umění na území historického Chebska a sbírka gotického sochařství Galerie výtvarného umění v Chebu (kat. výst.), Galerie výtvarného umění v Chebu 2009

KATALOG LITOMĚŘICE 1989

Ladislav Kesner, *Mistr Litoměřického oltáře* (kat. výst.), Litoměřice 1989

KATALOG NEW YORK 1980

Timothy Husband, *The Wild Man. Medieval Myth and Symbolism* (kat. výst.), The Metropolitan Museum of Art New York 1980

KATALOG OSTRAVA 2011

David Majer (ed.), *Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského*, Ostravské muzeum v Ostravě 2011

KATALOG PRAHA 1970

Jaroslav Pešina (ed.), *České umění gotické 1350–1420* (kat. výst.), Praha 1970

KATALOG PRAHA 1986

Dagmar Hejdová – Olga Herbenová et al., *Středověké umělecké řemeslo. Ze sbírek Uměleckopřímýslového muzea v Praze* (kat. výst.), Praha 1986

KATALOG PRAHA 1989–1990

Hynek Rulíšek, *Gotické umění v jižních Čechách. Vybraná díla ze sbírek Alšovy jihočeské galerie* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 1990

KATALOG PRAHA 1995–1996

Jiří Fajt (ed.), *Gotika v západních Čechách (1230–1530)* (kat. výst.), I–III, Národní galerie v Praze 1996

KATALOG PRAHA 1997

Jiří Fajt (ed.), *Magister Theodoricus, dvorní císař malíře Karla IV. Umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna* (kat. výst.), Praha 1997

KATALOG PRAHA 2006a

Jiří Fajt (ed.), *Karel IV. Císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437* (kat. výst.), Praha 2006

KATALOG PRAHA 2006b

Jiří Fajt – Štěpánka Chlumská (ed.), *Čechy a střední Evropa 1200–1550. Dlouhodobá expozice Sbírký starého umění Národní galerie v Praze v klášteře sv. Anežky České* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 2006

KATALOG PRAHA 2006c

Andrzej Niedzielenko – Vít Vlnas (eds.), *Slezsko – perla v České koruně. Tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů* (kat. výst.), Národní galerie v Praze 2006

KATALOG PRAHA 2010

Klára Benešová (ed.), *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310* (kat. výst.), Galerie hlavního města Prahy 2010

KATALOG PRAHA 2011

Svatá Anežka Česká. Princezna a řeholnice (kat. výst.), Arcibiskupství pražské 2011

KATALOG PRAHA 2012

Ivana Kyzourová (ed.), *Svatovítský poklad. Katalog stálé výstavy v kapli sv. Kříže na Pražském hradě* (kat. výst.), Správa Pražského hradu Praha 2012

KAZDA 1998

Jaromír Kazda, *Kapitoly z dějin divadla*, Jinočany 1998

KEMPERDICK 2010

Stephan Kemperdick, *Deutsche und böhmische Gemälde 1230–1430. Kritischer Bestandskatalog*, Gemäldegalerie Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 2010

KNOFLÍČEK 2009

Tomáš Knoflíček, *Nástěnná malba za vlády Lucemburků na Moravě*, Olomouc 2009

KOHOUT 2001

Štěpán Kohout, *Sbírka rukopisů Metropolitní kapituly Olomouc. Soupis iluminací 10.–18. století*. Katalog, Opava 2001

KOLÁR 1992

Jaroslav Kolár, *Česká Hra veselé Magdalény a středověké divadlo, Divadelní revue*, 1992, s. 39–50

KOMÁREK 2000

Karel Komárek, *Osobní jména v českých biblích*, Olomouc 2000

KRAJÍC 2005

Rudolf Krajíc, *Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska*, Tábor 2005

KRÁSA 1982

Josef Krása, Nástěnná a knižní malba 13. století v českých zemích, in: Jiří Kuthan (ed.), *Umění doby posledních Přemyslovců*, Roztoky u Prahy 1982

KRÁSA 1990

Josef Krása, *České iluminované rukopisy 13.–16. století*, Praha 1990

KROUPA – KROUPOVÁ 1988

Pavel Kroupa – Jaroslava Kroupová, K ikonografii nástěnných maleb v kostele Narození P. Marie v Dolním Bukovsku, *Umění XXXVI*, 1988, s. 558–560

KROUPA – KROUPOVÁ 1997

Pavel Kroupa – Jaroslava Kroupová, Opět k nástěnným malbám v Dolním Bukovsku, *Průzkumy památek* 1997, II, s. 3–18

KRUMAUER BILDERCODEX 1967

Krumauer Bildercodex. Österreichische Nationalbibliothek Codex 370. Facsimile--Band, Graz 1967

KRUMAUER BILDERCODEX – TEXTBAND 1967

Gerhard Schmidt – Franz Unterkircher, *Krumauer Bildercodex. Österreichische Nationalbibliothek Codex 370. Textband zu der Facsimile-Ausgabe*, Graz 1967

KŘEČKOVÁ 1996

Jitka Křečková, Pečeti arcibiskupa Arnošta z Pardubic, in: *Sborník prací k sedmdesátým narozeninám Dr. Karla Beránka*, Praha 1996, s. 52–60

KUBÍNOVÁ 2012

Kateřina Kubínová, *Emauzský cyklus. Ikonografie středověkých nástěnných maleb v ambitu kláštera Na Slovanech*, Praha 2012

KUTAL 1952

Albert Kotal, Česká kasule ve Zhořelci, *Časopis Společnosti přátel starožitností LX*, 1952, s. 163–172

KUTHAN – ŠMIED 2009

Jiří Kuthan – Miroslav Šmied (ed.), *Korunovační řád českých králů*, Praha 2009

KYBALOVÁ 2001

Ludmila Kybalová, *Dějiny odívání. Středověk*, Praha 2001

LANC 1983

Elga Lanc, *Die mittelalterlichen Wandmalereien in Wien und Niederösterreich. Textband. Tafelband*, Wien 1983

LAVIČKA 2007

Roman Lavička, *Gotické umění. Průvodce sbírkou středověkého umění Alšovy jihočeské galerie*, Hluboká nad Vltavou 2007

LCI 1 1990

Engelbert Kirchbaum (ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie. Allgemeine Ikonographie. Bd. 1, A–Ezechiel*, Rom 1990

LCI 2 1990

Engelbert Kirchbaum (ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie. Allgemeine Ikonographie. Bd. 2, Fabelwesen–Kynokephalen*, Rom 1990

LCI 3 1990

Engelbert Kirchbaum (ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie. Allgemeine Ikonographie. Bd. 3, Laban–Ruth*, Rom 1990

MAISCH 1998

Ingrid Maisch, *Mary Magdalene. Between Contempt and Veneration. The Image of a Woman through the Centuries*, Collegeville 1998

MATĚJČEK 1950

Antonín Matějček, *Česká malba gotická. Deskové malířství 1350–1450*, Praha 1950

MATOUŠ 1975

František Matouš, *Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei*, Praha 1975

MEISS 1946

Millard Meiss, Italian Primitives at Konopiště, *Art Bulletin XXVIII*, 1946, č. 1, s. 1–19

MENOUŠKOVÁ – MĚŘÍNSKÝ 2008

Dana Menoušková – Zdeněk Měřínský (eds.), *Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska*, Uherské Hradiště 2008

MERHAUTOVÁ 1994

Anežka Merhautová (ed.), *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*, Praha 1994

MERHAUTOVÁ – SPUNAR 2006

Anežka Merhautová – Pavel Spunar, *Kodex vyšehradský. Korunovační evangelistář prvního českého krále*, Praha 2006

MIDOŇSKA 1968

Barbara Midoňská, Opatovický brevír. Neznámý český rukopis 14. století, *Umění XVI*, 1968, s. 213–254

MITTELEUROPAISCHE SCHULEN II 2002

Andreas Fingernagel – Martin Roland (eds.), *Mittleuropäischen Schulen II. (ca. 1350–1410). Österreich – Deutschland – Schweiz. Textband*, Wien 2002

MITTELEUROPÄISCHE SCHULEN III 2004

Ulrike Jenni – Maria Thiesen (eds.), *Mitteleuropäische Schulen III. (ca. 1350–1400). Böhmen – Mähren – Schlesien – Ungarn. Tafel- und Registerband*, Wien 2004

MODRÁKOVÁ 2008

Renáta Modráková, *Čas odložil svůj šat. Móda z rukopisů 11.–16. století*, Praha 2008

MUDRA 2012

Aleš Mudra, *Ecce panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře (kolem 1300–1620)*, Praha 2012

MÜLLER 1985

Jan Müller, K charakteru výtvarné kultury Českého Krumlova v letech 1420–1470, *Umění XXXIII*, 1985, s. 520–546

NECHUTOVÁ 2000

Jana Nechutová, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, Praha 2000

PATERA 2003

Václav Paukert, Středověké nástěnné malby v presbytáři kostela sv. Michaela archanděla v Licibohčicích, *Zprávy památkové péče* 63, 2003, s. 271–273

PAVEL 1969

Jakub Pavel, Studie k itineráři Karla IV., *Historická geografie* 2, 1969, s. 38–78

PAVELEC 1997

Petr Pavelec, Nástěnné malby v kostele sv. Prokopa v Křtěnově na Českobudějovicku, *Zprávy památkové péče* 57, 1997, s. 183–193

PAVELEC 2002

Petr Pavelec, Středověké nástěnné malby v interiéru vstupní síně domu čp. 29 v Radniční ulici, *Zprávy památkové péče* 62, 2002, s. 223–227

PAVELEC 2006

Petr Pavelec, K stavební obnově a restaurování kostela Narození Panny Marie v Cetvinách na Českokrumlovsku, *Zprávy památkové péče* 66, 2006, s. s. 377–384

PAVELKA 1949

Jaroslav Pavelka, Karlštejnské malby, in: *Cestami umění. Sborník k poctě šedesátých narozenin Antonína Matějčka*, Praha 1949, s. 128–137

PAVLÍČEK 1998

Martin Pavlíček, Assumpta v hořícím keři, *Umění XLVI*, 1998, s. 444–452

PAVLÍK – VITANOVSKÝ 2004

Čeněk Pavlík – Michal Vitanovský, *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*, Praha 2004

PEŠINA 1958

Jaroslav Pešina et al., *Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300–1350*, Praha 1958

PEŠINA 1982

Jaroslav Pešina, *Mistr Vyšebrodského cyklu*, Praha 1982

PETR 2007

Stanislav Petr, *Soupis rukopisů knihovny při farním kostele sv. Jakuba v Brně*, Praha 2007

PINTO-MATHIEU 1997

Élisabeth Pinto-Mathieu, *Marie-Madeleine dans la littérature du Moyen Age*, Paris 1997

PODLAHA – ŠITTLER 1896

Antonín Podlaha – Eduard Šittler, Vyšívaná roucha bohoslužebná na Národopisné výstavě československé 1895, *Method XXII*, 1896, s. 31–32, s. 40

PODLAHA – ŠITTLER 1903

Antonín Podlaha – Eduard Šittler, *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze*, Praha 1903

POKORNÝ 2011

Pavel R. Pokorný, Antifonář z Vorau, in: Klára Benešová – Jan Chlábec (eds.), *V zajetí středověkého obrazu. Kniha studií k jubileu Karla Stejskala*, Praha 2011, s. 65–66

POZDNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984

Jaromír Homolka – Josef Krása – Václav Mencl et al., *Pozdně gotické umění v Čechách /1471–1526/*, Praha 1984

PRIX – VŠETEČKOVÁ 1993

Dalibor Prix – Zuzana Všetěčková, Středověký kostel sv. Bartoloměje v Praze 9-Kyjích do počátku husitských válek, *Umění XLI*, 1993, s. 231–258

PRIX 2012

Dalibor Prix, Středověká kaple sv. Marie Magdalény při klášteře minoritů v Krnově, in: Ivo Hlobil – Daniela Rywíková (eds.), *Jan Lucemburský. Kultura, umění a zbožnost na Moravě a ve Slezsku v době vlády prvního Lucemburka*, Ostrava 2012, s. 137–178.

RADIL 1934

Václav Radil, *Dějiny Přední Kopaniny v okrese Praha venkov*, Praha 1934

RENAUD-CHAMSKA 2008

Isabelle Renaud-Chamska, *Marie Madeleine en tous ses états. Typologie d'une figure dans les arts et la littérature (IVe-XXIe siècles)*, Paris 2008

ROYT 1985

Jan Royt, Příspěvek k ikonografii alegorie sv. Kříže v Roudnici nad Labem, *Umění* XXXIII, 1985, s. 492–507

ROYT 2012

Jan Royt, *Gabreta Sancta. Svátí patroni a ochránci střední Šumavy ve výtvarném umění*, Sušice 2012

RYNEŠ 1992

Václav Ryneš, Tradice vyšehradských svatyní, in: *Královský Vyšehrad. Sborník příspěvků k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava II. (1061–1092)*, Praha 1992

RYWIKOVÁ 2012

Daniela Rywиковá, Oltář Reininghausův – pokus o novou interpretaci, in: Helena Dáňová – Klára Mezihoráková – Dalibor Prix (eds.), *Artem ad vitam. Kniha k poctě Ivo Hlobila*, Praha 2012, s. 265–275

Samek 1994

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska, 1. svazek, A/I*, Praha 1994

SCHILLER 1968

Gertrud Schiller, *Ikonographie der christlichen Kunst. Band 2. Die Passion Jesu Christi*, Gütersloh 1968

SCHILLER 1969

Gertrud Schiller, *Ikonographie der christlichen Kunst. Band 1. Inkarnation-Kindheit-Taufe-Versuchung-Verklärung-Wirken und Wunder Christi*, Gütersloh 1969

SCHILLER 1971

Gertrud Schiller, *Ikonographie der christlichen Kunst. Band 3. Die Auferstehung und Erhöhung Christi*, Gütersloh 1971

STARÉ ČESKÉ UMĚNÍ 1988

Oldřich J. Blažíček – Ladislav Kesner – Jiří Kotalík et al., *Staré české umění. Sbírký Národní galerie v Praze. Jiřský klášter*, Národní galerie v Praze 1988

STEHLÍKOVÁ 1998

Eva Stehlíková, *A co když je to divadlo? Několikero zastavení nad středověkým latinským dramatem*, Praha 1998

SULLIVAN 1985

Ruth Wilkins Sullivan, The Anointing in Bethany and Other Affirmations of Christ's Divinity on Duccio's Back Predella, *The Art Bulletin* LXVII, 1985, č. 1, s. 32–50

SVATOŠ 1986

Michal Svatoš, *Graduál mistra Václava*, Praha 1986

ŠIMŮNEK – LAVIČKA 2011

Robert Šimůnek – Roman Lavička, *Páni z Rožmberka 1250–1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011

ŠKARKA 1949

Antonín Škarka, Z problematiky českého gotického básnictví. (Veršovaná mystická homilie „Pláč Marie Magdaleny“ z Hradeckého rukopisu), *Český časopis historický* XLVIII–XLIX, 1949, s. 30–109

ŠMAHEL 2012

František Šmahel, *Diví lidé (v imaginaci) pozdního středověku*, Praha 2012

ŠRONĚK 2007

Michal Šroněk, Karel IV., Jan Rokycana a *šlojír nejistý*, in: Martin Nodl (ed.), *Colloquia mediaevalia Pragensia 6. Zbožnost středověku*, Praha 2007, s. 79–109

ŠKODA 2002

Eduard Škoda, *Pražské svatyně*, Praha 2002

ŠTEFANOVÁ 1985

Milena Štefanová, Figurálně zdobené rámy českých gotických obrazů, *Umění* XXXIII, 1985, s. 315–329

UPČ 1980

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech. Díl 3. P–Š*, Praha 1980

STEJSKAL–URBÁNKOVÁ 1975

Karel Stejskal – Ema Urbánková, *Pasionál Přemyslovny Kunhuty*, Praha 1975

URBÁNKOVÁ 1986

Emma Urbánková, *Soupis prvotisků českého původu*, Praha 1986

URBÁNKOVÁ 1994

Emma Urbánková, *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Dodatky. Díl 1, Prvotisky (do r. 1500)*, Praha 1994

VELTRUSKÁ 2006

Jarmila Veltruská, *Posvátné a světské. Osm studií o starém českém divadle*, Praha 2008

VILIKOVSKÝ 1948

Jan Vilikovský, *Písemnictví českého středověku*, Praha 1948

VÍTOVSKÝ 1976

Jakub Vítovský, Nástěnné malby ze XIV. století v Pražské katedrále, *Umění* XXIV, 1976, s. 473–502

Vítovský 1977

Jakub Vítovský, Nástěnné malby ve Čkyni, *Památky a příroda* II, 1977, s. 150–152

VOTOČEK 1983

Otakar Votoček, *Severočeské galerie v Litoměřicích. Sbíрка starého umění. Stručný průvodce a katalog vystavených děl*, Ústí nad Labem 1993

VŠETEČKOVÁ 1999

Zuzana Všeťečková, *Středověká nástěnná malba ve středních Čechách, Průzkumy památek – Příloha* 1999,

VŠETEČKOVÁ 2000

Zuzana Všeťečková, *Nástěnné malby v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně*, Louny 2000

VŠETEČKOVÁ 2011

Zuzana Všeťečková, *Středověká nástěnná malba ve středních Čechách*, Praha 2011

WARNER 1976

Marina Warner, *Alone of All Her Sex. The Myth and the Cult of the Virgin Mary*, London 1976

Internetové zdroje**MANUSCRIPTORIUM**

www.manuscriptorium.com, vyhledáno 24. 2. 2013

KATALOG PEČETÍ

http://database.aipberoun.cz/pecete/engine/pecete.cg2?MainPage=../pecete_cz_basic.htm, vyhledáno 6. 2. 2011

ORDEN ONLINE

<http://www.orden-online.de/wissen/m/magdalenerinnen/>, vyhledáno 16. 4. 2011

THE ROSE WINDOW

www.therosewindow.com, vyhledáno 14. 6. 2013

Seznam vyobrazení

Čísla snímků náležejících ke katalogu odpovídají číslům jednotlivých katalogových hesel. Pro katalogová hesla č. 29, 49, 50, 61, 84, 92, 109, 110, 130 není obrazová dokumentace k dispozici.

[1] Pomazání Krista v Betánii, Kodex vyšehradský, fol. 40r, před 1085, pergamen, 41,5 × 34 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 13.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 24. 2. 2013

[2] Iniciála „M“aria, sv. Maří Magdalena, Antifonář sedlecký, p. 360, kolem 1240, pergamen, 44 × 32 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIII A 6.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 24. 2. 2013

[3] Iniciála „I“n ill[o] t[em]pore], Noli me tangere, Evangeliář pražské diecéze, fol. 76r, kolem 1260, pergamen, 32 × 22,4 cm, Praha, Knihovna Národního muzea v Praze, XIV A 10. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 24. 2. 2013

[4] Konventní pečeť magdalenitek v Dobřanech s reliéfním zobrazením sv. Maří Magdaleny, před 1272, přírodní bělavý vosk, v. 5,6 cm, š. 3,5 cm, Praha, Národní archiv, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2 055, 2 056, 2 057, všechny otisky ze 7. 10. 1272. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, s. 512, obr. 639

[5] Iniciála „M“aria, Noli me tangere, Vitae sanctorum, fol. 104r, Praha, poslední třetina 13. století, pergamen, 26,5 × 19,5 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, VI E 1. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 24. 2. 2013

[6] Dva apoštolové a sv. Maří Magdalena, počátek 14. století, nástěnná malba, Janovice nad Úhlavou, kostel sv. Jana Křtitele, jižní stěna kněžiště.

Foto: převzato z KRÁSA 1982, s. 43

[7a] Tři Marie u hrobu, Kristus se zjevuje třem Mariím, Pasionál abatyše Kunhuty, fol. 14r, Praha, 1312–1320, pergamen, 30 × 25 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[7b] Maří Magdalena vypráví Panně Marii o setkání s Kristem, Pasionál abatyše Kunhuty, fol. 14v, Praha, 1312–1320, pergamen, 30 × 25 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[8a] Panna Maria Ochránitelka mezi sv. Kateřinou, sv. Maří Magdalenou a neznámou světící, 1320–1330, nástěnná malba, Křtěnov, kostel sv. Prokopa, severní stěna kněžiště. Foto: převzato z PAVELEC 2013, s. 181, obr. 83

[8b] Nástěnné malby severní stěny kněžiště kostela sv. Prokopa v Křtěnově (kresba Klára Šafářová), 1320–1330, nástěnná malba v kostele sv. Prokopa v Křtěnově

(okr. České Budějovice), severní stěna kněžiště. Foto: převzato z PAVELEC 1997, s. 188, obr. 8

[9a] Oplakávání Krista, 1320–1330, nástěnná malba, Strakonice, bývalá komenda johanitů, severní křídlo ambitu. Foto: převzato z HULE 2009, s. 190, obr. 100

[9b] Noli me tangere, 1320–1330, nástěnná malba, Strakonice, bývalá komenda johanitů, severní křídlo ambitu. Foto: převzato z HULE 2009, s. 192, obr. 106

[10] Noli me tangere, 40. léta 14. století, nástěnná malba, Jindřichův Hradec, kostel sv. Jana Křtitele, severní stěna presbytáře. Foto: Veronika Tobiášová

[11] Povýšení sv. Maří Magdaleny, 40. léta 14. století, nástěnná malba, Čkyně, kostel sv. Maří Magdaleny, jižní stěna kněžiště. Foto: převzato z PRIX – VŠETEČKOVÁ 1993, s. 256, obr. 10

[12] Sekretní pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Noli me tangere, I. typ sekretu, otisk 2. 5. 1344, včelí vosk červeně zbarvený, průměr 21 mm, Praha, Národní archiv, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, inv. č. 42. Foto: převzato z HLEDÍKOVÁ 2008, s. 255

[13] Povýšení sv. Maří Magdaleny, po 1344, nástěnná malba, Praha-Kyje, kostel sv. Bartoloměje, severní stěna kněžiště. Foto: převzato z VŠETEČKOVÁ 2011, s. 29

[14a] Alegorie sv. Kříže, kolem 1345, nástěnná malba, Roudnice nad Labem, klášter augustiniánů, jihovýchodní křídlo ambitu. Foto: Hana Runčíková

[14b] Alegorie sv. Kříže – sv. Maří Magdalena (detail), kolem 1345, nástěnná malba, Roudnice nad Labem, klášter augustiniánů, jihovýchodní křídlo ambitu. Foto: Hana Runčíková

[15] Sekretní pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Noli me tangere, II. typ sekretu, otisk 28. 5. 1345, včelí vosk červeně zbarvený, průměr 29 mm, Praha, Národní archiv, fond Augustiniáni obutí – provincialát a konvent, Praha, inv. č. 34. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1997, s. 227, obr. 120

[16a] Mistr Vyšebrodského oltáře, Vyšebrodský oltář, Ukřižování, kolem 1345–1350, javorové dřevo potažené plátnem, tempera, 99,5 × 92,5 cm, Praha, Národní galerie, inv. č. O 6790. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006a, kat. č. 9c, s. 89

[16b] Mistr Vyšebrodského oltáře, Vyšebrodský oltář, Oplakávání Krista, kolem 1345–1350, javorové dřevo potažené plátnem, tempera, 99,5 × 92,5 cm, Praha, Národní galerie, inv. č. O 6791. Foto: převzato z Jaroslav Pešina, *Mistr vyšebrodského cyklu*, Praha 1982, obr. 50

[17a] Hostina v domě Šimona farizeje, Liber depictus, fol. 9v–10r dole, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17b] Noli me tangere, Liber depictus, fol. 23v dole, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17c] Syrus a Eucharía se svými dětmi Lazarem, Maří Magdalenou a Martou, Liber depictus, fol. 76ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17d] Hostina v domě Šimonově, Liber depictus, fol. 76rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17e] Sv. Maří Magdalena a její druhové v lodi bez vesel, Liber depictus, fol. 76rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17f] Sv. Maří Magdalena se zjevuje knížecímu páru, Liber depictus, fol. 76va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17g] Kněžna vypráví knížeti o svém vidění, Liber depictus, fol. 76ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17h] Knižecí pár přijímá sv. Maří Magdalenu a její druhy, Liber depictus, fol. 76vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17i] Knižecí pár prosí sv. Maří Magdalenu o potomka, Liber depictus, fol. 77rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17j] Sv. Maří Magdalena se modlí za dítě pro knížecí pár, Liber depictus, fol. 76vc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17k] Kněžna prosí knížete, aby jej mohla doprovázet do Svaté země; knížecí pár na moři, Liber depictus, fol. 77rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17l] Kněžna po porodu syna umírá, Liber depictus, fol. 77va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17m] Kníže a pomocníci vynášejí tělo kněžny i dítě na ostrov, Liber depictus, fol. 78ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17n] Kníže přikrývá manželku svým pláštěm, Liber depictus, fol. 77vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17o] Kníže pokračuje v plavbě sám; kníže vystupuje na pevninu, Liber depictus, fol. 78rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17p] Sv. Petr provází knížete po Jeruzalémě; sv. Petr ukazuje knížeti místo Kristova bičování, Liber depictus, fol. 77vc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17q] Sv. Petr ukazuje knížeti místo Kristova ukřižování; sv. Petr ukazuje knížeti místo Kristova zmrtvýchvstání, Liber depictus, fol. 78ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17r] Kníže se navrácí domů, Liber depictus, fol. 78va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17s] Kníže nachází manželku i své dítě; kněžna přichází zpět k životu, Liber depictus, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17t] Knížecí pár nastupuje s dítětem do lodi a pokračuje v cestě po moři, Liber depictus, fol. 79ra, jižní Čechy, krátce před 1350, fol. 78vb, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17u] Knížecí pár pokleká před sv. Maří Magdalenou; sv. Maximin káže zástupu, Liber depictus, fol. 79rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17v] Knížecí pár s potomkem přijímá v přítomnosti sv. Maří Magdaleny křest, Liber depictus, fol. 78vc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17w] Kníže dává kácet modly, Liber depictus, fol. 79rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17x] Sv. Lazar je vysvěcen na biskupa, Liber depictus, fol. 79va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17y] Sv. Lazar káže zástupu a sv. Maximin jej kropí svěcenou vodou, Liber depictus, fol. 80ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17z] Andělé odvádějí sv. Maří Magdalenu do pouště, fol. 79vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17aa] Andělé slouží sv. Maří Magdaleně; andělé vynášejí sv. Maří Magdalenu do nebe, Liber depictus, fol. 80rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ab] Sv. Maří Magdalena posílá kněze za sv. Maximinem; kněz mluví se sv. Maximinem, Liber depictus, fol. 79vc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ac] Andělé přivádějí sv. Maří Magdalenu ke sv. Maximinovi; sv. Maximin udílí sv. Maří Magdaleně svátost oltářní, Liber depictus, fol. 80rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ad] Smrt a pohřeb sv. Maří Magdaleny, Liber depictus, fol. 80va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ae] Pohřeb sv. Maximina; vévoda burgundský se svou manželkou, Liber depictus, fol. 81rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17af] Vévoda rozděluje svůj majetek mezi chudé, Liber depictus, fol. 80vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ag] Vévoda nechává stavět kostel, Liber depictus, fol. 81rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ah] Vévoda zakládá klášter; vysvěcení kláštera, Liber depictus, fol. 80vc–81rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ai] Opat kláštera posílá mnicha, aby přivezl ostatky sv. Maří Magdaleny, Liber depictus, fol. 81va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17aj] Posel jede pro ostatky, Liber depictus, fol. 82ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ak] Mnich získává ostatky svěťice, Liber depictus, fol. 81vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17al] Mnich přináší ostatky do hostince; sv. Maří Magdalena se v noci zjevuje mnichovi, Liber depictus, fol. 82rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17am] Průvod řeholníků vítá mnicha přinášejícího ostatky sv. Maří Magdaleny, Liber depictus, fol. 81vc–82rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17an] Rytíř se modlí před hrobem sv. Maří Magdaleny, Liber depictus, fol. 82va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ao] Rytíř jede s družinou do boje, Liber depictus, fol. 83ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ap] Rytíř padl v boji, Liber depictus, fol. 82rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17aq] Rytířovo tělo je odváženo domů, Liber depictus, fol. 83rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ar] Rytíř přichází k životu, Liber depictus, fol. 82rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17as] Rytíř se zpovídá knězi a přijímá Tělo Páně, Liber depictus, fol. 83rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17at] Rytíř umírá, Liber depictus, fol. 83va, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370.
Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17au] Pohřeb rytíře, jemuž žehná sv. Maří Magdalena, Liber depictus, fol. 83vb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17av] Těhotná žena se modlí ke sv. Maří Magdaleně, Liber depictus, fol. 83vc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17aw] Žena porodila syna a zaslíbila jej sv. Maří Magdaleně, Liber depictus, fol. 84ra, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ax] Slepec přichází ke hrobu sv. Maří Magdaleně a zrak se mu navrácí, Liber depictus, fol. 84rb, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[17ay] Žák sepisuje své hříchy a pokládá list na hrob sv. Maří Magdaleny; žák si bere list zpět – jeho hříchy jsou mu odpuštěny, Liber depictus, fol. 84rc, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[18] Noli me tangere, kolem 1351, nástěnná malba, Starý Plzenec, kostel Narození Panny Marie, severní stěna presbytáře. Foto: převzato z STEJSKAL 1956, s. 189

[19] Iniciála „R“esurrexi, Noli me tangere, Misál olomoucký probošta Herborda z Fulštejna, fol. 113v, před 1355, pergamen, 36,5 x 27 cm, Olomouc, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, CO 131. Foto: převzato z KATALOG OSTRAVA 2011, s. 646

[20a] Iniciála „M“odorib[us], Noli me tangere, Liber viaticus Jana ze Středy, fol. 146r, Praha, 1355–1360, pergamen, 43,5 x 31,1 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 12. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[20b] Iniciála „D“iligebat, sv. Maří Magdalena, Liber viaticus Jana ze Středy, fol. 243v, Praha, 1355–1360, pergamen, 43,5 x 31,1 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 12. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[21] Sv. Maří Magdalena a sv. Kateřina, kolem 1360, nástěnná malba, Český Krumlov, měšťanský dům č. p. 29 v Radniční ulici, severní stěna. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 439

[22] Ukřižování, kolem 1360, nástěnná malba, Dolní Bukovsko, kostel Narození Panny Marie, severní stěna presbytáře. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 446

[23] Iniciála „M“agdalena, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Bartholomaeus de Carrasis: Milleloquium sancti Augustini, fol. 2v, Čechy, kolem 1360, pergamen, 48,2 x 31,5 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, XII A 3. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[24] Zmrtvýchvstání Krista s Maří Magdalenou, po 1360, nástěnná malba, Kojetice, kostel sv. Víta, sedile jižní stěny presbytáře. Foto: převzato z VŠETEČKOVÁ 2011, s. 30

[25a] Kristus na návštěvě u Marie a Marty, 1359–1365, nástěnná malba, Karlštejn, kaple sv. Kříže, jihozápadní okenní výklenek. Foto: Veronika Tobiášová

[25b] Pomazání Krista v domě Šimona farizeje, 1359–1365, nástěnná malba, Karlštejn, kaple sv. Kříže, jihozápadní okenní výklenek. Foto: Veronika Tobiášová

[25c] Vzkříšení Lazara, 1359–1365, nástěnná malba, Karlštejn, kaple sv. Kříže, jihozápadní okenní výklenek. Foto: Veronika Tobiášová

[25d] Noli me tangere, 1359–1365, nástěnná malba, Karlštejn, kaple sv. Kříže, jihozápadní okenní výklenek. Foto: Veronika Tobiášová

[26] Menší pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny, Čechy, před 1362, vosk červené barvy, průměr 41 mm, Praha, Národní archiv, fond Archiv České koruny, inv. č. 818. Foto: převzato z HLEDÍKOVÁ 2008, s. 254

[27] Mistr Theodorik, Sv. Maří Magdalena, před 1365, olejová tempera na bukové desce, 114,9 x 86,6 cm, Karlštejn, kaple sv. Kříže, inv. č. KA 3762. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1997, s. 518

[28] Iniciála „R“ogab[at?], sv. Maří Magdalena, Antifonář, Čechy, 60. léta 14. století, zlomek, pergamen, 125 × 132 mm, Praha, Knihovna Národního muzea, 1 D a 3/8. Foto: převzato z BRODSKÝ 2000, s. 326, obr. 363

[30] Iniciála „G“audeamus, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Opatovický misál, fol. 158v, Praha, 60. léta 14. století, pergamen, 42 × 30 cm, Olomouc, Vědecká knihovna Olomouc, M III 106. Foto: převzato z <http://aleph.vkol.cz>, vyhledáno 14. 4. 2011

[31] Noli me tangere, 60. léta 14. století, nástěnná malba, Nebovidy, kostel sv. Kříže, jižní stěna presbytáře. Foto: převzato z KNOFLÍČEK 2009, kat. č. 21, s. 126

[32a] Mistr Antifonáře z Vorau se spolupracovníky, iniciála „U“espere, Dvě Marie jdou ke hrobu, Antifonář z Vorau, fol. 166v, Praha, 1365–1370 (?), pergamen, asi 58 × 38 cm, Vorau, Stiftsbibliothek, sign. 259. I–IV; II. díl. Foto: převzato z <http://bildindex.de>, vyhledáno 17. 5. 2012

[32b] Mistr Antifonáře z Vorau se spolupracovníky, iniciála „I“, Sv. Maří Magdalena, Antifonář z Vorau, fol. 192v, Praha, 1365–1370 (?), pergamen, asi 58 × 38 cm, Vorau, Stiftsbibliothek, sign. 259. I–IV; II. díl. Foto: převzato z <http://bildindex.de>, vyhledáno 17. 5. 2012

[33a] Jan z Opavy s pomocníkem a Mistr Misálu Jana ze Středy, iniciála „E“t factum est, Pomazání v domě Šimonově, Evangeliář habsburských vévodů (zv. Jana z Opavy), fol. 46r, Praha, 1368, pergamen, 37,5 × 26 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1182. Foto: převzato z MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004, kat. č. 6, obr. 39

[33b] Jan z Opavy s pomocníkem a Mistr Misálu Jana ze Středy, iniciála „U“espere, Tři Marie u hrobu, Evangeliář habsburských vévodů (zv. Jana z Opavy), fol. 52r, Praha, 1368, pergamen, 37,5 × 26 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1182. Foto: převzato z MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004, kat. č. 6, bar. obr. 13

[33c] Jan z Opavy s pomocníkem a Mistr Misálu Jana ze Středy, iniciála „U“na, Noli me tangere, Evangeliář habsburských vévodů (zv. Jana z Opavy), fol. 144r, Praha, 1368, pergamen, 37,5 × 26 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1182. Foto: převzato z MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004, kat. č. 6, bar. obr. 16

[33d] Jan z Opavy s pomocníkem a Mistr Misálu Jana ze Středy, iniciála „I“hesus, Pomazání v Betánii, Evangeliář habsburských vévodů (zv. Jana z Opavy), fol. 173v, Praha, 1368, pergamen, 37,5 × 26 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1182.

Foto: převzato z http://udu.ff.cuni.cz/soubory/galerie/01%20Cechy/Hlavackova%20-%20Rukopisy%20doby%20Karla%20IV/slides/035_JOP.html, vyhledáno 15. 4. 2011

[34] Hostina v domě Šimona farizeje, konec 60. let – polovina 70. let 14. stol., nástěnná malba, Praha, benediktinský klášter Na Slovanech, severní křídlo ambitu.

Foto: převzato z <http://bildindex.de>, vyhledáno 17. 5. 2012

[35a] Noli me tangere, po 1370, nástěnná malba, Drásov, kostel Povýšení sv. Kříže, severní stěna presbytáře. Foto: převzato z KNOFLÍČEK 2009, kat. č. 11, s. 80

[35b] Sv. Maří Magdalena, po 1370, nástěnná malba, Drásov, kostel Povýšení sv. Kříže, severní stěna presbytáře. Foto: převzato z KNOFLÍČEK 2009, s. 85

[36] Madona se sv. Maří Magdalenou, sv. Bartolomějem, sv. Jakubem, světci a dvěma klečícími kanovníky, 70. léta 14. století, nástěnná malba, Praha, katedrála sv. Víta, jihovýchodní stěna kaple sv. Maří Magdaleny.

Foto: převzato z <http://bildindex.de>, vyhledáno 15. 4. 2011

[37] Iniciála „C“ogitanti michi, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Breviář opatovický, fol. 152r, Čechy (Praha), 70. léta 14. století, pergamen, 55,8 × 37,2 cm, Krakov, Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, bez signatury. Foto: převzato z MİDOŃSKA 1968, s. 213

[38a] Pomazání v domě Šimona farizeje, konec 70. let 14. století, nástěnná malba, Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, závěr presbytáře.

Foto: převzato z http://periqculosus.rajce.idnes.cz/slavetin_s/#F0121.jpg, vyhledáno 11. 3. 2011

[38b] Ukřižování, konec 70. let 14. století, nástěnná malba, Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, závěr presbytáře.

Foto: převzato z http://periqculosus.rajce.idnes.cz/slavetin_s/#F0048.jpg, vyhledáno 11. 3. 2011

[38c] Sv. Maří Magdalena, konec 70. let 14. století, nástěnná malba, Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, závěr presbytáře.

Foto: převzato z http://periculusus.rajce.idnes.cz/slavetin_s/#F0142.jpg,
vyhledáno 11. 3. 2011

[39] Kasule z Břevnova, konec 70. let 14. století, hedvábná a zlatá výšivka na lněném plátně, výšivka perlami, kovové aplikace, paličkovaná krajka, Praha, Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze–Břevnově.

Foto: převzato z <http://bildindex.de>, vyhledáno 17. 5. 2012

[40] Kasule ze Zhořelce, konec 70. let 14. století, hedvábný samet, zlatá a hedvábná výšivka na lněném plátně, Zhořelec, Kulturhistorisches Museum, inv. č. 65.

Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006a, kat. č. 37.I, s. 135

[41] Mistr Třeboňského oltáře, Třeboňský oltář, Sv. Kateřina, sv. Maří Magdalena a sv. Markéta (vnitřní strana), Praha, kolem 1380, tempera, smrkové dřevo oboustranně potažené plátnem, 132,8 × 92 cm, Praha, Národní galerie, inv. č. O 476. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 475

[42] Ukřižování, kolem 1380, nástěnná malba, Třeboň, klášter augustiniánů kanovníků, východní křídlo ambitu. Foto: Rudolf Šimek

[43] Panna Maria Ochránitelka mezi světicemi – sv. Marta, sv. Maří Magdalena a sv. Alžběta (detail), 1. polovina 80. let 14. století, nástěnná malba, Praha, Nové Město Pražské, kostel sv. Apolináře, severní stěna lodi. Foto: převzato ze SKALICKÝ 2009, obr. 49

[44] Tympanon s Ukřižováním a Mučením Krista, po 1383, reliéf, opuka, v. 125 cm, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. VP 148. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006b, s. 35

[45] Mistr Bible Johánka ze Střílek, Iniciála „A“ngelus, Tři Marie u hrobu, Olomoucký antifonář, fol. 111r, 80. léta 14. století, pergamen, 51 × 37 cm, Olomouc, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, CO 6. Foto: převzato z BRODSKÝ 2012, s. 256, obr. 435

[46] Iniciála „E“ternum, sv. Maří Magdalena, Antifonář, fol. 80r, 80. léta 14. století, pergamen, 46 × 32,5 cm, Olomouc, Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. K 14892. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[47] Kánonový obraz, Ukřižování, Misál z Jihlavy, 80. léta 14. století, pergamen, 36,5 × 27 cm, Jihlava, Státní okresní archiv v Jihlavě, fond Archiv města Jihlava do roku 1848, Úřední knihy a rukopisy, inv. č. 694. Foto: převzato z HOFFMANN 2001, obr. 14

[48] Kasule z kostela sv. Petra a Pavla v Brně, Čechy, kolem 1380–1390, dorsální kříž: výšivka hedvábná a zlatým dracounem na plátně, 112,5 × 44,5 cm, Brno, Moravská galerie, inv. č. 27 414. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006a, kat. č. 88, s. 251

[51a] Mistr Pavlových epištol, Kristus v předpeklí, Sanctorale Bernardi Guidonis, fol. 163v, Čechy, konec 14. století, papír a pergamen, 41,8 × 29,1 mm, Praha, Knihovna Národního Muzea v Praze, XV A 12.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[51b] Mistr Pavlových epištol, Iniciála „Q“uinta f[er]ia, Sanctorale Bernardi Guidonis, fol. 166r, Čechy, konec 14. století, papír a pergamen, 41,8 × 29,1 mm, Praha, Knihovna Národního Muzea v Praze, XV A 12.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[51c] Mistr Pavlových epištol, Iniciála „S“ancta, Sanctorale Bernardi Guidonis, fol. 6v, Čechy, konec 14. století, papír a pergamen, 41,8 × 29,1 mm, Praha, Knihovna Národního Muzea v Praze, XV A 12.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[51d] Mistr Pavlových epištol, Noli me tangere se sv. Petrem a sv. Janem, Sanctorale Bernardi Guidonis, fol. 90r, Čechy, konec 14. století, papír a pergamen, 41,8 × 29,1 mm, Praha, Knihovna Národního Muzea v Praze, XV A 12.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[52] Mistr Házmburského misálu, Kánonový obraz, Ukřižování, Misál pražského biskupa Zbyňka z Házmburka, fol. 149v, Praha, 1409–1410, pergamen, 24 × 17 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1844.

Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006a, kat. č. 203, s. 552

[53a] Tři Marie u hrobu, Breviář Benedikta z Valdštejna, fol. 249v, kolem 1410, pergamen, 17,5 × 12 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, VI.G.6.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[53b] Sv. Maří Magdalena, Breviář Benedikta z Valdštejna, fol. 461v, kolem 1410, pergamen, 17,5 × 12 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, VI.G.6.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[54] Iniciála „N“os, Ukřižování, Graduál magistra Václava, fol. 104v, po 1410, pergamen, 55,4 × 40 cm, Praha, Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy v Praze, trezorové fondy, bez signatury. Foto: převzato z SVATOŠ 1986, obr. 21

[55] Ukřižování, 1. třetina 15. století, nástěnná malba, Mostkovice, kostel Nanebevzetí Panny Marie, jižní stěna hlavní lodi. Foto: Adam Hubáček

[56] Noli me tangere, kolem 1420, nástěnná malba, Měřín, kostel sv. Jana Křtitele, kaple Panny Marie – severní stěna. Foto: převzato z KNOFLÍČEK 2009, s. 108

[57a] Sv. Maří Magdalena činí pokání v domě Šimonově, Sborník krumlovský, fol. 17r, Čechy, kolem 1420, pergamen, 30,9 × 21,6 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, III B 10. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[57b] Kladení do hrobu, Sborník krumlovský, fol. 30v, Čechy, kolem 1420, pergamen, 30,9 × 21,6 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, III B 10.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[57c] Povýšení sv. Maří Magdaleny, Sborník krumlovský, fol. 74v, Čechy, kolem 1420, pergamen, 30,9 × 21,6 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, III B 10.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[57d] Kristus žehná sv. Maří Magdaleně a sv. Martě, Sborník krumlovský, fol. 81v, Čechy, kolem 1420, pergamen, 30,9 × 21,6 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, III B 10. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[58] Mistr Adorace Děcka, Iniciála „U“esper, Antifonář Zbigniewa Olešnického, fol. 241v, Krakov, kolem 1425, pergamen, 59,3 × 39,9 cm, Krakov, Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Nr. KP 47. Foto: převzato z BRODSKÝ 2012, s. 123, obr. 162

[59] Povýšení sv. Maří Magdaleny a sv. Onufria (?), 1420–1450, nástěnná malba, Cetviny, kostel Narození Panny Marie, severovýchodní stěna závěru presbytáře.
Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 450

[60] Fragment vitraje s polopostavou sv. Maří Magdaleny, Praha, po 1430, sklo lazurované a malované, v. 36 cm, š. 31,5 cm, Praha, Národní muzeum, inv. č. 5004. Foto: převzato z MATOUŠ 1975, obr. 58

[62] Madona od sv. Tomáše v Brně / Veraikon, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), Praha?, po roce 1435?, dřevo (lípa) potažené plátnem, střední deska zezadu potažena pergamenem, tempera, zlacení a puncování, 62,4 × 49,8 cm včetně rámu, Brno, Moravská galerie, inv. č. A 172. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 276, obr. 128

[63] Navštívení Panny Marie / Noli me tangere, 1430–1440, dřevo potažené plátnem, tempera, 79 × 49,6 cm
Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie. Foto: převzato z MATĚJČEK 1950, obr. 257

[64] Triptych s Ukřižováním a světicemi zv. Oltář Reininghausův, Čechy, kolem 1430–1440, smrkové dřevo potažené plátnem, 155,5 × 87,5 cm (střed), tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1570–1572. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 460

[65] Ukřižování ze Skalice, jižní Čechy, 1430–1440, dřevěná deska potažená plátnem, 181,5 × 134 cm, tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 11070. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 466

[66] Oltářní triptych sv. Jana Křtitele ze Zátone, Český Krumlov, kolem 1440, smrkové dřevo potažené plátnem, 168,5 × 92,5 cm (střed), tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 8696–8698.
Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 463

[67] Mistr Rajhradského oltáře, Rajhradský oltář, Ukřižování, 1440–1450, smrkové dřevo potažené plátnem, tempera, 101 × 142 cm, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1584. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999, kat. č. 341, s. 439

[68] Noli me tangere, Bible husitská, fol. 445r, Čechy, 1441, pergamen, 21,6 × 15,3 cm, Praha, Knihovna Národního muzea, XVIII B 18.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[69] Adorace Páně českobudějovická / Kristus na hoře Olivetské, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), 1440–1450, Dřevo (lípa), 57 × 57, plátěný potah, zlacení s puncováním na přední straně, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. O 4. Foto: převzato z BARTLOVÁ 2001, s. 249, obr. 71

[70] Sv. Maří Magdalena ze Svaté Majdaleny, 1440–1450, plná socha, dřevo lipové, zbytky polychromie, v. 109 cm, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P–36. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 520

[71] Assumpta Lannova, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), jižní Čechy, kolem 1440–1450, borové dřevo potažené plátnem, 41,5 × 31,5 cm, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 495. Foto: Hana Runčíková

[72] Oplakávání Krista, jižní Morava, kolem poloviny 15. století, reliéf, dřevo (lípa, oltářní skříň z dubového dřeva), 157 × 149 cm (včetně rámu), zbytky původní polychromie a zlacení, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. P 588.

Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 312, obr. 142

[73] Madona Lannova, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), jižní Čechy, kolem 1450, borové dřevo potažené plátnem, 50,5 × 38,5 cm, tempera, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 494. Foto: Hana Runčíková

[74] Madona z Joštova špitálu, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), jižní Čechy, kolem 1450 (?), dřevěná deska potažené plátnem, 25,5 × 21 cm, tempera, Český Krumlov, Regionální muzeum v Českém Krumlově. Foto: převzato z MATĚJČEK 1950, kat. č. 287, obr. 275

[75] Kladení do hrobu, polovina 15. století, nástěnná malba, Zbraslav, cisterciácký klášter, prelatura. Foto: převzato z VŠETEČKOVÁ 2011, s. 315, obr. 6

[76] Mistr Ukřižování ze sv. Bartoloměje, Sv. Maří Magdalena, kolem 1450–1455, lipové dřevo, v. 151 cm, Plzeň, Památkový ústav v Plzni, inv. č. SV 1 368.

Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, tab. XLVII, a

[77] Kasulový kříž z Petrovic u Sedlčan s madonou a světlicemi, Čechy, 2. polovina 15. století, dorsální strana: výšivka na dvojím plátěném podkladu nekroucenou hedvábnou nití a zlatem, v. 121 cm, š. 59 cm, š. břevna 20,5 cm, Praha, Uměleckoprůmyslové muzeum, inv. č. 4433/1897. Foto:

převzato z <http://www.rojdenierus.ru/forum/viewtopic.php?p=37871&sid=3b403ddaaeb2c11ec28279e41f245aec>, vyhledáno 11. 3. 2011

[78] Domácí oltářík, 2. polovina 15. století, stříbro zlacené lité a ryté, v. 16,7 cm, detail, Praha – Břevnov, Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty.

Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1986, obr. 82, nestránkováno

[79] Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny (úplná rekonstrukce), polovina 15. století, cca 390 × 200 mm, Čáslav, Městské muzeum, inv. č. K 31.
Foto: HAZLBAUER 1998, tab. XVIII, č. 12

[80] Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny (rekonstrukce), 2. polovina 15. století, cca 385 × 85 mm, Velké Meziříčí, Muzeum Velké Meziříčí, inv. č. H 2719. Foto: MENOŠKOVÁ – MĚŘÍNSKÝ 2008, kat. č. 75, s. 30

[81] Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny (částečná rekonstrukce), 2. polovina 15. století – počátek 16. století, 367 × 209 mm, Český Krumlov, Státní hrad a zámek Český Krumlov, depozit. Foto: ERNÉE 2008, kat. č. 30, s. 118

[82] Zlomky kachlu se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny (částečná rekonstrukce), 2. polovina 15. století – počátek 16. století, Tábor, Husitské muzeum, inv. č. T 349, T 304, T 240, T 305. Foto: KRAJÍČ 2005, kat. č. I – A – 25, s. 84

[83] Zlomky kachlů se scénou Ukřižování (rekonstrukce), 2. polovina 15. století – počátek 16. století, kachel reliéfní, obdélný, rozměry celku neznámé, Tábor, Husitské muzeum, inv. č. T 295, T 331, T 344, zlomek bez čísla. Foto: převzato z KRAJÍČ 2005, kat. č. I – A – 14, s. 54, obr. 86

[85] Zvon s reliéfem Madony, sv. Maří Magdaleny a sv. Barbory (detail), 2. polovina 15. století (1460?), Brno, kostel sv. Michala, severní věž.
Foto: Hana Runčíková

[86] Ukřižování, počátek 3. čtvrtiny 15. století, nástěnná malba, Krnov, kostel sv. Ducha, sv. Barbory a sv. Alžběty Durynské, východní stěna lodi.
Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC IV 1999, kat. č. 019, s. 86–88

[87] Sv. Maří Magdalena z Černice, 1460–1470, lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, v. 140 cm, pozdější polychromie, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P–62. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 538

[88] Madona vídeňská, figurální rám – sv. Maří Magdalena (detail), jižní Čechy, kolem 1470, lipové dřevo, 33,5 × 26,5 cm, tempera, zlacení s puncováním, Vídeň, Kunsthistorisches Museum, Gal. Nr. 1783. Foto: převzato z MATĚJČEK 1950, obr. 269

[89] Monstrance z Velké Bíteše – sv. Maří Magdalena (detail), Brno, před 1414, úpravy 1471, pozlacené stříbro, zlato, čisté a barvené skleněné kameny, horský křišťál, v. 85,7 cm, š. (noha) 27,5 cm, Velká Bíteš, Městské muzeum, inv. č. H 200.
Foto: Ivo Kříž

[90] Kladení do hrobu, jižní Morava (Znojmo?), 3. čtvrtina 15. století, reliéf, dřevo (neurčeno, tvrdé), v. 52 cm, původní polychromie, Brno, Diecézní muzeum Petrov. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 316, obr. 145

[91] Sv. Maří Magdalena, Orationale Zikmunda Špana z Bernsteinu, fol. 231r, Kladsko, 1477, pergamen, přední a zadní předsádka papír, 130 × 85 mm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIII.H.3b, fol. 231r.

Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[93] Kánonový obraz, Ukřižování, Misál, fol. 167v, kolem 1480, pergamen, 39 × 28 cm, Brno, Archiv města Brna, SK, č. 16/2. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 509, obr. 251

[94] Ukřižování treboňské, jižní Čechy, kolem 1480, dřevěná deska potažená plátnem, 160 × 94 cm, křídový podklad, tempera, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1382. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 469

[95] Kasule z Rokycan s Bolestnou Pannou Marií mezi sv. Janem Evangelistou a sv. Maří Magdalenou a dalšími světcí, 4. čtvrtina 15. století, výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem na dvojitě lněném plátně, původní rozměry neznámé, Plzeň, Biskupství plzeňské, depozitář. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, tab. CXV, b

[96] Kasule z Domažlic s Ukřižovaným, Bohem Otcem a Zvěstováním, na pektorální straně se světcí, 1480–1490, výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem na dvojitě lněném plátně, Praha, Uměleckoprůmyslové muzeum, inv. č. 87 858. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, tab. CXVII, b

[97] Sv. Maří Magdalena ze skupiny Ukřižování, 80. léta 15. století, lipové dřevo, polychromie, v. 101 cm, š. 43 cm, h. 30 cm, Olomouc, Vlastivědné muzeum, inv. č. UP 9951. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999, obr. 195, s. 310

[98] Mistr křižovnického oltáře, Oltář křižovnického velmistra Mikuláše Puchnera (tzv. Archa Puchnerova), Praha (?), 1482, tempera, dřevo potažené plátnem, 123,5 × 95,5 cm, Praha, Národní galerie, inv. č. O 7104. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2011, s. 193

[99] Ukřižování, 1485–1492, nástěnná malba, Kutná Hora, chrám sv. Barbory, Smíškovská kaple, východní stěna. Foto: převzato z VŠETEČKOVÁ 2011, s. 173

[100] Chebský mistr, Sv. Maří Magdalena, Cheb, 80.–90. léta 15. století, dřevo (lípa), vysoký reliéf, vzadu vyhloubeno, výška 128 cm, drobné zbytky původní polychromie, Cheb, kostel sv. Mikuláše, severní boční oltář Neposkvrněného početí Panny Marie, na křídle. Foto: převzato z KATALOG CHEB 2009, s. 185

[101] Kasule z tovačovské zámecké kaple s Ukřižováním a sv. Maří Magdalenou (detail), 1490–1500, výšivka barevným hedvábím a stříbrným dracounem, různobarevné brokáty, bílý atlas, kovové drátky omotané hedvábím, pajetky, škrobená lněná cupanina, kříž: v. 111 cm, š. 52 cm, Kristus: v. 35 cm, sv. Maří Magdalena: v. 25 cm, detail, Přerov, Muzeum Komenského, inv. č. T 1167. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999, kat. č. 511, s. 577

[102] Tiskař Pražské bible, Hostina v domě Šimona farizeje, Jacobus de Voragine: Legenda aurea sanctorum, fol. 127v, Praha, 21. 7. 1495, prvotisk, papír, 31 x 21,5,

Praha, Národní knihovna České republiky, 42.D.36. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[103a] Tiskař Pražské bible, Pomazání v domě Šimona Malomocného, Nový zákon, fol. 62v, prvotisk, papír, 22 x 16 cm, Praha, 31. 10. 1497, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[103b] Tiskař Pražské bible, Sv. Maří Magdalena u prázdného hrobu, Nový zákon, fol. 68r, prvotisk, papír, 22 x 16 cm, Praha, 31. 10. 1497, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[103c] Tiskař Pražské bible, Noli me tangere, Nový zákon, fol. 68v, Praha, 31. 10. 1497, prvotisk, papír, 22 x 16 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[103d] Tiskař Pražské bible, Pomazání v domě Šimona farizeje, Nový zákon, fol. 83r, Praha, 31. 10. 1497, prvotisk, papír, 22 x 16 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[103e] Tiskař Pražské bible, Sv. Maří Magdalena a apoštolové u hrobu, Nový zákon, fol. 111v, Praha, 31. 10. 1497, prvotisk, papír, 22 x 16 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2011

[104] Oplakávání z Ostrohu, Cheb, 1498, Cheb, Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Cheb, inv. č. S 859 (reliéf), NB 109 (skříň). Foto: převzato z KATALOG CHEB 2009, s. 214

[105] Ukřižování (detail), konec 15. století, nástěnná malba, kostel sv. Michaela archanděla v Licibořicích (okr. Chrudim), presbytář. Foto: převzato z PAUKRT 2003, s. 272, obr. 3

[106] Ukřižování, konec 15. století – kolem 1500, nástěnná malba, klášter augustiniánů kanovníků v Třeboni (okr. Jindřichův Hradec), jižní křídlo ambitu. Foto: Rudolf Šimek.

[107] Dorsální strana kasule z Českého Krumlova, Čechy, kolem 1500 (Martinek), 2. pol. 14. stol. (Cichrová), výšivka barevným hedvábím a dracounem na dvojitěm plátně, v. 105 cm, š. 58 cm, š. břevna 18 cm, Český Krumlov, Státní hrad a zámek Český Krumlov, depozitář, inv. č. 5613. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 57

[108] Kasule s Ukřižováním a se sv. Helenou, Čechy, kolem 1500, výšivka barevným hedvábím a dracounem na dvojitěm plátně, v. 109 cm, š. 59,5 cm, š. břevna 18,5 cm, Praha, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 12368. Foto: převzato z MARTINEK 2000, obr. 38

[111] Kasule s Ukřižováním a se sv. Maří Magdalenou, jižní Morava (Brno?), konec 15. nebo počátek 16. století, reliéfní výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem přes lněné (škrobené) jádro, v. 110 cm, š. 61 cm, š. břevna 15 cm, Brno, Moravská galerie, inv. č. 27.413. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 602, obr. 347

[112] Oplakávání Krista z jižních Čech, jižní Čechy, počátek 16. století, reliéf, lipové dřevo, 59 × 53 cm, zbytky polychromie, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P 2. Foto: převzato z LAVIČKA 2007, s. 47

[113] Snímání z kříže, po roce 1500, nástěnná malba, kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie v Olomouci (okr. Olomouc), východní stěna lodi jižně od vítězného oblouku. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999, kat. č. 328, s. 415

[114] Reliéf Ukřižování z Počátek, Čechy, po roce 1500, reliéf, Počátky, kostel sv. Jana Křtitele, oltář boční kaple. Foto: převzato z UPČ 1980, s. 104

[115] Severočeský mistr, Oltář sv. Maří Magdaleny z Kerhartic u České Kamenice, severní Čechy, 1504, dřevo, polychromie, malba i zlacení původní; skříň: 133 × 77 cm, křídla: 133 × 30,5 cm; malba pozadí skříňě a obou křídel – smíšená technika; plastika: vysoký reliéf, v. 92 cm; zlacená dekorativní mřížka, Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, inv. č. OML: 344, SG: D-022. Foto: převzato z <http://www.galerie-ltm.cz/viewimg.php?iid=207>, vyhledáno 24. 2. 2011

[116] Nesení Kříže (detail), 1504 nebo 1508, nástěnná malba, minoritský klášter sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty v Brně (okr. Brno–město), severní křídlo ambitu. Foto: Michaela Rýdlová

[117] Mistr Litoměřického oltáře, Oltář litoměřický, Ukřižování, 1500–1505, jedlové dřevo potažené plátnem, tempera, 177,5 × 121,5 cm, Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, inv. č. OML: 343, SG: D-021. Foto: převzato z <http://www.galerie-ltm.cz/viewimg.php?iid=202>, vyhledáno 27. 3. 2011

[118] Janíček Zmílelý z Písku, Noli me tangere, Graduál mladoboleslavský, fol. 146r, Čechy (Praha?), kolem 1505, pergamen, 113 × 75 cm, Okresní muzeum Mladá Boleslav, inv. č. 21691. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[119] Janíček Zmílelý z Písku, Noli me tangere, Franusův kancionál, fol. 53v, Čechy (Praha?), 1505, pergamen, 66 × 43 cm, Okresní muzeum Mladá Boleslav, inv. č. 21691. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 17. 5. 2012

[120] Lobkovický graduál, fol. 173v, Čechy, 1500–1510, pergamen, 444 fol., 69,5 × 46 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XXIII.A.1. Foto: převzato z <http://www.manuscriptorium.com>, vyhledáno 14. 4. 2011

[121] Mistr Oplakávání ze Žebráku, Oplakávání Krista ze Žebráku, České Budějovice (?), 1500–1510, reliéf, lipové dřevo, 123 × 121 cm, polychromie, zlacení, Praha, Národní galerie, inv. č. DP. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006b, s. 128

[122a] Ukřižování, kolem 1508, nástěnná malba, Olomouc, dóm sv. Václava, východní křídlo ambitu. Foto: Zdeněk Sodoma

[122b] Oplakávání Krista, kolem 1508, nástěnná malba, Olomouc, dóm sv. Václava, východní křídlo ambitu. Foto: Zdeněk Sodoma

[123] Pečeť Valentina, probošta špitálu sv. Máří Magdalény v Plzni, Plzeň, 1509, černý vosk, v. 5 cm, š. 3,1 cm, Plzeň, Archiv města Plzně, inv. č. 274, karton 19, otisk z 13. 1. 1509. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, s. 515, obr. 643

[124] Sv. Jakub a sv. Maří Magdalena z Bílska, jižní Čechy, kolem 1510, lipové dřevo, vzadu vyhloubené, v. 135 cm, zbytky původní polychromie, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. DP–68. Foto: převzato z LAVIČKA 2007, s. 65

[125] Sv. Maří Magdalena ze scény Povýšení sv. Maří Magdaleny, západní Čechy, 1500–1520, dřevo (lipové), výška 114 cm, vzadu částečně opracováno, zbytky původní polychromie, Plzeň, Západočeská galerie v Plzni, inv. č. P 32. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, s. 794, obr. 1029

[126] Mistr zvíkovského Oplakávání, Oplakávání ze Zvíkova, kolem 1510, reliéf, lipové dřevo, v. 120 cm, š. 141 cm, nepatrné zbytky původní polychromie, Zvíkov, Státní hrad Zvíkov, hradní kaple sv. Václava, hlavní oltář. Foto: převzato z DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, obr. 64

[127] Mistr Oplakávání ze Žebráku, Sv. Maří Magdalena z Malého Boru u Horažďovic, 1510–1515, lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, v. 83 cm, zbytky původní polychromie, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P 41. Foto: převzato z <http://www.stavitele-katedral.cz/mistr-zebrackeho-oplakavani-a-jeho-dilna-soubor-plastik-z-alsovy-jihoceske-galerie-na-hluboke-ke-studii-petera-kovace-svata-trojice-z-ceskych-budejovic-mistra-zebrackeho-oplakavani/>, vyhledáno 17. 5. 2012

[128] Sv. Maří Magdalena ze Strmilova, 1510–1520, lipové dřevo, v. 100 cm, vzadu vyhloubeno, zbytky staré polychromie, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie. Foto: převzato z LAVIČKA 2007, s. 66

[129] Snímání z kříže, 2. desetiletí 16. století, nástěnná malba, klášter augustiniánů–kanovníků v Třeboni (okr. Jindřichův Hradec), severní křídlo ambitu. Foto: Rudolf Šimek

[131] Mistr Zvíkovského Oplakávání, Sv. Maří Magdalena z Kašperských Hor, před 1520, lipové dřevo, v. 72 cm, vzadu vyhloubeno, původní polychromie, Kašperské Hory, Šumavské muzeum. Foto: převzato ze SLÁVKOVÁ 2007, s. 64, obr. 15

[132] Iniciála „M“aria, Antifonář, fol. 196v, Morava, kolem 1500 a 20.–30. léta 16. století, pergamen, 61,5 × 41 cm, Brno, Moravský zemský archiv, Rukopisy

Františkova muzea, FM 1. Foto: převzato z KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, s. 523, obr. 259

[133] Mistr Oplakávání ze Žebráka, Sv. Maří Magdalena z Čakova, jižní Čechy, kolem 1520, lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, původní polychromie, v. 64 cm, š. 46,5 cm, hl. 23 cm, Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P-42. Foto: převzato z KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011, s. 553

[134] Mistr Týneckého Zvěstování – dílna (?), Sv. Maří Magdalena, Praha, 1520–1530, dřevo (lípa), výška 56 cm, vzadu neopracováno, stopy křídového podkladu se zbytky polychromie, Praha, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 19 855. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 1995–1996, s. 828, obr. 1099

[135] Oplakávání Krista, severní Čechy, 1520–1530, vysoký reliéf, lipové dřevo, 125 × 155 cm, sestaveno ze šesti dílů, bez polychromie, Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. P 431. Foto: Hana Runčiková

[136] Spinello Aretino, Trůnící sv. Maří Magdalena (zadní strana) / Bičování Krista (přední strana), kolem 1395–1400, tempera na plátně, zlacené pozadí, 176,5 x 120 cm, New York, Metropolitan Museum of Art, inv. č. 13.175. Foto: převzato z <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/110002197>, vyhledáno 24. 2. 2013

[137] Sv. Maří Magdalena, 3. třetina 12. století, vitraj, sklo, Německo, Klagenfurt, Fürstbischöfliches Diözesanmuseum. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-f6e133f908440ae75bff7effe1dcce5452cbf676>, 19. 7. 2012, vyhledáno 24. 2. 2013

[138] Simone Martini – Lippo Memmi (?), Oltář z Orvieta, Sv. Maří Magdalena s donátorem Trasmondem Monaldeschim (detail), kolem 1320, Itálie, Orvieta, Museo dell'Opera del Duomo. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-7f29b2aa1bca84399e6fccd384262e979177921c, vyhledáno 3. 4. 2013

[139] Sv. Maří Magdalena, kolem 1330, nástěnná malba, Německo (Vestfálsko), Hamm-Mark, evangelický farní kostel sv. Pankráce. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/zi_muc-2b0317a7f1855cc41931a31973d3ee263ea48158, vyhledáno 19. 7. 2012

[140] Tommaso da Modena, Triptych, Sv. Anastázie, sv. Maří Magdalena, sv. Anežka Římská a sv. Kateřina Alexandrijská (spodní část oltáře), 1348-1350, tempera na dřevě, 19 x 7 cm, Itálie, Bologna, Pinacoteca nazionale. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[141] Rogier van der Weyden, Triptych Braqueovy rodiny, Sv. Maří Magdalena (pravé křídlo), kolem 1452, olej na dřevě, 41 x 34 cm, Francie, Paříž, Musée National du Louvre. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-d4f90a912b9b58ff4053710f1992006c6a56a5c4>, vyhledáno 19. 7. 2012

[142] Nicolaus Gerhaert von Leyden, Sv. Maří Magdalena, 1462, ořechové dřevo, původní polychromie, v. 149,5 cm, š. 61,5 cm, h. 45,5 cm, Německo, Nördlingen, kostel sv. Jiří. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/berlin_udk-b6488d5881bbe9ed3a80b44752ed39219497ac4c, vyhledáno 19. 7. 2012

[143] Carlo Crivelli, Oltář dómu v Montefiore, Sv. Maří Magdalena, kolem 1471–1473, tempera na dřevě, 174 x 54 cm, Itálie, Montefiore dell'Aso, Collegiata di Santa Lucia. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[144] Sv. Helena a sv. Maří Magdalena, Kniha hodinek, fol. 5r, Anglie, před 1322, pergamen, Oxford, Bodleian Library, MS. Douce 231. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[145] Hlavní oltář, boční křídlo se světicemi: Madona, sv. Anna Samotřetí, sv. Maří Magdalena, Marie Jakubovou, Salome (nahore), Panna Maria Klasová, sv. Alžběta, sv. Helena, sv. Anežka Římská (dole), kolem 1470, tempera na dřevě, Rumunsko, Biertan, opevněný kostel. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/mainz-e966566218e704aca4e282feb24722a18fd5cb96>, vyhledáno 19. 7. 2012

[146] Mistr Mariina života – okruh, Madona s dítětem v růžovém loubí se sv. Kateřinou, Barborou, Maří Magdalenou a rodinou donátora, 1460–1480, malba na dubové desce, Německo, Berlín, Staatliche Museen zu Berlin, Gemäldegalerie. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bpk-e8da3813d712350fa076414450607feab9bb6f2b>, vyhledáno 19. 7. 2012

[147] Relikviářová skříňka, Ukřižování s alegoriemi Ctností, sv. Maří Magdalenou a sv. Františkem, 1301–1320, miniatura – malba, dřevo, pergamen, horský kříšťál, perly, damašek, 31 x 35,5 x 16 cm, Německo, Řezno, Domschatzmuseum Regensburg, DS Vitrine 8.6. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dmr-f6fe4064898a257bb7a548cc43635a528590f9c1>, vyhledáno 19. 7. 2012

[148] Giovanni da Milano, Výjevy ze života sv. Maří Magdaleny, kolem 1365, nástěnná malba, Florencie, Santa Croce, kaple Rinucciniů, jižní stěna. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidia-27215f8d2a4d4e53746087984233e8f4754ddb0a>, vyhledáno 19. 7. 2012

[149] Kříž z Ruthwellu, Pomazání Krista (jižní strana), Northumbrie, 680–750, kámen, Spojené království (Skotsko, Dumfriesshire), Ruthwell, kostel. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/genf-0283392a8d3f5fa5d2b495a278114c7dc7d59bc0>, vyhledáno 23. 4. 2013

[150] Vzkříšení Lazara – Pomazání v Betánii, Homiliář Řehoře Naziánského, Byzanc, 867–886, knižní malba, Francie, Paříž, Bibliothèque nationale de France. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[151] Pomazání v Betánii, Codex Egberti, fol. 65r, před 993, Německo, Trevír, Stadtbibliothek Trier, Ms. lat. 24. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/berlin_udk-25d1d5479c7da2c2a500a6a52ce909819e7c040b, vyhledáno 19. 7. 2012

[152] Pomazání v Betánii, Žaltář z Bonmontu, list 7, kolem 1260, Francie, Besançon, Bibliothèque municipale de Besançon, BM MS.54. Foto: převzato z http://www.enluminures.culture.fr/documentation/enlumine/fr/BM/besancon_025-01.htm, vyhledáno 27. 4. 2012

[153] Pomazání v domě Šimona farizeje, křtitelnice, kolem 1240–1250, bronz, Hildesheim, dóm. Foto: převzato z SCHILLER 1969, s. 431, obr. 448

[154] Iniciála „L“, Pomazání Krista na hostině v domě Šimona farizeje, Chórová kniha, Itálie, počátek 14. století, pergamen, 130 x 112 mm, Spojené království, Londýn, Victoria and Albert Museum, London, MS 905. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[155] Jacopino di Francesco – následovník, Pomazání v domě Šimona farizeje, kolem 1325–1330, tempera na dřevě, 53 x 57,5 cm, Spojené státy americké, Raleigh, North Carolina Museum of Art, GL.60.17.12, K-1166. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[156] Pomazání na hostině v domě Šimona farizeje, Františkánský misál, fol. 217r, Paříž, polovina 14. století, pergamen, Spojené království, Oxford, Bodleian Library, MS. Douce 313. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[157] Kristus na návštěvě u Marie a Marty, Evangeliář Otty III., Reichenau, kolem 1000, pergamen, 33,4 x 24,2 cm, Německo, Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 4453. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/tuberlin-4450659e27539348024cb11d20afca12957dab3c>, vyhledáno 19. 7. 2012

[158] Kristus na návštěvě u Marie a Marty, Evangelistář Jindřicha II., fol. 162, 1007–1012, pergamen, Německo, Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 4452. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dresden-77e7591a349c84bd9e3c7a4c494b9535dd604e29>, vyhledáno 29. 3. 2013

[159] Kristus na návštěvě u Marie a Marty, Evangeliář Otty III., fol. 151v, kolem 1000, pergamen, Německo, Cáchy, chrámový poklad. <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/hamburg-9e77378acc20c75a97029917519fcfeccec0a80e>, vyhledáno 29. 3. 2013

[160] Kristus na návštěvě u Marie a Marty, Evangeliář ze Sv. Martina v Kolíně, fol. 150v, počátek 13. století, Belgie, Brusel, Bibliothèque royale de Belgique, 466 (9222), Foto: převzato z CONSTABLE 1995, s. 53, obr. 4

[161] Kristus u Marie a Marty, Evangeliář Jindřicha Lva, fol. 111r, kolem 1188, pergamen, 34,2 x 25,5 cm, Německo, Wolfenbüttel, Herzog August-Bibliothek, Cod. Guelf. 105 Noviss. 2 – Německo, Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 30055.

Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dresden-834be7ea88f8cbb1c21b646a07353f4d521f58b0>, vyhledáno 29. 3. 2013

[162] Kristus u Marie a Marty, Bible z Holkhamu, fol. 25v, 1325–1330, pergamen, Spojené království, Spojené království, Londýn, British Library, Add. 47682. Foto: převzato z CONSTABLE 1995, s. 105, obr. 10

[163] Kristus u Marie a Marty, Bible moralisée, fol. 253v, 1. polovina 13. století (kolem 1230–1235), pergamen, Spojené království, Londýn, British Library, Add. 18719. Foto: převzato z CONSTABLE 1995, s. 104, obr. 9

[164] Kristus u Marie a Marty, Lekcionář ze Sainte-Chapelle, fol. 13r, před 1239, pergamen, Francie, Paříž, Bibliothèque nationale, Latin 8892. Foto: převzato z CONSTABLE 1995, s. 60, obr. 8

[165] Sakrofág ze Sabina, Vzkříšení Lazara (vpravo), kol. 315–325, reliéf, kámen, Vatikán, Museo Pio Cristiano, Lat. 161. Foto: převzato z SULLIVAN 1985, s. 50, obr. 30

[166] Vzkříšení Lazara, 13. století, vitraj, sklo, Francie, Baye, hradní kaple, 2. severní okno. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[167] Vzkříšení Lazara, Codex Egberti, fol. 52v, před 993, Trevír, Stadtbibliothek Trier, Ms. lat. 24. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/berlin_udk-9c7f472a7ba7c47e3790268817bb2d45ef428ea7, 19. 3. 2013

[168] Vzkříšení Lazara (detail), Kodex z Rossana, počátek 6. století, pergamen, 30,7 x 26 cm, Itálie, Rossano, chrámový poklad. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[169] Vzkříšení Lazara, Evangeliář Jindřicha Lva, fol. 112v, kolem 1188, pergamen, 34,2 x 25,5 cm, Wolfenbüttel, Herzog August-Bibliothek, Cod. Guelf. 105 Noviss. 2 – Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 30055. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[170] Vzkříšení Lazara, Liber depictus, fol. 10v, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[171] Tiskař Pražské bible, Vzkříšení Lazara, Nový zákon, fol. 130r, Praha, 31. 10. 1497, prvotisk, papír, 22 × 16 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2012

[172] Nesení kříže, 1290, nástěnná malba, Itálie, Assisi, horní kostel sv. Františka. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-dec241521e32245e66e26c6cd629f85c9306caa4>, vyhledáno 2. 4. 2013

[173] Girolamo di Benvenuto, Triptych, Nesení kříže, Ukřižování, Oplakávání Krista, kolem 1500, malba na topolové desce, 57,7 x 111 cm, Německo, Frankfurt nad Mohanem, Städel Museum, inv. č. 776. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-37920af2f4720ddf42f90f47fdda26d50a8050ca>, 2. 4. 2013

[174] Giotto di Bondone, Nesení kříže, 1303–1305, nástěnná malba, Padova, kaple Scrovegniů. Foto: převzato z www.haltadefinizione.com, vyhledáno 2. 4. 2013

[175] Simone Martini, Polyptych Orsiniů, Nesení kříže, kolem 1336, tempera na dřevě, 30 x 21 cm, Francie, Paříž, Musée du Louvre. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2012

[176] Pietro Lorenzetti, Nesení kříže, kolem 1325, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, jižní rameno západního transeptu. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidia-c2b90d4e852dc1deb27e069e77181585e8c84cd9>, vyhledáno 2. 4. 2013

[177] Giovanni di Paolo, Oltář, Nesení kříže (predela), kolem 1430, tempera na dřevě, 31,5 x 31,2 cm, Spojené státy americké, Philadelphia, Philadelphia Museum of Art, John G. Johnson Art Collection. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-877603debde7fdae9cc55821a78ebdd2be23e351>, vyhledáno 2. 4. 2013

[178] Mistr Rajhradského oltáře, Rajhradský oltář, Nesení kříže (detail), 1440–1450, smrkové dřevo potažené plátnem, tempera, 99 × 147 cm, Brno, Moravská galerie v Brně. Foto: převzato z <http://www.rodon.cz/umeni/Ceske-sakralni-umeni/Neseni-krize-po-roce-1415--465>, vyhledáno 2. 4. 2013

[179] Ukřižování s donátorem, Žaltář Ludvíka II. Němce, fol. 120r, jižní Německo?, 2. třetina 9. století, Berlín, Staatsbibliothek, Cod. theol. lat. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bochum_kgi-3ec6dcd6481723d78945c1f551efb555973e7181, vyhledáno 24. 4. 2013

[180] Ukřižování s donátorem, Eberhardův žaltář, fol. 5r, Bavorsko, 1. čtvrtina 11. století, pergamen, 32,5 x 26,5 cm, Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 7355. Foto: převzato z Claudia Fabian – Christiane Lange, *Pracht auf Pergament* (kat. výst.), München 2012, kat. č. 19, s. 117

[181] Ukřižování s donátorkou, Evangeliář Judity Flanderské, fol. 1v, Anglie (Winchester?), 2. čtvrtina 11. století, pergamen, 29,5 x 19 cm, Spojené státy americké, New York, Pierpont Morgan Library, MS 709. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bochum_kgi-974ab4c974716eac64aa7fc9bfeed7ab06413819, vyhledáno 24. 4. 2013

[182] Ukřižování s donátorem, Gundoldův evangeliář, fol. 9r, Kolín nad Rýnem, kolem 1000, pergamen, Německo, Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, Cod. bibl. 2a, b. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/large/dadaweb-f2ef4cb267c8937d415df8cd3cdd9face3ab61cc>, vyhledáno 24. 4. 2013

[183] Guido da Siena – dílna, Ukřižování, kolem 1260–1270, Siena, tempera a zlato na dřevě, 65,1 x 96,5 cm, Spojené státy americké, New Haven, Yale University Art Gallery. Foto: převzato z http://artgallery.yale.edu/pages/collection/popups/pc_european/enlarge04.html, vyhledáno 24. 4. 2013

[184] Ukřižování, kolem 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, Notre-Dame-de-l'Assomption, severovýchodní okno chóru. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-L-12.htm>, vyhledáno 15. 6. 2013

[185] Krucifix z Wolcesteru, tempera na dřevě, Florencie?, 1275–1285, Spojené království, Wolcester, Wolcester Art Museum, inv. č. 1922.207. Foto: převzato z Runčíková 2011, obr. 40

[186] Sienský mistr, Krucifix, sv. Maří Magdalena (detail), Siena, 2. polovina 13. století, tempera na dřevě, Itálie, Florencie, Galleria dell'Accademia. Foto: převzato z Miklâos Boskovits – Angelo Tartuferi (eds.), *Dipinti. Cataloghi della Galleria dell'Accademia di Firenze, 1. díl, Dal duecento a Giovanni da Milano*, Firenze 2003, s. 225, obr. 113

[187] Cimabue, Ukřižování se sv. Františkem z Assisi, 1280–1283, freska, Itálie, Assisi, horní kostel sv. Františka, levý transept. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[188] Pietro da Rimini s dílnou, Ukřižování, 1320–1325, freska, Itálie, Tolentino, kostel sv. Mikuláše Tolentinského. Foto: převzato z <http://www.bildindex.de/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[189] Kánonový list, Ukřižování, Misál opata Jana Hartliba, fol. 159v, 1407, pergamen, Polsko, Vratislav, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, IF 341. Foto: převzato z Adam Stanisław Labuda – Krystyna Secomska et al., *Malarstwo gotyckie w Polsce. Album ilustracji*, Warszawa 2004, s. 725, obr. CXXVIII

[190] Ukřižování, Bible Bankeových, fol. 1v, po 1427–1430/1435, pergamen, R 162, zničeno. Foto: převzato z Adam Stanisław Labuda – Krystyna Secomska et al., *Malarstwo gotyckie w Polsce. Album ilustracji*, Warszawa 2004, s. 476, obr. 920

[191] Jan ze Žitavy, Ukřižování, kánonový list, Misál, kolem 1420, pergamen, ztraceno. Foto: převzato z Adam Stanisław Labuda – Krystyna Secomska et al., *Malarstwo gotyckie w Polsce. Album ilustracji*, Warszawa 2004, s. 467, obr. 895

[192] Vitale da Bologna, Ukřižování, kolem 1340, tempera na dřevě, 93 x 51 cm, Španělsko, Madrid, Museo Thyssen-Bornemisza. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[193] Mistr František z Judenburgu, Ukřižování, kolem 1370, nástěnná malba, Rakousko, Štýrsko, Judenburg, kostel sv. Maří Magdaleny, severní část chóru. Foto: převzato z RUNČÍKOVÁ 2011, obr. 54

[194] Pašijový retábl z Bamberku, 1429, tempera na dřevě, 225 x 285 cm (střední deska), 225 x 127 cm (křídla), Německo, Mnichov, Bayerisches Nationalmuseum, inv. č. 2625. Foto: převzato z GBK DEUTSCHLAND 3 2007, s. 150

[195] Conrad Laib, Ukřižování, 1449, malba na smrkovém dřevě, 179 x 179 cm, Rakousko, Vídeň, Österreichische Galerie Belvedere, inv. č. 4914. Foto: převzato

[196] Kánonový list, Ukřižování, Misál R 165, f. 150v, Vratislav, 1420–1421, od r. 945 nezvěstné. Foto: převzato z GBK ÖSTERREICH 3 2003, s. 115

[197] Paolo Veneziano, Ukřižování, Benátky, kolem 1340, tempera na dřevě, 31,8 x 37,5 cm, Spojené státy americké, Washington, National Gallery of Art. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[198] Ukřižování, 1340–1350, vitraj, sklo, Rakousko, Vídeň, kostel Maria am Gestade, severní část chóru. Foto: převzato z RUNČÍKOVÁ 2011, obr. 69

[199] Giotto di Bondone, Ukřižování, 1304–1306, freska, Padova, kaple Scrovegniů. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[200] Andrea di Bartolo, Triptych se Sv. Trojicí, Siena, kolem 1400, tempera na dřevě, 51 x 26 cm, Praha, Národní galerie, inv. č. O 11919. Foto: převzato z RUNČÍKOVÁ 2011, obr. 71

[201] Michele di Matteo da Bologna, Ukřižování se sv. Bartolomějem a sv. Augustinem, 1444, tempera na dřevě, Itálie, Torrita di Siena, kostel sv. Flory a sv. Lucilly. Foto: převzato z RUNČÍKOVÁ 2011, obr. 73

[202] Ukřižování s Pannou Marií, sv. Janem a sv. Maří Magdalenou, kolem poloviny 14. století, nástěnná malba, Rakousko, Dürnstein, bývalý kostel klarisek, severní stěna presbytáře. Foto: převzato z LANC 1983, obr. 126

[203] Ambrogio Lorenzetti, Ukřižování se světci a Narozením Páně (detail), před 1348, tempera na dřevě, 58,8 x 39,1 cm, Německo, Frankfurt nad Mohanem, Städel Museum, inv. č. 1005. Foto: http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-88ce25505b4980d12043fc1ccfa5b702e7a52481, vyhledáno 6. 4. 2013

[204] Kánonový list, Ukřižování, Misál ze Sainte Chapelle, fol. 177v, Paříž (?), před 1422, pergamen, Belgie, Brusel, Bibliotheque Royale Albert Ier, Ms 9125. Foto: převzato z KATALOG PRAHA 2006A, s. 22, obr. 4

[205] Sv. Bernard z Clairvaux objímá kříž s ukřižovaným Kristem, Dolní Porýní (?), 1. polovina 14. století, kresba, Německo, Kolín nad Rýnem, Schnütgen Museum, inv. č. M 340. Foto: převzato z BÜTTNER 1983, obr. 162

[206] Umbrijský mistr, Umbrijský krucifix, 1230, tempera na dřevě, Itálie, Arezzo, kostel sv. Františka. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-a7edc2bcc565de40e2f35ef3e755ba46bd79f310>, 24. 6. 2013, vyhledáno 5. 4. 2013

[207] Ugolino di Nerio, Ukřižování se sv. Františkem, Siena, 1310–1320, 68 x 45 cm, Itálie, Siena, Pinacoteca nazionale. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/genf-09a4731408492b04e1c64cd3f59239bc7056bc3a>, vyhledáno 24. 6. 2013

[208] Don Silvestro dei Gherarducci, Ukřižování, Florencie, kolem 1365, tempera na dřevě, 137 x 82 cm, Spojené státy americké, New York, Metropolitan Museum of Art. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[209] Ukřižování, konec 14. století, nástěnná malba, Itálie, Parma, baptisterium. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2012

[210] Vestfálský mistr, oltářní obraz Ukřižování, kolem 1400, tempera na dřevě, 97 x 147 cm, Německo, Dortmund, kostel Panny Marie. Foto: převzato z SCHILLER 1968, s. 531, obr. 520

[211] Diptych s Klanění tří králů a s Ukřižováním, Paříž, kolem 1360, tempera na dřevě, 54 x 36 cm, Itálie, Florencie, Museo Nazionale del Bargello Foto: převzato z RUNČÍKOVÁ 2011, obr. 92

[212] Conrad von Soest, Wildungenský oltář s Ukřižováním, 1403, tempera na dřevě, 158 x 267 cm, Bad Wildungen, evangelický kostel. Foto: převzato z GBK DEUTSCHLAND 3 2007, s. 143

[213] Rogier van der Weyden, Abeggův triptych, kolem 1445, olej na dubovém dřevě, 102 x 70,5 cm (střední deska), 103 x 31 cm (křídla), Abegg-Stiftung, Riggisberg near Berne. Foto: převzato z <http://www.wga.hu/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[214] Mistr Piety, Ukřižování, Itálie, kolem 1350–1380, tempera na dřevě, 36,7 x 24,2 cm, Polsko, Krakov, Czartoryski Museum, Księcia Władysława (KW), inv. č. XII–184. Foto: převzato z <http://www.muzeum-czartoryskich.krakow.pl/pl/eksploruj/trasy-tematyczne/1/78.html>, vyhledáno 3. 4. 2013

[215] Kasule z Trevíru, kolem 1500, výšivka, Trevír, Bischöfliches Dom- und Diözesanmuseum. Foto: převzato z <http://www.bildindex.de/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[216] Dolnosaský mistr, Ukřižování, Německo, Dolní Sasko, Kirchbrak, 15. století, malba na dřevě, detail. Foto: převzato z <http://www.bildindex.de/>, vyhledáno 21. 6. 2012

[217] Jan van Eyck, Diptych, Ukřižování (detail), kolem 1430, olej na dřevě (druhotně přeneseno na plátno), 56,5 x 19,7 cm, Spojené státy americké, The Metropolitan Museum of Art, Fletcher Fund, 1933 (33.92ab). Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2012

[218] Hans Pleydenwurff, Ukřižování Krista (detail), kolem 1470, tempera na dřevě, Německo, Mnichov, Alte Pinakothek. Foto: převzato z <http://prometheus.uni->

koeln.de/pandora/image/show/dresden-60af0d789c3cdbe442837c89834a5d54e36f3f97, vyhledáno 19. 7. 2012

[219] Veit Stoss, Oltář Panny Marie, Ukřižování, 1477–1489, dřevo, polychromie, Polsko, Krakov, kostel Nanebevzetí Panny Marie. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-abe525de75bb9982bbd2a29bb91ee09e9195edc0>, vyhledáno 19. 7. 2012

[220] Kasulový kříž z Rokycan s Ukřižováním a poprsími Boha Otce, sv. Rufa, sv. Liboria a Kryštofa, Rakousko/jižní Německo, konec 15. století, výšivka zlatými dracouny a hedvábím, zelený samet, v. 111 cm, š. 70 cm, Plzeň, depozitář Biskupství plzeňského. Foto: převzato z MARTINEK 1998, obr. 25

[221] Snímání z kříže, Koptský evangeliář, kolem 1180, Francie, Paříž. Foto: převzato z SCHILLER 1968, s. 543, obr. 543

[222] Slonovinový reliéf (detail), Oplakávání Krista, Byzanc, 11. století, reliéf, slonovina, v. 17 cm, Německo, Kostnice, Rosgarten-Museum. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-a898057007a4140ee68dee0702fd77798abb91e6>, vyhledáno 19. 7. 2012

[223] Duccio di Buoninsegna, Maestà, Snímání z kříže, Siena, 1308–1311, tempera na dřevě, Itálie, Siena, Museo dell'Opera del Duomo. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-468a5d25b3849128dafc50f475e560ebc6450ad8>, vyhledáno 19. 7. 2012

[224] Ugolino di Nerio, Snímání z kříže, kolem 1324–1325, tempera na dřevě, Spojené království, Londýn, National Gallery. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-c2b4c22a801c4f8cfd5b1985e31d3436841312f9>, vyhledáno 13.4.2013

[225] Pietro Lorenzetti, Snímání z kříže, kolem 1325, nástěnná malba, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-e32aa26af3c726508e9f5aaee5be9aeb9660ff77>, vyhledáno 11.4.2013

[226] Simone Martini, Snímání z kříže, kolem 1320, tempera na dřevě, Belgie, Antverpy, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-db55399d0af02d291934ed83f629d5e17d061bfa>, vyhledáno 13. 4. 2013

[227] Fra Angelico, Pala di Santa Trinita (Pala Strozzi), 1430–1439, Florencie, Museo di San Marco, tempera na dřevě, zlaceno, 176 x 185 cm. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-8ce295280dc07d4b22096bcbff6cb71db61cc31a, vyhledáno 13. 4. 2013

[228] Mistr Legendy sv. Kateřiny, Snímání z kříže, kolem 1490, olej na dřevě, Německo, Kolín nad Rýnem, Wallraf-Richartz-Museum. Foto:

převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangenf166530e27e6b010984ea808f7b3ee621db5a5f8>, vyhledáno 13. 4. 2013

[229] Bartolo di Fredi, Snímání z kříže, 1382, tempera na dřevě, 271 x 89cm, Itálie, Montalcino, Museo d'Arte Sacra. Foto: převzato z H. W. van Os, Tradition and Innovation in Some Altarpieces by Bartolo di Fredi, *The Art Bulletin* 67, 1985, s. 50–66, obr. 16

[230] Luca di Tomme (?), Triptych se Snímáním z kříže, kolem 1400, tempera na dřevě, Praha, Národní galerie, inv. č. O 11952. Foto: převzato z <http://ng.bach.cz/ces/>, vyhledáno 13. 4. 2013

[231] Pietri da Rimini, Snímání z kříže, 1330–1340, tempera na dřevě, 43 cm x 36 cm, Francie, Paříž, Musée du Louvre. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/giessen_kup-439132bf721247b8c79aac3bb61f32ec318c171c, vyhledáno 13. 4. 2013

[232] Mistr Bartolomějského oltáře, Snímání z kříže, kolem 1510, olej na dřevě, Francie, Paříž, Musée du Louvre. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/trier-e7255c9e127df90fe01605b143ea26ba0c9b2565>, vyhledáno 13. 4. 2013

[233] Fra Angelico s dílnou, Snímání z kříže, kolem 1443-1445, nástěnná malba, 152 x 112 cm, Itálie, Florencie, Museo di San Marco. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 19. 7. 2012

[234] Následovník Rogiera van der Weydena, Snímání z kříže, kolem 1490, olej na dřevě, 61 x 99,7 cm, Spojené státy americké, Los Angeles, The J. Paul Getty Museum. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 19. 7. 2012

[235] Joos van Cleve, Snímání z kříže, kolem 1518, olej na dřevě, Spojené království, Edinburgh, National Gallery of Scotland. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-b5959960e279c822b2e3db2bb7ee954074210bc0>, vyhledáno 13. 4. 2013

[236] Dierick Bouts, Pašijová oltář, Snímání z kříže (střední deska), 1455, olej na dřevě, Španělsko, Granada, Museo de la Capilla Real. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-cc41bdce9a3527a17a0d5b235f0f330305286e92>, vyhledáno 19.7.2012

[237] Rogier van der Weyden, Snímání z kříže, kolem 1430–1435, olej na dřevě, Španělsko, Prado, Museo del Prado. Foto: převzato z http://www.museodelprado.es/imagen/alta_resolucion/P02825_01.jpg, vyhledáno 19. 7. 2012

[238] Oplakávání Krista, Evangeliář, Byzanc, konec 11. století, knižní malba, Itálie, Parma, Biblioteca Palatina, Ms. Pal. 5. Foto: převzato z <http://prometheus.uni->

koeln.de/pandora/image/show/imago-abc267adf0e3abd9e3cfb845d8c34cd6935f88f9, vyhledáno 26. 6. 2013

[239] Mistr sv. Františka, Oplakávání Krista, kolem 1272, malba na dřevě, 54 x 48 cm, Itálie, Perugia, Galleria Nazionale dell'Umbria, inv. č. 22. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-6dedb0a9d6d81664ebfe5fcb9f0af14499b80974>, vyhledáno 13. 4. 2013

[240] Giotto di Bondone, Oplakávání, 1290, freska, Itálie, Assisi, horní kostel sv. Františka. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidia-914f94a676d6738df12f6cea301c984ae43afe29>, vyhledáno 13. 4. 2013

[241] Giotto di Bondone, Oplakávání, 1303–1305, freska, Itálie, Padova, kaple Scrovegniů, severní stěna. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bern-93de2f2efa9923c13366dfe19d3ce13fc19c4e2f>, vyhledáno 13. 4. 2013

[242] Gerard David, Oplakávání Krista, 1480–1510, Itálie, Janov, Palazzo Bianco. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dresden-92e862e58878a6f46dad9df3727f6360d8463dbf>, vyhledáno 13. 4. 2013

[243] Oplakávání Krista, Francie (Burgundsko), kolem 1400, malba na dřevě, Belgie, Brusel, Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique, inv. č. 6764. Foto: převzato z BÜTTNER 1983, s. 158, obr. 169

[244] Oplakávání Krista, Hodinky královny Jany z Évreux, fol. 82v, Paříž, 1324–1328, pergamen, 9,2 x 6,2 cm, Spojené státy americké, New York, The Metropolitan Museum of Art, The Cloisters Collection, inv. č. 54.1.2. Foto: převzato z <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/70010733?rpp=20&pg=1&ft=jeanne+d%27evreux&img=4#fullscreen>, vyhledáno 1. 5. 2012

[245] Smrt Panny Marie, tympanon, kolem 1220, reliéf, pískovec, v. 138 cm, š. 205 cm, hl. 30 cm, Francie, Štrasburk, katedrála Notre-Dame, jižní transept. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidianeu-2676bb57cdd0459daa25b14d7861bbd58b90b25b>, vyhledáno 1. 5. 2013

[246] Duccio di Buoninsegna, Maestà (zadní strana), Kladení do hrobu, 1308–1311, tempera na dřevě, Itálie, Siena, Museo dell'Opera del Duomo. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/salzburg-14471c4883c6033afad23b45909163baef2401a1>, vyhledáno 15. 4. 2013

[247] Kladení do hrobu, Liber depictus, fol. 20v, jižní Čechy, krátce před 1350, pergamen, 35 × 25 cm, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[248] Jean Fouquet, Kladení do hrobu, Kniha hodinek Etienna Chevaliera, po 1448, pergamen, přibližně 15 x 12 cm, Francie, Chantilly, Musée Condé. Foto:

převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-ec67c81cb27cd9f6431bbf80c6547421743b2702>, vyhledáno 15. 4. 2013

[249] Martin Schongauer, Kladení do hrobu, kolem 1480, mědirytina, 16,2 x 11,5 cm, Rakousko, Vídeň, Albertina, Graphische Sammlung. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-c75667cfc82edd83187d9ccafacc14aecfe68a27, vyhledáno 15. 4. 2013

[250] Martin Schongauer, Dominikánský oltář, Kladení do hrobu (pravé křídlo), 1480–1490, tempera na dřevě, 232 x 172 cm, Francie, Colmar, Musée d'Unterlinden. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-0c05cdedf23b6e564771935179f5c7dbe70c63f7, vyhledáno 15. 4. 2013

[251] Dierick Bouts, Oltář Ukřižování, Kladení do hrobu (horní polovina pravého křídla), 1450–1460, tempera na plátně, Spojené království, Londýn, National Gallery. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-59c3e252c875cb316d584f13d6d22b2693771299>, vyhledáno 15. 4. 2013

[252] Hans Holbein st., Kaisheimerské Ukřižování (triptych), kolem 1500, Kladení do hrobu, malba na dřevěné desce, Německo, Augsburg, Städtische Kunstsammlungen. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/trier-4b48e7746e65fedalccacdf857db705ed33ff900>, vyhledáno 15. 4. 2013

[253] Hans Hesse, Pašijový oltář (Oltář roudnický), Kladení do hrobu, 1522, malba na dřevěné desce, Roudnice, kostel Narození Panny Marie. Foto: <http://www.cz-museums.cz/UserFiles/Image/Gloria/2987/2993.jpg>, vyhledáno 26. 6. 2013

[254] Tři Marie u hrobu, před rokem 230, Sýrie, Dura Europos, svatyně, severní stěna. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-6bb6876c96b5222529d7800e45d1ec9017b69615>, vyhledáno 28. 4. 2013

[255] Deska knihy, Tři Marie u hrobu, St. Gallen, kolem 900, reliéf, slonovina, 23,5 x 10 cm, Maďarsko, Budapešť, Magyar Iparművészeti Múzeum. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-682903953282c5953ef15009f1abebe9b5b1217b>, vyhledáno 28. 4. 2013

[256] Tři Marie u hrobu – Ženy potkávají Krista, Sakramentář z Fuldy, fol. 65v, kolem 975, pergamen, 27 x 24 cm, Göttingen, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-faec8e76d3b03c9163156d82467108df6c225bfd>, vyhledáno 28. 4. 2013

[257] Duccio di Buoninsegna, Maestà (zadní strana), Tři Marie u hrobu, 1308–1311, tempera na dřevě, Itálie, Siena, Museo dell'Opera del Duomo. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2013

[258] Ukřižování (nahore) – Ženy u hrobu, Chairete (dole), Rabbula-Codex, fol. 13r, 586, knižní malba, Itálie, Florencie, Biblioteca Medicea Laurenziana, cod. Plut. I, 56.

Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-7d20e05132791b3e76a425f7147e699240c02b1f>, vyhledáno 28. 4. 2013

[259] Tři Marie u hrobu, Bible z Floreffe, fol. 179v, kolem 1160, pergamen, Spojené království, Londýn, British Museum, Ms. Add. 177 37. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-387294f767a69ef46998504f272d21053df7614f>, vyhledáno 28. 4. 2013

[260] Sv. Maří Magdalena zvěstuje učedníkům Kristovo zmrtvýchvstání, Žaltář ze St. Albans, p. 51, 30. léta 12. století, pergamen, Německo, Hildesheim, Dombibliothek, MS St. Godehard 1. Foto: převzato z http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/27/Maria_Magdalena_berichted_den_J%C3%BCngern.jpg, vyhledáno 25.8.2012, vyhledáno 28. 4. 2013

[261] Sv. Maří Magdalena a apoštolové, Žaltář královny Ingeborg, fol. 30 v, kolem 1195, pergamen, Francie, Chantilly, Musée Condé, ms. 1695. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidia-155c9e331e8bc5901eba4fc48cd5ed028d452de7>, vyhledáno 19. 7. 2012

[262] Sv. Maří Magdalena a apoštolové, Bible moralisée, fol. 182r, polovina 13. století, pergamen, Spojené království, Oxford, Bodleian Library, MS. Bodl. 270b, I. svazek. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27.7.2012

[263] Apoštolové a sv. Maří Magdalena u hrobu, Evangeliář Otty III., kolem 1000, Cáchy, chrámový poklad. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/hamburg-a91ca16a39c636cf5e59912d34ddd8dc592cf995>, vyhledáno 29. 3. 2013

[264] Jean Fouquet, Scény ze života sv. Maří Magdaleny (detail), Sv. Maří Magdalena pláče u prázdného hrobu, Hodinky Etienna Chevaliera, 1450–1455, Francie, Chantilly, Musée Condé. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2013

[265] Iniciála „D“, Noli me tangere, Drogonův sakramentář, fol. 58r, Mety, kolem 850, pergamen, 26,5 x 21,5 cm, Francie, Paříž, Bibliothèque Nationale, MS. lat. 9428. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 27. 7. 2012

[266] Iniciála „D“, Noli me tangere, Drogonův sakramentář, fol. 63v, Mety, kolem 850, pergamen, 26,5 x 21,5 cm, Francie, Paříž, Bibliothèque Nationale, MS. lat. 9428. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-056b0be4ff6092f9c39ca7a902dccf63404ee6d5>, vyhledáno 8. 6. 2013

[267] Noli me tangere, Codex Egberti, fol. 91, před 993, Německo, Trevír, Stadtbibliothek Trier, Ms. lat. 24. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/berlin_udk-171df6168ce924937e8009623fea5050a2c15ceb, vyhledáno 19. 7. 2012

[268] Uzdravení ženy trpící krvotokem, 1. polovina 4. století, nástěnná malba, Itálie, Řím, katakomby sv. Marcelina a Petra. Foto: převzato z <http://prometheus.uni->

koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-f3aa2dba3b25ddd5eab6e408a0c4350bd9c7ff49, vyhledáno 8. 6. 2013

[269] Giotto di Bondone, Noli me tangere, 1303–1305, freska, Itálie, Padova, kaple Scrovegniů, severní zeď. Foto: převzato z <http://www.haltadefinizione.com/en/gallery/giotto-di-bondone-scrovegni-chapel.html>, vyhledáno 8. 6. 2013

[270] Klosterneuburský oltář (detail), Tři Marie u hrobu a Noli me tangere (zadní strana), 1330–1335, tempera na dřevě, Rakousko, Klosterneuburg. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/genf-6e1f0330a27f2df7442d5dccea71a4f04c3c53bf>, 7. 9. 2012

[271] Noli me tangere, Kniha hodinek, fol. 24r, Německo (Bamberský?), 1204–1219, pergamen, Spojené státy americké, New York, Pierpont Morgan Library, MS M.739. Foto: převzato z <http://corsair.themorgan.org/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?BBID=143915>, vyhledáno 16. 11. 2012

[272] Noli me tangere, Miniatury ze života Krista, fol. 12r, Francie (Corbie?), kolem 1175, pergamen, Spojené státy americké, New York, Pierpont Morgan Library, MS M.44. Foto: převzato z <http://corsair.themorgan.org/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?BBID=252139>, vyhledáno 16. 11. 2012

[273] Noli me tangere, Žaltář, fol. 105, kolem 1230, pergamen, 28,5 x 20,3 cm, Cambridge, Trinity College, ms. B. I 1.4. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 27.7.2012

[274] Medailon se scénou Noli me tangere, 1205, reliéf, kov, Belgie, Tournai, katedrála Notre-Dame. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dresden-4851fbcf94f4e3db3787a86dd7a9fa79f54d6cac>, vyhledáno 7. 9. 2012

[275] Mistr Magdaleny, Madonna s dítětem a světci a s pašijovými výjevy (detail), Noli me tangere, kolem 1310, tempera na dřevě, 67,3 x 179,4 cm, Spojené státy americké (Kalifornie), San Diego, Timken Museum of Art. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 27. 7. 2012

[276] Martin Schongauer, Noli me tangere, 1475–1480, 161 x 160 mm, mědiryt, Vídeň, Albertina, Graphische Sammlung, HS 2007. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bern-e1579b2378bba80a5ad1eb0714f893e5ff6c5b98>, vyhledáno 7. 9. 2012

[277] Bernwardovy dveře (detail), Noli me tangere, 1015, bronz, Německo, Hildesheim, dóm, západní portál. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-50e2a8b991f3f224dee35ff9affc20e51c58e706>, vyhledáno 7. 9. 2012

[278] Noli me tangere, Breviář, fol. 453v, Paříž, kolem 1350, pergamen, 18,8 x 12,5 cm, Spojené státy americké, New York, Pierpont Morgan Library, MS M.75. Foto:

převzato z http://utu.morganlibrary.org/medren/single_image2.cfm?imagenamem75.453v.jpg&page=ICA000099876, 16.11.2012, vyhledáno 7. 9. 2012

[279] Giotto di Bondone, Noli me tangere, kolem 1309, freska, Itálie, Assisi, horní kostel sv. Františka, kaple sv. Maří Magdaleny, východní stěna. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/digidia-dd5ecb9b29553a3523137c92f2adf6882d950a9e>, vyhledáno 19. 7. 2012

[280] Puccio di Simone (?), Noli me tangere, 1340, freska, Itálie, Florencie, Santa Trinità, kaple Strozziů. Foto: převzato z <http://fe.fondazionezeri.unibo.it/foto/40000/15200/15008.jpg>, vyhledáno 12. 6. 2013

[281] Noli me tangere, Evangeliář Otty III., fol. 251r, kolem 1000, pergamen, 33,4 x 24,2 cm, Německo, Mnichov, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 4453. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-572e9343a3cef713c1cc7a17eb79790b7c699a5a>, vyhledáno 19. 7. 2012

[282] Bernwardovy dveře (detail), Stvoření Evy – Noli me tangere, 1015, bronz, Německo, Hildesheim, dóm, západní portál. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-b13240cc9d77fa10738b14704c659a01bc0a606b>, vyhledáno 7. 9. 2012

[283] Deska knihy, Noli me tangere, konec 11. století, reliéf, slonovina, 14,3 x 10,3 cm, Německo, Würzburg, Universitätsbibliothek. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-acddcf5d3c9019527c7e8d05e05bbaaf7e9f1fd3>, vyhledáno 19. 7. 2012

[284] Nevěsta potkává ženicha – Daniel v jámě Ivvové – Noli me tangere, Biblia pauperum, fol. 144v, 1430, Německo (Bavorsko), Eichstätt, pergamen, Heidelberg, Universitätsbibliothek Heidelberg, Cod. Pal. germ. 148. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_bp-44f39c254f2000aee1a0298bc2f9cb13494de49419, vyhledáno 7. 9. 2012

[285] Daniel v jámě Ivvové – Noli me tangere – Nevěsta potkává ženicha, Biblia pauperum, fol. 125v, kolem 1455–1458, střední Německo, blokovaná kniha, deskotisk (chiroxylografický typ), Německo, Heidelberg, Universitätsbibliothek Heidelberg, Cod. Pal. germ. 438. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_bp-b32094790df0d72a47d6822be11f5c4c3674cef619, vyhledáno 7. 9. 2012

[286] Daniel v jámě Ivvové – Noli me tangere – Nevěsta potkává ženicha, Biblia pauperum, kolem 1460, prvotisk, Maďarsko, Ostrihom, Bibliothek der Erzdiözese. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/tuberlin-859a555a14cd66bd1d872278ac21c5b3c98039c219>, vyhledáno 7. 9. 2012

[287] Stefan Lochner, Modlitební kniha, fol. 191r, 1451, papír, pergamen, Německo, Darmstadt, Universitäts- und Landesbibliothek, Hs. 70. Foto:

převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-570643876382986ca58bc88e11779bd3638f0d5319>, vyhledáno 7. 9. 2012

[288] Fra Angelico, Noli me tangere, 1438–1445, freska, 166 x 125 cm, Itálie, Florencie, Museo di San Marco, cela č. 1. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 7. 9. 2012

[289] Noli me tangere, Kniha hodinek, fol. 135v, kol. 1460, Paříž, pergamen, New York, Pierpont Morgan Library, MS M.282. Foto: převzato z http://corsair.themorgan.org/cgi-bin/Pwebrecon.cgi?v1=24&ti=1,24&CNT=25&HC=29&RelBibID=278237&SEQ=20130610165116&PID=W8oUir_7yMqziloHmulilNo2WPUKs, vyhledáno 16. 11. 2012

[290] Martin Schongauer, Noli me tangere, kolem 1465–1475, malba, dřevěná deska, Colmar, Musée d'Unterdenlinden. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 7. 9. 2012

[291] Abatyše Kunhuta klečí před Kristem, Pasionál abatyše Kunhuty, fol. 7v, Praha, 1312–1320, pergamen, 30 × 25 cm, Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17. Foto: převzato z www.manuscriptorium.com, vyhledáno 14. 4. 2013

[292] Pečeť konventu sv. Maří Magdaleny ve Vézelay se scénou Noli me tangere (faksimile), kolem 1345, 62 mm, Francie, Paříž, Archives Nationales, inv. č. B1297. Foto: převzato z <http://medieval.library.nd.edu/seals/mon/b1297.shtml>, vyhledáno 11. 6. 2013

[293] Maří Magdalena přijímá od anděla oděv, 1300, vitraj, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, kaple sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-09f03a532626ba9fe821b083a0a6823449587b4419>, vyhledáno 28. 5. 2012

[294] Giotto di Bondone – dílna, Kněz podává Maří Magdaleně plášť, kolem 1309, nástěnná malba, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, kaple sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-a19287ae8197aa71ecf3c43a5adf3b4f34d680cb16>, vyhledáno 28. 5. 2012

[295] Pacino da Bonaguida, Poslední přijímání sv. Maří Magdaleny, kolem 1340, knižní malba, Velká Británie, Cambridge, Fitzwilliam Museum. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[296] Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1220–1250, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní lod'. Foto: převzato z www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-15-whole.htm, vyhledáno 18. 6. 2013

[297] Mistr sv. Maří Magdaleny, Sv. Maří Magdalena s osmi scénami ze svého života, detail, kolem 1275, malba na dřevě, 164 x 76 cm, Florencie, Galleria dell'Accademia. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[298] Gislebertus, Nanebevzetí Panny Marie / Povýšení sv. Maří Magdaleny, kolem 1150, reliéf, kámen, Autun, Musée Rolin. Foto: převzato z http://www.sacred-destinations.com/france/autun-musee-rolin-photos/slides/xti_2822p, vyhledáno 28. 5. 2012

[299] Jean Fouquet, Nanebevzetí Panny Marie, Hodinky Etienna Chevaliera, 1450–1455, Francie, Chantilly, Musée Condé. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[300] Andrea di Giusto, Nanebevzetí Panny Marie se sv. Jeronýmem a sv. Františkem, 1423, tempera na lipové desce, 54,3 x 54,3 cm, Spojené státy americké, Oklahoma, Tulsa, Philbrook Museum of Art. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[300] Paolo di Giovanni Fei, Nanebevzetí Panny Marie, kolem 1385, tempera na dřevěné desce, 66,7 x 38,1 cm, Spojené státy americké, Washington, The National Gallery of Art. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[301] Andrea di Cione di Arcangelo zv. Orcagna, Tabernákl s Nanebevzetím Panny Marie, 1355–1359, reliéf, mramor, Itálie, Florencie, kostel Orsanmichele. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[302] Mistr bedfordský, Nanebevzetí Panny Marie (detail), Breviář, fol. 282v, před 1415, Francie, Chateauroux, Bibliothèque municipale, ms. 2. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[303] Nanebevzetí Panny Marie (detail), Soanské hodinky, fol. 97v, 1500, Spojené království, Londýn, Sir John Soane's Museum, ms. 4. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[304] Tilman Riemenschneider, Nanebevzetí Panny Marie (detail), Oltář Panny Marie, 1505, dřevo, Německo, Creglingen, kostel Našeho Pána. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[305] Tilman Riemenschneider, Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1490–1492, plastika, lipové dřevo, v. 187 cm, Německo, Mnichov, Bayerisches Nationalmuseum, inv. č. MA 4094. Foto: Hana Runčíková

[306] Giotto di Bondone – dílna, Povýšení sv. Maří Magdaleny, kolem 1309, nástěnná malba, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, kaple sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[307] Giotto di Bondone – dílna, Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1320, nástěnná malba, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, kaple sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[308] Mistr sv. Maří Magdaleny, Sv. Maří Magdalena s osmi scénami ze svého života, kolem 1275, tempera na dřevě, 164 x 76 cm, Itálie, Florencie, Galleria dell'Accademia. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[309] Povýšení sv. Maří Magdaleny, konec 14. století, plastika, dřevo, Polsko, Toruň, katedrála sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty. Foto: <http://www.flickr.com/photos/gingergiraffe/5127423107/sizes/l/in/photostream/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[310] Neznámý gdaňský malíř, Winterfeldův diptych (pravé křídlo), Povýšení sv. Maří Magdaleny, kolem 1430–1435, malba na dubovém dřevě, tempera, 165,5 x 105 cm, Polsko, Varšava, Muzeum Narodowe w Warszawie. Foto: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e7/The_Winterfelds%27_Diptych_-_Mary_Magdalene.jpg, vyhledáno 28. 5. 2012

[311] Albrecht Dürer, Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1504–1505, dřevořez, 213 x 144 mm, Spojené státy americké, Massachusetts, Williamstown, Sterling and Francine Clark Art Institute, Department of Prints, Drawings and Photographs. Foto: převzato z <http://library.artstor.org>, vyhledáno 28. 5. 2012

[312] Gregor Ekhart, Maří Magdalena ze scény Povýšení, kolem 1510, plastika, dřevo, Paris, Louvre. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/caerlangen-05a3fe17ee14ffaefd9aef4fda2c38e31a46bd8a>, vyhledáno 28. 5. 2012

[313] Martin Schongauer, Kojící divá žena s dítětem a štítem, Horní Porýní, Colmar, kolem 1480–1490, mědiryt, papír, 7,7 cm, Spojené státy americké, New York, The Metropolitan Museum of Art, Harris Brisbane Dick Fund, inv. č. 28.26.9. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-b29b533d57f0e57fac600ffe783a9fe19e83ce2f, vyhledáno 12. 4. 2013

[314] Diví lidé s fantaskním zvířetem, fragment tapiserie (detail), Švýcarsko (Lucern nebo Basilej), kolem 1450, vlna na vlněné osnově, 91 x 223 cm, Spojené království, Londýn, Victoria and Albert Museum, inv. č. T 111-1937. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 123, obr. 75

[315] Sv. Onufrius, Německo (Horní Porýní?), 1480–1500, papír, kolorovaná kresba, 14,6 x 11,4 cm, Spojené státy americké, New York, The Metropolitan Museum of Art, Rogers Fund, inv. č. 18.23.1. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 96, obr. 50

[316] Predela oltáře (detail), Sv. Onufrius v poušti, 15. století, tempera na dřevě, Španělsko, Barcelona, katedrála sv. Kříže a sv. Eulálie. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 98, obr. 57

[317] Sv. Jan Zlatoústý v poušti, Životy svatých, fol. 325v, 1488, dřevoryt, pergamen, 36,2 x 22,9 cm, Spojené státy americké, New York, The Metropolitan Museum of Art, Harris Brisbane Dick Fund, inv. č. 28.94.18. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 106, obr. 61

[318] Deodato di Orlando, oltářní křídlo (detail), Sv. Jan Křtitel káže zástupu, 1280–1300, tempera a zlato na topolové desce, Německo, Berlín, Staatliche Museen zu Berlin. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/bpk-ee7cdb021064510e738ce2727a507fd7802d9e11>, 25. 6. 2013

[319] Mistr sv. Mikuláše, Jan Křtitel na poušti, 1297, freska, Itálie, Assisi, dolní kostel sv. Františka, kaple sv. Mikuláše. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/assisi-883b6e02140abc82a968901ecdd05d205f4155bc>, 25. 7. 2013

[320] Fragment tapisérie, Divá žena s jednorožcem, Štrasburk (?), kolem 1500, vlna na plátěné osnově, hedvábná a zlatá nit, 76 x 61 cm, Švýcarsko, Basilej, Historisches Museum, inv. č. 1926.40. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 26, bar. obr. V

[321] Mistr bvg, Rodina divých lidí, 1470–1470, grafika, Rakousko, Vídeň, Albertina, Graphische Sammlung. Foto: převzato z KATALOG NEW YORK 1980, s. 11, obr. 11

[322] Andělé se chystají vynést sv. Maří Magdalenu do nebe, kolem 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame-de-l'Assomption, severovýchodní okno chóru. Foto: převzato z www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-R-2.htm, vyhledáno 18. 6. 2013

[323] Andělé se vrací se sv. Maří Magdalenou z nebe, kolem 1275–1285, vitraj, Clermont-Ferrand, Notre-Dame-de-l'Assomption, severovýchodní okno chóru. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-R-3.htm>, vyhledáno 18. 6. 2013

[324] Mistr göttingenského oltáře františkánů-bosáků, Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1400–1425, tempera na dubové desce, zlacení, 64 x 76 cm, Německo, Münster, Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte, inv. č. 856. Foto: převzato z www.bildindex.de, vyhledáno 28. 5. 2012

[325] Poslední přijímání Maří Magdaleny a Povýšení Maří Magdaleny, Vincent de Beauvais: Speculum historiale, fol. 13, 1463, pergamen, Francie, Paříž, Bibliothèque nationale de France, Département des Manuscrits, Français 50. Foto: převzato z <http://hodiemecum.hautetfort.com/archive/2008/07/22/22-juillet-sainte-marie-madeleine-penitente-surnommee-la-pec.html>, vyhledáno 28. 5. 2012

[326] Georg Schweiger, Povýšení sv. Maří Magdaleny, 1510–1520, lavírovaná perokresba, 310 x 217 mm, Švýcarsko, Basilej, Kunstmuseum Basel, Kupferstichkabinett. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-d342a246af04cd25f0b21bd7790cb1353bd8d1fb, vyhledáno 28. 5. 2012

[327] Marie Egyptská odchází na poušť – Marie Egyptská koná pokání na poušti, Liber depictus, ff. 110vb–111rb, krátce před 1350, pergamen, 35 x 25 cm, Rakousko, Vídeň,

Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[328] Marie Egyptská po čtyřiceti letech v poušti potkává opata Zosima, Liber depictus, ff. 111va–112ra, krátce před 1350, pergamen, 35 x 25 cm, Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[329] Smrt Marie Egyptské, Liber depictus, ff. 113rb, krátce před 1350, pergamen, 35 x 25 cm, Rakousko, Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370. Foto: převzato z KRUMAUER BILDERCODEX 1967

[330] Mistr Kateřiny z Cleves, Hodinky Kateřiny z Cleves, Nanebevzetí Panny Marie, fol. 42, 15. stol., Spojené státy americké, New York, Pierpont Morgan Library, ms. 917. Foto: převzato z <http://library.artstor.org/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[331] Nanebevzetí Panny Marie, konec 70. let 14. století, nástěnná malba, Slavětín, kostel sv. Jakuba Většího, severní stěna. Foto: převzato z http://periqculosus.rajce.idnes.cz/slavetin_s/#F0183.jpg, vyhledáno 28. 5. 2012

[332] Povýšení sv. Maří Magdaleny, kolem 1400, nástěnná malba, Itálie, Spoleto, kostel sv. Dominika, kaple sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z JANSEN 2000, s. 132, obr. 20

[333] Michael Wolgemut a Wilhelm Pleydenwurff – dílna, Povýšení sv. Maří Magdaleny, Norimberská kronika, fol. 108r, 1493, dřevořez, Spojené státy americké, Wisconsin, Beloit, Morse Library Archives. Foto: převzato z http://www.beloit.edu/nuremberg/book/images/People/Early_Christian_Mediaeval/big/Mary%20Magdalene%20CVIIIr.jpg, vyhledáno 28. 5. 2012

[334] Lucas Moser, Tiefenbronnský oltář – Povýšení sv. Maří Magdaleny, kolem 1432, plastika, dřevo, Německo, Tiefenbronn, kostel sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://www.bildindex.de/>, vyhledáno 28. 5. 2012

[335] Pomazání v domě Šimona farizeje – Noli me tangere, kolem 1150, reliéf, kámen, Francie, Foussais, kostel sv. Hilaria, západní průčelí, jižní tympanon. Foto: převzato z www.bildindex.de, vyhledáno 20. 6. 2013

[336] Oltářní opona se scénami ze života sv. Maří Magdaleny, kolem 1240–1250, lněné plátno, výšivka, Německo, Wernigerode, kostel sv. Silvestra a Naší Paní. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dresden-73b83bf483ab133c4df59a4a3e0d802cfc68e1be>, vyhledáno 14. 6. 2013

[337] Jean Fouquet, Scény ze života sv. Maří Magdaleny, Kniha hodinek Etienna Chevaliera, po 1448, pergamen, 15 x 12 cm, Francie, Chantilly, Musée Condé. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-f088480ba08fa04b374e4a1c07206b1ef2bf4c84>, vyhledáno 19. 7. 2012

[338] Lucas Moser, Oltář sv. Maří Magdaleny (otevřený), 1432, tempera na dřevě, Německo, Tiefenbronn, kostel sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/heidicon_kg-8be57a758e6aa01f4cbedd8ab8b0cb0e6a1fa3a6, vyhledáno 19. 7. 2012

[339] Tilman Riemenschneider – dílna, oltář sv. Maří Magdaleny (rekonstrukce), 1490–1492, lipové dřevo, Německo (Bavorsko), Münnerstadt, kostel sv. Maří Magdaleny. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/imago-37146ea0fb6159193e93f092443de13d5c85a7ee>, vyhledáno 19. 7. 2012

[340] Mistr Burgkirchenského oltáře, oltář sv. Maří Magdaleny, 1519, Německo, Lübeck, St. Annen-Museum. Foto: převzato z http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/kiel_digicult-2e5ee1dec8213d9b8583928e39e546d124c0b0af19, vyhledáno 19. 7. 2012

[341] Gobelín se scénami ze života sv. Maří Magdaleny, Světský život sv. Maří Magdaleny, kolem 1480, bavlna, len, Německo, Erfurt, klášter uršulinek. Foto: převzato z <http://prometheus.uni-koeln.de/pandora/image/show/dadaweb-519f5f72c06ad3d3d3a83e96191a29e81521f594>, vyhledáno 14. 6. 2013

[342] Maří Magdalena připlula do Marseille, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Chartres, katedrála Notre-Dame, jižní boční loď. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Chartres/w46-15.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[343] Plavba po moři do Marseille, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Semur-en-Auxois, katedrála Notre-Dame, severovýchodní okno presbytáře. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Semur/w1-Frame.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[344] Sv. Maří Magdalena se zjevuje knížecímu páru, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-5.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[345] Sv. Maří Magdalena a jeden z jejích druhů jsou přijímáni v knížecím paláci, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-6.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[346] Cesta knížecího páru po moři, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-8.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[347] Smrt kněžny, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto:

převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-7.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[348] Kníže pokračuje v cestě, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-9.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[349] Setkání knížete se sv. Petrem, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-10.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[350] Kníže putuje po Jeruzalémě, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-12.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[351] Kníže končí svoji pout' a navrací se do vlasti, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-13.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[352] Kníže nachází svoji ženu a dítě naživu, Setkání knížete se sv. Petrem, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-12.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[353] Kníže nachází svoji ženu a dítě naživu, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-14.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[354] Knížecí rodina se navrací do Marseille, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-15.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[355] Křest knížecího páru, 1220–1250, vitraj, sklo, Francie, Auxerre, katedrála Saint-Étienne, jižní boční loď, jihovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Auxerre/w22-14.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[356] Křest knížecího páru, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto:

převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-C-16.htm>,
vyhledáno 14. 6. 2013

[357] Sv. Maří Magdalena na poušti, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Semur-en-Auxois, katedrála Notre-Dame, severovýchodní okno presbytáře. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Semur/w2-Frame.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[358] Smrt sv. Maří Magdaleny, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-R-10.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[359] Smrt sv. Maří Magdaleny, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Chartres, katedrála Notre-Dame, jižní boční loď. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Chartres/w46-18.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[360] Pohřeb sv. Maří Magdaleny, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Chartres, katedrála Notre-Dame, jižní boční loď. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Chartres/w46-19.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[361] Kristus přijímá duši sv. Maří Magdaleny, 1225–1230, vitraj, sklo, Francie, Chartres, katedrála Notre-Dame, jižní boční loď. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/Chartres/w46-20.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[362] Sv. Maximin u hrobu sv. Maří Magdaleny, 1275–1285, vitraj, sklo, Francie, Clermont-Ferrand, katedrála Notre-Dame de l'Assomption, severní boční loď, severovýchodní okno. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/ClermontF/n1-R-16.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

[363] Scény ze života sv. Maří Magdaleny, před 1256, vitraj, sklo, Francie, Le Mans, katedrála Saint-Julien, severní okno chóru. Foto: převzato z <http://www.therosewindow.com/pilot/LeMans/w109-Frame.htm>, vyhledáno 14. 6. 2013

I. Katalog

I. Katalog

Jednotlivá příklady jsou v rámci katalogu řazeny chronologicky; čísla katalogových hesel se shodují s číslováním k nim přináležejících obrázků v obrazové příloze.

Ke katalogovým heslům č. 29, 49, 50, 61, 84, 92, 109, 110, 130 není obrazová dokumentace k dispozici.

1. Kodex vyšehradský

Bavorsko, před 1085

Pergamen, 108 ff., 41,5 x 34 cm; majuskula; dřevěné desky potažené bílou kůží, na niž byla nalepena tkaná nevzorovaná látka, na zadní desce dále nalepena vzorovaná tkanina s našitou mandorlou znázorňující trůnícího Krista

Provenience: kapitula na Vyšehradě v Praze; od 13. století uchovávan při katedrále sv. Víta na Pražském hradě

Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 13, fol. 40r, Pomazání Krista v Betánii

Scéna Pomazání Krista v Betánii je situována v horním pásu (v dolním následuje vyobrazení Jidáše zaprodávajícího Krista). Uprostřed obrazu je z frontálního pohledu znázorněna figura Krista s křížovým nimbem a knihou v levé ruce, pravíci žehná. Z obou stran jej obklopují apoštolové a další osoby ve tříčtvrtečním profilu, po Kristově levici stojí ženská postava vylévající z červené nádoby olej na jeho hlavu. Nápis v horní liště *EST TIBI GRAT[IA] PI[A]E DEVOTIO [CHRISTE] MARIAE* ji označuje jako Marii, resp. Marii z Betánie, již středověcí teologové ztotožňovali se sv. Maří Magdalenou. Oděna je v dlouhém šedém splývavém šatu, kolem hlavy a krku má ovínutou roušku vínové barvy, jejíž cíp jí spadáva na hrud'. Obuta je podobně jako další postavy v tmavých botách.

ČERNÝ 2001, s. 32–56; MERHAUTOVÁ – SPUNAR 2006, s. 126–128

2. Antifonář sedlecký

kolem 1240

Pergamen, 266 ff., 44 x 32 cm; gotická minuskula; vazba ze 17. století (datována 1671), desky potažené kůží, zdobené vytlačovanými ornamenty

Provenience: cisterciácký klášter v Sedlci u Kutné Hory (?)

Praha, Národní knihovna České republiky, XIII A 6, p. 360, inic. „M“aria Magdalene

V propriu de sanctis je v iniciále „M“ vyobrazena polopostava sv. Maří Magdaleny. Frontálně podaná světice má hlavu podloženou nimbem, její oděv sestává z šedého maforia a spodního šatu s dlouhými žlutými rukávy. Dlaň pravé ruky tiskne k hrudi,

v levé ruce svírá drobný červenohnědý předmět, patrně nádobku na mast. Iniciálou „M“ začíná zpěv o dvou Mariích, které šly nedělního rána k hrobu (*Maria Magdalene et altera Maria ibant diluculo ad monumentum*), předchozí i následující zpěvy se rovněž vztahují ke svátku sv. Maří Magdaleny.

KRÁSA 1982, s. 48; DČVU I/1 1984 (MAŠÍN), s. 115–119; MERHAUTOVÁ – TŘEŠTÍK 1984, s. 295–299; HLAVÁČKOVÁ 1996, s. 301–312

3. Evangeliář pražské diecéze

Čechy, kolem 1260

Pergamen, 157 ff., 32 x 22,4 cm; gotická minuskula; desky potažené kůží, zdobené slepotiskem a kováním, spony chybějí

Provenience: rukopis byl patrně pořízen děkanem Vítem pro katedrálu sv. Víta na Pražském hradě

Praha, Knihovna Národního muzea v Praze, XIV A 10, fol. 76r, inic. „I“n ill[o] t[empore]

V horní části folia 76r se nachází iniciála „U“ s výjevem tří Marií u hrobu, v dolní části pak iniciála „I“ se scénou Noli me tangere. V úzkém obdélném rámci stojí vpravo před iniciálou „I“ vzkříšený Kristus s křížovým nimbem, v dlouhé zelené tunice a růžovém plášti, v levé ruce drží červený praporec. Bosý kráčí doprava, ohlíží se však a shlíží na klečící sv. Maří Magdalenu, jež k němu vztahuje ruce. Světiče bez nimbu je znázorněna v pravém profilu, oděna do růžového spodního šatu a dlouhého modrého pláště, který jí rovněž pokrývá hlavu. Zpod pláště jí vyčnívají černé špičky bot.

KRÁSA 1982, s. 52–56; DČVU I/11984 (STEJSKAL), s. 291–292; BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 175, s. 197

4. Konventní pečeť magdalenitek v Dobřanech s reliéfním zobrazením sv. Maří Magdaleny

západní Čechy nebo Německo, před 1272

Přírodní bělavý vosk, zahrocený ovál; v. 5,6 cm, š. 3,5 cm

Praha, Národní archiv, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2 055, 2 056, 2 057, všechny otisky ze 7. 10. 1272

V pečetním poli mandorlovitého tvaru stojí frontálně podaná postava sv. Maří Magdaleny v dlouhém spodním rouchu a plášti, s hlavou pokrytou rouškou a s nimbem. Přes paže jí splývají dva cípy pláště, v pravé ruce drží pyxidu, v levici zavřenou knihu. Kolem postavy obíhá nápis *S. MARIE MAGDAL[ENA]*. Ve vnějším pásu stojí *SIGILLUM CONVE[NTUS] SORORU[M] IN DOBR[ZAN]*.

KATALOG PRAHA 1995–1996 (STEHLÍKOVÁ), KAT. Č. 101, s. 512–513

5. Vitae sanctorum

Čechy, poslední třetina 13. století

Pergamen, 168 ff., 26,5 x 19,5 cm; gotická minuskula; dřevěné desky s koženým pokryvem, kování ani řemínky nedochovány

Provenience: rukopis zřejmě vznikl pro ženský benediktinský klášter

Praha, Národní knihovna České republiky, VI E 1, fol. 104r, inic. „M“aria Magdalena

Rukopis obsahuje legendy ze života světců a světic, mezi nimi i *Život svaté Maří Magdaleny* (*Vita sanctae Mariae Magdalene*, ff. 103v–112v). Na foliu 104r je do iniciály „M“ zakomponován výjev *Noli me tangere*. Iniciála nabývá podoby stromu: z jejího dřívku vyrůstá zelený list a kolem ní poletují dva ptáci. Vlevo klečí sv. Maří Magdalena zobrazená v profilu, v šatu s dlouhými rukávy a dlouhém růžovém plášti, jenž jí rovněž pokrývá hlavu. Ruce vztahuje k vpravo stojícímu Kristu v zeleném rouchu a červeném plášti, jenž se k ní obrací; v levici drží červený praporec.

KRÁSA 1982, s. 64

6. Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Janovicích nad Úhlavou (okr. Klatovy), jižní stěna kněžiště, Dva apoštolové a sv. Maří Magdalena

počátek 14. století

Restavuroval F. Kotrba v letech 1955–1956

Na jižní stěně kněžiště je ve středním pásu vyobrazeno pět monumentálních světeckých figur s nimby, všechny jsou oděny do spodního šatu a pláště. Mužské postavy nesou v rukou knihy, sv. Maří Magdalena s rouškou (Merhautovou nesprávně identifikovaná jako sv. Barbora) drží v pravé ruce nádobku na mast, levou rukou na ni ukazuje. Stejně jako mužské postavy je znázorněna v levém tříčtvrtečním profilu. Poblíže ní čteme v okrajovém lemu fragment nápisu: *ORA PRO NOBIS OT[?]SU[?]R*. V koutech klenebních kápí jsou vyobrazeny stylizované stromy, nad římsou vítězného oblouku pak postava kněze. Stěny presbytáře dále pokrývají nástěnné malby znázorňující Krista v mandorle obklopeného anděly, kruhový medailon se scénou Stětí sv. Jana Křtitele nesený anděly, medailony s postavami Panny Marie a sv. Jana Křtitele a se symboly evangelistů a postavy čtyř světců (sv. Petr, sv. Jan Křtitel, sv. Pavel, ?).

PEŠINA 1958 (MERHAUTOVÁ–LIVOROVÁ), s. 176–182; KRÁSA 1982, s. 42–43; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 288

7. Pasionál abatyše Kunhuty

Praha, 1312–1320

Pergamen, 37 ff., 30 x 25 cm; kaligrafická minuskula; dřevěné desky potažené kůží, řemínky nedochovány (vazba pochází ze 14. století, je však mladší než rukopis)

Provenience: benediktinský klášter sv. Jiří na Pražském hradě

Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17, fol. 14r: Tři Marie u hrobu, Kristus se zjevuje třem Mariím [7a]; fol. 14v: Maří Magdalena vypráví Panně Marii o setkání s Kristem [7b]

Rukopis byl určen pro abatyši Kunhutu, představenou kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě. Obsahuje mystické spisy *De strenuo milite* a *De mansionibus celestibus*, jejichž autorem je dominikán Kolda z Koldic, dále Planctus Panny Marie, Homilii papeže Lva a Planctus Maří Magdaleny. Na fol. 14r nalezneme dva výjevy z velikonočního cyklu umístěné ve sloupci pod sebou [7a]. V horním pásu přicházejí tři Marie – sv. Maří Magdalena, Marie Salome a Marie, matka Jakubova – k tumbě, v níž stojí anděl držící v rukou bílé plátno, do něhož bylo zavínuto tělo Kristovo. Ženy mají hlavu a krk zahalené v bílých rouškách a podložené nimby, oděny jsou do dlouhých splývavých šatů a plášťů. Sv. Maří Magdalena, stojící nejbližší tumbě, gestikuluje pravou rukou k andělovi a svůj pohled upíná na bílé plátno. V levé ruce drží stejně jako Marie Jakubova pyxid. V dolním pásu se zmrtvýchvstalý Kristus zjevuje třem Mariím, které před ním padají na kolena a zdraví jej. Kristus stojí či se spíše vznáší v pravé části obrazu, je znázorněn v modré tunice, růžovém plášti a s knihou v levé ruce. Dívá se na ženy, jež postupně padají v úctě k jeho nohám – nejbližší je jim sv. Maří Magdalena v modrém šatě a růžovém plášti, s hlavou zavitou v bílé roušce; své ruce vztahuje ke Kristově pravé noze s ranou po hřebu, jakoby se jí chtěla dotknout. Obraz je doprovázen textem *Jesus salutatur Marias dicens avete que adoraver[un]t eum pedibus ipsius provolute*. Na fol. 14v pokračuje příběh scénou, v níž sv. Maří Magdalena vypráví Panně Marii o setkání se zmrtvýchvstalým Kristem [7b], jak vyplývá mj. z doprovodného nápisu: *Maria Magdalena matrem D[o]m[ini] il[l]iu[s] alloq[ui]tur. Petrus cu[m] Johanne[m] auscultat*. Střed kompozice tvoří Panna Marie v bílé roušce, růžovém šatě a zeleném plášti, zpola ležící a zpola sedící na lůžku. Levou dlaň směřuje ke sv. Maří Magdaleně, jež se k ní sklání. Vzezření světice odpovídá předchozím výjevům. Kompozici doplňují dvě Marie stojící vpravo za sv. Maří Magdalenou, vlevo postavy sv. Petra a sv. Jana Evangelisty, kteří naslouchají Mariinu vyprávění. V dolní části sloupce následuje výjev Setkání Krista s Pannou Marií. Všechny iluminace jsou doprovázeny rubrikami – jmény znázorněných osob a předmětů, ale i uvedenými popisy scén.

STEJSKAL – URBÁNKOVÁ 1975; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 293–296; KATALOG PRAHA 2010 (HLAVÁČKOVÁ), KAT. Č. VI.2.2K, s. 475–486; KATALOG PRAHA 2011 (HLAVÁČKOVÁ), KAT. Č. 127, s. 174–175

8. Nástěnné malby v kostele sv. Prokopa v Křtěnově (okr. České Budějovice), severní stěna kněžiště, Panna Maria Ochránitelka mezi sv. Kateřinou, sv. Maří Magdalenou a neznámou světící

1320–1330

Na severní stěně presbytáře poblíže pastoforia [8b] se fragmentárně dochovala nástěnná malba s ústřední postavou Panny Marie Ochránitelky a světlicemi, jež se k ní obracejí: po levici Panny Marie stojí sv. Kateřina, po pravici sv. Maří Magdalena a blíže neurčená světice [8a]. Sv. Maří Magdalena je podána ve tříčtvrtečním profilu, v dlouhém červeném spodním šatu a zeleném plášti sepjatém na hrudi kruhovou sponou; hlavu má zavínutu v bílé roušce a podloženu nimbem, v levé ruce drží pyxidu. U jejích nohou klečí donátor se sepjatýma rukama a nápisovou páskou – text se však nedochoval.

PAVELEC 1997, s. 183–193; PAVELEC 2013, s. 173–181

9. Nástěnné malby v bývalé komendě johanitů ve Strakonících (okr. Strakonice), severní křídlo ambitu, Oplakávání Krista [9a]; severní křídlo ambitu, Noli me tangere [9b]

1320–1330

V rámci christologického cyklu dochovaného (byť fragmentárně) v ambitu bývalé johanitské komendy ve Strakonících se zobrazení sv. Maří Magdaleny objevuje ve scénách Oplakávání Krista a Noli me tangere. Ve třetím poli severního křídla ambitu je ve vrcholu znázorněno Oplakávání Krista: Panna Maria drží na klíně tělo Krista, u jeho nohou je znázorněna figura s nezahalenými plavými vlasy a nimbem oděná v dlouhém šatu a plášti; tato postava, jež podpírá Kristovy nohy na svém klíně a v pravici drží Kristovu dlaň, kterou si tiskne ke tváři, s největší pravděpodobností představuje sv. Maří Magdalenu. Ve spodním pásu téhož pole je znázorněna scéna Noli me tangere. Fragmentárně dochovaná nimbovaná figura sv. Maří Magdaleny podaná v pravém profilu klečí před zmrtvýchvstalým Kristem, jenž jí žehná. Scéně předchází znázornění Krista – zahradníka, oba výjevy jsou namísto příčky odděleny stromem.

Zda byla světice vyobrazena rovněž na malbách západního křídla ambitu, nelze jednoznačně rozhodnout. Vzhledem ke stavu dochování maleb je obtížně výjevy ikonograficky určit: třetí scéna představuje Vzkříšení Lazara, předcházející dva výjevy bývají v odborné literatuře spojovány s rozhovorem Krista a Lazarových sester Marie (Magdalény) a Marty, přičemž figura klečící před Kristem ve druhé scéně by představovala sv. Maří Magdalenu; v tomto případě by patrně nešlo o Pomazání v Betánii (Dvořáková – Merhautová 1958, s. 132; Hule 2009, s. 68), ale spíše o setkání Krista a Marie (J 11,32).

PEŠINA 1958 (DVOŘÁKOVÁ – MERHAUTOVÁ–LIVOROVÁ), KAT. Č. 4, s. 126–149; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 298–300; HULE 2009

10. Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci (okr. Jindřichův Hradec), severní stěna presbytáře, Noli me tangere

40. léta 14. století

V kostele sv. Jana Křtitele při klášteře minoritů se na severní stěně presbytáře dochoval cyklus nástěnných maleb pašijového cyklu rozvržený do tří pásů. V druhém poli spodního pásu je znázorněno Noli me tangere: mezi několik stromy zde vlevo klečí světlovlasá sv. Maří Magdalena znázorněná ze tříčtvrtečního profilu; oděna je ve spodním šatu a dlouhém červeném plášti, ruce má sepjaté. Kristus v červeném plášti se k ní obrací v pozdviženou pravici, levou rukou se opírá o rýč. Ve druhém poli druhého pásu se nachází scéna Ukřižování Krista s Pannou Marií, sv. Janem a klečící postavou – vzhledem ke stavu dochování maleb nelze určit, zda se jednalo o sv. Maří Magdalenu.

PEŠINA 1958 (KRČÁLOVÁ), KAT. Č. 28, s. 266–282; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 302–305; VŠETEČKOVÁ 2009, s. 2–24

11. Nástěnné malby v kostele sv. Maří Magdaleny ve Čkyni (okr. Prachatice), jižní stěna kněžiště, Povýšení sv. Maří Magdaleny

40. léta 14. století

Malby objevil A. Martan 1971, odkryli je a restaurovali J. Alt starší, J. Kadera, P. Lorek a A. Martan 1972–1973

Na jižní stěně presbytáře je znázorněno Povýšení sv. Maří Magdaleny: světice je vyobrazena frontálně se sepjatýma rukama a s nimbem. Tělo jí pokrývají dlouhé kadeře vlnitých vlasů ve formě šatu, jejichž meandrovitý okraj dosahuje po kotníky bosých nohou. Navzdory fragmentárnímu dochování malby je patrné, že světici vynášeli do nebes čtyři andělé. Kompozice vychází ze starších italských předloh, stylově odlišných od těch, které byly použity pro malbu Povýšení sv. Maří Magdaleny v Kyjích (Všetečková). Na stěnách a klenbě kněžiště a lomeného oblouku se dále dochovaly malby světců a světic, sv. Jiřího s drakem, symboly evangelistů polopostavy andělů.

VÍTOVSKÝ 1977, s. 150–152; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 300; PRIX–VŠETEČKOVÁ 1993, s. 256

12. Sekretní pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Noli me tangere, I. typ sekretu

otisk 2. 5. 1344

*Včelí vosk červeně zbarvený, okrouhlý tvar; průměr 21 mm, opis: S. / SeCR / etI . meI.;
přitištěná jako kontrasigillum k větší pečeťi 1. typu*

Otisky: Praha, Národní archiv, fond Maltézští rytíři – české velkopřevorství, Praha, inv. č. 1130, z 5.7.1343; tamtéž, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, inv. č. 42, z 2. 5. 1344

V pečetním poli se vpravo stojící Kristus obrací ke sv. Maří Magdaleně; je zahalený do pláště, v levé ruce drží praporec a pravici vztahuje ke klečící světici, jež je znázorněna v pravém profilu s nepokrytou hlavou s nimbem a kadeřemi sahajícími do půli zad, v dlouhém splývavém šatě a se sepjatýma rukama. Ve středu kompozice je mezi oběma postavami umístěn strom jako připomínka zahrady, v níž se výjev odehrál.

KŘEČKOVÁ 1996, s. 52–60; KATALOG PRAHA 1997 (FAJT–ROYT), s. 226; HLEDÍKOVÁ 2008, s. 253–256; KATALOG PEČETÍ

13. Nástěnné malby v kostele sv. Bartoloměje v Praze–Kyjích (okr. Praha–východ), severní stěna kněžiště, Povýšení sv. Maří Magdaleny

po 1344

Rozměry: 500 x 180 cm

Restaurovali Hana a Miroslav Slavíkovi 1989–1991

V presbytáři se na východní stěně dochovala scéna Ukřižování a pod ní postavy biskupa Tobiáše z Bechyně a apoštolů sv. Pavla a Jakuba, na severní stěně lze spatřit scénu Povýšení sv. Maří Magdaleny, v prostoru kolem okna postavy arcibiskupa Arnošta z Pardubic a biskupa Jana IV. z Dražic a ve spodním pásu torzo mučednického výjevu. Arnošt z Pardubic se sepjatýma rukama, přes něž spadá bílá štola, jakoby vzhlíží doprava ke kompozici Povýšení sv. Maří Magdaleny. Světice je zde zobrazena frontálně, s nimbem, sepjatýma rukama a dlouhými hnědými vlasy, jež halí její nahé tělo. Do nebes ji vynášejí šest andělů. Scéna je situována do krajiny s písčově žlutými pahorky a stromy s kulovitými korunami, pozadí je modré.

PRIX–VŠETEČKOVÁ 1993, s. 231–258; VŠETEČKOVÁ 2003, s. 17–27; KATALOG PRAHA 2010 (VŠETEČKOVÁ), KAT. Č. II.4.8K, s. 178–181

14. Nástěnné malby v klášteře augustiniánů v Roudnici nad Labem (okr. Litoměřice), jihovýchodní křídlo ambitu, Alegorie sv. Kříže

kolem 1345

Kláster augustiniánů kanovníků založil roku 1333 biskup Jan IV. z Dražic. Malba s námětem Alegorie sv. Kříže [14a], situovaná v prvním poli jihovýchodního křídla ambitu, vznikla snad za úřadu probošta Mikuláše (Royt). Střed kompozice tvoří Strom života v podobě vinného keře se šesti páry větví, z něhož vyrůstal vidlicovitý kříž s ukřižovaným Kristem. Pod Stromem života jsou znázorněni Longinus, Panna Maria se svatými ženami, sv. Augustin, sv. Jan Evangelista, sv. Jan Křtitel, setník a klečící řeholníci. Výjev je rámován pásem s polopostavami proroků, apoštolů a evangelistů. V tomto pásu je vyobrazena klečící sv. Maří Magdalena, jež oběma rukama objímá kmen Stromu [14b]. Světice je podána z pravého profilu, hlavu i krk má zavnuté v narůžovělém gepentu, zpod roušky téže barvy jí na ramena spadávají kadeře světlých vlasů. Oděna je do spodního fialového šatu s dlouhými těsnými rukávy a dlouhého narůžovělého pláště. Vzhledem k poškození malby nelze určit, zda měla sv. Maří Magdalena nimbus.

ROYT 1985, s. 492–507; KATALOG PRAHA 2010 (VŠETEČKOVÁ), s. 141–142

15. Sekretní pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Noli me tangere, II. typ sekretu

otisk 28. 5. 1345

Včelí vosk červeně zbarvený, mandorlovitý tvar; průměr 29 mm, opis: +.SIGILLVm.SeCReTI.meI/; přitištěná jako kontrasigillum k větší pečeti 2. typu.

Otisky: Praha, Národní archiv, fond Augustiniáni obutí – provincialát a konvent, Praha, inv. č. 34, ze 28.5.1345; Litomyšl, Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Archiv města Litomyšl, inv. č. 9, ze 4.11.1350; tamtéž, fond Archiv města Litomyšl, inv. č. 12, ze 5.10.1358; Praha, Národní archiv, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, inv. č. 51, ze 13.1.1364.

Kompozice je téměř totožná se starším typem sekretu, ale stranově převrácená. Vlevo stojí Kristus v rouše a plášti, v levé ruce drží praporec, pravou rukou gestikuluje ke sv. Maří Magdaleně, k níž se ze tří čtvrtin otáčí. Klečící světice, situovaná tentokrát do pravé části pečetního pole, je vyobrazena v nařaseném rouchu (a snad i v plášti a roušce) a se sepjatýma rukama. I zde odděluje obě nimbované postavy strom s dlouhým kmínkem a košatou korunou, další menší stromek vyrůstá za zády sv. Maří Magdaleny. Důvody vzniku nového typáře zůstávají nejasné, převrácení kompozice lze pak vysvětlit dvěma způsoby: buď k němu došlo mechanickým přerytím staršího otisku, či záměrným úmyslem umístit postavu Krista na heraldicky významnější pravou stranu pečeti.

KŘEČKOVÁ 1996, s. 52–60; KATALOG PRAHA 1997 (FAJT–ROYT), s. 226; HLEDÍKOVÁ 2008, s. 253–256; KATALOG PEČETÍ

16. Mistr Vyšebrodského oltáře, Vyšebrodský oltář

Praha, kolem 1345–1350

Javorové dřevo potažené plátnem, 99,5 x 92,5 cm, tempera

Provenience: kostel při klášteře cisterciáků ve Vyšším Brodě (?)

Praha, Národní galerie, inv. č. O 6790 [16a], O 6791 [16b]

Na deskách Vyšebrodského oltáře se zobrazení sv. Maří Magdaleny prokazatelně vyskytuje ve dvou kompozicích: Ukřižování a Oplakávání Krista. Ve scéně Ukřižování [16a] klečí sv. Maří Magdalena pod křížem. Zobrazena je z pravého tříčtvrtečního profilu, zakloněnou hlavu s nimbem má v úrovni Kristových chodidel, oběma rukama objímá břevno. Svoji drobností se velikostně odlišuje od všech ostatních vyobrazených postav. Světici je oděna do spodního modrého šatu s přiléhavými rukávy a modrofialového pláště s nachovým rubem, z dlouhých světlých vlasů jí sklouzává bohatě řasená bílá rouška s ozdobným lemem. Ve výjevu Oplakávání Krista [16b] je sv. Maří Magdalena umístěna mezi Pannou Marií držící na klíně Kristovo tělo a sv. Josefem Arimatejským, na jehož klíně spočívají Kristova chodidla. Sv. Maří Magdalena je zobrazena z enfasu, s nimbem; sedí v mírném natočení směrem k Panně Marii a na klíně má položeny Kristovy nohy. Oděna je do červeného spodního šatu s výstřihem a zeleného pláště se žlutým rubem. Dlouhé zvlněné světlé vlasy jí částečně halí bílá rouška se zdobeným lemem, jejíž levý cíp pozvedá plačící světice v levé ruce k obličejí. Na pravé dlani drží pyxidu, hlavu nachyluje k pravému rameni.

PEŠINA 1982; DČVU I/11984 (PEŠINA), s. 359–361; BARTLOVÁ 1991, s. 97–100; KATALOG PRAHA 2006A (FRANZEN), KAT. Č. 9, s. 87–88; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 14, s. 140–141, s. 28–29; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 455–457; ŠIMŮNEK – LAVIČKA 2011, s. 123–124

17. Liber depictus

jižní Čechy, krátce před 1350

Pergamen, 172 ff., 35 x 25 cm; karton potažený pergamenem se zlatou ražbou (Vídeň 1966)

Provenience: minoritský klášter v Českém Krumlově

Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 370, fol. 9v–10r; fol. 76r–84r

Rukopis lze rozdělit do dvou hlavních oddílů: prvním je Biblia pauperum, druhý obsahuje světecké legendy. Výjevy jsou zobrazeny ve dvou (Biblia pauperum) či ve třech (legendy) horizontálních pásech, u každé scény lze nalézt latinský přípisek, jež ji charakterizuje.

I. Biblia pauperum (ff. 1v–27v)

Typologická skupina spjatá se scénou Hostiny v domě Šimonově se nachází na foliích 10r nahoře – 9v dole – 10r dole – 10v nahoře a zahrnuje dále vyobrazení Nátana kárajícího krále Davida za jeho hříchy (2 Sam, 1–13; *Nathan propheta corripuit David pro peccato*; nápisová páska krále Davida: *Cor contritum et humiliatum deus non despicias*) a leprou stíženě

Mojžíšovy sestry Miriam (Maria), jež byla na přímluvu Mojžíše uzdravena [*Maria soror Moyzi et Aron fuit leprosa propter peccatum et tunc sanata es* (recte: est)]. Ve scéně Hostiny v domě Šimonově [17a] sedí za dlouhým stolem Kristus se dvanácti apoštoly, farizej Šimon zde však chybí. Před stolem leží na zemi sv. Maří Magdalena podaná z levého profilu a svými dlouhými vlasy otírá Kristova chodidla. Oděna je do přiléhavého spodního šatu a pláště, zobrazena je prostovlasá a bez nimbu. Obraz je doprovázen textem [*Christus*] *fecit p[r]andiu[m] apud pha[r]izeu[m] et [dvě až tři slova vymazána] Ma[r]ia Ma[g]d[a]le[n]a lavit ei ped[e]s*. Po obou stranách stolu stojí proroci Ezechiel a Jóel s nápisovými páskami nesoucími texty *Quacumque hora peccator ingemuerit et cetera* (Ezechiel) a *Convertimini ad me et ego convertar ad vos* (Jóel).

Další typologickou skupinu, v níž se objevuje sv. Maří Magdalena, lze nalézt na foliích 24r nahoře – 23v dole – 24r dole; zahrnuje vyobrazení Daniela v jámě lvové s postavou proroka Izajáše, setkání Krista se sv. Maří Magdalenou a s postavami proroka Ezechiela a krále Davida a setkání nevěsty se ženichem z Písně písní; nápisové pásky doprovodných postav jsou zde prázdné. Ve scéně *Noli me tangere* [17b] stojí Kristus vlevo s rýčem v levé ruce a s žehnajícím gestem pravé ruky se obrací ke sv. Maří Magdaleně, jež mu v proskyezi leží u nohou. Světice je zobrazena v levém profilu, ve spodním šatu a plášti, hlavu bez nimbu má zavinutou v roušce. Výjevy jsou doprovázené nápisy [*Christus*] *aparuit Marie Magdalene, Daniel in lacu leonu[m] [et] rex videns eu[m] gavisus est* a *Sponsus aparui[t] spo[n]se et ipsa tenuit eu[m]*.

II. Legenda o sv. Maří Magdaleně a sv. Maximinovi (ff. 76r–84r)

Legenda o sv. Maří Magdaleně a sv. Maximinovi vychází ze Zlaté legendy. Výjevy jsou znázorněny ve třech pásech jdoucích zpravidla přes celou dvoustránku. Pro lepší přehlednost označuji horní pás jako a), střední pás jako b) a dolní pás jako c).

Sv. Maří Magdalena je zobrazena – není-li uvedeno jinak – ve spodním šatu s dlouhými přiléhavými rukávy a v dlouhém plášti, hlavu má pokrytou rouškou, jejíž delší cíp se světici ovíví pod krkem k rameni a spadá na záda. Od folia 76r c) je světice zobrazována s nimbem (na rozdíl od sv. Lazara a sv. Maximina).

fol. 76r [17c–17e]:

a) Syrus a Eucharía stojí se svými dětmi Lazarem, Maří Magdalenou a Martou před domem obehnaným zdí. Sv. Maří Magdalena je zobrazena bez nimbu, prostovlasá a oděná do dlouhé splývavé šatu s dlouhými rukávy.

b) Prostovlasá sv. Maří Magdalena při hostině v domě Šimonově klečí v pravém profilu u Kristových nohou a otírá je svými vlasy; kompozice je téměř totožná se zobrazením na ff. 9v a 10r.

c) Sv. Maří Magdalena, sv. Maximin a jejich druhové plují v lodi bez vesel po moři, vpravo stojí na břehu dům v Marseilles; světice je zde poprvé zobrazena s nimbem.

ff. 76v a 77r [17f–17k]:

a) Sv. Maří Magdalena se zjevuje knížecímu páru ležícímu v posteli. – Žena sedí se svým mužem na lůžku a vypráví mu o svém vidění.

b) Kníže s kněžnou stojí před palácem a přijímají světici s jejím četným doprovodem. – Knížecí pár prosí sv. Maří Magdalenu o potomka.

c) Sv. Maří Magdalena klečí a modlí se za dítě pro knížecí pár, shůry jí žehná ruka Boží. – Kníže ustanovuje sv. Maří Magdalenu správkyní svého majetku; světice zobrazena bez nimbu, prostovlasá, v dlouhé cotte. – Kněžna klečí před knížetem a prosí jej, aby s ním mohla cestovat do Svaté země. – Knížecí pár se plaví na lodi se dvěma námořníky.

ff. 77v a 78r [17l–17q]:

a) Kněžna, jež zemřela při porodu, leží v lodi připlouvající k pevnině, u jejího těla sedí její synek a truchlící kníže. – Kníže a pomocníci vynášejí tělo kněžny i dítě na pevninu.

b) Kníže přikrývá manželku svým pláštěm; synek sedí u ní. – Kníže s doprovodem pokračuje v cestě po moři. Vpravo stojí na půdě Svaté země.

c) Sv. Petr bere knížete za ruku a jde ho provést po Jeruzalémě. – Sv. Petr ukazuje knížeti sloup, u něhož byl bičován Kristus. – Sv. Petr ukazuje knížeti kříž, na němž byl Kristus ukřižován. – Nakonec mu ukazuje i místo, kde došlo ke Zmrtvýchvstání.

ff. 78v a 79r [17r–17w]:

a) Kníže s doprovodem pluje v lodi domů. – Kníže nachází svoji manželku i dítě. – Kníže bere dítě do náruče, jeho manželka přichází zpět k životu a praví mu: „Byla jsem na stejných místech, jako jsi byl ty“, tj. na stejných místech, která kníže v Jeruzalémě navštívil.

b) Knížecí pár s dítětem nastupuje do lodi a pokračuje v cestě po moři. – Kníže a kněžna s dítětem v náručí padají na kolena před sv. Maří Magdalenou. – Sv. Maximin káže zástupu.

c) Knížecí pár i s dítětem stojí v dřevěné kádi a přijímají od sv. Maximina křest, jemuž vpravo přihlíží sv. Maří Magdalena. – Kníže nechává kácet modly, které rozbíjejí muži s kladivy v ruce.

ff. 79v a 80r [17x–17ac]:

a) Sv. Lazar je vysvěcen na biskupa. – Sv. Lazar káže z kazatelny lidu sedícímu na holé zemi, sv. Maximin kropí lid svěcenou vodou.

b) Sv. Maří Magdalenu odvádějí čtyři andělé do pouště, jež je zde zastoupena svažitém terénem s vegetací. – Anděl přináší sv. Maří Magdaleně sedící na svahu v misce pokrm. – Sv. Maří Magdalena, lehce se vznášející nad zemí, je obklopena pěti anděly a vynášena do nebe, ruce má sepjaté. I v této scéně je zobrazena s nimbem, v šatech, plášti a s hlavou pokrytou rouškou.

c) Sv. Maří Magdalena sedí na skále a rozmlouvá s knězem, oba mají zdviženou ruku s nataženým ukazováčkem. – Kněz mluví se sv. Maximinem. – Tři andělé vedou světici ke sv. Maximinovi. – Klečící sv. Maří Magdalena přijímá od biskupa Tělo Páně.

ff. 80v a 79r [17ad–17ah]:

a) Sv. Maří Magdalena umírá, leží na zemi (v poušti), její duší v podobě drobné nahé ženské postavy s dlouhými vlasy, nimbem a sepjatýma rukama odnášejí dva andělé do nebe. – Sv. Maximin ukládá tělo světice za přítomnosti dalšího biskupa do hrobu. – Sv. Maximin je ukládán do hrobu. – Vévoda burgundský sedí vedle své ženy.

b) Vévoda rozděljuje všechen svůj majetek mezi chudé. – Vévoda nechává stavět kostel.

c) Vévoda zakládá klášter. – Nově vystavěný klášter je vysvěcen biskupem doprovázeným pěti mnichy.

ff. 81v a 82r [17ai–17am]:

a) Opat kláštera posílá mnicha, aby přinesl ostatky sv. Maří Magdaleny. – Mnich a jeho průvodce cestují na koních.

b) Za přítomnosti biskupa a dvou kněžích vyjímá mnich ostatky sv. Maří Magdaleny z hrobu a ukládá je do relikviáře. – Mnich se svým průvodcem přináší relikviář do útulku. – V noci se u lůžka spícího mnicha zjevuje sv. Maří Magdalena.

c) Zprava přijíždí mnich s průvodcem, přivázejí relikviář, zleva vycházejí z kláštera mniši, nesou praporec a kráčejí k relikviáři, před nímž stojí mnich se sepjatýma rukama.

ff. 82v a 83r [17an–17as]:

a) Rytíř se modlí před hrobem sv. Maří Magdaleny. – Rytíř jede s družinou do boje.

b) Rytíř padl v boji. – Rytířovo tělo vezou na nosítkách připevněných ke koním.

c) Dříve než jsou nosítka doneseny do kostela, rytíř se probouzí k životu a sedá si. – Rytíř sedě na nosítkách se zpovídá knězi a přijímá Tělo Páně.

fol. 83v [17at–17av]:

a) Rytíř umírá a je odnášen na nosítkách.

b) Rytířovo tělo je uloženo do skvostné tumb; u hlavy rytíře stojí sv. Maří Magdalena s žehnajícím gestem pravé ruky.

c) V lodi pluje s dvěma námořníky těhotná žena a modlí se ke sv. Maří Magdaleně.

fol. 84r [17aw–17ay]:

a) Žena leží se svým novorozeným děťátkem na loži. – Klečící žena pokládá svého syna na hrob sv. Maří Magdaleny a zaslibuje ho světicí.

b) Slepec je veden ke hrobu sv. Maří Magdaleny. – Modlí se u hrobu svěťice a zrak se mu navrátí.

c) Žák sedí na lavici a sepisuje svoje hříchy. – Seznam hříchů vkládá skulinou do hrobu sv. Maří Magdaleny. – Na druhém konci hrobu seznam vytahuje a podle bílého listu poznává, že jsou mu hříchy odpuštěny.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 10, s. 65, 104; KRUMAUER BILDERCODEX – TEXTBAND 1967; DČVU I/11984 (STEJSKAL), s. 302; MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004, KAT. Č. 1, s. 3–53

18. Nástěnné malby v kostele Narození Panny Marie ve Starém Plzenci (okr. Plzeň–město), severní stěna presbytáře, Noli me tangere

kolem 1351

Malby objeveny roku 1903, restaurovány v letech 1905–1907

Christologický cyklus na severní stěně presbytáře, čítající dvacet sedm výjevů, zahrnuje rovněž scénu Noli me tangere. Vlevo stojí Kristus ve světlém šatu a tmavém plášti, v levé ruce drží praporec, pravou pozvednutou rukou žehná; vpravo je u jeho nohou znázorněna sv. Maří

Magdalena v proskynezi. Světice je podána z levého profilu a s přivrácenou tváří, hlavu má zavinutu ve světlé roušce a na sobě má dlouhý spodní šat a plášť; své ruce vztahuje ke Kristově levému chodidlu a patrně se jej rovněž dotýká.

PEŠINA 1958 (STEJSKAL), KAT. Č. 39, s. 325–334; KATALOG PRAHA 1995–1996 (ROYT), KAT. Č. 21, s. 435–436

19. Misál olomoucký probošta Herborda z Fulštejna před 1355

Pergamen, 329 ff., 36,5 x 27 cm; gotická minuskula; dřevěné desky potažené kůží, zdobené kováním a puklicemi, se dvěma koženými přezkami

Provenience: rukopis daroval roku 1366 probošt olomoucké kapituly Herbord z Fulštejna kapli sv. Anny v Olomouci (dodatečný nápis na fol. 141)

Olomouc, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, CO 131, fol. 113v, inic. „R“esurrexi

Výjev Noli me tangere je zasazený do krystalického terénu. Vlevo stojí v pravém tříčtvrteční profilu vzkříšený Kristus v červené tunice a modrém plášti se zeleným rubem. Pravou ruku má zahalenou v plášti, levou v lokti ohnutou paží drží před hrudí a dlaň s ranou po hřebu obrací ke sv. Maří Magdaleně, jež před ním vpravo klečí v levém profilu a vztahuje k němu s otevřenou náručí své ruce. Světice s nimbem je oděna v šedém spodním šatu a šedém plášti s červeným rubem sepnutém pod krkem, jenž jí rovněž pokrývá hlavu zavinutou do modrobílého gepentu. Malíčkem pravé ruky se téměř neznatelně dotýká prsteníčku Kristovy levé ruky. V pozadí je vidět odklopené zelené víko tumbly. V borduře je vyobrazen muž připravující na ohni drůbež a ryby, opodál na ošatce leží beránek.

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 407, s. 439, POZN. 11; KATALOG PRAHA 2006C (HLOBIL), KAT. Č. 1.5.5, s. 121; KATALOG OSTRAVA 2011 (ČERNÝ), KAT. Č. 248, s. 1879–1889

20. Liber viaticus Jana ze Středy

Praha, 1355–1360

Pergamen, 319 ff., 43,5 x 31,1 cm; kaligrafická gotická minuskula; vazba renesanční (1. pol. 16. stol.), sametová, chráněná ozdobným kováním, spony chybějí

Provenience: Jan ze Středy, biskup litomyšlský a kancléř císaře Karla IV.

Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 12, fol. 146r, inic. „M“odorib[us] [20a]; fol. 243v, inic. „D“iligebat [20b]

V části rukopisu obsahující proprium de tempore se na foliu 146r objevují dvě iluminace: Zmrtvýchvstání Krista v iniciále „I“ a Noli me tangere v iniciále „M“. Výjev se odehrává v kopcovitém terénu, na vršku rostou dva stromy, pozadí vyplňuje modř oblohy. Vlevo klečí sv. Maří Magdalena ve světlerůžovém plášti, hlavu a krk má zavítenou v bílé roušce. Světice je

zachycena z pravého tříčtvrtečního profilu, levou ruku má pozdviženou u levého ramene, pravou ruku skrytou v záhybech pláště vztahuje ke Kristu zahalenému v modrém plášti, držícímu v levé ruce praporec a v pravé ruce rýč. Kristus se obrací ke sv. Maří Magdaleně a shlíží k ní, zatímco ona k němu vzhlíží – je zde jasně přítomen oční kontakt. Obě postavy mají zlatý nimbus.

V propriu de sanctis je na foliu 243v zobrazena v iniciále nimbovaná polopostava sv. Maří Magdaleny podaná z pravého tříčtvrtečního profilu. Světice je oděna v růžovém spodním šatu a okrovém plášti sepjatém na hrudi zlatou sponou, hlavu zavinutou v bílé roušce typu gepent jí pokrývá další bílá rouška s ozdobným lemem. Na pravé ruce zahalené v plášti nese zlatou pyxidu, již přidržuje levou ruku.

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 408–410; BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 137, s. 158–163; KATALOG PRAHA 2006A (FAJT), KAT. Č. 14, s. 96–98

21. Nástěnné malby v měšťanském domě č. p. 29 v Radniční ulici, Český Krumlov (okr. Český Krumlov), severní stěna, Sv. Kryštof, sv. Maří Magdalena, sv. Kateřina, sv. Dorota a neznámá světice

kolem 1360

Ve vstupní síni domu, sloužící k provozování živnosti či reprezentaci majitele domu, se na severní stěně dochoval fragment monumentální nástěnné malby se světci, na klenbě výmalba s pěticípyými hvězdami. Sv. Maří Magdalena, umístěná do iluzivní niky, je znázorněna téměř z enfasu, v mírném natočení ke sv. Kateřině. Světlé vlasy jí pokrývá tmavá našasená rouška, oděna je v červeném šatu a modrém plášti, spadajícím v mísovitých záhybech až k zemi. V levé ruce drží pyxidu, pravou otevřenou dlaní gestikuluje.

PAVELEC 2002, s. 223–227; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (PAVELEC), s. 438–439

22. Nástěnné malby v kostele Narození Panny Marie v Dolním Bukovsku (okr. České Budějovice), severní stěna presbytáře, Ukřižování

kolem 1360

Restaurovali B. Číla 1935 a A. Martan 1995

Na stěnách presbytáře a triumfálního oblouku se dochoval soubor nástěnných maleb, jejichž objednavatelem byl patrně některý z příslušníků rodu Rožmberků. Na severní stěně presbytáře se ve středním pásu nachází scéna Ukřižování, v horním pásu Korunování Panny Marie. Plochu jižní stěny vyplňují scény Sestup Krista po předpeklí (střední pás) a Poslední soud (horní pás), ve spodním pásu byly umístěny světecké postavy (Kroupa–Kroupová 1997). Mnohafigurové Ukřižování je zde obohaceno o postavy Ecclesie a Synagogy. Sv. Maří Magdalena je zobrazena v pravém tříčtvrtečním profilu klečící pod křížem. Z dlouhých světlých vlasů jí

skluzává bílá rouška, hlavu s nimbem zaklání vzhlížejíc ke Kristu. Její světlý šat nelze vzhledem k poškození malby blíže specifikovat. Pravou rukou, kterou objímá kříž, tiskne ke břevnu své bohaté kadeře.

HOMOLKA 1976, s. 59, 71, 75–76; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 343; KROUPA–KROUPOVÁ 1988, s. 558–560; KROUPA–KROUPOVÁ 1997, s. 3–18; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (VŠETEČKOVÁ), s. 447

23. Bartholomaeus de Carrasis: Milleloquium sancti Augustini

Čechy, kolem 1360

Pergamen, 342 ff., 48,2 x 31,5 cm; gotická minuskula; dřevěné desky s koženým pokryvem, chráněno kováním (dochováno neúplně), spony chybějí

Provenience: rukopis pochází z roudnického kláštera

Praha, Knihovna Národního muzea, XII A 3, fol. 2v, inic. „M“ agdalena

Jediná iluminace, jež se v rukopisu vyskytuje, představuje scénu Povýšení sv. Maří Magdaleny. Výjev se odehrává v krystalickém terénu se dvěma stromy, zcela vlevo je znázorněn průhled do jeskyně s oltářem pokrytým světlým plátnem. V centru kompozice se vznáší postava sv. Maří Magdaleny vynášená do nebe dvěma anděly. Světice je vyobrazena frontálně se zlatým nimbem, tělo jí zakrývají hnědé vlasy vyjma bosých chodidel a rukou sepejatých před hrudí. Světlovlasí andělci s nimby jsou oblečeni do dlouhých plášťů s kapucemi protaženými do cípu, anděl vlevo se zelenými křídly do světla nachového pláště, protější anděl s nachovými křídly má na sobě plášť okrové barvy. Oba andělé zlehka přidržují sv. Maří Magdalenu za paže a vynášejí ji do oblak znázorněných v horní části iniciály.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 82, s. 98

24. Nástěnné malby v kostele sv. Víta v Kojeticích (okr. Praha–východ), sedile jižní stěny presbytáře, Zmrtvýchvstání Krista s Maří Magdalenou

po 1360

V sedile jižní stěny presbytáře se nachází výjev Zmrtvýchvstání Krista, jemuž přihlíží sv. Maří Magdalena. Scéna je součástí pašijového a velikonočního cyklu vyobrazeného na jižní stěně presbytáře. Frontálně znázorněný Kristus s křížovým nimbem vystupuje z tumby s odklopeným víkem, při jejíž čelní straně lze vidět spící vojáky. Vzkříšený Kristus, zahalený do bílého pláště, drží v levé ruce praporec, s žehnajícím gestem pravé ruky se obrací k vlevo stojící sv. Maří Magdaleně. Světice přicházející ke hrobu s velkou pyxidou v ruce je podána z pravého tříčtvrtečního profilu. Hlavu podloženou nimbem má zavínutou do bílé roušky, jejíž pravý cíp jí spadává na pravé rameno, oděna je do dlouhého splývavého zeleného šatu a pláště. Světice pohlíží na vzkříšeného Krista, jenž jí

pohled opětuje. Je zde tak zachycen poměrně vzácný ikonografický motiv, kdy se sv. Maří Magdalena stává svědkyní Kristova zmrtvýchvstání (Všetečková).

VŠETEČKOVÁ 1999, s. 64–65; VŠETEČKOVÁ 2011, s. 135–139

25. Nástěnné malby v kapli sv. Kříže ve velké věži hradu Karlštejna (okr. Beroun), jihozápadní okenní výklenek, Kristus na návštěvě u Marie a Marty [25a], Pomazání Krista v domě Šimona farizeje [25b], Vzkříšení Lazara [25c] a Noli me tangere [25d]
1359–1365

V jihozápadním okenním výklenku se nacházejí čtyři scény ze života sv. Maří Magdaleny. Vzhledem k poškození maleb jsou dnes výjevy obtížně čitelné, zejména v detailech. V severní části klenby je zobrazen Kristus na návštěvě u sv. Maří Magdaleny a sv. Marty. Kristus držící zavřenou knihu v červené vazbě se obrací k vpravo stojící sv. Martě, sv. Maří Magdalena stojí vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu, oděna do dlouhého splývavého šedého šatu a pláště pokrývajícím jí hlavu, zpod něhož spadává pramen světlých vlasů. Světice byla patrně označena nimbem, na pravé ruce drží pyxidu, levou dlaň tiskne k pravému rameni. Blíže k oknu je znázorněno Pomazání Krista v domě Šimona farizeje. Za stolem seděly nejspíše tři postavy, zcela vlevo pak Kristus, jemuž sv. Maří Magdalena klečící v levém profilu před stolem otírala chodidla prameny svých plavých vlasů. V jižní části klenby blíže oknu se nachází scéna Vzkříšení Lazara. Zřetelná je pouze červená tumba, vlevo stojí dvě či tři postavy, další, zavinutá do bílého plátna, sedí vpravo na tumbě. Vpravo je zobrazen výjev Noli me tangere. Vlevo klečí v pravém tříčtvrtečním profilu sv. Maří Magdalena, snad s nimbem, oděná do šedého šatu; obě ruce vztahuje k vpravo stojícímu Kristu, který drží v levé ruce praporec. Ve výklenku jsou dále pod malbami umístěny deskové obrazy s polopostavami sourozenců z Betánie a jejich druha sv. Maximina (kat. č. 27).

PAVELKA 1949, s. 128–137; DVOŘÁKOVÁ – MENCLOVÁ 1965, s. 109–110, 174; BOUŠE – MYSLIVEC 1971, s. 280–293; KATALOG PRAHA 1997 (FAJT–ROYT), s. 225–226, 250, 572–575; VŠETEČKOVÁ 1999 (HLAVÁČKOVÁ), s. 39–63; VŠETEČKOVÁ 2011 (HLAVÁČKOVÁ), s. 132

26. Menší pečeť Arnošta z Pardubic se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny
Čechy, před 1362

Vosk červené barvy, kruhovitý tvar; průměr 41 mm; přivěšeno na pergamenovém proužku
Otisky: Praha, Národní archiv, fond Archiv České koruny, inv. č. 818, z 4.1.1362

Střed pečetního pole zaujímá gotická věžovitá architektura zdobená fiálami a vimperky. V prostředním výklenku pod baldachýnem stojí ženská postava s dlouhými vlasy a nimbem znázorněná z enfasu, jejíž tělo pokrývají vlasy. Ruce má sepjaté k modlitbě. Sv. Maří Magdalenu obklopují a k ní se obracejí čtyři klečící andělé umístění nad sebou v postranních

výklencích architektury, kteří napínají závěs, před nímž světice stojí. Pod ní je ve výklenku spodního patra vyobrazeno v levém profilu poprsí arcibiskupa Arnošta z Pardubic v rouše, s mitrou na hlavě a pastorálním křížem v ruce. Vlevo je umístěn erb pražského arcibiskupství, vpravo pak arcibiskupův rodový znak.

KŘEČKOVÁ 1996, s. 52–60; HLEDÍKOVÁ 2008, s. 253–256

27. Mistr Theodorik, Sv. Maří Magdalena

před 1365

Olejová tempera na bukové desce, 114,9 x 86,6 cm, rám původní s kruhovým relikviářovým otvorem ve spodní rámové liště

Karlštejn, kaple sv. Kříže, inv. č. KA 3762

Restaurovala V. Frömllová v letech 1996–1997

Deskový obraz se nachází v severní polovině jihozápadního okenního výklenku kaple sv. Kříže ve velké věži hradu Karlštejna. Přítomnost obrazu sv. Maří Magdaleny v tomto výklenku, v němž se rovněž nachází cyklus nástěnných maleb s magdalenskou tematikou (kat. č. 25) naznačuje, že deskové obrazy v tomto prostoru mohou zobrazovat příbuzné světice: sv. Martu (obraz je dnes ztracen), sv. Lazara a jejich druha sv. Maximina. Dle černé značky ve tvaru písmene N na zadní straně desky mohl být obraz sv. Maří Magdaleny původně umístěn na opačném konci řady blíže oknu, kde byl dříve osazen obraz sv. Marty. Polopostava sv. Maří Magdaleny je zobrazena v levém tříčtvrtečním profilu se zlatým nimbem, její oděv sestává z modrého spodního šatu a modrého pláště se zeleným rubem, jenž halí její hlavu pevně zavínutou do bílé roušky typu gepent. V pravé ruce drží světice zlatou pyxidu, levou rukou přidržuje zavřenou knihu s červenými deskami.

DVOŘÁKOVÁ – MENCLOVÁ 1965, s. 109–110; DČVU I/1 1984 (PEŠINA), s. 370–375; KATALOG PRAHA 1997 (FAJT), s. 250, 518

28. Antifonář

Čechy, 60. léta 14. století

Zlomek, pergamen, 125 x 132 mm, 1 kus

Provenience: zlomek je neznámého původu

Praha, Knihovna Národního muzea, 1 D a 3/8, inic. „R“ ogab[at?]

Z rukopisu se dochovalo folio s figurální iniciálou „R“ a drolerii s vlaštovkou. V iniciále stojí v pravém tříčtvrtečním profilu zobrazená sv. Maří Magdalena v dlouhém spodním šatu a bohatě řasěném pláští, s hlavou pokrytou rouškou a nimbem. V levé ruce drží pyxidu.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 311, s. 326

29. Žaltář a brevíř pražské kapituly

Čechy, 1. a 2. polovina 60. let 14. století

Pergamen, 716 ff., 32,3 x 21,6 cm; latinsky, kaligrafická gotická minuskula, rubrikace; vazba pozdně gotická, kožená, zdobená slepotiskem, chráněná kováním, spony chybějí

Roku 1991 konzervován v konzervační dílně Knihovny Národního muzea.

Provenience: rukopis je neznámého původu

Praha, Knihovna Národního muzea, XVI B 14, fol. 252v, inic. „U“espere

Kodex je rozdělen do dvou oddílů: prvním je žaltář, po něm následuje o něco mladší brevíř (počínaje foliem 81v). V brevíři na foliu 252v je v červené iniciále na modrém pozadí zobrazena sv. Maří Magdalena. Světice je podaná z pravého tříčtvrtečního profilu, hlavu se zlatým nimbem jí pokrývá bílá rouška, jejíž delší pravý cíp se stáčí pod krkem k levému rameni. Přes spodní zelený šat má přehozený růžový plášť s červeným rubem. Na dlani pravé ruky skryté pod pláštěm drží zlatou pyxidu, levou rukou ji přidržuje.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 242, s. 260

* *Bez obrazové dokumentace*

30. Opatovický misál

Praha, 60. léta 14. století

Pergamen, 232 ff., 42 x 30 cm; gothica formata; vazba novodobá; v minulosti poškozen vyřezáváním iniciál – dochovány 4 figurální a 21 ornamentálních iniciál

Restauroval M. Široký 2007–2009

Provenience: benediktinský klášter v Opatovicích nad Labem

Olomouc, Vědecká knihovna Olomouc, M III 106, fol. 158v, inic. „G“audeamus, Povýšení sv. Maří Magdaleny

Benediktinský misál nechal patrně objednat představený opatovického kláštera Neplach. Uvnitř zeleného rámu se zlaceným pozadím je v grisaillově fialové iniciále zobrazena sv. Maří Magdalena se dvěma anděly. Světice je podána frontálně, s nimbem a hnědými vlasy, které pokrývají celé její tělo vyjma chodidel a rukou, jež spíná na hrudi. Vznáší se na modrém pozadí přidržována anděly, napůl klečícími na dvou vyvýšeninách terénu. Oba jsou světlovlasí, se zlatými nimby, odění do dlouhých splývavých rouch s dlouhými rukávy a se zdobným opaskem, přičemž anděl nalevo má zelené roucho a purpurová křídla, kdežto roucho anděla vpravo je purpurové a jeho křídla zelená. Pravýma rukama vyzdvihují sv. Maří Magdalenu pod lokty, levýma rukama se dotýkají jejích nohou. Tělo iniciály vyplňuje akant a vlevo postava satyra držící štít s lidskou tváří, jenž stojí v profilu odvrácen od hlavního výjevu; tato postava by snad měla symbolizovat vítězství sv. Maří Magdaleny nad hříchem (Hrbáčová).

KATALOG OSTRAVA 2011 (ČERNÝ) s. 690–705

31. Nástěnné malby v kostele sv. Kříže v Nebovidech (okr. Brno–venkov), jižní stěna presbytáře, Noli me tangere

60. léta 14. století

V presbytáři se dochovaly nástěnné malby s pašijovým a velikonočním cyklem rozmístěné do tří pásů počínající Vjezdem do Jeruzaléma a uzavírající se scénou Nanebevstoupení. Výjev Noli me tangere je umístěn v horním pásu jižní stěny mezi scénami Zmrtvýchvstání Krista a Nanebevstoupení. Vlevo stojí Kristus v červené tunice a s rýčem v levé ruce, pravíci žehná sv. Maří Magdaleně, jež před ním klečí vpravo v levém profilu vedle stromu s kulovitou korunou. Světice je oděna do hnědého spodního šatu s dlouhými rukávy a přes záda přehozeného světlého pláště. Přivracenou hlavu s nimbem má zavinutou v bílém gepentu. Dlaně spíná ve výši obličeje, její pohled směřuje ke Kristu.

KNOFLÍČEK 2009, KAT. Č. 21, s. 117–129

32. Mistr Antifonáře z Vorau se spolupracovníky, Antifonář z Vorau

Praha, 1365–1370 (?)

Pergamen, 4 díly: I. díl 398 ff., II. díl 419 ff., III. díl 407 ff., IV. díl 326 ff., všechny díly asi 58 x 38 cm; gotika formata; vazba z konce 15. stol.

Provenience: jako objednavatel je ve starší literatuře uváděna Vyšehradská kapitula (Hlaváčková), recentně klášter augustiniánů-kanovníků v Roudnici nad Labem (Pokorný); za husitských válek se rukopis dostal do Vídně, kde jej roku 1435 zakoupili augustiniáni-kanovníci ze štýrského kláštera Vorau

Vorau, Stiftsbibliothek, sign. 259. I–IV; II. díl, fol. 166v, inic. „U“espere [32a]; III. díl, fol. 192v, inic. „I“ [32b];

Ve druhém díle rukopisu je do iniciály „U“ zakomponována scéna se dvěma Mariemi jdoucími ke hrobu. Obě jsou znázorněny v dlouhém našaseném spodním šatu a dlouhém plášti, hlavy mají zavinuté v bílé roušce a podložené nimby. Vpravo stojící postava drží v levé ruce pyxidu, pravíci má pozdviženu před hrudí a otáčí se ke druhé ženě, která jde za ní a cosi jí pozdviženou rukou naznačuje. Znázornění dvou Marií, nadto jdoucích ke hrobu, nikoli u něj již stojících – není v českém prostředí příliš běžné; zde se vztahuje k antifoně počínající slovy „*Vespere autem Sabbati, quae lucet in prima sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulchrum, alleluia*“. Lze se domnívat, že postava držící pyxidu, jež kráčí vpředu před druhou ženou, může představovat sv. Maří Magdalenu.

Ve třetím díle rukopisu je na foliu 192v znázorněna sv. Maří Magdalena. Figura světice je zasazena do architektury přiléhající k tělu iniciály „I“; podle hradeb s bránou, v níž světice stojí, a budovy s věžemi a cimbuřím se lze domnívat, že se jedná o panské sídlo, patrně hrad Magdala, který podle legend světicí náležel a podle něhož dostala své jméno. Světice stojí v mírném natočení směrem k textu antifony, v levé ruce drží pyxidu, pravíci má zdviženu před

hrudí. Znázorněna je prostovlasá, dlouhé vlasy jí spadají na záda, oděna je do přiléhavého spodního šatu s dlouhými rukávy a výrazným dekoltem odhalujícím její ramena, na sobě má plášť sepnutý na hrudi kulatou sponou.

KATALOG PRAHA 2006A (HLAVÁČKOVÁ), KAT. Č. 62, s. 189; POKORNÝ 2011, s. 65–66

33. Jan z Opavy s pomocníkem a Mistr Misálu Jana ze Středy, Evangeliář habsburských vévodů (zv. Jana z Opavy)

Praha, 1368

Pergamen, 189 ff., 37,5 x 26 cm; vazba původní, zlacené stříbro

Provenience: rukopis vznikl pro vévodu Albrechta III. Rakouského

Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1182, fol. 46r, inic. „E“t factum est [33a]; fol. 52r, inic. „U“espere [33b]; fol. 144r, inic. „U“na autem sabbati [33c]; fol. 173v, inic. „I“hesus [33d]

Iniciálou na foliu 46r začíná text 26. kapitoly Matoušova evangelia, v níž k Ježíši sedícímu u stolu v domě Šimona Malomocného přijde žena s alabastrovou nádobkou a vylije mu na hlavu drahocenný olej. Výjev v iniciále však spíše připomíná příběh o bezejmenné hříšnici, která přišla za Ježíšem na hostinu do domu Šimona farizeje (Lk 7, 36–50). U stolu sedí vlevo na stupňovitém sedátku Kristus, u jeho nohou klečí žena s nimbem, v dlouhém šatu a plášti; svými rozpuštěnými vlasy otírá Kristovy nohy, levou ruku smáčí v nádobce s olejem. Za stolem sedí tři muži, nejspíše farizej Šimon (bez nimbu) a dva apoštolové (s nimby). Iniciála se třemi Mariemi u hrobu na foliu 52r doprovází text 28. kapitoly Matoušova evangelia, které však hovoří pouze o dvou ženách – Maří Magdaleně a druhé Marii. Před prázdným hrobem, na němž sedí anděl s bílým plátnem v ruce, stojí tři ženy v růžovém, zeleném a modrém šatu a plášti. Ačkoli pyxidu drží pouze žena v zelených šatech, sv. Maří Magdalenu představuje patrně postava v růžovém oděvu s gestem úžasu stojící v čele žen nejbližší hrobu; na rozdíl od druhé ženy nemá hlavu zavinutou v roušce, naopak jí s hlavy spadává kapuce pláště a odhaluje její plavé vlasy.

V iniciále, již se na foliu 144r počíná 24. kapitola Lukášova evangelia, je znázorněno setkání sv. Maří Magdaleny a vzkříšeného Krista. Ani tento výjev s textem, který doprovází, plně nekoresponduje. V krystalickém terénu klečí vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu sv. Maří Magdalena, před ní vpravo stojí a k ní se otáčí Kristus; oba mají zlaté nimby a navzájem si hledí do očí. Světice je oděna v olivově zeleném šatu, hlavu jí pokrývá kapuce červeného pláště. V levé ruce drží nádobku na mast, pravou ruku natahuje směrem ke Kristovým chodidlům.

Na foliu 173v s textem Janova evangelia je v obdélném rámci s iniciálou „I“ vyobrazeno Pomazání v Betánii. Kristus sedí vlevo u stolu, u jeho nohou klečí v levém profilu plavovlasá dívka s nimbem, oděná do fialového šatu a zeleného pláště s purpurovou podšívku; v levé ruce drží Kristovo chodidlo a líbá je, v pravé ruce svírá nádobku na mast. Vpravo vedle iniciály stojí žena se zavinutou hlavou a s nimbem, v dlouhých purpurových šatech nabíraných v pase.

V tomto případě výjev odpovídá obsahu textu – klečící ženou je Marie z Betánie (Maří Magdalena), za ní stojí její sestra Marta.

KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 353, s. 271–273; DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 412–414; MITTELEUROPAISCHE SCHULEN III 2004 (JENNI), KAT. Č. 6, s. 65–87; KATALOG PRAHA 2006A (JENNI), KAT. Č. 140, s. 441–442

34. Nástěnné malby v benediktinském klášteře Na Slovanech (Praha 2 – Nové Město), severní křídlo ambitu, Hostina v domě Šimona farizeje

konec 60. let – polovina 70. let 14. stol.

Malba je součástí rozsáhlého typologického cyklu. Ve čtvrtém poli severní stěny jsou v pravé části vyobrazeny scény Hostina v domě Šimonově (nahore), Mojžíš prosí o uzdravení sestry Marie (vlevo dole) a „K očištění nemocných leprou se obětují práci“ (vpravo dole). Ve výjevu Hostina v domě Šimonově sedí Kristus vlevo v čele stolu, za nímž sedí dalších čtyři až pět mužských a ženských postav. Před stolem klečí u Kristových nohou sv. Maří Magdalena zobrazená v levém profilu. Prostovlasá světice bez nimbu je oděna do červeného spodního šatu a žlutého pláště, levou rukou přidržuje Kristovo pravé chodidlo a svými slzami a dlouhými světlými vlasy je omývá.

KATALOG PRAHA 1970 (STEJSKAL), KAT. Č. 268, s. 191–194; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 329–334; BENEŠOVSKÁ – KUBÍNOVÁ 2007; KUBÍNOVÁ 2012

35. Nástěnné malby v kostele Povýšení sv. Kříže v Drásově (okr. Brno–venkov), severní stěna presbytáře, Noli me tangere [35a]; závěr presbytáře, Sv. Maří Magdalena [35b]

po 1370

Objevil a zabezpečil J. Linhart 1932, restaurovali J. Janša a Polák 1940–41, Čohan a J. Stejskal 1981

Na severní stěně presbytáře se dochovaly výjevy z pašijového cyklu, původně rozdělené do čtyř pásů, přičemž scéna Noli me tangere je situována ve třetím pásu. Vlevo klečí sv. Maří Magdalena, Kristus stojí vpravo; oba jsou zobrazeni ve tříčtvrtečním profilu a s nimby. Světice má hlavu zavínutou v bílém gepentu, oděna je do dlouhého tmavšího šatu a červeného pláště; v mírném předklonu vzhlíží ke Kristu a vztahuje k němu své ruce. Kristus je zobrazený s hnědými vlasy a vousy, v dlouhé hnědé tunice; v levé ruce drží rýč, pravou ruku se stopou po hřebu přibližuje v žehnajícím gestu k hlavě světice.

V závěru presbytáře se částečně dochoval cyklus světeckých postav. V řadě světic, umístěných ve výši oken na závěrových stěnách a špaletách oken, je nalevo od okna mezi sv. Barborou a sv. Alžbětou Durynskou vyobrazena sv. Maří Magdalena v pravém tříčtvrtečním profilu. Oděna je v tmavomodrém zřaseném rouše a v červeném plášti, hlavu jí pokrývá bílá rouška typu

gepent, je nimbována. V levé ruce drží zlatou pyxidu a pravou rukou na ni ukazuje. Dále jsou zde zobrazeny svaté Anna Samotřetí, Anežka Římská, Veronika, Apolena, Voršila, Helena, Alžběta Durynská, Barbora, Dorota, Lucie, Markéta a Kateřina. Ikonografický koncept těchto maleb, orientující se na vyobrazení ženských světic, je patrně dokladem vlivu kláštera cisterciáček Porta coeli v Předklášteří u Tišnova, kterému Drásov ve 14. století náležel (Knoflíček).

KNOFLÍČEK 2009, KAT. Č. 11, s. 78–87

36. Nástěnné malby v katedrále sv. Víta na Pražském hradě v Praze, jihovýchodní stěna kaple sv. Maří Magdaleny, Madona se sv. Maří Magdalenou, sv. Bartolomějem, sv. Jakubem, světci a dvěma klečícími kanovníky

70. léta 14. století

Rozměry malby: přibližně 280 x 140 cm

Malba objevena a odkryta 1875, zajištěna V. Bergerem a J. Němcem 1971

Kaple svatovítských kanovníků zasvěcená sv. Maří Magdaleně byla dokončena nejpozději roku 1373. Nástěnná malba situovaná pod okenní římsou sloužila patrně jako oltářní retábl, jejím objednavatelem byl kanovník Bartoloměj (uváděn v pramenech v letech 1371–78). Zobrazení vychází ze schématu „sacra conversazione“. V ose kompozice stojí Madona s dítětem, před ní klečí vlevo i vpravo vždy jeden kanovník ve slavnostní bílé infule doprovázený svými přímluvci, sv. Bartolomějem a sv. Maří Magdalenou po levé straně a sv. Jakubem a dalším světcem po pravé straně. Konsekrční světice oltáře sv. Maří Magdalena stojí zcela vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu. Hlavu i krk má zavinuté v bílé roušce typu gepent, zpod níž jí však podél levé tváře spadávají pramínky světlých vlasů; rovněž nad čelem je rouška nezakrývá zcela důsledně. Pohled světice směřuje k ústřední postavě Madony s dítětem. Oděv sv. Maří Magdaleny tvoří spodní roucho načervenalé barvy a plášť téže barvy se zeleným rubem, do něhož je zahalena. V levé ruce drží světlou pyxidu, pravou rukou se jí téměř dotýká.

VÍTOVSKÝ 1976, s. 473–502; DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 338; MERHAUTOVÁ 1994 (VŠETEČKOVÁ), s. 120

37. Breviář opatovický

Čechy (Praha), 70. léta 14. století

Pergamen, 354 ff., 55,8 x 37,2 cm; kaligrafická gotická minuskula; bez vazby, dochovány dřevěné desky se zbytky původního koženého pokryvu

Provenience: rukopis vznikl pro benediktinský klášter v Opatovicích nad Labem

Krakov, Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, bez sign., fol. 152r, inic. „C“ogitanti michi

Rukopis obsahuje letní část breváře, svazek se zimní částí se nedochoval. Na foliu 152r je do iniciály zakomponována scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny. Světice je zobrazena frontálně, s nimbem a sepjatýma rukama, tělo jí pokrývá hustý porost vlasů, chodidla zůstávají bosá. Z obou stran ji obklopují vždy tři andělé vynášející světici do nebes. Horní dvojice andělů se dotýká paží sv. Maří Magdaleny a volnou rukou drží nad její hlavou korunu zakončenou třemi trojlísty. V těle iniciály jsou vyobrazeni dva zápasící lvi.

MIDOŇSKA 1968, s. 213–254; KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 357, s. 276; BRODSKÝ 2004, KAT. Č. 12, s. 54–58

38. Nástěnné malby v kostele sv. Jakuba Většího ve Slavětíně (okr. Louny), závěr kněžiště, Pomazání v domě Šimona farizeje [38a], Ukřižování Krista [38b], sv. Maří Magdalena [38c]

konec 70. let 14. století

Objeveny 1872, odkryl, restauroval, doplnil a upravil P. Maixner 1880–1881, znovu restaurovány pod vedením J. Josefíka 1994–1998

V presbytáři se dochoval bohatý soubor nástěnných maleb, který byl ale bohužel poznamenán přemalbami provedenými v 19. století. Na jižní stěně presbytáře v druhém pásu nad římsou začíná pašijový cyklus. Scéně Vjezdu do Jeruzaléma zde předchází výjev z hostiny v domě Šimona farizeje, na němž sv. Maří Magdalena myje Kristu nohy. Kristus sedí vpravo na vyvýšeném křesle a žehná světici, jež leží u jeho nohou a otírá svými plavými vlasy jeho pravé chodidlo, které drží v rukou. Je prostovlasá, oděná do fialového pláště se zeleným rubem, hlavu má podloženou nimbem. Okolo stolu sedí dvě mužské a jedna ženská figura, stojící mužskou postavu s nimbem v nákladném šatě je obtížné ikonograficky určit.

V závěru presbytáře se nachází scéna Ukřižování. Sv. Maří Magdalena klečí v pravém tříčtvrtečním profilu u paty kříže, pravou rukou objímá břevno a levou se dotýká Kristova lýtka. Zobrazena je s nimbem, ve světlém spodním šatu a plášti, jenž jí pokrývá i hlavu.

V polích závěru mezi okny je mezi světeckými postavami vyobrazena sv. Maří Magdalena v červeném šatu a červeném plášti se zeleným rubem, s hlavy jí spadává bílá rouška odhalující světlé vlasy světice; v levé ruce drží pyxidu, pravou rukou na ni ukazuje. Z dalších světců jsou zde zastoupeni sv. Zikmund, sv. Vít, sv. Alžběta, sv. Markéta, sv. Kateřina, sv. Barbora, sv. Dorota a sv. Helena.

DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 345; VŠETEČKOVÁ 2000, NEČÍSLOVÁNO

39. Kasule z Břevnova

Praha, konec 70. let 14. století

Dorsální kříž: hedvábná a zlatá výšivka na lněném plátně; doplněno výšivkou perlami, kovovými aplikacemi ve svatozářích a paličkovanou krajkou zlatými nitěmi

Provenience: benediktinský klášter v Břevnově; od počátku 15. století do roku 1949 v benediktinském klášteře v Broumově

Praha, Benediktinské arcidiocese sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze–Břevnově

Na dorsálním kříži vidlicového tvaru je vyšíto výjev Ukřižování. Uprostřed je vyobrazen ukřižovaný Kristus, k němuž ze stran přilétají dva andělé, pravý s kadidelnicí a levý s kalichem, do kterého zachytává krev vytékající z rány v Kristově boku. V polích vidlicovitých břeven jsou znázorněni evangelisté sv. Marek, sv. Lukáš a sv. Matouš se svými symboly. Pod křížem stojí Panna Marie podpírána sv. Janem a jednou z Marií. Sv. Maří Magdalena je vyobrazena za nimi: stojí vlevo pod křížem a vzhlíží ke Kristu, z její postavy v pravém profilu lze vidět pouze hlavu s nimbem a světlými vlasy, z nichž spadá kapuce zeleného pláště s bílým rubem, a část levé ruky, jíž objímá břevno kříže v úrovni pod Kristovými chodidly.

KATALOG PRAHA 1970 (POCHE), KAT. Č. 457, s. 347; KATALOG PRAHA 2006A (WETTER), KAT. Č. 37, s. 134–135

40. Kasule ze Zhořelce

Praha, konec 70. let 14. století

Dorsální kříž: hedvábný samet, zlatá a hedvábná výšivka na lněném plátně

Provenience: pochází z kostela sv. Petra a Pavla ve Zhořelci (Görlitz)

Görlitz, Kulturhistorisches Museum, inv. č. 65

Ve vidlicovitém dorsálním kříži se nachází výšivka s ukřižovaným Kristem a sv. Maří Magdalenou klečící u paty kříže, ve vrcholu svislého břevna je znázorněn pelikán krmící svou krví svá mláďata. Sv. Maří Magdalena je otočena zády, oběma rukama objímá břevno, hlavu s nimbem podanou z pravého tříčtvrtečního profilu zaklání a vzhlíží ke Kristu. Oděna je do přiléhavých modrých šatů s dlouhým rukávem, přes levé rameno má přehozený modrý plášť s okrovým rubem. Ze světlehnědých vlasů jí sklouzává bílá rouška zdobená zlatým lemem, jež se jí obtáčí kolem krku.

KUTAL 1952, s. 163–172; KATALOG PRAHA 2006A (WETTER), KAT. Č. 37, s. 134–135

41. Mistr Třeboňského oltáře: Třeboňský oltář, Kristus na hoře Olivetské (vnější strana) – Sv. Kateřina, sv. Maří Magdalena a sv. Markéta (vnitřní strana)

Praha, kolem 1380

Tempera, smrkové dřevo oboustranně potažené plátnem, 132,8 x 92 cm

Restaurovali M. Hamsík a V. Frömlová 1962–1963

Provenience: pochází z bývalého augustiniánského klášterního kostela sv. Jiljí v Třeboni; později umístěno v kapli sv. Maří Magdaleny na Poušti u Třeboně

Praha, Národní galerie, inv. č. O 476

Oboustranně malovaná deska je součástí velkého pašijového retáblu. Podle rekonstrukce měly být při zavřeném retáblu viditelné desky se scénami Kristus na hoře Olivetské, Kladení do hrobu a Zmrtvýchvstání; na čtvrté ztracené desce byl patrně vyobrazen Sestup Krista do předpekli. Po otevření křídel doprovázely ústřední výjev (nejspíše Ukřižování, deska rovněž nedochována) trojice světeckých postav, z nich některé měly přímý vztah k místu určení oltáře a jeho zasvěcení – sv. Maří Magdalena a sv. Augustin, jimž byl zasvěcen hlavní oltář v kostele sv. Jiljí v Třeboni. Deska se třemi světicemi zaujímala horní část levého křídla. Na vyvýšeném stupni stojí zleva v arkádách sv. Kateřina, sv. Maří Magdalena a sv. Markéta, pozadí je zlaceno. Světičky jsou zobrazeny frontálně v mírném natočení doprava, všechny mají nimby. Sv. Maří Magdalena je oděna do červeného spodního šatu s dlouhými rukávy a do dlouhého červeného pláště s hnědým rubem. Hlavu a světlé vlasy jí na rozdíl od obou prostovlasých princezen, jež mají na hlavách koruny, halí bílá rouška se zdobným lemem, jejíž pravý cíp se světičce obtáčí kolem krku přes levé rameno a záda, aby skončil opět na pravém rameni. Na levé dlani drží světičce zlatou pyxidu s víčkem zakončeným jetelovým listem, přes pravou paži má přehozený cíp pláště. Zatímco obě svaté panny směřují své pohledy k ústřednímu výjevu oltáře, pohled sv. Maří Magdaleny je upřen na diváka.

KATALOG PRAHA 1970 (PEŠINA), KAT. Č. 306, s. 223–226; DČVU I/1 1984 (PEŠINA), s. 375–377; KATALOG PRAHA 2006A (FAJT), KAT. Č. 171, s. 502–504; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (ROYT), s. 472–476

42. Nástěnné malby v klášteře augustiniánů kanovníků v Třeboni (okr. Jindřichův Hradec), východní křídlo ambitu, Ukřižování

kolem 1380

Restauroval B. Melicher 1902–1903

Ve výjevu Ukřižování v podobě velké Kalvárie klečí sv. Maří Magdalena u paty kříže, jehož břevno objímá. Plavovlasá světičce je podána z enfasu, s nimbem a nepokrytou hlavou skloněnou k pravému rameni. Oděna je do přiléhavých červených šatů s kulatým výstřihem.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 25, s. 106; KADLEC 2004, s. 74

43. Nástěnné malby v kostele sv. Apolináře v Praze na Novém Městě Pražském, severní stěna lodi, Panna Maria Ochránitelka mezi sveticemi

1. polovina 80. let 14. století

Centrální figuru Panny Marie Ochránitelky držící Ježíška doprovázejí postavy světic – po pravici Panny Marie jsou to svaté ženy z Příbuzenstva Kristova stojící na výklencích s bustami jejich manželů (příp. jiným mužských příbuzných), po levici svaté panny stojící na zádech svých mučitelů. Čteno zleva je pořadí postav následující: sv. Marta, sv. Maří Magdalena, sv. Alžběta s malým Janem Křtitelem, Marie Salome se syny, Marie Kleofášova se syny, sv. Anna Samodruhá, Madona Ochránitelka a vpravo sv. Anežka Římská, sv. panna (sv. Apolena?), sv. Lucie, sv. Kateřina, sv. Markéta a sv. Barbora. Běžné schéma Příbuzenstva Kristova je poněkud nezvykle doplněno o sv. Maří Magdalenu a sv. Martu. Sv. Maří Magdalena je vyobrazena ve tříčtvrtečním pravém profilu, s nimbem, v dlouhém spodním šatu a plášti (patrně červené barvy); na levé ruce drží pyxidu a stojí na výklenku s bustou Lazara zavinitého do bílého plátna.

SKALICKÝ 2009, ZEJM. S. 64–71, 95–109, 145–147

44. Tympanon s Ukřižováním a Mučením Krista

Praha, po 1383

Ukřižování: reliéf, opuka, v. 125 cm, zbytky polychromie, zlacení

Restaurovali J. Kříženecký 1906, Fr. Mikš a J. Zálešák 1906–1908

Provenience: tympanon severního portálu farního kostela Panny Marie před Týnem na Starém Městě pražském (na místě dnes kopie)

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. VP 148

Tympanon se skládá z několika dílů. Na prostředním dolním dílu je znázorněno Ukřižování Krista a dvou lotrů, jimž vojáci stojící na žebřících přerážejí kosti. Pod křížem stojí vlevo sv. Jan Evangelista a podpírá omdlávající Pannu Marii, u paty Kristova kříže klečí vlevo sv. Maří Magdalena před sv. Longinem. Sv. Maří Magdalena je zobrazena v pravém profilu, ve splývavém spodním šatu a s dlouhými vlasy, jež jí na zádech překrývá pláštík či rouška přehozená přes ramena a paže. Ruce spíná ke sv. Longinovi, jenž snad původně držel dlouhé kopí a jenž se od ní odvrací.

KATALOG PRAHA 1970 (KUTAL), KAT. Č. 173–177, s. 141–143; HOMOLKA 1976, s. 55–97; DČVU I/1 1984 (KUTAL), s. 250–252; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. II, s. 36–37, 152; GBK DEUTSCHLAND 3 2007 (HOMOLKA), KAT. Č. 13, s. 218–219

45. Mistr Bible Johánka ze Stříleka, Olomoucký antifonář

80. léta 14. století

Pergamen, 294 ff., 51 x 37 cm; gotická minuskula; vazba novodobá (1845)

Olomouc, Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, CO 6, fol. 111r, inic. „A“ngelus

Na tumbě s odklopeným víkem sedí anděl a před ním stojí tři Marie s nádobami na mast. Figura v růžovém šatu a plášti kráčející v čele žen a ukazující na prázdné pruhy plátna pravděpodobně představuje sv. Maří Magdalenu; hlavu má zavinutou v bílé roušce a zakrytou kapucí pláště. Druhá Marie je oděna v modrém šatu, třetí v zeleném; všechny postavy jsou označeny nimbem.

KOHOUT 2001, s. 11; BRODSKÝ 2012, s. 33

46. Antifonář

80. léta 14. století

Pergamen, 136 ff., 46 x 32,5 cm; kaligrafická gotická minuskula; bez desek

Olomouc, Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. K 14892, fol. 80r, inic. „E“ternum

V červené iniciále je z pravého tříčtvrtečního profilu vyobrazena nimbovaná polopostava sv. Maří Magdaleny coby mladé ženy oděné do zeleného spodního šatu a nachového pláště. Její hlavu halí poměrně mohutná bílá rouška typu gepent, v pravé ruce drží pyxidu narůžovělé barvy. Pod iniciálou je v borduře umístěn pták obracející se vzhůru k polopostavě světice.

MANUSCRIPTORIUM

47. Misál z Jihlavy

80. léta 14. století

Pergamen, 234 ff., 36,5 x 27 cm; gothica formata, bastarda; dřevěné desky potažené tmavohnědou kůží se slepotiskem, s mosazným kováním a dvěma sponami

Provenience: rukopis je neznámého původu (snad z Jihlavy)

Jihlava, Státní okresní archiv v Jihlavě, fond Archiv města Jihlava do roku 1848, Úřední knihy a rukopisy, inv. č. 694, fol. 119v, kánonový obraz

Střed kompozice tvoří kříž s ukřížovaným Kristem, pod ním stojí skupina postav: vlevo Panna Marie obklopená dvěma ženami s nimby, vpravo sv. Jan a setníci. Sv. Maří Magdalena klečí vlevo u paty kříže a objímá jej. Světice je zobrazena z pravého profilu v modrém šatu s dlouhými rukávy a purpurovém plášti, jímž částečně zahaluje patu kříže. Nepokrytou hlavu bez nimbu zaklání a vzhlíží ke Kristu, její dlouhé hnědé vlasy jí spadávají

na záda a ramena. Na tělo i tvář sv. Maří Magdaleny kane krev z Kristových přibitých nohou. Krví je potřísněna i rouška Panny Marie.

HOFFMANN 2001, KAT. Č. 12, s. 40–44

48. Kasule z kostela sv. Petra a Pavla v Brně

Čechy, kolem 1380–1390

Dorsální kříž: výšivka hedvábím a zlatým dracounem na plátně; 112,5 x 44,5 cm

Provenience: kostel sv. Petra a Pavla v Brně

Brno, Moravská galerie, inv. č. 27 414

Na dorsálním kříži ve tvaru latinského kříže je vyšit výjev Kalvárie. U pravého boku ukřížovaného Krista se vznáší anděl zachytávající do kalichu Spasitelovu krev. Pod křížem podpírají Pannu Marii vlevo sv. Jan a vpravo jedna z Marií. Sv. Maří Magdalena stojí za nimi a spíná ruce zdvižené do výše. Toto gesto spolu s jejím výrazem ve tváři působí velmi dramaticky. Světice je zobrazena z frontálního pohledu, s nimbem a dlouhými světlehnědými vlnitými vlasy. Oděna je do přiléhavých červených šatů s dlouhými rukávy a přes ramena přehozeného zeleného pláště.

KATALOG PRAHA 1970 (POCHE), KAT. Č. 458, s. 348; KATALOG PRAHA 2006A (BARNET), KAT. Č. 88, s. 250–251

49. Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Libiši (okr. Mělník), jižní stěna lodi, Sv. Maří Magdalena, sv. Apolena, sv. Voršila a sv. Barbora

kolem 1390

Malby odkryty před rokem 1855, konzervovány roku 1942, restaurovaly je M. Kašparová a D. Sukdoláková 1968–1970, naposledy R. Hamsíková a M. Nečásková 1995

Celý prostor jednolodního kostela byl původně vyzdoben nástěnnými malbami. Na jižní stěně lodi jsou vyobrazeny sv. Maří Magdalena, sv. Apolena, sv. Voršila a sv. Barbora, pod nimi ve špaletách okna sv. Dorota a Markéta. Světice v horním pásu jižní stěny lodi jsou seskupené do dvojic, v nichž spolu světice komunikují. Sv. Maří Magdalena stojí vlevo v mírném esovitém prohnutí natočená ke sv. Apoleně, která se k ní rovněž obrací. Hlavy světic s nimby se dochovaly pouze částečně; sv. Maří Magdalenu krášlil nejspíše módní parukovitý účes. Oděna je do splývavého přiléhavého světlého spodního šatu s výrazným dekoltem. Světlý plášť se zeleným rubem s límcem zdobeným bílou kožešinkou má světice přehozený přes ramena a jeho cípy přes obě paže. Na levé ruce, zahalené do pláště, drží nádobu na mast a pravou rukou ji přidržuje.

DČVU I/1 1984 (STEJSKAL), s. 346; VŠETEČKOVÁ 1999, s. 102–115; VŠETEČKOVÁ 2011, s. 193–206

* *Bez obrazové dokumentace*

50. Haymonis Halberstadiensis Apoclypsis S. Johannis S. Thomae de Aquino Expositio Super Evangelium S. Johannis

Čechy, 1393

Pergamen, 275 ff., 40 x 29 cm; gotická minuskula; vazba nepůvodní, dřevěné desky potažené bílou vepřovicí s tlačeným ornamentem z pol. 18. století

Provenience: cisterciácký klášter ve Vyšším Brodě (ztraceno)

Vyšší Brod, knihovna cisterciáckého kláštera, sign. CXLV, fol. 265, inic. „U“na

Iluminátor druhé části rukopisu obsahující traktát Tomáše Akvinského (folia 178v–270) byl příslušníkem dílny, z níž vzešly např. oba díly Sanctorage Bernardi Guidonis (kat. č. 51). Na foliu 265 je v iniciále zdobené rozvilinovým výběžkem vyobrazena polopostava sv. Maří Magdaleny.

FRIEDL 1967, s. 46–48; ŘÍHA 2007, kat. č. 33, s. 37

* *Bez obrazové dokumentace*

51. Mistr Pavlových epištol, Sanctorage Bernardi Guidonis

Čechy, konec 14. století

Papír a pergamen, 260 ff., 300 ff., 41,8 x 29,1 mm; bastarda; dřevěné desky s koženým potahem, s nárožním a středovým kováním a sponami (u spodního řemínku nedochována)

Provenience: rukopis pochází z kláštera v Roudnici nebo Sadské.

Praha, Knihovna Národního muzea v Praze, XV A 12, fol. 163v, Kristus v předpeklí [51a]; XV A 12, fol. 166r, inic. „Q“uinta ffer]ia [51b]; XV A 11, fol. 6v, Noli me tangere se sv. Petrem a sv. Janem [51c]; XV A 11, fol. 90r, inic. „S“ancta Ma[r]ia Magda[le]na [51d]

V prvním svazku rukopisu je na foliu 163v znázorněn Sestup Krista do předpeklí, který je však velmi nezvykle propojen se znázorněním sv. Maří Magdaleny stojící u prázdného hrobu. Plavovlasá světice je podána z pravého tříčtvrtečního profilu, oděna je do dlouhých červených šatů s výstřihem a červeného pláště s modrým rubem, jehož kapuce jí zakrývá hlavu. Levou ruku má položenou na hrudi, pravici natahuje k tumbě; hlavu má podloženou nimbem. Na foliu 166r je v modré iniciále „Q“ vyobrazena polopostava sv. Maří Magdaleny podaná z pravého profilu. Světici s nimbem spadáva ze světlých kučeravých vlasů bílá rouška, jejíž pravý cíp se jí ovívá pod krkem v levém rameni. Zahalena je do zeleného pláště s červeným rubem, jenž přidržuje v sepjatých rukou, oděna je do spodního šatu červené barvy.

Ve druhém svazku je na foliu 6v znázorněna scéna Noli me tangere doplněná o přihlížející postavy sv. Petra a sv. Jana Evangelisty. Výjev je zasazen do zahrady s nerovným terénem

a košatým stromem, v jehož koruně sedí stehlík. Vpravo stojí Kristus s dlouhými hnědými vlasy a křížovým nimbem, zahalený do červeného pláště se zeleným rubem. V levé ruce svírá červenobílý prapor, v pravé ruce drží rýč. Shlíží na vlevo klečící sv. Maří Magdalenu, která se sklání k jeho pravé noze, aby se dlaněmi a prameny svých dlouhých vlnitých světlých vlasů dotkla Kristova chodidla. Zobrazena je z pravého profilu, prostovlasá a se zlatým nimbem, její oděv tvoří fialovohnědý spodní šat a zelený plášť s modrým rubem. Zcela vlevo stojí v pravém profilu zobrazení oba apoštolové s nimby. Na foliu 90r je v modrém poli zelené iniciály „S“ znázorněna z pravého tříčtvrtečního profilu stojící polopostava sv. Maří Magdaleny s růžovým nimbem zdobeným červenými paprsky. Z dlouhých plavých vlnitých kadeří jí spadává bílá rouška, jejíž pravý cíp má světice přehozený přes levé rameno. Oděna je do zeleného šatu s dlouhými rukávy a červeného pláště. Před sebou drží v rukou vysokou pyxidu.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 202, s. 220–223

52. Mistr Házmburského misálu, Misál pražského biskupa Zbyňka z Házmburka
Praha, 1409–1410

Pergamen, 336 ff., 24 x 17 cm; dřevěné desky potažené červeným sametem (17. století)

Provenience: objednavatelem rukopisu byl pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka

Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 1844, fol. 149v, kánonový list

Celostránkový kánonový list s Ukřižováním Krista se vyznačuje rozměrnou kompozicí s množstvím doprovodných postav. Dekorativní rám, do něhož je obraz zasazen, doplňují v rozích medailony se čtyřmi evangelisty a uprostřed dolní lišty pátý medailon s vyobrazením Bolestného Krista. Sv. Maří Magdalena klečí vlevo pod křížem a objímá pažemi jeho břevno. Hlavu s drobným obličejem s rudými rty, podloženou nimbem, mírně zaklání, jak vzhlíží k Ukřižovanému. Světlé vlasy má sčesané na pěšinku, jejich dlouhé kadeře jsou částečně skryty pod zelenou kapucí dlouhého červeného pláště se zeleným rubem, do něhož je zahalena a jenž se kolem klečící světice v četných záhybech rozprostírá, oděna je do spodního šatu červené barvy.

KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 378, s. 287–288; DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 431–432; KATALOG PRAHA 2006A (SCHMIDT), KAT. Č. 203, s. 553

53. Breviář Benedikta z Valdštejna

kolem 1410

Pergamen, 602 ff., 17,5 x 12 cm, u několika folií částečně seříznuty okraje; kaligrafická bastarda; vazba novodobá

Provenience: podle zápisu na fol. 1v rukopis věnoval roku 1493 biskup Benedikt z Valdštejna klášteru augustiniánů v Třeboni; z kalendária, ikonografie a vyobrazení kanovníků však vyplývá, že jim již kdysi patřil

Praha, Národní knihovna České republiky, VI.G.6; fol. 249v, Tři Marie u hrobu; fol. 461v, sv. Maří Magdalena

Na foliu 249v jsou znázorněny tři Marie u hrobu, na němž sedí anděl v růžovém rouchu. Sv. Maří Magdalenu nejspíše představuje figura dívky stojící vlevo v růžovém plášti se zeleným rubem a kapucí, jež jí sklouzává s hlavy a odhaluje její plavé vlasy; světice drží v rukou zlatou nádobu na mast. Na foliu 461v stojí na hnědé půdě v obdélném zeleném rámu před červeným pozadím se zlatým mřížkovým vzorem sv. Maří Magdalena zobrazená z enfasu. Mladistvě vyhlížející světici se zlatým nimbem sklouzává z dlouhých plavých vlasů sčesaných na pěšinku bílá rouška, jejíž levý cíp má světice přehozen přes pravé rameno. Oděna je do dlouhého růžového spodního šatu a zeleného našaseného pláště s šedým rubem, do něhož je zahalena a který jí spadá až pod kolena. V levé ruce drží vysokou zlatou pyxidu, přes pravé předloktí má přehozený cíp pláště, který světici pod oběma pažemi vytváří kaskády.

KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 394, s. 298–299

54. Graduál magistra Václava

Praha, po 1410

Pergamen, 209 ff., 55,4 x 40 cm; kaligrafická gotická minuskula; dřevěné desky potažené bílou kůží se slepotiskem a s ozdobným kováním (18. století)

Provenience: dominikánský klášter sv. Klimenta na Starém Městě v Praze

Praha, Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy v Praze, trezorové fondy, bez signatury, fol. 104v, inic. „N“os

Bohatě iluminovaný rukopis je zdoben bordurami a droliemi. Na foliu 104v jsou v těle iniciály zobrazení dva andělé s Arma Christi. Uvnitř iniciály je znázorněn ukřižovaný Kristus, k němuž vzhlíží za křížem klečící sv. Maří Magdalena; oběma rukama objímá břevno kříže, přičemž jí přes hřbet pravé ruky stéká krev z Kristových přibitých nohou. Světice je zobrazena s nimbem, v dlouhém bílém spodním šatu a v bílém plášti s modrou podšívkou a kapucí, zpod níž spadají prameny vlnitých světlých vlasů. V borduře nalevo od iniciály je vyobrazen sv. Dominik s modelem kostela a klečící dominikán se sepjatýma rukama.

KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 385, s. 293–294; SVATOŠ 1986, NESTRÁNKOVÁNO

55. Nástěnné malby v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Mostkovicích (okr. Prostějov), jižní stěna hlavní lodi, Ukřižování

1. třetina 15. století

Malby objeveny v roce 2001; restaurovaly M. Dočekalová a M. Trizuljaková 2003–2010

V rámci scény Ukřižování pojaté jako velké Kalvárie klečí sv. Maří Magdalena vlevo ve tříčtvrtečním profilu u paty kříže, jehož břevno objímá; hlavu zaklání a vzhlíží ke Kristu. Světice je zobrazena s nimbem a plavými vlasy na týle pokrytými rouškou či čepcem. Oděna je do splývavých červených šatů s dlouhým rukávem a zeleného pláště s červenou kapucí či kožešinkou.

SCHMITTOVÁ 2007

56. Nástěnné malby v kostele sv. Jana Křtitele v Měříně (okr. Žďár nad Sázavou), kaple Panny Marie, severní stěna, Noli me tangere

kolem 1420

Odkryty a restaurovány H. Kloudou 1975–1978

V kapli Panny Marie, přistavěné v polovině 14. století na severní straně k trojlodí, se dochovaly nástěnné malby se scénami Zvěstování Panně Marii na východní stěně a Noli me tangere na severní, v kápích klenby jsou znázorněny postavy andělů. Rozměrná kompozice Noli me tangere je zasazena do krajiny s loukou a skupinou košatých stromů, za nimiž se nad obzorem klene modrá obloha. Vlevo klečí ze tříčtvrtečního profilu zobrazená sv. Maří Magdalena a v mírném předklonu vztahuje svou pravou ruku k vpravo stojícímu Kristu, jenž se k ní s pozdviženou pravou rukou v odmítavém gestu otáčí. V trávě mezi oběma nimbovanými postavami stojí nádoba na mast. Světice je oděna do fialovohnědého přiléhavého šatu s dlouhými rukávy a pláště téže barvy, dlouhé světlé kadeře jí částečně halí bílá rouška. Bosý Kristus zahalený do pláště drží v levé ruce rýč. Dvojice štítů s českými dvouocasými lvy na oltářní stěně pod oknem vzbuzuje domněnku, že výzdoba kaple vznikla nejspíše z podnětu krále Václava IV. (Vítovský).

KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999 (VÍTOVSKÝ), KAT. Č. 064, s. 194–197; KNOFLÍČEK 2009, KAT. Č. 19, 107–113; s. 34–35

57. Sborník krumlovský

Čechy, kolem 1420

Pergamen, 244 ff., 30,9 x 21,6 cm; kaligrafická bastarda; vazba pozdně gotická, potah kožený, zdobeno slepotiskem, kování i spony nedochovány, hřbet nový

Konzervováno v letech 1952 a 1976 v konzervační dílně KNM

Provenience: rukopis pořízen pro klášter klarisek v Českém Krumlově, snad na objednávku Elišky z Kravař, manželky Jindřicha z Rožmberka

Praha, Knihovna Národního muzea, III B 10, fol. 17r, sv. Maří Magdalena činí pokání v domě Šimonově [57a]; fol. 30v, Kladení do hrobu [57b]; fol. 74v, Povýšení sv. Maří Magdaleny [57c]; fol. 81v, Kristus žehná sv. Maří Magdaleně a sv. Martě [57d]

Bohatě iluminovaný rukopis obsahuje soubor náboženských, mravoučných a mystických spisů v českých překladech. Text Zrcadla lidského spasení rozdělený do dvou sloupců doprovázejí na foliu 17r iluminace ve čtvercových rámcích, nad nimiž je rubrikou charakterizován zobrazený výjev. Na foliu 17r je znázorněna scéna Hostiny v domě Šimona farizeje: v čele prostřeného stolu sedí Kristus a po jeho levici další tři mužské postavy – farizej Šimon v růžovém špičatém klobouku a – soudě dle fyziognomie – apoštolové sv. Petr a sv. Jan. U nohou Krista leží sv. Maří Magdalena, jejíž tělo přesahuje ven z rámu obrazu; je oděna do růžových šatů a pláště, hlavu zavinutou v bílé roušce přibližuje ke Kristovým chodidlům, jichž se rukou dotýká. Je znázorněna bez nimbu stejně jako další postavy – s výjimkou Krista. Ke scéně se typologicky váží další výjevy: Manases činí pokání v žaláři (fol. 17r), Návrat ztraceného syna (fol. 17v), David činí pokání (fol. 17v).

Na foliu 30v je znázorněno Kladení do hrobu. Sv. Maří Magdalena stojí či klečí u hrobu a k obličejí si tiskne Kristovu levou ruku. Oděna je do zelených šatů, na hlavě má bílou roušku, z pod níž jí spadávají prameny dlouhých světlých vlasů na ramena a záda. Výjev je rovněž součástí typologického cyklu – další výjevy téže typologické skupiny představují Davida plačícího na pohřbu Abnera (fol. 30v), Josefa vhozeného do studny (fol. 31r) a Jonáše polknutého velrybou (fol. 31r).

Další dvě iluminace se vztahují ke spisu sv. Alberta Velikého „Ráj duše“. Na foliu 74v je zobrazena z pravého tříčtvrtečního profilu sv. Maří Magdalena klečící ve skalnatém terénu. Její nahé tělo je zahaleno do světle hnědého vlasového pokryvu, ruce má sepjaté k modlitbě, pohledem směřuje vzhůru. Světici postrádající nimbus obklopují tři grisaillově modří andělé chystající se ji vyzvednout k nebesům.

Výjev na foliu 81v představuje vlevo stojícího Krista, jenž drží v pravé ruce knihu a levou rukou žehná Martě a Marii. Marta je znázorněna jako poněkud robustní žena se sepjatými rukama v modrých šatech a bílé zástěře, jež má hlavu zavítou v bílé roušce. U Kristových nohou sedí Marie, zcela zahalená do růžového pláště s rukama sepjatými na hrudi; ona i Kristus jsou zobrazeni s nimbem, Marta nimbus postrádá. Výjev neznázorňuje příběh z Lukášova evangelia (Lk 10,38–42), nýbrž se přímo vztahuje k textu traktátu, v němž Marie a Marta představují dva požehnané stavy, *vita contemplativa* a *vita activa*.

KATALOG PRAHA 1970 (KRÁSA), KAT. Č. 401, s. 302–303; BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 25, s. 28–33

58. Mistr Adorace Děcka, Antifonář Zbigniewa Oleśnického

Polsko (Krakov), kolem 1425

Pergamen, 387 ff., 59,3 x 39,9 cm; kaligrafická gotická minuskula; vazba renesanční, kožený potah, zdobeno slepotiskem a zlacením, spony chybějí

Krakov, Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej, Nr. KP 47, fol. 241v, inic. „U“esper

U prázdného hrobu, na jehož odklopeném kameni sedí anděl s pruhy bílého plátna a u něhož sedí jeden ze strážných, stojí tři ženské postavy s nimby. Sv. Maří Magdalena kráčí v jejich čele: je oděna v červenohnědých šatech s dlouhými rukávy a dlouhého pláště téže barvy se zeleným rubem, na hnědých vlasech má přichycen bílý průsvitný šlojří, jenž jí spadává na hrud' a stáčí se jí pod krkem na levé rameno; v rukou drží nádobku na mast. Od obou žen v modrém a zeleném oděvu se dále odlišuje mladistvým vzhledem.

BRODSKÝ 2004, KAT. Č. 14, s. 61–64; BRODSKÝ 2012, s. 40

59. Nástěnné malby v kostele Narození Panny Marie v Cetvinách (okr. Český Krumlov), Povýšení sv. Maří Magdaleny a sv. Onufria (?), severovýchodní stěna závěru presbytáře 1420–1450

V kostele se na severní stěně presbytáře dochoval fragment svatokateřinského cyklu a obraz madony s donátory.

V horní části severovýchodní stěny presbytáře jsou ve skalnatém terénu vyobrazení sv. Maří Magdalena a vlevo mužská postava s hnědým vousem, snad sv. Onufrius; oba světci jsou vynášeni do nebe čtyřmi (Maří Magdalena) a pěti anděly (světec). Sv. Maří Magdalena je znázorněna frontálně a se sepjatýma rukama, plavé vlasy jí spadají na ramena. Tělo světice pokrývá šat z plavých či světlehnědých kadeří, jasně je vyznačen půlkruhový výstřih, dolní lem šatu i rukávů. Světec je oděn v totožném šatu a stejně jako sv. Maří Magdalena i on je prostovlasý a bosý; v ruce drží atribut, představující snad původně hostii či kalich s hostií.

PAVELEC 2006, s. 377–384; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (PAVELEC), s. 450–451

60. Fragment vitraje s polopostavou sv. Maří Magdaleny

Praha, po 1430

Sklo lazurované a malované, v. 36 cm, š. 31,5 cm

Provenience: farní kostel sv. Jakuba Většího ve Stodůlkách u Prahy

Praha, Národní muzeum, inv. č. 5004

V trojlaločnatém listu je umístěna polopostava sv. Maří Magdaleny. Frontálně podaná světice se mírně natáčí pravým bokem, hlavu – zavinutou do bohatě řasené bílé roušky typu gepent

a podloženou světlemodrým nimbem – nachyluje k levému rameni. Přes hnědofialový spodní šat s přiléhavými rukávy má přehozen plášť téže barvy. Na levé ruce, zahalené do pláště, drží vysokou hnědou pyxidu, pravou rukou ji přidržuje.

Vzhledem k fragmentárnímu dochování vitraje nelze určit, zda polopostava sv. Maří Magdaleny původně tvořila samostatný celek, nebo zda byla součástí většího výjevu či cyklu.

MATOUŠ 1975, s. 71

61. Misál

Brno, před 1435

Pergamen, 245 ff., 44 x 30,5 cm; gotická minuskula; dřevěné desky potažené kůží, s částečně zachovaným kováním

Provenience: roku 1435 daroval misál kostelu sv. Jakuba v Brně Mikuláš Janův z Brna, jáhen tohoto kostela (zápis na fol. 1v)

Brno, Archiv města Brna, SK, č. 6, fol. 8v, inic. „A“ d te levavi

Na foliu s textem čteným při první adventní neděli je v dolní borduře v akantovém medailonu tvaru kapky vyobrazeno Povýšení sv. Maří Magdaleny. Přítomnost této scény má ilustrativně odpovídat počátečním slovům oficia: *Ad te levavi animam meam* (Černý). Frontálně podaná postava sv. Maří Magdaleny se sepjatýma rukama se vznáší nad paloučkem nesena čtyřmi anděly, pozadí je zlaceno. Světička je zobrazena s dlouhými světlými vlasy a modrým nimbem, schematicky zobrazený pokrýv vlasů připomíná téměř jakýsi trikot okrové barvy, jenž sahá od krku až po zápěstí a kotníky, chodidla zůstávají bosá. Horní dvojice andělů drží světičku za paže, dolní dvojice ji přidržuje u kolen.

KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999 (ČERNÝ), KAT. Č. 241, s. 494–496; PETR 2007, KAT. Č. 3, s. 8–13

* *Bez obrazové dokumentace*

62. Madona od sv. Tomáše v Brně / Veraikon

Praha?, po roce 1435?

Dřevo (lípa) potažené plátnem, střední deska zezadu potažena pergamenem, tempera, zlacení a puncování, 62,4 x 49,8 cm včetně rámu

Restaurovali B. Slánský 1935 a H. Böhmová 1961

Provenience: údajně z kaple Panny Marie v augustiniánském klášteře sv. Tomáše v Brně.

Brno, Moravská galerie, inv. č. A 1721

Obraz s polopostavou Panny Marie s dítětem je zdoben figurálním rámem s malovanými polopostavami světců a světic. Sv. Maří Magdalena, umístěná ve středu dolní lišty rámu mezi sv. Apolenou (levý dolní roh) a sv. Annou (pravý dolní roh), vzhlíží k ústřednímu výjevu.

Světice je podána z levého tříčtvrtečního profilu, s nimbem, hlavu s plavými kadeřemi jí částečně pokrývá bílá rouška, jejíž delší pravý cíp se obtáčí pod Mariiným krkem přes její levé rameno, kde se kříží s levým cípem roušky a následně spadá na záda. Oděna je do červeného spodního šatu, přes pravé rameno má patrně přehozen tmavý plášť. Busta sv. Maří Magdaleny se velmi podobá zobrazení světice na dolní liště rámu Adorace českobudějovické (kat. č. 69).

ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999, (BARTLOVÁ), KAT. Č. 128, s. 277; BARTLOVÁ 2001, s. 207–209

63. Navštívení Panny Marie / Noli me tangere

1430–1440

Dřevo potažené plátnem (jen na vnitřní straně), tempera, 79 x 49,6 cm, poškozeno

Restauroval B. Slánský 1938

Provenience: paulánský klášter v Kuklově

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie

Deska původně tvořila horní polovinu pravého oltářního křídla. Na její vnitřní straně je zobrazeno Navštívení Panny Marie, na vnější straně lze vidět fragment výjevu Noli me tangere. Vpravo stojící Kristus s křížovým nimbem zahalený do červeného pláště se levou rukou opírá o rýč a pravou ruku vztahuje nad sv. Maří Magdalenu, jež před ním vlevo klečela. Z postavy světice zbyla pouze část svatozáře a snad i temene její hlavy. Z kompozice vyplývá, že výjev zasahoval i do dolní poloviny pravého křídla, tato deska se ale bohužel nedochovala.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 42, s. 109; LAVIČKA 2007, s. 30

64. Triptych s Ukřižováním a světlicemi zv. Oltář Reininghausův

Čechy, kolem 1430–1440

Smrkové dřevo potažené plátnem, 155,5 x 87,5 cm (střed), tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním

Provenience: původ neznámý, zakoupeno ze sbírky Karla von Reininghaus ve Štýrsku 1936

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1570–1572

Na bočních křídlech triptychu jsou zobrazeny sv. Anna Samotřetí, sv. Marta, sv. Lucie, sv. Alžběta Durynská, sv. Helena, sv. Voršila (vnitřní strany křídel), Marie Salome se syny sv. Janem Evangelistou a sv. Jakubem Větším a Marie Kleofášova se syny sv. Jakubem Menším, sv. Josefem, sv. Šimonem a sv. Judou (vnější strany křídel), na hlavní desce je zobrazeno mnohafigurové Ukřižování. Plačící sv. Maří Magdalena klečí v levém tříčtvrtečním profilu pod křížem na skalnatém terénu, pravou rukou se dotýká břevna. Do nastavené levé dlaně jí stéká krev z Kristových přibitých nohou, krví Ukřižovaného má potřísněné

čelo a dlouhé světlehnědé vlnité vlasy; Panna Marie a další ženy mají naproti tomu zkrvavené roušky. Světici sklouzává z vlasů bílá nařasená rouška, jejíž pravý cíp má přehozený přes levé rameno. Zobrazena je s nimbem, v červeném spodním šatu s dlouhými rukávy a červeném plášti se zelenou podšívkou.

DČVU I/1 1984 (PEŠINA), s. 393–394; MÜLLER 1985, s. 533; BARTLOVÁ 2001, s. 266–272; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 71, s. 60, 144; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 460–461; RYWIKOVÁ 2012, s. 265–275

65. Ukřižování ze Skalice

jižní Čechy, 1430–1440

Dřevěná deska potažená plátnem, 181,5 x 134 cm, tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním

Restauroval A. Bělohoubek 1928–29

Provenience: kostel sv. Šimona a Judy ve Skalici

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 11070

V kompozici Ukřižování pojatém jako Velká Kalvárie klečí sv. Maří Magdalena v pravém profilu pod křížem, jehož břevno objímá. Prostovlasá světice s nimbem, v přiléhavém zeleném spodním šatu a červeném plášti vzhlíží ke Kristu. Opodál klečí v levém dolním rohu donátor s nápisovou páskou „*miserere [m]ei deus*“, v pravém dolním rohu je umístěn rožmberský znak.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 40, s. 109; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (OTAVSKÝ), KAT. Č. 232, s. 271; BARTLOVÁ 2001, s. 248–251; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 467

66. Oltářní triptych sv. Jana Křtitele ze Zátoně

Český Krumlov, kolem 1440

Smrkové dřevo potažené plátnem, 168,5 x 92,5 cm (střed), tempera, stříbrné pozadí s rytím a puncováním

Restaurovali A. Bělohoubek 1923, M. Hamsík a H. Kohlová 1978

Provenience: kostel sv. Jana Křtitele v Zátoni u Českého Krumlova

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 8696–8698

Na bočních křídlech jsou zachyceny scény ze života sv. Jana Křtitele, střed triptychu tvoří deska s mnohafigurovým Ukřižováním. Sv. Maří Magdalena klečí v levém tříčtvrtečním profilu pod křížem, jehož břevno pravou rukou objímá. Hlavu zaklání vzhlížejíc ke Kristu, levou dlaň má nastavenou podobně jako na Oltáři Reininghausově (kat. č. 64), Kristova krev však do dlaně světice kane pouze v drobných krůpějích, netřísní její čelo, rovněž roušky Panny Marie a dalších žen jsou potřísněny pouze nepatrně. Plačící sv. Maří Magdalena je

zobrazena s nimbem, v zeleném spodním šatu s dlouhým rukávem a zeleném plášti a s dlouhými světlými vlasy, z nichž jí spadává bílá rouška se zdobným lemem, jejíž pravý cíp má světice přehozený přes levé rameno.

DČVU I/1 1984 (PEŠINA), s. 393–394; MÜLLER 1985, s. 530–531; BARTLOVÁ 2001, s. 273–276; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 82, s. 60, 145; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 460; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (KLÍPA), KAT. Č. XXIII.2, s. 463–464

67. Mistr Rajhradského oltáře, Rajhradský oltář: Ukřižování

Praha, 1440–1450

Smrkové dřevo potažené plátnem, 101 x 142 cm, tempera, zlacení s puncováním

Restauroval B. Slánský 1936

Provenience: pochází z farního kostela sv. Mořice v Olomouci, odtud přemístěn do kostela sv. Filipa a Jakuba v Nových Sadech u Olomouce

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1584

Kompoziční střed Ukřižování v podobě Velké Kalvárie tvoří Kristův kříž, za nímž klečí sv. Maří Magdalena objímající jeho břevno. Od ostatních postav se odlišuje velkým měřítkem zobrazení. Světice s nimbem je oděna do červeného spodního šatu s dlouhými rukávy a pláště téže barvy se zeleným rubem. Světlehnědé vlasy jí pokrývá bílá rouška potřísněná Kristovou krví, jejíž pravý cíp má světice přehozený přes levé rameno. Tvář, po níž kanou slzy, obrací k Ukřižovanému.

DČVU I/1 1984 (PEŠINA), s. 389–393; KATALOG BRNO – OLMOUC III 1999 (BARTLOVÁ), KAT. Č. 341, s. 439–440; BARTLOVÁ 2001, s. 319–324; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 74, s. 60, 144

68. Bible husitská

Čechy, 1441

Pergamen, 545 ff., 21,6 x 15,3 cm; bastarda; vazba nová (1987), kožená, chráněná sponami

Provenience: rukopis měl vzniknout v Praze jako dílo neznámého dalmatského studenta Univerzity Karlovy, kolofon s datací na foliu 543r

Konzervován roku 1987 v konzervační dílně KNM

Praha, Knihovna Národního muzea, XVIII B 18, fol. 445r, Kladení do hrobu, Zmrtvýchvstání Krista, Noli me tangere

Na výzdobě rukopisu se podílelo několik rukou vesměs neprofesionálních malířů. Iluminace posledního z nich se vyznačují vysokou mírou naivity. Patří mezi ně i výjevy na foliu 543r. Vprostřed folia rozděluje text pás rozdělený do tří polí, zleva se scénami Kladení do hrobu,

Zmrtvýchvstání Krista a Noli me tangere. Setkání Krista se sv. Maří Magdalenou se podle tří kulových korun stromů odehrává v zahradě. Vlevo stojí Kristus s křížovým nimbem zahalený do bílého pláště s červenou podšívkou, pravou rukou se opírá o rýč a levou ruku drží zdviženou v odmítavém gestu. Vpravo před ním klečí poněkud neforemná postava sv. Maří Magdaleny s nimbem oděná do zeleného šatu a snad i do pláště s kapucí. Levou dlaň vztahuje ke Kristu, přičemž jí přes paži spadá dlouhý pramen plavých vlasů.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 282, s. 299–301

69. Adorace Páně českobudějovická / Kristus na hoře Olivetské

1440–1450

Dřevo (lípa), 57 x 57 cm včetně původního rámu, plátěný potah, zlacení s puncováním na přední straně

Provenience: podle tradice pochází ze Zlaté Koruny

Restaurovali A. Bělohounek 1922, V. Frömlová 1975

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. O 4

Oboustranný deskový obraz s výjevem Adorace dítěte (přední strana obrazu) a Krista na hoře Olivetské (zadní strana) je opatřen původním rámem s malovanými polopostavami světců a světic. Sv. Maří Magdalena je na dolní liště rámu vyobrazena mezi sv. Annou (střed dolní lišty), k níž směřuje svůj pohled, a sv. Hedvikou (pravý dolní roh). Světice s nimbem a dlouhými světlými vlasy je zobrazena z levého tříčtvrtěčného profilu v červeném spodním šatu a plášti, hlavu jí částečně pokrývá bílá našasená rouška, jejíž pravý cíp se pod odhaleným krkem rafinovaně stáčí k levému rameni, z něhož spadá v záhybech na záda. Levou ruku pozvedá k levému rameni, v pravé ruce, jež se vzhledem k poškození spodní partie malby nedochovala, držela světice před hrudí zlatou pyxidu. Kompozičně i typově se sv. Maří Magdalena podobá polopostavě téže světice z figurálně zdobeného rámu obrazu Madona od sv. Tomáše v Brně (kat. č. 62).

ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; KATALOG PRAHA 1989–1990 (RULÍŠEK), KAT. Č. 28, s. 43–46; BARTLOVÁ 2001, s. 239–243; LAVIČKA 2007, s. 21–23; KATALOG PRAHA 2011 (ROYT), KAT. Č. 241, s. 280

70. Sv. Maří Magdalena ze Svaté Majdaleny

1440–1450

Plná socha, dřevo lipové, zbytky polychromie, v. 109 cm; chybí předloktí levé ruky s atributem, částečně i prsty pravé ruky

Restaurovali L. Slánská 1950, B. Slánský 1957, J. Gruškovský 1987–1988

Provenience: farní kostel sv. Maří Magdaleny ve Svaté Majdaleně u Třeboně

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P-36

Socha stojící světice má ruce pozvednuté u boků, pravou dlaň otáčela vzhůru. Oděna je v červeném vysoko přepásaným spodním šatu a bílém plášti s modrým rubem, jehož cíp přidržuje pravou rukou. Na několika místech pláště se dochovaly zdobné červené paprscité motivy. Hlavu jí částečně halí světlá rouška zdobená vroubkovaným okrajem; kratší cíp spadá světici po pravé straně s hlavy, delší cíp obtáčí její obnažený krk (u spodního šatu lze předpokládat dekolt) a přehozený přes její pravé rameno spadá světici na záda. Plavé až světlehnědé vlasy vybíhají světici zpod roušky a v pramenech jí taktéž spadají na záda. Mnozí badatelé považovali dříve sochu za madonu, jedná se však o sv. Maří Magdalenu, jež držela na chybějící levé ruce nádobu na mast. Socha byla původně součástí oltářní archy umístěné v kostele sv. Maří Magdaleny ve Svaté Majdaleně; z archy, jež jí sloužila coby tabernákl, se do dnešních dnů dochovala pouze malovaná křídla se zobrazeními Bolestného Krista, Zvěstování, Panny Marie a světců. Kostelík vznikl koncem 14. století při poustevně, kterou spravoval třeboňský klášter.

KATALOG PRAHA 1989–1990 (RULÍŠEK), KAT. Č. 10, s. 21–23; BARTLOVÁ 2001, s. 392–394; LAVIČKA 2007, s. 33–35; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), KAT. Č. XXVII.22, s. 520–521

71. Assumpta Lannova

jižní Čechy, kolem 1440–1450

Borové dřevo potažené plátnem, 41,5 x 31,5 cm včetně původního rámu, tempera, zlatení s puncováním, zadní strana s malbou mramorování

Nerestaurováno

Provenience: neznámého původu; později v majetku F. Štulíka v Českých Budějovicích, odkud obraz zakoupil V. Lanna a roku 1883 daroval Obrazárně SVPU

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 495

Střed desky zaujímá Assumpta v hořícím keři doprovázená na malovaném ozdobném rámu polopostavami světců a dvojicí donátorů umístěnými na tmavomodrých obláčcích. Na horní liště jsou zleva znázorněny sv. Markéta, sv. Kateřina, sv. Barbora a sv. Dorota, na levé svislé liště shora sv. Apolena, sv. Jenovéfa a donátorský pár, na pravé svislé liště shora pak sv. Anežka, sv. Voršila a sv. Klára. Na dolní liště se nacházejí zleva sv. Maří Magdalena, sv. Anna Samotřetí a sv. Jeroným. Sv. Maří Magdalena je vyobrazena v pravém třičtvrtěčném profilu, s nimbem, v zeleném spodním šatu a zeleném plášti s červeným rubem. Hlavu zavínutou v bílém gepentu a pokrytou bílou rouškou s vroubkovaným lemlem naklání k levému rameni, na hrud' jí zpod roušky spadávají prameny světlých vlasů. V levé ruce zahalené do pláště drží zlatou pyxid, pravou ruku pozvedá k hrudi.

DČVU I/2 1984 (PEŠINA), s. 579; ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; PAVLÍČEK 1998, s. 444–452; BARTLOVÁ 2001, s. 383–388; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 86, s. 145

72. Oplakávání Krista

jižní Morava, kolem poloviny 15. století

Reliéf, dřevo (lípa, oltářní skříň z dubového dřeva), 157 x 149 cm (včetně rámu), zbytky původní polychromie a zlacení; po stranách reliéfu chybí menší partie, vršky stromů vpravo nahoře odříznuty

Restaurovala M. Pavlíková 1999

Provenience: pochází patrně z jižní Moravy

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. P 5885

Ve čtvercové oltářní skříni s reliéfně podanou krajinou s lesy a domy a v pravém horním rohu s drobnou scénou Nesení kříže je umístěn reliéf s výjevem Oplakávání Krista. Střed kompozice tvoří Kristovo tělo, které zleva podpírá sv. Jan Evangelista, takže je zalomeno téměř do pravého úhlu a natočeno k divákovi. U Krista pokleká Panna Marie, za ní stojí dvě truchlící ženy a sv. Maří Magdalena. Po její levé ruce je vyobrazen sv. Jan Křtitel s beránkem, zcela vlevo za sv. Janem Evangelistou lze vidět sv. Veroniku. Ačkoliv jsou ve scéně Oplakávání vyobrazeny dvě truchlící ženy s pyxidami v rukou, pouze jednu z nich lze identifikovat jako sv. Maří Magdalenu. Je jí žena oděná do dlouhých šatů s těsným živůtkem, páskem a výraznějším dekoltem. Hlavu jí pokrývá rouška plynule přecházející v hnědý plášť, v jejíchž záhybech lze vidět prameny Mariiných světlých vlnitých vlasů. Všechny ostatní ženy mají hlavy i vlasy zcela zahalené. Levou rukou, na níž drží nádobu na mast, přidržuje cíp pláště, v pravé ruce svírá velký bílý kapesník, kterým si otírá slzy z tváře.

KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999 (CHAMONIKOLA), KAT. Č. 142, s. 312–313

73. Madona Lannova

jižní Čechy, kolem 1450

Borové dřevo potažené plátnem, 50,5 x 38,5 cm, tempera, zlacení s puncováním, zadní strana s malbou mramorování

Provenience: neznámého původu; později v majetku F. Štulíka v Českých Budějovicích, odkud obraz zakoupil V. Lanna a roku 1883 daroval Obrazárně SVPU

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 494

Obraz madony s dítětem obklopují na malovaném rámu polopostavy světců a světic, kteří spočívají na tmavomodrých obláčcích. Na levé liště jsou umístěni shora sv. Barbora, sv. Dorota, sv. Ludmila a sv. Petr, na pravé liště shora sv. Kateřina, sv. Markéta, sv. Maří Magdalena a sv. Kryštof. Uprostřed horní lišty lze vidět sv. Apolenu, uprostřed dolní lišty erb s okřídleným šípem. Sv. Maří Magdalena je zobrazena v levém tříčtvrtečním profilu, hlavu podloženou nimbem nachyluje k pravému rameni. Nepokryté světlé vlasy jí zdobí úzká tmavá čelenkou. Oděna je do tmavého spodního šatu a pláště, který jí halí pravou ruku, na níž drží zlatou pyxidu; levou ruku pozvedá k hrudi.

MATĚJČEK 1950, KAT. Č. 275, s. 159–160; ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; BARTLOVÁ 2001, s. 383–388; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 89, s. 145

74. Madona z Joštova špitálu

jižní Čechy, kolem 1450 (?)

Dřevěná deska potažené plátnem, 25,5 x 21 cm, tempera, zlacení s puncováním, zadní strana s malbou mramorování; obraz je velmi zašlý a znečištěný

Nerestaurováno

Provenience: špitál s kostelem sv. Jošta v Českém Krumlově (?)

Český Krumlov, Regionální muzeum v Českém Krumlově

Ve středu obrazu je znázorněna madona s dítětem, kterou na svislých lištách zdobného rámu doprovázejí čtyři figury umístěné na zelených obláčcích: v horních rozích je to vlevo anděl s nápisovou páskou a naproti němu vpravo sv. Maří Magdalena, vlevo dole sv. Jeroným a vpravo sv. Jan Křtitel (?). Sv. Maří Magdalena je zobrazena s nimbem, v červeném pláští se zelenou podšívkou a hlavou pokrytou bílou rouškou. V rukou drží pyxidu či knihu.

MATĚJČEK 1950, KAT. Č. 287, s. 169; DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 24, s. 106; ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; BARTLOVÁ 2001, s. 383–388

75. Nástěnné malby v prelatuře cisterciáckého kláštera na Zbraslavi (Praha 5), Kladení do hrobu

polovina 15. století

Malby objeveny a restaurovány 1984–1989.

Na fragmentárně dochované malbě je znázorněna scéna Kladení do hrobu. Na rozdíl od postavy nesoucích a podpírajících Kristovo tělo se figura sv. Maří Magdaleny v popředí dochovala téměř neporušená. Z pravého profilu znázorněná světička bez nimbu je oděna do zeleného spodního šatu a dlouhého červeného pláště, v němž má zahalenu i hlavu, kterou mírně zaklání. Klečí před hrobem, pravou ruku vztahuje ke Kristovým nohám či se jej přímo dotýká, v levé ruce drží víčko z nádoby na mast, jež před ní stojí otevřená.

VŠETEČKOVÁ 2011, s. 314–316

76. Mistr Ukřižování ze sv. Bartoloměje, Sv. Maří Magdalena

Plzeň, kolem 1450–1455

Lipové dřevo, v. 151 cm, vzadu vyhloubeno s opracovaným krytem na zádech, zbytky původního křídového podkladu v inkarnátech, zbytky mladší (renesanční?) polychromie na draperii pláště a šatu; poškození na zádech a v reliéfu vlasů – seřezáno

Opraveno 1981, restaurovaly H. Kohlová a M. Černá 1994–1995

Provenience: Plzeň, katedrála sv. Bartoloměje

Plzeň, Památkový ústav v Plzni, inv. č. SV 1 368

Socha sv. Maří Magdaleny byla původně součástí skupiny Ukřižování umístěné v kostele sv. Bartoloměje v Plzni nad břevnem ve vítězném oblouku chórové části kostela. Světice, zobrazena v pravém profilu, klečí na pravém kolenu, levé má v pokleku pokrčené, ruce vztahuje ke kříži s Kristem. Hlavu pokrytou rouškou s vroubkovaným lemem má přivracenou k pravému rameni. Oděna je do spodního šatu s dlouhými volnými rukávy, v pase staženého a podkasaného, a pláště, na něž spadávají prameny vlasů a dlouhý cíp roušky převinutý přes obě ramena.

KATALOG PRAHA 1995–1996 (FAJT), KAT. Č. 280, s. 690–691

77. Kasulový kříž z Petrovic u Sedlčan s madonou a světlicemi

Čechy, 2. polovina 15. století

Dorsální strana: výšivka na dvojnásobném plátěném podkladu nekroucenou hedvábnou nití a zlatem; v. 121 cm, š. 59 cm, š. břevna 20,5 cm

Provenience: pochází z farního kostela v Petrovicích u Sedlčan (okr. Příbram)

Praha, Uměleckoprůmyslové muzeum, inv. č. 4433/1897

V křížení břevna stojí na půlměsíci Assumpta s děckem, v polích příčného břevna jsou zobrazena vlevo poprsí sv. Kateřiny, vpravo sv. Barbory, ve vrcholu kříže pak poprsí sv. Uršuly. V polích svislého břevna pod Assumptou se k sobě obracejí dvojice světic: sv. Dorota se sv. Markétou a sv. Apolena se sv. Maří Magdalenou. Ve starší literatuře je postava sv. Maří Magdaleny určena jako sv. Kristýna s mlýnským kamenem (Podlaha – Šittler). Světice je zobrazena z levého tříčtvrtečního profilu, s dlouhými světlými vlasy a nimbem. Oděna je do zlatého spodního roucha, přes ramena má přehozený tmavý plášť, který jí zakrývá i pravou ruku, v níž drží svůj atribut. Jedná se o vysoký předmět světlé barvy zužující se na obou koncích – s největší pravděpodobností jde o nádobu na mast.

PODLAHA – ŠITTLER 1896, s. 31–33, 40; KATALOG PRAHA 1986, KAT. Č. 430, s. 52; MARTINEK 1998, KAT. Č. 17, s. 39; MARTINEK 2000, KAT. Č. 27, s. 157–158

78. Domácí oltářík

Čechy, 2. polovina 15. století

Stříbro zlacené lité a ryté; v. 16,7 cm

Provenience: benediktinský klášter v Broumově

Praha – Břevnov, Benediktinské arcidiecézní sv. Vojtěcha a sv. Markéty

Prostřední část triptychu zaujímá Kalvárie, na křídlech jsou z obou stran vyryty výjevy z pašijového cyklu. Na predele je znázorněno Stětí sv. Jana Křtitele. Triptych prošel v roce 1668 úpravami, mj. k němu byly připojeny reliéfy znázorňující evangelisty s jejich symboly. Kalvárie s ukřižovaným Kristem a dvěma lotry je zasazena do zdobného rámu. Pod křížem stojí vlevo Panna Marie a vpravo sv. Jan, u paty kříže klečí vlevo sv. Maří Magdalena objímající břevno. Trup světice je podán z pravého profilu, její hlava z enfasu. Zobrazena je prostovlasá, s nimbem a v dlouhých přiléhavých šatech.

KATALOG PRAHA 1986 (UREŠOVÁ), KAT. Č. 82, S. 13

79. Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny

Čechy, polovina 15. století

Kachel reliéfní, obdélný, cca 390 x 200 mm, základní typ, komorový, rohový, režný; úplná rekonstrukce

Provenience: Čáslav

Čáslav, Městské muzeum, inv. č. K 31

Na kachli je z enfasu vyobrazena postava sv. Maří Magdaleny s vlasy sahajícími do půli steh, její tělo je pokryto hustou vrstvou vlnitých kadeří. Ruce má sepjaté na prsou, hlavu jí zdobí korunka s listy a perlami. Do nebes ji vynášejí čtyři andělé; horní dvojice bere světici kolem ramen a pod lokty, dolní dvojice andělů vztahuje ruce k jejím kolenům a chodidlům.

HAZLBauer 1998, S. 150–152; PAVLÍK – VITANOVSKÝ 2004, KAT. Č. 296, S. 52, 344

80. Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny

2. polovina 15. století

Kachel reliéfní, cca 385 x 85 mm, základní typ, komora půlválcová ?, režný; rekonstrukce

Provenience: Velké Meziříčí

Velké Meziříčí, Muzeum Velké Meziříčí, inv. č. H 2719

Střed kompozice zaujímá postava sv. Maří Magdaleny zahalené v pramenech dlouhých vlnitých vlasů. Světice je zobrazena z pravého profilu se sepjatými rukama, její hlava s nimbem je však podána z enfasu. Do nebe ji vynášejí čtyři andělé, pátý anděl slétá ke sv. Maří Magdaleně, aby jí na hlavu nasadil korunku zakončenou perlami. Horní dvojice andělů se světice zlehka dotýká

jejích rukou a zad, anděl vpravo jí na hlavě urovnává korunku; dolní dvojice ji přidržuje za lýtka a chodidla, přičemž anděl vpravo ukazuje pravou rukou na Mariino levé koleno. Všichni andělé jsou oděni do dlouhých řasnatých rouch, hlavy jim pokrývají drobné čapky zakončené křížky.

MENOŠKOVÁ – MĚŘÍNSKÝ 2008, KAT. Č. 75, s. 30

81. Kachel se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny

2. polovina 15. století – počátek 16. století

Kachel reliéfní, obdélný, 367 x 209 mm, základní typ, řádkový, neglazované, povrch světle hnědý až světle hnědošedý; částečná rekonstrukce

Provenience: Český Krumlov – hrad

Český Krumlov, Státní hrad a zámek Český Krumlov, depozit

Sv. Maří Magdalena je vyobrazena frontálně, s dlouhými vlasy, nimbem a s korunkou zakončenou perlami. Tělo jí pokrývají prameny vlnitých vlasů, ruce měla sepjaté na hrudi. Čtyři andělé, kteří světici vynášejí k nebesům, jsou oděni do dlouhých řasnatých rouch, jejich pokrývky hlavy jsou zakončené křížky. Andělé se dotýkají světice pouze u kolenou a u loktů, jejich kontakt s Mariinými chodidly je pouze naznačen.

ERNÉE 2008, KAT. Č. 30, s. 61, 118

82. Zlomky kachlu se scénou Povýšení sv. Maří Magdaleny

2. polovina 15. století – počátek 16. století

Kachel reliéfní, obdélný, rozměry celku neznámé, základní typ, komorový, jemně plavená hlína, povrch reliéfu přetažen světlou hlinkou s příměsí slídy, střep na lomu tmavě šedý; částečná rekonstrukce

Provenience: Tábořsko

Tábor, Husitské muzeum, inv. č. T 349, T 304, T 240, T 305

Výzdobný motiv na zlomcích jednoho či více kachlů lze díky několika důležitým interpretovat jako Povýšení sv. Maří Magdaleny. Na fragmentech je možno vidět tři prostovlasé anděly oděné do dlouhých řasnatých rouch s dlouhými rukávy. Polopostava anděla umístěného vlevo nahoře se dotýká pravou rukou části paže pokryté prameny vlnitých vlasů (T 349). Pod ním původně umístěný anděl držel světici pod bosou pravou patou, nad kotníkem se objevuje příčné šrafování – náznak pramenů vlasů pokrývajících tělo sv. Maří Magdaleny; nedochovanou levou ruku zdvihal anděl vzhůru (T 304). Na dalším fragmentu se zachovala část postavy anděla, který snad původně držel světici za její levou paži (T 240).

KRAJÍČ 2005, KAT. Č. I – A – 25, s. 83–84

83. Zlomky kachlů se scénou Ukřižování

2. polovina 15. století – počátek 16. století

Kachel reliéfní, obdélný, rozměry celku neznámé, základní typ, komorový, jemná hlína s příměsí slídy

Provenience: Tábořsko

Tábor, Husitské muzeum, inv. č. T 295, T 331, T 344, zlomek bez čísla

Jednotlivé zlomky kachlů nemají společné lomy, motiv na nich zobrazený lze však rekonstruovat a určit jako Ukřižování Krista s dvěma lotry a se třemi postavami pod křížem, s Pannou Marií, sv. Janem a sv. Maří Magdalenou. Výjev je značně schematizovaný. Na zlomku bez čísla je vlevo zobrazena stojící ženská postava s paprskovitým nimbem oděná v šatu s dlouhou řasnatou sukni (Panna Marie). Za její hlavou lze vidět spodní část těla ukřižovaného lotra. Střed kompozice zaujímá břevno Kristova kříže, u jehož paty klečí dosti ženská postava s naznačenými vlasy a oděvem; svou pravou rukou se dotýká kříže, její pravá noha směřující kolenem k břevnu je pokrčená, levou nataženou nohu má schovanou za tělem (sv. Maří Magdalena). Vpravo stojí torzo další postavy v dlouhém rouchu (sv. Jan), hlava s nimbem se však nedochovala.

KRAJÍČ 2005, KAT. Č. I – A – 14, s. 53

84. Nástěnné malby v kostele sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích (okr. Prachatice), východní stěna presbytáře, Noli me tangere

2. polovina 15. století

Na východní stěně presbytáře v její levé části se fragmentárně dochovala nástěnná malba znázorňující Noli me tangere. Vlevo stojí Kristus s červeným praporcem oděný do červeného pláště. Sv. Maří Magdalena před ním klečí v trávě; podaná je z levého profilu, se svatozáří a v dlouhých (snad žlutých) šatech a plášti.

ŠUBERT 1980

* *Bez obrazové dokumentace*

85. Zvon s reliéfem Madony, sv. Maří Magdaleny a sv. Barbory

2. polovina 15. století (1460?)

Brno, kostel sv. Michala, severní věž

Horní okraj zvonu obíhá nápis ve dvou pásech, na dříku zvonu se nacházejí dva figurální reliéfy: první znázorňuje sv. archanděla Michaela vážícího duše, druhý Pannu Marii s dítětem doprovázenou po její pravici sv. Maří Magdalenou a po levici sv. Barborou. Sv. Maří

Magdalena je oděna do dlouhého našaseného šatu a pláště, hlavu zahalenou rouškou nachyluje k levému rameni; v rukou drží nádobu na mast.

SAMEK 1994, s. 174

86. Nástěnné malby v kostele sv. Ducha, sv. Barbory a sv. Alžběty Durynské v Krnově (okr. Bruntál), východní stěna lodi, Ukřižování

počátek 3. čtvrtiny 15. století

V letech 1987–1988 malby odkryl a restauroval kolektiv: R. Balcarová, S. Genčev, V. Komar a J. Stejskal

Výzdoba kostela zahrnuje dvacet sedm nástěnných maleb, které vytvářejí po celém obvodu kostela horizontální pásy. Jsou zde vyobrazeny scény ze Starého zákona, dále christologicko–mariánský cyklus, pašijový cyklus, Poslední soud a čtyři světice. Výjev Ukřižování je poškozen, hlavy asistenčních postav se nedochovaly. Scéna se odehrává v otevřené krajině. U paty Kristova kříže klečí vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu drobná postava sv. Maří Magdaleny bez nimbu oděná v dlouhém červeném řasnatém šatu s dlouhými rozšířenými rukávy. Světlé vlasy jí v pramenech spadají na záda, dlaně má položené na břevnu kříže pod Kristovými chodidly.

DĚDKOVÁ 1988, s. 456–464; KATALOG BRNO – OLMOUC IV 1999 (DĚDKOVÁ), KAT. Č. 019, s. 86–88

87. Sv. Maří Magdalena z Černice

1460–1470

Lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, v. 140 cm, pozdější polychromie; levá ruka a obě nohy od kotníků chybějí

Restaurovala L. Slánská 1962

Provenience: farní kostel sv. Maří Magdaleny v Černici u Zlaté Koruny

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P–62

Socha sv. Maří Magdaleny sloužila dříve nejspíše jako součást hlavního oltáře v kostele téhož zasvěcení. Štíhlá světice s dlouhými vlnitými vlasy je zahalena do modrého pláště, který se jí na hrudi rozevívá a jehož levý cíp přidržuje pravou rukou, na níž nese pyxid. Levá ruka se nedochovala. Hlavu jí pokrývá růžová rouška s vroubkovaným lem, levý dlouhý cíp roušky se světici obtáčí pod krkem k pravému rameni, z něhož spadá. Ačkoli soše chybí obě nohy od kotníků níže, lze předpokládat, že světice byla zobrazena bosá (Lavička).

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 57, s. 97; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (KROPÁČEK), KAT. Č. 93, s. 170; LAVIČKA 2007, s. 36; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 539

88. Madona vídeňská

Jižní Čechy, kolem 1470

Lipové dřevo, 33,5 x 26,5 cm včetně původního rámu, tempera, zlacení s puncováním, zadní strana potažena pergamenem

Nerestaurováno

Provenience: neznámého původu; zakoupeno 1878 v Českém Krumlově

Vídeň, Kunsthistorisches Museum, Gal. Nr. 1783

Na přední straně desky je zobrazena madona s dítětem obklopená světlicemi umístěnými na zdobném rámu, na zadní straně je znázorněn Veraikon. Polopostavy světic se vznášejí na obláčcích na zlaceném pozadí: na horní liště jsou to zleva sv. Markéta, sv. Maří Magdalena a sv. Apolena, v úrovni madony se nacházejí sv. Dorota a sv. Kateřina a na spodní liště lze vidět zleva sv. Voršilu, sv. Alžbětu a sv. Barboru. Sv. Maří Magdalena je podána frontálně, s nimbem a dlouhými rozpuštěnými rusými vlasy. Oděna je do purpurového spodního šatu s dlouhými rukávy a pláště téže barvy s tmavě zelenou podšívkou, který má sepjatý na hrudi. Na levé dlani ukryté pod pláštěm drží zlatou pyxidu, napřaženou pravou rukou patrně na nádobku upozorňuje. Její pohled, zdá se, směřuje ke sv. Apoleně.

MATĚJČEK 1950, KAT. Č. 281, s. 192–193; DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 57, s. 111; ŠTEFANOVÁ 1985, s. 315–329; BARTLOVÁ 2001, s. 383–387

89. Monstrance z Velké Bíteše

Brno, před 1414, úpravy 1471

Pozlacené stříbro, zlato, čisté a barvené skleněné kameny, horský křišťál, v. 85,7 cm, š. (noha) 27,5 cm; na noze vyryt letopočet 1473 a dva řádky gotickou frakturou; opravy: 1651, 1770 (včetně nového pozlacení), 1970

Provenience: 1414 doložena v inventáři města Velká Bíteš

Velká Bíteš, Městské muzeum, inv. č. H 200

Masivní architektonická konstrukce monstrance s hlubokými nikami, lomenými stříškami, hranolovitými pilířky a věžičkami odpovídá charakteru parléřovské gotiky. Pod věžičkou stojí figurka Bolestného Krista, po stranách kruhové schránky se nacházejí dvojice nik s figurkami světců: na přední straně stojí v nice sv. Kateřina, sv. Maří Magdalena, sv. Markéta a sv. Biskup, na zadní straně zleva sv. Petr, sv. Jan Křtitel, sv. Ondřej a Panna Marie s dítětem. Na šestilaločné noze monstrance lze vidět dva aplikované medailony, na levém je vyryt v

pluviálu zahalený klečící kněz s tonzурou a s erbem vladyků z Jasenice, na pravém erb města Velké Bíteše.

Figurka představující sv. Maří Magdalenu, odlišující se od ostatních stylově i velikostí základny, byla patrně doplněna roku 1473 na přání Hynka z Jasenice, kaplana a donátora kaple sv. Maří Magdaleny v Tasově, kterou nechal založit jeho strýc (?) Hynek, notář biskupa olomouckého. Sv. Maří Magdalena, zpodobněná jako mladá prostovlasá dívka, je oděna do dlouhého splývavého šatu a pláště sepnutého pod krkem sponou. V obou rukou před sebou drží rozměrnou nádobu na mast.

KATALOG BRNO – OLMOUC III 1999 (STEHLÍKOVÁ), KAT. Č. 261, s. 545–546; KATALOG PRAHA 2006A (BOEHM), KAT. Č. 112, s. 306–306

90. Kladení do hrobu

Jižní Morava (Znojmo?), 3. čtvrtina 15. století

Reliéf, dřevo (neurčeno, tvrdé), v. 52 cm, původní polychromie; povrch poškozen tepelným zdrojem, zadní část hlavy sv. Maří Magdaleny a Nikodéma mechanicky poškozena

Restauroval O. Míša 1956

Provenience: farní kostel sv. Jana Nepomuckého v Dyji

Brno, Diecézní muzeum Petrov

Kladení do hrobu tvoří sedm postav těsně seskupených do půlkruhu: v popředí sv. Josef Arimatejský a sv. Nikodém nesou Kristovo tělo, nad ním truchlí Panna Marie, kolem ní stojí vlevo sv. Maří Magdalena, vzadu další Marie a po její levé ruce sv. Jan. Sv. Maří Magdalena s výrazem žalu shlíží na mrtvého Krista. Světice je oblečena v tmavě hnědý přiléhavý spodní šat a svrchní šat téže barvy s dlouhými rukávy, zvýšeným pasem a vejčitým výstřihem. Zpod turbanovité pokrývky hlavy jí spadávají prameny tmavých vlasů, na dlani pravé ruky drží pyxidu.

KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999 (CHAMONIKOLA), KAT. Č. 145, s. 315–317

91. Orationale Zikmunda Špana z Bernsteinu

Kladsko, 1477

Pergamen, přední a zadní předsádka papír, 253 ff., 130 x 85 mm; kaligrafická bastarda; dřevěné desky s pokryvem z červeného sametu, řemínky nedochovány

Praha, Národní knihovna České republiky, XIII.H.3b, fol. 231r

Výzdobu Orationale, jehož autorem byl Zikmund Špan z Bernsteinu, provedla pražská dílna Valentina Noha. Na foliích 230v–234v pod rubrikou *Sequitur oracio de sancta Maria Magdalena* je zapsaná modlitba ke sv. Maří Magdaleně (*Maria spes venia pia Magdalena, que cum Ihesu possides celorum amena, servum tuum respice facie*

serena ne post mortem crucier iehennali pena...). V obdélném rámu na půlkruhové výseči trávníku stojí ve tříčtvrtečním pravém profilu sv. Maří Magdalena s nimbem, šedohnědé pozadí je zdobeno zlatými rozvilinami. Světice se mírně usmívá, její pohled směřuje v levou stranu. Dlouhé plavé vlasy má nejspíše v týlu svázané stuhou či sepnuty sponou, na záda jí spadají v bohatých kadeřích. Hlavu a zčásti také obličej jí zakrývá průsvitný závoj. Oděna je do přiléhavých tmavě modrých šatů prodloužených do vlečky, v pase zúžených a mírně nabíraných, s výstřihem ve tvaru písmene V a se tříčtvrtečními rukávy. Přes pravé rameno má přehozený světle zelený plášť, do něhož je zahalena. V pravé ruce drží zlatou pyxidu, levou rukou nádobku přidržuje.

POZDNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (KRÁSA), s. 404

92. Misál svatovítský Martina Starého

Čechy, konec 70. let 15. století

Pergamen, 244 ff., 389 x 281 mm; kaligrafická bastarda; vazba původní, kožená, chráněná zdobeným kováním

Rukopis je neznámého původu.

Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 17, fol. 177r, inic. „G“ audeam[us]

Do zeleného profilovaného rámu je vsazena iniciála „G“ červenohnědé barvy, zdobená akanty. Sv. Maří Magdalena stojí na zelené půdě, nejspíše palouku, tmavě modré pozadí je zdobeno zlatými rozvilinami. Světice se ze tří čtvrtin otáčí doleva, kam upírá i svůj pohled. Dlouhé plavé vlasy sčesané na pěšinku má patrně v týlu svázané stuhou či sepnuty sponou, na záda jí spadají v bohatých kadeřích. Její oděv tvoří přiléhavé mírně nabírané zelené šaty zúžené v pase; vzhledem k jejich délce lze předpokládat přítomnost vlečky. Zahalena je do dlouhého zřaseného bílého pláště. Sv. Maří Magdalena je prostovlasá, prsty jejích rukou se v úrovni pasu dotýkají, na pravé ruce drží zlatou pyxidu.

Autorem iluminací by měl být Valentin Noh z Jindřichova Hradce (Krása), z jehož dílny vzešel i rukopis Orationale Zikmunda Špana z Bernsteinu (kat. č. 90); postavy Maří Magdalen z obou rukopisů jsou si velmi podobné.

BRODSKÝ 2000, KAT. Č. 232, s. 248

* *Bez obrazové dokumentace*

93. Misál

Brno (?), kolem 1480

Pergamen, 331 ff., 39 x 28 cm; gotická minuskula; dřevěné desky s hnědým koženým pokryvem s pozdně gotickým slepotiskem, s kováním a dvěma přezkami

Brno, Archiv města Brna, SK, č. 16/2, fol. 167v, kánonový obraz

Základní schéma kánonového obrazu s Ukřižovaným, Pannou Marií a sv. Janem s knihou je doplněno o postavu sv. Maří Magdaleny. Světiče klečí za křížem, horní polovinou těla se naklání doprava a vzhlíží ke Kristu. Kompozičním schématem se velmi podobá sv. Maří Magdaleně z Ukřižování od Mistra Rajhradského oltáře (Černý). Oběma rukama objímá pod Kristovými nohama břevno kříže, po němž stéká krev, ruce však krví potřísněné nemá. Sv. Maří Magdalena je zobrazena s nimbem, v dlouhém purpurovém plášti se zeleným rubem. Hlavu jí pokrývá bílá rouška, jejíž dlouhý pravý cíp, stočený pod krkem k jejímu levému rameni, spadává podél Mariiny paže společně s pramenem jejích světlých vlasů.

KATALOG BRNO – OLOMOUC II 1999 (ČERNÝ), KAT. Č. 251, s. 508–509; PETR 2007, KAT. Č. 13, s. 73–77

94. Ukřižování třeboňské

jižní Čechy, kolem 1480

Dřevěná deska potažená plátnem, 160 x 94 cm, křídový podklad, tempera

Provenience: neznámá, snad pochází z augustiniánského kláštera sv. Jiljí v Třeboni (Otavský)

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. O 1382

Autor kompozice vycházel z grafických předloh Mistra ES a monogramisty WA (skupina pod křížem). Ukřižování je pojato jako tzv. Velká kalvárie s Kristem na kříži, dvěma lotry a početným figurálním komparesem. V pozadí se otevírá hluboký průhled do krajiny s městem, jezery a skalami, na potemnělém horizontu se objevují červánky.

Střed kompozice zaujímá kříž s Kristem, z jehož přibitých nohou stéká po břevně krev. Vpravo u paty kříže klečí na skále sv. Maří Magdalena a objímá jej. Světiče je k divákovi mírně natočena zády, hlavu s nimbem obrací k levému rameni. Volný červený šat s bílým lemlem má přepásaný černým páskem, hlavu jí téměř neznatelně pokrývá průsvitná rouška, jejíž pravý cíp přehozený přes levé rameno spadává světiči až k pasu, stejně jako její plavé lokny. Nedaleko ní stojí hnědá pyxida.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 64, s. 112; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (OTAVSKÝ), KAT. Č. 243, s. 277–278; LAVIČKA 2007, s. 37–38; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 469

95. Kasule z Rokycan s Bolestnou Pannou Marií mezi sv. Janem Evangelistou a sv. Maří Magdalenou a dalšími světci

Čechy, 4. čtvrtina 15. století

Kolumna pektorální strany: výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem na dvojitém lněném plátně; atlasový steh (figurální části), kladený steh (dracounové pozadí); původní rozměry neznámé

Restaurováno patrně v 1. třetině 20. století, kdy byla provedena druhotná aplikace na pektorální stranu kasule

Provenience: děkanský kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech

Plzeň, Biskupství plzeňské, depozitář

Fragment kasulového kříže s Ukřížováním, z něhož se zachovala jeho spodní část, byl druhotně aplikován na pektorální stranu jiné kasule. Na pektorálním pruhu jsou v polích pod sebou vyobrazeny světecké postavy. V horním poli stojí Bolestná Panna Marie mezi sv. Maří Magdalenou (vlevo) a sv. Janem Evangelistou (vpravo), v dolním poli jsou znázorněni sv. Vavřinec a sv. Štěpán, o něco níže mezi nimi pak sv. Jeroným v kardinálském klobouku držící nápisovou pásku s fragmentem nápisu: „S.GI...“. Sv. Maří Magdalena se s pozvednutou pravou rukou obrací k Panně Marii. Z hlavy podložené nimbem jí spadávají dlouhé kadeře světlých vlasů. Světice je oděna do dlouhých hnědých šatů s těsným živůtkem s dekoltem a krátkými rukávy, přes ramena a holé paže má přehozený pestrý žluto–zelený plášť, do něhož se halí a jenž si levou rukou přidržuje u těla.

KATALOG PRAHA 1995–1996, KAT. Č. 215, s. 568–569; MARTINEK 1998, KAT. Č. 14, s. 36–37; MARTINEK 2000, KAT. Č. 2, s. 103–105

96. Kasule z Domažlic s Ukřížovaným, Bohem Otcem a Zvěstováním, na pektorální straně se světci

Čechy (?), 1480–1490

Kolumna pektorální strany: výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem na dvojitém lněném plátně; atlasový steh (figurální části), kladený steh (dracounové pozadí); doplněno říčními perlami

Provenience: děkanský kostel Narození Panny Marie v Domažlicích

Praha, Uměleckoprůmyslové muzeum, inv. č. 87 858

Kolumna pektorální strany je sešita ze tří částí. Dolní pole výšivky, původně součást dorsálního kříže, bylo při barokních úpravách přeneseno na pektorální stranu kasule. V pravém profilu zde klečí sv. Maří Magdalena objímající břevno kříže. Světice s nimbem je oděna do dlouhých modrých šatů s dlouhými rukávy a našaseného žlutého pláště. Bílá rouška, jež sv. Maří Magdaleně sklouzla z hlavy, nyní na krku přikrývá její dlouhé plavé vlasy spadávající v pramenech na záda. Nad tímto polem jsou umístěna dvě další: první s postavou

sv. biskupa a zcela nahoře pak fragment figury, z níž se dochovaly pouze nohy; obě pole pocházejí ze stejné výšivky.

KATALOG PRAHA 1986 (ZEMINOVÁ), KAT. Č. 435, s. 53; KATALOG PRAHA 1995–1996 (BAŽANTOVÁ), KAT. Č. 217, s. 269–270; MARTINEK 1998, KAT. Č. 15, s. 37; MARTINEK 2000, KAT. Č. 22, s. 144–146

97. Sv. Maří Magdalena ze skupiny Ukřižování

Morava, 80. léta 15. století

Lipové dřevo, v. 101 cm, š. 43 cm, h. 30 cm, plně plastické, několik vrstev polychromie; chybí levá ruka od lokte, doplněna zhrublá pravá paže a záhyb na pravé straně pláště, spodní část plastiky zničena

Restaurovaly D. Kašparová–Pecková 1968 a J. Lukešová 1998

Provenience: pochází nejspíše z Litovle (okr. Olomouc)

Olomouc, Vlastivědné muzeum, inv. č. UP 9951

Socha sv. Maří Magdaleny byla původně součástí skupiny Ukřižování. Světice klečí na pravém kolenní, fragmentárně zachovaná levá ruka pokrčená v lokti směřovala vzhůru, pravou (nepůvodní) paži drží před hrudí. Oděna je do dlouhých splývavých šatů s kulatým výstřihem a krátkými rukávy u loktů našasovaných a do pláště, jež má přehozený přes levé rameno a paži. Na záda a ramena jí spadávají prameny dlouhých vlnitých vlasů, hlavu jí pokrývá rouška, jejíž levý cíp se světici vine pod krkem k pravému rameni a spadává na Mariina záda a kadeře.

KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999 (HLOBIL), KAT. Č. 194, s. 308–310

98. Mistr křížovnického oltáře, Oltář křížovnického velmistra Mikuláše Puchnera (tzv. Archa Puchnerova)

Praha (?), 1482

Tempera, dřevo potažené plátnem, 123,5 x 95,5 cm

Provenience: objednavatelem byl Mikuláš Puchner, velmistr Rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou

Praha, Národní galerie, inv. č. O 7104

Oboustranně malovaná deska znázorňuje Ukřižování Krista a Sv. Augustina vyučujícího křížovníky. Ve scéně Ukřižování stojí sv. Maří Magdalena spolu s Pannou Marií a sv. Janem Evangelistou pod křížem po Kristově pravici. Světice je znázorněna s nimbem, v bílém spodním šatu, z něhož vidíme pouze dlouhé rozšířené rukávy, a svrchních tmavých šatech hnědé barvy s hranatým výstřihem; v rukou drží pyxidu. Hlavu jí pokrývá tmavě červeno-bílý čepec turbanovitého typu, nejspíše točenka, jejíž dlouhý cíp má světice přehozený levou ruku. Její pohled směřuje ke Kristu.

KATALOG PRAHA 2011 (CHLUMSKÁ), KAT. Č. 145, s. 192–193

99. Nástěnné malby v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře (okr. Kutná Hora), Smíškovská kaple, východní stěna, Ukřižování

1485–1492

Ve výjevu Ukřižování Krista s množstvím doprovodných postav klečí sv. Maří Magdalena bez nimbu v pravém profilu u paty kříže. Světice sklání hlavu, v levé ruce drží bílý kapesník, jímž si z tváře otírá slzy, pravici pozvedá k obličejí. Těsný červenohnědý živůtek s výraznou dekoltáží a prostříženými rukávy částečně odhaluje její ramena; na živůtek navazuje sukně téže barvy, kolem pasu má světice ovinutý světlý plášť, jehož spodní okraj odhaluje její pravou botu podobnou sandálu. Hlavu světice pokrývá bílý čepec.

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 574; VŠETEČKOVÁ 1999, s. 78–90; VŠETEČKOVÁ 2011, s. 165–179

100. Chebský mistr, Sv. Maří Magdalena

Cheb, 80.–90. léta 15. století

Dřevo (lípa), vysoký reliéf, vzadu vyhloubeno, výška 128 cm; drobné zbytky původní polychromie

Provenience: pochází z kostela v dnes zaniklé obci sv. Kříž (Heiligenkreuz)

Cheb, kostel sv. Mikuláše, severní boční oltář Neposkvrněného početí Panny Marie, na křídle

Restauroval M. Hamsík 1972–1974

Soubor šesti soch (svatí Jindřich, Kunhuta, Alžběta Durynská, Maří Magdalena, Klára, Markéta) objevil B. Grüber roku 1856 v obci ležící na cestě z Chebu do Waldsassen. Plastiky vznikly v dílně chebského mistra, jejich původní uspořádání a funkci (mohly být umístěny na více retáblech) neznáme; rovněž není zcela jisté, zda vznikly jako reliéfy, či zda byly při umístění do novogotických retáblů v 19. století na zadní straně seřiznuty. Štíhlá subtilní figura sv. Maří Magdaleny spočívá na nízkém půlkruhovém podstavci. Z postoje lze usuzovat, že v původním umístění se mírně natáčela doleva směrem ke středu oltářního nástavce. Světice je zobrazena z enfasu, hlavu mírně naklání k levému rameni, pravou nohu má překříženu přes zakročenou levou nohu. V měkce modelovaném obličejí jsou nápadné hluboce zasazené oči s dosti přivřenými víčky, dlouhý rovný nos a plné rty. Dlouhé vlnité vlasy jí spadávají na záda a rameny. Oděna je do dlouhého splývavého šatu s rozšířenými rukávy a pláště sepjatého pod krkem páskou. Z pravého okraje zvláštní pokrývky hlavy vychází závoj, která se vine přes hrud' a levou paži světice, jež ho přichycuje svým pravým loktem u boku, čímž vzniká velký mísovitý záhyb, pod kterým bohatě řasený závoj spadá až na zem. Zpod lemu šatu vyčnívá špička boty. V obou rukou drží světice pyxidu.

KATALOG CHEB 2009 (OTTOVÁ – MUDRA), KAT. Č. 28, s. 183–191

101. Kasule z tovačovské zámecké kaple s Ukřižováním a sv. Maří Magdalenou

Morava, 1490–1500

Dorsální strana: výšivka barevným hedvábím a stříbrným dracounem, různobarevné brokáty, bílý atlas, kovové drátky omotané hedvábím, pajetky, škrobená lněná cupanina (reliéfní vycpávka); kladený steh; velikosti aplikací: kříž: v. 111 cm, š. 52 cm, Kristus: v. 35 cm, sv. Maří Magdalena: v. 25 cm

Provenience: zámecká kaple Zvěstování Panny Marie v Tovačově (okr. Přerov)

Přerov, Muzeum Komenského, inv. č. T 1167

Na dorsální straně kasule se nachází reliéfní aplikace sukovitého kříže s ukřižovaným Kristem a sv. Maří Magdalenou klečící v patě kříže. Světice s nimbem podaná z pravého tříčtvrtečního profilu objímá břevno kříže a vzhlíží ke Kristu. Světlé vlasy jí pokrývá bílá rouška se zlatým lemem, jejíž pravý cíp světici spadá až k pasu. Sv. Maří Magdalena je oděna do přiléhavých zelených šatů se žlutými rozšířenými rukávy, halí ji dlouhý hnědý plášť se žlutou podšívkou.

MARTINEK 1998, KAT. Č. 21, s. 41–42; KATALOG BRNO – OLOMOUC III 1999 (MARTINEK), KAT. Č. 511, s. 575–577; MARTINEK 2000, KAT. Č. 37, s. 184–186

102. Tiskař Pražské bible, Jacobus de Voragine: Legenda aurea sanctorum

Praha, 21. 7. 1495

Inkunábule, papír, 254 ff., 31 x 21,5 cm, dřevořez

Provenience: Praha, Staré Město pražské

Praha, Národní knihovna České republiky, 42.D.36, fol. 127v, Pomazání v domě Šimona farizeje

V dolní části folia 127v je v obdélném poli vyobrazena scéna Krista na hostině v domě Šimona farizeje. Kristus sedí vpravo u stolu, před stolem u jeho nohou klečí v pravém profilu s přivrácenou hlavou sv. Maří Magdalena. V pravé ruce drží Kristovo levé chodidlo a pramenem vlasů v levé ruce je otírá. Světici schází nimbus, oděna je ve spodním šatu a plášti, zpod roušky ovinuté kolem hlavy jí na záda spadají dlouhé vlasy. Za stolem sedí dva muži, skupina několika dalších stojí v levé části kompozice.

URBÁNKOVÁ 1986, Č. 19, s. 60–78; URBÁNKOVÁ 1994, KAT. Č. XXV, s. 62–64

103. Tiskař Pražské bible, Nový zákon

Praha, 31. 10. 1497

Inkunábule, papír, 354 ff., 22 x 16 cm, dřevořez; dřevěné desky potažené kůží se slepotiskem, kování ani řemínky se nedochovaly

Provenience: Praha, Staré Město pražské

Praha, Národní knihovna České republiky, 43.F.63, fol. 62v, Pomazání v domě Šimona Malomocného [103a]; fol. 68r, 142r, sv. Maří Magdalena u prázdného hrobu [103b]; fol. 68v, Noli me tangere [103c]; fol. 83r, sv. Pomazání v domě Šimona farizeje [103d]; fol. 111v, 142r, sv. Maří Magdalena a apoštolové u hrobu [103e]

Výjevy na dřevořezech se přímo či volněji vztahují k textům, jež doprovázejí.

Na foliu 62v je znázorněno Pomazání v domě Šimona Malomocného: ženská figura bez nimbu (chápaná zpravidla jako sv. Maří Magdalena) vylévá na hlavu Krista sedícího u stolu drahocennou mast. Oděna je do dlouhých šatů našasených v pase a pláště, hlavu jí pokrývá turbanovitý čepec.

Na foliu 68r je vyobrazena nimbovaná sv. Maří Magdalena stojící vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu u prázdného hrobu, na němž sedí vpravo dva andělé. Světice je oděna do spodního šatu s přiléhavým živůtkem a dlouhého pláště, hlavu jí pokrývá rouška či čepec, v pravé ruce drží pyxidu. Na foliu 68v následuje výjev Noli me tangere zasazený do hornatého terénu. Vlevo stojí Kristus zahalený do pláště držící v pravé ruce rýč, levici vztahuje ke sv. Maří Magdaleně, jež před ním klečí vpravo v levém tříčtvrtečním profilu. Světice je oděna do spodního šatu s přiléhavým živůtkem s dekoltem tvaru písmene „V“ a s nabíranou sukni, přes ramena má přehozený plášť. Hlavu bez nimbu jí pokrývá turbanovitý čepec. Levou ruku zdvihá ke Kristu, u jejích kolenou stojí nádobka na mast.

V horní části folia 83r lze vidět výjev Hostiny v domě Šimona farizeje. U stolu sedí muž a žena bez nimbů, vlevo pak Kristus, před nímž vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu klečí prostovlasá sv. Maří Magdalena s nimbem, oděná v přiléhavém spodním šatu s výstřihem tvaru „V“ a plášti. Vzhlíží ke Kristu, jenž k ní naopak shlíží, v rukou drží jeho chodidlo. Za světicí stojí zcela vlevo několik dalších nimbovaných postav.

V levém sloupci na foliu 111v je vlevo v pravém tříčtvrtečním profilu zobrazena sv. Maří Magdalena s nimbem, zahalená v plášti a s hlavou pokrytou rouškou, která stojí před otevřenou prázdnou tumbou, za níž jsou znázorněni sv. Petr a sv. Jan Evangelista, jenž se nad tumbou sklání a drží v levé ruce plátno, v němž byl Kristus do hrobu uložen. Scéna se opakuje v levém sloupci na foliu 142r, zatímco v pravém sloupci je na témže foliu zopakován výjev sv. Maří Magdaleny u prázdného hrobu zobrazený již na foliu 68r.

URBÁNKOVÁ 1986, č. 25, s. 94–108; URBÁNKOVÁ 1994, KAT. č. XLV, s. 79–80;

104. Oplakávání z Ostrohu

Cheb, 1498

Dřevo (lípa), rozměry: reliéf 123 x 98 x 19 cm, skříň 148 x 117 x 23 cm, křídla 147 x 58 cm

Reliéf: zbytky původní polychromie, křídlový podklad; mírně poškozeno

Oltářní skříň: na zadní straně nápis „1498, renovient 1674“, dekorativní mřížka doplněna

Pochází patrně z kaple či z kostela sv. Wolfganga na hradě Ostroh (Seeberg)

Restaurovali J. Tesař 1971 (reliéf), V. Frömllová 1972 (skříň) a P. Blatný 2005 (reliéf a skříň spojeny dohromady, ke skříni doplněna dekorativní mřížka)

Cheb, Krajské muzeum Karlovarského kraje, Muzeum Cheb, inv. č. S 859 (reliéf), NB 109 (skříň)

Skupinu Oplakávání tvoří několik postav seskupených do pyramidální kompozice. Po pravici ústřední figury sedící Panny Marie s tělem mrtvého Krista na klíně je zobrazen sv. Jan Evangelista, po její levici pak dvě Marie. Za nimi stojící sv. Josef se naklání doprava ke sv. Maří Magdalena, za jejímž pravým ramenem stojí sv. Josef Arimatejský. Postava sv. Maří Magdalena je vyobrazena z enfasu, hlavu mírně sklání k levému rameni. Ve tváři se jí zračí zármutek, pohled zpod sklopených očí upírá k Panně Marii držící mrtvého syna. Jako jediná ze zobrazených žen je prostovlasá, dlouhé plavé kadeře jí spadávají zpod roušky na ramena. Oděna je do mírně našaseného šatu, hlavu jí pokrývá rouška, jejíž dlouhý cíp vinoucí se od pravého ramene světice levou rukou pozvedá k obličejí. Vzhledem k nedostatečnému stavu zachování polychromie lze barvy šatu a roušky světice určit pouze s obtížemi.

KATALOG CHEB 2009, (OTTOVÁ – MUDRA), KAT. Č. 45, s. 213–215

105. Nástěnné malby v kostele sv. Michaela archanděla v Licibořicích (okr. Chrudim), presbytář, Ukřižování

konec 15. století

V rámci kompozice Ukřižování v podobě Velké Kalvárie klečí sv. Maří Magdalena u paty kříže: zobrazená je z levého profilu, tiskne se ke břevnu kříže a objímá jej. Oděna je do spodního světlého šatu s dlouhými rukávy a svrchních tmavých (zelených?) šatů bez rukávů. Vzhledem k poškození malby nelze další detaily (přítomnost nimbu, pokrývka hlavy apod.) určit.

PAUKRT 2003, s. 271–273

106. Nástěnné malby v klášteře augustiniánů kanovníků v Třeboni (okr. Jindřichův Hradec), jižní křídlo ambitu, Ukřižování

konec 15. století – kolem 1500

Restauroval B. Melicher 1902–1903

Pod křížem s ukřižovaným Kristem klečí sv. Maří Magdalena podaná z enfasu, s hlavou natočenou ze tří čtvrtin doleva. Světlovlasá světice bez nimbu je oděna do růžového spodního šatu a modrého pláště s červenou podšívkou, jehož cíp se obtáčí kolem paty kříže, u níž leží Adamova lebka. Nepokrytou hlavu zaklání vzhlížeje ke Kristu, břevno kříže oběma rukama objímá. Po její pravici stojí Panna Marie, zcela vlevo pak světec s knihou, po její levici se nachází sv. Jan Evangelista a zcela vpravo sv. Mikuláš.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 90, s. 116; KADLEC 2004, s. 136

107. Dorsální strana kasule z Českého Krumlova

Čechy, kolem 1500 (Martinek); 2. pol. 14. stol. (Cichrová)

Dorsální strana: výšivka barevným hedvábím a dracounovou přízí, hedvábný samet, tkaná stříbrná dracounová porta; v. 105 cm, š. 58 cm, š. břevna 18 cm

Restaurovala M. Štěpánková–Moudrá 1958; výšivka značně rekonstruována, druhotné podšíť plátnem, k němuž je výšivka fixována šitou skeletáží

Provenience: původ neznámý

Národní památkový ústav ÚOP České Budějovice – SHZ Český Krumlov, inv. č. CK 15867

Uprostřed dorsálního kříže je zobrazen Kristus ukřižovaný na zeleném sukovitém kříži. Pod křížem stojí Panna Maria a sv. Jan. U paty kříže klečí v levém profilu sv. Maří Magdalena objímající břevno, po němž stéká Kristova krev, a vzhlíží k Ukřižovanému, popř. k jeho přibitým chodidlům. Světice s nimbem a dlouhými světlými vlasy je prostovlasá, oděná v přiléhavém červeném šatě a světlém (okrovém?) plášti s tmavým rubem. Poblíže jejích kolenou stojí nádobka na mast. Na kasuli je dále vyobrazena polopostava žehnajícího Boha Otce a svatí Petr, Pavel, Jakub Větší a Voršila.

MARTINEK 2000, KAT. Č. 13, s. 125–126; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (CICHROVÁ), KAT. Č. III.3, s. 57

108. Kasule s Ukřižováním a se sv. Helenou

Čechy, kolem 1500

Dorsální strana: výšivka barevným hedvábím a dracounem na dvojitém plátně; v. 109 cm, š. 59,5 cm, š. břevna 18,5 cm

Restaurovala I. Arnautová 1992

Provenience: původ neznámý

Praha, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 12368

Ve středu dorsálního kříže je znázorněno Ukřižování Krista. Pod sukovitým zeleným křížem stojí vlevo Panna Marie, vpravo sv. Jan Evangelista. Před ním klečí vpravo v levém profilu sv. Maří Magdalena objímající břevno kříže a vzhlížející k Ukřižovanému. Prostovlasá světice s nimbem je oděna do hnědofialového šatu a tmavozeleného pláště, dlouhé světlé vlasy jí spadávají na záda. V polích příčného břevna jsou zobrazena poprsí sv. Jana Křtitele (vlevo) a sv. Petra (vpravo). Ve vrcholu kříže se nachází polopostava žehnajícího Boha Otce, v dolním poli svislého břevna polopostava sv. Heleny. Všechny vyobrazené figury jsou opatřeny nimby.

MARTINEK 2000, KAT. Č. 15, s. 131–132

109. Kasule z Kočí s Ukřižováním a světci

Čechy, kolem 1500

Dorsální strana: výšivka barevným hedvábím a dracounem na dvojitém lněném plátně; v. 110 cm, š. 53 cm, š. břevna 17,5 cm

Restaurovaly K. Pirklová a E. Achremenkova 1994–1995

Provenience: kostel sv. Bartoloměje v Kočí u Chrudimi

Chrudim, Regionální muzeum v Chrudimi, inv. č. T 2385

Střed výšivky dorsální strany kasule zaujímá ukřižovaný Kristus na zeleném sukovitém kříži, pod nímž stojí vlevo Panna Marie a vpravo sv. Jan Evangelista. U paty kříže klečí v levém profilu sv. Maří Magdalena a objímá jeho břevno. Nimbovaná světice je prostovlasá, dlouhé vlasy spadávající na záda jí opticky předěluje bílá rouška, jež světici sklouzla s hlavy. Sv. Maří Magdalena je oděna do modrých šatů s přiléhavým živůtkem a rukávy do půli paží, dolní část těla jí halí červený plášť. Ve vrcholu kříže je zobrazen sv. Jan Křtitel, v ramenech příčného břevna vlevo polopostava sv. Petra a vpravo sv. Pavla. V dolním poli kříže se nachází postava světce, jehož vzhledem k poškození výšivky nelze přesně identifikovat; v literatuře bývá označen jako sv. Šebestián.

MARTINEK 1998, KAT. Č. 12, s. 35; MARTINEK 2000, KAT. Č. 14, s. 127–130

* *Bez obrazové dokumentace*

110. Kalich z Ústí nad Labem

severní Čechy, Ústí nad Labem nebo Most, kolem 1500

Stříbro, lité, tepané, zlacené; v. 23 cm, průměr nohy 16 cm; zesponu na noze vyryto RENOVI 1775, 37 lot 3 1/7 q Pakeni

Provenience: Ústí nad Labem

Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích – Galerie a muzeum litoměřické diecéze, inv. č. Dp-177

Šestilaločnou nohu kalichu zdobí v koutech pět z původních šesti figurek stojících andílků, kteří drží v rukou Arma Christi. Nad nimi se na hranách mezi laloky nacházejí figurky sv. Marie Kleofášovy, Panny Marie, sv. Pavla a sv. Barbory (?), mezi sv. Janem Evangelistou a sv. Maří Magdalenou je na laloku umístěna figurka Krista na kříži vyrůstajícím z půlměsíce. Pořadí figurek nelze brát jako směrodatné, neboť bylo při opravách porušeno.

KATALOG LITOMĚŘICE 1997 (STEHLÍKOVÁ), KAT. Č. 9, s. 48

* *Bez obrazové dokumentace*

111. Kasule s Ukřižováním a se sv. Maří Magdalenou

Jižní Morava (Brno?), konec 15. nebo počátek 16. století

Dorsální strana: reliéfní výšivka barevným hedvábím a zlatým dracounem přes lněné (škrobené) jádro; smyčkový steh (dracoun), příložný steh (hedvábí), aplikace hedvábné tkaniny s vytkávaným vzorem; v. 110 cm, š. 61 cm, š. břevna 15 cm

Provenience: katedrála sv. Petra a Pavla v Brně

Brno, Moravská galerie, inv. č. 27.413

Ve středu dorsálního kříže je vyobrazen Ukřižovaný Kristus, pod ním v dolní části výšivky klečí na skalnatém terénu sv. Maří Magdalena objímající kříž. V ramenech příčného břevna jsou umístěna poprsí Panny Marie (vlevo) a sv. Jana Evangelisty (vpravo). Sv. Maří Magdalena je zobrazena téměř z enfasu, bez nimbu, hnědé vlasy má upravené do blíže neurčitelného účesu. Její nákladný oděv sestává z modrého vypasovaného živůtku s dlouhými úzkými rukávy s nabíranými krajkovými manžetami, dále z modré našasené sukně a běžového pláště se zeleným rubem podšívkou a bílým kožešinovým lemem.

MARTINEK 1998, KAT. Č. 24, s. 43; KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999, KAT. Č. 347, s. 602–603; MARTINEK 2000, KAT. Č. 36, s. 181–183

112. Oplakávání Krista z jižních Čech

jižní Čechy, počátek 16. století

Reliéf, lipové dřevo, 59 x 53 cm, zbytky polychromie; chybí Kristova pravá ruka od poloviny předloktí, levá ruka od zápěstí a prsty na nohou, sv. Janovi chybí pravá ruka od zápěstí, sv. Maří Magdaleně chybí pravé předloktí a levá ruka od zápěstí, přední část podstavce poškozena

Restauroval B. Slánský 1964–1964

Provenience: jižní Čechy, bližší určení neznámé

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P 2

Střed kompozice tvoří Panna Marie držící tělo mrtvého Krista, jehož podpírá pod hlavou sv. Josef z Arimatie. Za pannou Marií stojí další dvě Marie a vlevo sv. Jan Evangelista, před ním zcela vlevo klečí drobná figura sv. Maří Magdaleny. Světice se sklání ke Kristovým nohám, víčka má sklopená. Oblečena je do přiléhavého živůtku s kulatým výstřihem a sukně nabírané v pase, přes dlouhé vlnité vlasy má přehozenou roušku, jejíž levý cíp se světici ovíjí od levého ramene přes hrud' až k pravému předloktí. Prameny dlouhých vlasů jí spadávají na záda a levé rameno.

KATALOG PRAHA 1989–1990 (RULÍŠEK), KAT. Č. 28, s. 17; LAVIČKA 2007, s. 46

113. Nástěnné malby v kostele Neposkvrněného Početí Panny Marie v Olomouci (okr. Olomouc), východní stěna lodi jižně od vítězného oblouku, Snímání z kříže

po roce 1500

Fresco secco, 250 x 290 cm

Restaurovali J. Čoban a O. Jeřábková 1987

Malba je značně poškozena. Střed kompozice tvoří tělo Krista snášené na zem sv. Josefem z Arimatie stojícím na žebříku. Panna Marie doprovázená sv. Janem tiskne k tváři ruku svého syna. Sv. Maří Magdalenu nepředstavuje ženská figura v bílém čepci poklekající s otevřenou nádobkou na mast před tělem Kristovým snímaným z kříže, nýbrž postava ženy sedící v levé části kompozice před pannou Marií. Žena je zobrazena v mírném tříčtvrtečním profilu, bez nimbu; se sepjatýma rukama vzhlíží ke Kristu. Oděna je do přiléhavého brokátového živůtku s krátkými rukávy, spodního žlutého šatu s dlouhými nabíranými rukávy a v pase nabírané hnědé sukně. Hlavu jí pokrývá bílá rouška a hnědý, baretu podobný čepce se šperkem nad čelem.

KATALOG BRNO – OLMOUC III 1999 (VŠETEČKOVÁ), KAT. Č. 328, s. 414–417

114. Reliéf Ukřižování z Počátek

Čechy, po roce 1500

Reliéf

Provenience: kostel sv. Jana Křtitele v Počátkách (okr. Pelhřimov) (?)

Počátky, kostel sv. Jana Křtitele, oltář boční kaple

V rámci kompozice mnohafigurového Ukřižování klečí sv. Maří Magdalena v pravém profilu u paty kříže. Světice je oděna do přiléhavého živůtku s výraznou dekoltáží a dlouhými rukávy a sukně nabírané v pase, záda jí pokrývá plášť. Na hlavě má nasazený tykvovitý čepec typu *Kugelhaube*.

UPČ 1980, s. 104; DČVU I/2 1984 (HOMOLKA), s. 560

115. Severočeský mistr, Oltář sv. Maří Magdaleny z Kerhartic u České Kamenice

severní Čechy, 1504

Dřevo, polychromie, malba i zlacení původní; skříň: 133 x 77 cm, křídla: 133 x 30,5 cm; malba pozadí skříně a obou křídel – smíšená technika; plastika: vysoký reliéf, v. 92 cm; zlacená dekorativní mřížka

Restaurovali B. Slánský 1951, Olga Jeřábková a Eva Votočková 1982

Provenience: Kerhartice u České Kamenice (?)

Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, inv. č. OML: 344, SG: D-022

Ústřední scéna Povýšení sv. Maří Magdaleny je na křídlech doprovázena výjevem Ukřižování Krista a *Noli me tangere*. Sv. Maří Magdalena umístěná uprostřed oltářní skříně je vyobrazena z enfasu s rukama sepjatýma před hrudí a mírně skloněnou hlavou, její pohled měl patrně směřovat k člověku stojícímu či klečícímu před oltářem. Tělo světice pokrývají od krku až k zápěstím a kotníkům husté chomáče tmavě hnědých vlasů kopírující její tělesné křivky, kolena však zůstávají obnažená. Samotné vlasy sahají sv. Maří Magdaleně až po lýtka. Světici vynášejí do nebe čtyři andělci bez křídel. Horní část pozadí je zlacena, zbylou plochu vyplňují neumělé malby lidového charakteru. Na levém křídle objímá klečící sv. Maří Magdalena břevno kříže s ukřižovaným Kristem. Světice je podána z pravého tříčtvrtečního profilu, s nimbem a pohledem obráceným ke Kristu. Její oděv tvoří dlouhý tmavozelený šat s dekoltem a rukávy, zdobenými zlatým lemováním, a modrý plášť, jež má přehozený přes ramena. Hlavu jí pokrývá bílá rouška, jejíž pravý cíp spadáva světici až k pasu, světlé vlasy se jí vlní až do půli zad. V pravém rohu stojí vysoká pyxida. Na pozadí se otevírá průhled do krajiny s postavou poustevníka a výjevem souboje sv. Jiří s drakem, horní část křídla je zlacena. Pravé křídlo zachycuje výjev setkání vzkříšeného Krista a sv. Maří Magdaleny. Vpravo stojící Kristus zahalený do červeného pláště se levou rukou opírá o rýč, v pravé ruce svírá červenou křížovou hůl s praporem s bílým křížem na červeném poli. Shlíží na vlevo klečící sv. Maří Magdalenou zobrazenou

z pravého profilu a s nimbem. Svěťice spíná ruce před hrudí, její pohled směřuje ke Kristově levé ruce s ranou po hřebu. Oděv sv. Maří Magdaleny odpovídá předchozímu vyobrazení na levém křídle, liší se pouze v detailech, jakými jsou např. zlaté lemování okraje pláště a šatů, prostřižené rukávy či bílý gepent, do něhož má svěťice těsně zavínutou hlavu. Na záda jí až k pasu spadávají dlouhé plavé kadeře. U jejího pravého kolene stojí odložená pyxida. Na pozadí obou křídel se otevírají průhledy do krajiny, horní části obou křídel jsou zlceny.

VOTOČEK 1983, NEČÍSLOVÁNO

116. Nástěnné malby v minoritském klášteře sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty v Brně (okr. Brno–město), severní křídlo ambitu, Nesení Kříže

1504 nebo 1508

Malby objeveny 1906, restauroval J. Linhart 1909–1914, O. Stritzko 1948, R. Růžička 1952 a J. Knor a K. Knorová 1981–1982

V severním křídle ambitu se dochovaly fragmenty christologického či pašijového cyklu: Korunování trním, Posmívání Kristu a Nesení kříže. Výjev Nesení kříže se odehrává za branou města, z níž vychází vlevo zástup zbožných žen, mezi nimi i sv. Maří Magdalena, před níž kráčí sv. Jan s Pannou Marií. Svěťice je zobrazena téměř v enfasu, v mírném natočení směrem do středu kompozice. Její oděv tvoří šedý spodní šat s volnými rukávy a zelený plášť s červenou podšívkou, sepjatý na hrudi sponou. Dlouhé světlé vlasy jí pokrývá průhledná rouška se šperkem zavěšeným nad čelem. Pyxidu drží v pravici, jíž si rovněž přidržuje u těla cíp pláště, levou ruku má pozvednutou před hrudí.

KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999 (VÍTOVSKÝ), KAT. Č. 090, s. 215–217

117. Mistr Litoměřického oltáře, Oltář litoměřický, Ukřižování

1500–1505

Jedlové dřevo potažené plátnem, 177,5 x 121,5 cm, tempera

Restaurovali H. Münzberg 1945–1946, B. Slánský a L. Slánská 1957–1958

Provenience: neznámého původu, snad pro kostel sv. Štěpána v Litoměřicích

Litoměřice, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, inv. č. OML: 343, SG: D–021

Po levici sv. Jana Evangelisty, jenž zachytává omdlévající Pannu Marii, stojí pod křížem s Kristem sv. Maří Magdalena. Svěťice je podána v pravém třičtvrtěčném profilu s rukama složenýma v klíně a s hlavou zakloněnou, jak vzhlíží ke Kristu. Oděna je do černého spodního šatu s červeným pásem, těsným živůtkem s kulatým výstřihem a nabíranou sukní, přes ramena má přehozený narůžovělý plášť, jehož cípy si přidržuje rukama na těle.

Hlavu podloženou nimbem jí pokrývá světlý turbanovitý čepec, zpod něhož spadávají světlé spletené kadeře, čelo jí zakrývá lehký průsvitný závoj. Na krku má zavěšený šperk.

VOTOČEK 1983, NESTRÁNKOVÁNO; DČVU I/2 1984 (PEŠINA), s. 590–594; KATALOG LITOMĚŘICE 1989, NESTRÁNKOVÁNO

118. Janíček Zmílelý z Písku, Graduál mladoboleslavský

Čechy (Praha?), kolem 1505

Pergamen, 412 fol., 113 x 75 cm; dřevěné desky potažené kůží

Provenience: neznámého původu, objednan patrně utrakvistickou náboženskou obcí v Mladé Boleslavi

Mladá Boleslav, Okresní muzeum Mladá Boleslav, inv. č. 21691, fol. 146r

Na foliu 146r jsou vyobrazeny tyto výjevy: v iniciále „R“ Zmrtvýchvstání Krista, v pravé borduře Kladení do hrobu a na spodním okraji folia Noli me tangere. Setkání vzkříšeného Krista a sv. Maří Magdaleny se odehrává v zahradě plné rozličných druhů stromů a květin. Kristus v bílém plášti drží v levé ruce červený praporec a pravici natahuje ke sv. Maří Magdaleně, jež před ním vlevo klečí v pravém tříčtvrtečním profilu. Světice je oděna do červeného spodního šatu s dlouhými rukávy a modrého pláště. Hlavu jí pokrývá rozměrná bílá rouška, jejíž pravý cíp světice svírá před hrudí v levici, zatímco pravý cíp jí vlaje za zády. Zpod roušky jí spadávají dlouhé prameny plavých vlasů. Pravou ruku vztahuje ke Kristově pravici, od dotyku je dělí nepatrná vzdálenost. Oba jsou zobrazeni bez nimbů. Poblíž sv. Maří Magdaleny stojí v trávě pyxida. Kompozice – stejně jako v Lobkovickém graduálu (kat. č. 120) či Franusově kancionálu (kat. č. 199) – vychází ze Schongauerových grafik.

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 610; POZDĚNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (KRÁSA), s. 437–438; KRÁSA 1990, s. 363; KATALOG PRAHA 1995 (FAJT–ROYT), KAT. Č. XX, s. 116

119. Janíček Zmílelý z Písku, Franusův kancionál

Čechy (Praha?), 1505

Pergamen, 367 ff., 66 x 43 cm; dřevěné desky potažené kůží se slepotiskem, ozdobné kování

Provenience: rukopis objednal soukeník Jan Franus, utrakvista a člen hradecké rady; původně v majetku literátského bratrstva při kůru chrámu sv. Ducha v Hradci Králové

Hradec Králové, Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Hr–6 (II A 6), fol. 53v

Na foliu 53v je v iniciále „R“ zobrazeno Zmrtvýchvstání Krista, vlevo v borduře pak skupina tří Marií. Výjev Noli me tangere se nachází ve spodní části folia. Scéna se kompozičně (až na stranové převrácení) téměř shoduje s vyobrazením v Graduálu mladoboleslavském (kat. č. 118), což je dáno východiskem obou v Schongauerově grafice. Kristus s nimbem stojí

vlevo zahalený do bílého pláště, v pravé ruce drží červený praporec, levici natahuje ke sv. Maří Magdaleně, jež před ním vpravo klečí. Světice je podána z levého tříčtvrtečního profilu, bez nimbu, dlouhé světlé vlasy jí pokrývá bílá rouška, jejíž levý cíp svírá světice v pravici, pravý cíp jí vlaje za zády. Oblečena je do červeného spodního šatu a modrého pláště. Levou ruku vztahuje ke Kristově levici, její pyxida stojí opodál. I zde je výjev zasazen do otevřené krajiny, vegetace je však co do pestrosti o poznání chudší.

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 610; POZDNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (KRÁSA), s. 437–438; KRÁSA 1990, s. 363;

120. Lobkovický graduál

Čechy, 1500–1510

Pergamen, 444 fol., 69,5 x 46 cm; dřevěné desky potažené kůží se slepotiskem, ozdobným kováním, řemínky nedochovány

Provenience: neznámého původu

Praha, Národní knihovna České republiky, XXIII.A.1, fol. 173v

V iniciále „R“ je vyobrazeno Zmrtvýchvstání Krista, v bordurách scény Cesta do Emauz, Noli me tangere a Samson odnášející vrata brány města Gazy. Setkání Krista se sv. Maří Magdalenou se odehrává v plotem obehnané zahradě s volným průhledem do krajiny. Vlevo na pěšině stojí v enfasu Kristus–Zahradník v šedofialové tunice stažené v pase a šedozeleném plášti sepjatém pod krkem; hlavu s nimbem pokrývá Kristovi tmavý klobouk, na nohou má nazuté tmavě hnědé škorňe, levou rukou se opírá o rýč. Pravici natahuje ke sv. Maří Magdaleně, jež před ním vlevo klečí v pravém tříčtvrtečním profilu. Světice s nimbem je oděna do spodního modrého šatu a červeného pláště, světlé vlasy jí pokrývá bílá rouška, jejíž levý cíp vlaje světici za zády, kdežto pravý cíp roušky svírá v levé ruce. Kristus i sv. Maří Magdalena k sobě navzájem vztahují pravice, jako by se jimi chtěli dotknout. Mariina pyxida stojí odložená u jejích kolen. Kompozice scény je odvozena z Schongauerových grafik, podobně jako u Graduálu mladoboleslavského (kat. č. 118) a Franusova kancionálu (kat. č. 119).

DČVU I/2 1984 (KRÁSA), s. 608; POZDNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (KRÁSA), s. 429

121. Mistr Oplakávání ze Žebráku, Oplakávání Krista ze Žebráku

České Budějovice (?), 1500–1510

Reliéf, lipové dřevo, 123 x 121 cm, polychromie, zlacení

Provenience: neznámého původu

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. DP 1196 (roku 1958 zapůjčilo Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. VP 334/2003)

Pannu Marii držící Kristovo tělo obklopuje skupina doprovodných postav, mezi nimi i sv. Maří Magdalena, stojící vpravo v levém tříčtvrtečním profilu u Kristových nohou. Světiče je oblečena ve vypasovaném živůtku s dlouhými prostřihávanými rukávy a kulatým výstřihem zdobeným ve dvou řadách motivem zubořezu a v sukni nabírané v pase. Přes pravé rameno a paži má přehozený mohutný plášť, jenž se kolem drobné figury světiče obtáčí, zpod zdobného čepce typu Kugelhaube jí na záda spadávají dlouhé prameny vlnitých vlasů. V rukou drží pyxidu.

KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (KROPÁČEK), KAT. Č. 152, s. 216–217; DČVU I/2 1984 (HOMOLKA), s. 554–555; POZDNE GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (HOMOLKA), s. 194, 202; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 142, s. 127, 149

122. Nástěnné malby v ambitu dómu sv. Václava v Olomouci (okr. Olomouc), východní křídlo ambitu, Ukřižování [122a] a Oplakávání Krista [122b]

kolem 1508

Fresco secco

Odkryto před 1871, restaurovali R. Ondráček a J. Živný v 80. letech, J. a K. Knorovi v 90. letech

Výjev Ukřižování nacházející se v prvním poli východní stěny ambitu je součástí pašijového cyklu. Střed kompozice zaujímá kříž s Kristem, pod nímž stojí vlevo Panna Marie a vpravo sv. Jan; pod křížem klečí vlevo sv. Maří Magdalena, vpravo donátorský pár. Sv. Maří Magdalena je zobrazena v pravém profilu, s nimbem a dlouhými světlými nepokrytými vlasy, oblečena je do volného šatu okrové barvy. Hlavu, jež se nachází v úrovni Kristových přibitých nohou, zaklání a vzhlíží k Ukřižovanému, pravou dlaň má položenou na břevnu kříže.

Ve druhém poli východní stěny se nachází fragment výjevu Oplakávání Krista. Sedící Pannu Marii, jež drží na klíně tělo svého syna, obklopují další postavy. Sv. Maří Magdalena klečela po Mariině levici u Kristových nohou. Z postavy světiče se dochoval pouze fragment: sv. Maří Magdalena měla nimbus, světlé vlasy jí padaly na ramena a záda, oděna byla do spodního šatu a modrého pláště, ruce měla sepjaté.

KATALOG BRNO – OLMOUC III 1999 (VŠETEČKOVÁ), KAT. Č. 330, s. 419–424

123. Pečet' Valentina, probošta špitálu sv. Máří Magdalény v Plzni

Plzeň, 1509

Černý vosk, zahrocený ovál; v. 5 cm, š. 3,1 cm (bez misky)

Plzeň, Archiv města Plzně, inv. č. 274, karton 19, otisk z 13.1.1509

Po obvodu mandorlovité pečeti běží jednořádkový nápis minuskulí: *S:V.ppositi in/hospitali in Plsna* (Sigillum Valentini, prepositi hospitalis in Pilsna). V pečetním poli stojí patrně

na konzole či hlavici z levého profilu zobrazená postava sv. Maří Magdaleny ve splývavém šatu, se zavínutou hlavou a s nimbem. V levé ruce před sebou drží pyxidu.

KATALOG PRAHA 1995–1996 (STEHLÍKOVÁ), KAT. Č. 105, s. 515

124. Sv. Jakub a sv. Maří Magdalena z Bílska

jižní Čechy, kolem 1510

Lipové dřevo, vzadu vyhloubené, v. 135 cm, zbytky původní polychromie; poškozeno, sv. Maří Magdaleně chybí obě ruce od zápěstí

Restaurovala L. Slánská 1965

Provenience: pochází patrně z kostela sv. Jakuba Většího v Bílsku

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. DP–68

Reliéf zobrazující sv. Jakuba Většího a sv. Maří Magdalenu byl patrně součástí většího celku, např. hlavního oltáře či výjevu Oplakávání. Před stojícím světcem klečí v pravém tříčtvrtečním profilu sv. Maří Magdalena. Světička je oblečena do dlouhého v pase přepásaného šatu s rukávy rozšířenými od nadloktí a s výstřihem zdobeným lemováním, přes levé rameno má přehozený plášť. Zpod turbanovitého čepce zdobeného broží jí na záda a ramena spadají prameny dlouhých vlasů. Levou paži ohýbá v lokti směrem k levému rameni, pravou přibližuje k levému lokti; nelze vyloučit, že v rukou držela pyxidu.

KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (KROPÁČEK), KAT. Č. 153, s. 217–218; LAVIČKA 2007, s. 64–65; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), s. 549

125. Sv. Maří Magdalena ze scény Povýšení sv. Maří Magdaleny

západní Čechy, 1500–1520

Dřevo (lipové), výška 114 cm, vzadu částečně opracováno, zbytky původní polychromie; chybí část krku s prameny vlasů, pravá paže (od ramene), levá ruka (od předloktí) a levá noha (od lýtka)

Restauroval P. Padevět 1995

Plzeň, Západočeská galerie v Plzni, inv. č. P 32

Socha světičky ze scény Povýšení sv. Maří Magdaleny se dochovala torzovitě. Tělo světičky pokrývají pramínky dlouhých vlnitých vlasů sahající od krku až ke kotníkům, lokty a kolena však zůstávají holé. Partii klína patrně zahalovala rouška.

KATALOG PRAHA 1995–1996 (FAJT), KAT. Č. 373, s. 794

126. Mistr zvíkovského Oplakávání, Oplakávání ze Zvíkova

kolem 1510

Reliéf, lipové dřevo, v. 120 cm, š. 141 cm, nepatrné zbytky původní polychromie; četné doplňky, řada drobných poškození

Restaurovali D. Blažková a J. Tesař 1965

Provenience: hrad Zvíkov

Zvíkov, Státní hrad Zvíkov, hradní kaple sv. Václava, hlavní oltář

Pannu Marii stojící nad tělem mrtvého Krista obklopují sv. Jan Evangelista, sv. Josef Arimatejský, sv. Nikodém a dvě Marie, u nohou Krista klečí vpravo v levém tříčtvrtečním profilu sv. Maří Magdalena. Světiče je oděna do těsného živůtku, zdobeného ve výstřihu bordurou s dvěma řadami zubořezu, s dlouhými prostřiženými rukávy a do sukne nabírané v pase. Přes pravé rameno a paži má přehozený plášť, jenž se kolem světiče obtáčí a na jehož cípu spočívají Kristovy nohy. Dlouhé kadeře vlnitých vlasů spadávají sv. Maří Magdaleně na záda, na hlavě má nasazený vysoký čepec typu *Kugelhaube*. V pravé dlani drží pyxidu, levou ruku jakoby napřahovala ke Kristu.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 92, s. 100; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (HOMOLKA), KAT. Č. 182, s. 237–238; DČVU I/2 1984 (HOMOLKA), s. 555; KATALOG PRAHA 2006B (CHLUMSKÁ), s. 127–130

127. Mistr Oplakávání ze Žebráku, Sv. Maří Magdalena z Malého Boru u Horažďovic

1510–1515

Lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, v. 83 cm, zbytky původní polychromie, obličej později přemalován, nepatrně poškozeno

Restaurovala L. Slánská 1957 a 1962

Provenience: farní kostel sv. Maří Magdaleny v Malém Boru

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P-41

Sv. Maří Magdalena se v pokleku uklání doprava, svou hlavu mírně nachyluje k pravému rameni. Svůj pohled upírá v pravou stranu. Zpod čepce spadávají světičici dlouhé vlnité kadeře. Její přepásané a v pase nabírané šaty s mírně se rozšiřujícími dlouhými rukávy zaujmou těsným živůtkem s výraznou dekoltáží zdobenou dvěma řadami korálků či perel. Přes levé rameno a paži má sv. Maří Magdalena přehozený mohutný plášť, jenž ji v četných záhybech a skladech obtáčí. Na levé dlani drží pyxidu, pravou ruku s dlaní otočenou vzhůru má svěšenou u pravého kolene. Socha byla snad původně součástí scény Ukřižování umístěné ve středu oltářní archy či v oltářním nástavci.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 90, s. 61, 100; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (KROPÁČEK), KAT. Č. 154, s. 218–219; DČVU I/2 1984 (HOMOLKA), s. 555; LAVIČKA 2007, s. 58

128. Sv. Maří Magdalena ze Strmilova

1510–1520

Lipové dřevo, v. 100 cm, vzadu vyhloubeno, zbytky staré polychromie, drobná poškození

Provenience: farní kostel ve Strmilově (okr. Jindřichův Hradec)

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie

Poklekávající sv. Maří Magdalena je zobrazena v dlouhých červených šatech s přiléhavým živůtkem s půlkruhovou bordurou ve výstřihu a s dlouhými mírně rozšířenými našasenými rukávy. Zahaluje ji mohutný červený plášť, jenž má přehozený přes levé rameno a paži. Na záda jí spadávají kadeře dlouhých vlnitých hnědých vlasů, hlavu v mírném záklonu jí pokrývá čepec. Světice spíná ruce před hrudí a svůj pohled naplněný směřuje vzhůru. Není vyloučeno, že socha byla původně součástí větší kompozice, např. Ukřižování (Homolka).

KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (HOMOLKA), KAT. Č. 181, s. 237; LAVIČKA 2007, s. 65–66

129. Nástěnné malby v klášteře augustiniánů–kanovníků v Třeboni (okr. Jindřichův Hradec), severní křídlo ambitu, Snímání z kříže

2. desetiletí 16. století

Restauroval B. Melicher 1902–1903

Střed kompozice Oplakávání zaujímá Panna Maria truchlící nad tělem mrtvého Krista, za níž stojí sv. Jan Evangelista. Kristovo tělo podpírá vpravo bezvousý muž, zcela vpravo jej doprovázejí dvě Marie. V levé části malby jsou vyobrazeni sv. Josef z Arimatie a sv. Nikodém (?), před nimi pak sv. Maří Magdalena znázorněná v pravém profilu, která pokleká s pyxidou v rukou u Kristových nohou. Světice je zobrazena bez nimbu, v těsném červeném živůtku s prostříhanými svrchními rukávy a výrazným dekoltem zahaleným průsvitnou tkaninou, která je přichycena na červené stuze kolem krku sv. Maří Magdaleny; dále je oblečena do zelené v pase nabírané sukně, světlé vlasy má sčesané pod červeným čepcem.

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 90, s. 116; POZDNĚ GOTICKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH 1984 (KRÁSA), s. 301; KADLEC 2004, s. 137

130. Křídlový oltář sv. Josefa z Živanic

kolem 1520

Provenience: kostel sv. Josefa v Živanicích (okr. Pardubice)

Hradecké Králové, Biskupství královehradecké, depozitář

Křídlový oltář sv. Josefa sestává z novodobé hlavní desky znázorňující sv. Josefa a dvou pozdně gotických bočních křídel znázorňujících Pannu Marii a sv. Maří Magdalenu.

EMANUEL POCHE (ED.), UMĚLECKÉ PAMÁTKY ČECH, 4. DÍL, T–Ž, PRAHA 1982, s. 433–434

* *Bez obrazové dokumentace*

131. Mistr Zvíkovského Oplakávání, Sv. Maří Magdalena z Kašperských Hor

před 1520

Lipové dřevo, v. 72 cm, vzadu vyhloubeno, původní polychromie; drobná poškození, na levé ruce chybí články dvou prstů

Restaurovala M. Kloudová 1963

Provenience: děkanský kostel v Kašperských Horách

Kašperské Hory, Šumavské muzeum

Stojící světice je oděna do červených šatů s dlouhými rukávy a dlouhého modrého pláště s límcem, na hlavě má nasazený tykvovitý čepce (*Kugelhaube*). Dlouhé světlé vlasy jí spadávají na záda, v rukou drží nádobu na masť; levou paží si přidržuje u těla cíp pláště.

KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (HOMOLKA), KAT. Č. 190, s. 243; SLÁVKOVÁ 2007, s. 36–37, 51

132. Antifonář

Morava, kolem 1500 a 20.–30. léta 16. století

Pergamen, 233 ff., 61,5 x 41 cm; gotická minuskula; dřevěné desky s bílým koženým pokryvem a renesančním slepotiskem a přezkami

Provenience.

Brno, Moravský zemský archiv, Rukopisy Františkova muzea, FM 1, fol. 196v, inic. „M“ aria

Iluminace doprovázející antifonu ke svátku sv. Maří Magdaleny vznikla v druhé fázi výzdoby rukopisu. Je zde zobrazen výjev Hostiny v domě Šimonově. Scéna se odehrává v interiéru, vlevo v čele stolu sedí Kristus, po jeho levici další dvě mužské postavy. U Kristových nohou klečí v levém profilu prostovlasá sv. Maří Magdalena bez nimbu, oděná do červeného našaseného spodního šatu s dlouhými rukávy a tmavě modrého pláště. Prameny svých vlasů otírá Kristova chodidla, opodál stojí nádobka s vonnou masťou.

KATALOG BRNO – OLMOUC II 1999 (ČERNÝ), KAT. Č. 259, s. 521–523

133. Mistr Oplakávání ze Žebráka, Sv. Maří Magdalena z Čakova
jižní Čechy, kolem 1520

Lipové dřevo, vzadu vyhloubeno, původní polychromie, v. 64 cm, š. 46,5 cm, hl. 23 cm; chybí pravá ruka od nadloktí

Provenience: farní kostel sv. Linharta v Čakově u Českých Budějovic

Restauroval B. Slánský 1958 a J. Tesař 1973

Hluboká nad Vltavou, Alšova jihočeská galerie, inv. č. P-42

Na trůnu či spíše lavici, jejíž základna vybíhá půlkruhovitě dopředu, sedí sv. Maří Magdalena v těsném živůtku s kulatým výstřihem zdobeným bordurou, v dlouhé nabírané sukni a černých střevících. Přes levé rameno a levou paži má přehozený mohutný zvlněný plášť. Hlavu, jež mírně sklání k pravému rameni, jí pokrývá vysoký světlý čepce, tzv. Kugelhaube, v týle s rozměrnou světlou mašlí připomínající „holubičku“. Zpod čepce vybíhají dvě hnědé lokny. V levé ruce drží pyxidu, pravá ruka chybí. Původně byla snad umístěná ve skříni oltářního retáblu (Rulíšek).

DENKSTEIN – MATOUŠ 1953, KAT. Č. 91, s. 61, 100; KATALOG HLUBOKÁ NAD VLTAVOU 1965 (KROPÁČEK), KAT. Č. 164, s. 227–228; DČVU I/2 1984 (HOMOLKA), s. 555; KATALOG PRAHA 1989–1990 (RULÍŠEK), KAT. Č. 23, s. 35–36; LAVIČKA 2007, s. 61; KATALOG ČESKÉ BUDĚJOVICE 2011 (LAVIČKA), KAT. Č. XXVII.46, s. 552

134. Mistr Týneckého Zvěstování – dílna (?), Sv. Maří Magdalena
Praha, 1520–1530

Dřevo (lípa), výška 56 cm; vzadu neopracováno, stopy křídového podkladu ze zbytky polychromie; chybí část lemu draperie a nos

Praha, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 19 855

Socha sv. Maří Magdaleny tvoří pendant soše sv. Markéty (inv. č. 19 854) vzešlé z téže dílny. Sv. Maří Magdalena je oděna do šatu s těsným živůtkem s dekoltem a nabíranou sukni, přes ramena přehozený plášť jí zahaluje obě paže. Hlavu jí pokrývá rouška, zpod níž jí spadají dlouhé prameny vlnitých vlasů. Na levé dlani drží pyxidu, v pravé ruce svírá levý cíp pláště.

KATALOG PRAHA 1995–1996 (FAJT), KAT. Č. 420, s. 828

135. Oplakávání Krista

severní Čechy, 1520–1530

Vysoký reliéf, lipové dřevo, 125 x 155 cm, sestaveno ze šesti dílů, bez polychromie

Provenience: pochází údajně z Lovosic či Pelhřimova (Fajt–Chlumská), původně mohl být určen pro kostel kláštera strážkyní Božího hrobu ve Světcí či pro klášter magdalenitek v Zahražanech (Kotrbová); později v soukromé sbírce F. Kotrby a V. Vrbové–Kotrbové

Praha, Národní galerie v Praze, inv. č. P 6431

Reliéf Oplakávání Krista vytváří šest postav seskupených okolo těla mrtvého Krista. Sedící sv. Maří Magdalena, podaná v levém tříčtvrtečním profilu, je umístěna zcela vpravo. Levou rukou přidržuje Kristovu levou paži, pravici zahalenou v levém cípu roušky, jež jí pokrývá hlavu, pozvedá k obličejí. Světice je oděna do šatu s dlouhými prostříženými rukávy a dlouhou sukni. Prameny vlnitých vlasů jí zpod roušky spadávají na ramena a záda.

STARÉ ČESKÉ UMĚNÍ 1988 (KOTRBOVÁ), KAT. Č. 169, s. 82, 94, 72; KATALOG PRAHA 2006B, KAT. Č. 177, s. 151

II. Obrazová příloha